

CENTRUL PENTRU DREPTURILE OMULUI DIN MOLDOVA

ЦЕНТР ПО ПРАВАМ
ЧЕЛОВЕКА В
МОЛДОВЕ

THE CENTER FOR
HUMAN RIGHTS OF
MOLDOVA

MD-2012, Moldova, Chişinău,
str. Sfatul Ţării, 16

Tel: 234 – 800; Fax: 225 – 442
E-mail: cpdom@mdl.net

Definiție nr. *17/11*
la nr. _____ din _____

EXCELENȚĂ,

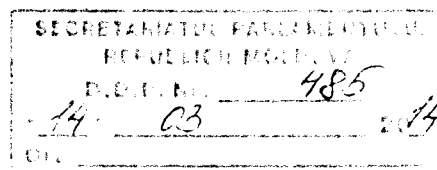
În temeiul articolului 34 alin. (1) din Legea cu privire la avocații parlamentari nr. 1349 din 17.10.1997, Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova prezintă Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2013. Raportul conține un capitol consacrat situației privind respectarea drepturilor copilului.

În anexa la raport este prezentată activitatea Centrului pentru Drepturile Omului pentru realizarea sarcinilor Protocolului opțional la Convenția ONU împotriva torturii și pedepselor sau tratamentelor cu cruzime, inumane sau degradante.

Cu respect,

Anatolie Munteanu
Avocat parlamentar,
Director al Centrului pentru Drepturile Omului

Domnului Igor Corman
Președinte al Parlamentului Republicii Moldova

Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova

RAPORT
privind respectarea drepturilor omului în
Republica Moldova în anul 2013

Chișinău, 2014

CUPRINS

CAPITOLUL I

Respectarea drepturilor omului în Republica Moldova

1. Nondiscriminarea și principiul egalității de șanse	3
2. Accesul liber la justiție	9
3. Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.....	17
4. Dreptul la asistență și protecție socială.....	19
5. Dreptul la proprietate privată și la protecția acesteia.....	25
6. Respectarea dreptului la muncă și la protecția muncii.....	30
7. Dreptul la învățătură	34
8. Dreptul la ocrotirea sănătății.....	40
9. Protecția persoanelor cu dizabilități.....	45
10. Dreptul la un mediu înconjurător sănătos.....	52
11. Libertatea întrunirilor	55
12. Libertatea de gândire, conștiință și religie.....	58
13. Respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană și în localitățile limitrofe.....	60

CAPITOLUL II

Respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova.....	66
--	-----------

CAPITOLUL III

Influențarea politicilor publice în domeniul drepturilor omului și perfecționarea legislației din sfera dată	93
---	-----------

CAPITOLUL IV

Promovarea drepturilor omului în comunitate.....	105
---	------------

CAPITOLUL V

Alte aspecte ale activității Centrului pentru Drepturile Omului în anul 2012

1. Activitatea Centrului pentru Drepturile Omului în cifre.....	121
2. Alte aspecte ale activității Instituției avocaților parlamentari.....	136

Anexă

Activitatea Centrului pentru Drepturile Omului pentru realizarea sarcinilor Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

CAPITOLUL I

Respectarea drepturilor omului în Republica Moldova

1. *Nondiscriminarea și principiul egalității de șanse*

Protecția drepturilor minorităților este un element crucial al protecției drepturilor omului, care se regăsește atât în politicile și mecanismele de drept naționale, cât și în cele internaționale. Garantarea egalității tuturor ființelor umane în fața legii și asigurarea prin lege a unei protecții egale împotriva oricărei discriminări și incitări la discriminare este unul dintre angajamentele statului în procesul de democratizare. În scopul de a identifica problemele existente în domeniu și pentru remedierea lor, CpDOM a organizat în anul 2013 trei reuniuni de lucru în raioanele Rîșcani (pe 21.11.2013)¹, Cahul (pe 26.11.2013)² și în mun. Chișinău (pe 05.12.2013)³ la tema "Respectarea drepturilor persoanelor ce aparțin minorităților naționale prin prisma Convenției-cadru".

Drept punct de pornire pentru discuții au servit prevederile Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale, care promovează o egalitate deplină și eficientă a acestora prin asigurarea de condiții adecvate pentru integrarea plenară în viața societății, afirmarea și dezvoltarea identității etnice și culturale, în cadrul reuniunilor fiind abordată pe larg problematica de respectare a drepturilor minorităților naționale în Moldova.

Cu îngrijorare s-a constatat că un obstacol serios pentru incluziunea plenară în societate a unor reprezentanți ai minorităților naționale, realizarea de către aceștia a drepturilor lor sociale, economice și politice îl constituie *cunoașterea insuficientă a limbii de stat*. Avocații parlamentari au semnalat anterior această problemă⁴ și reiterează că statul urmează să depună eforturi pentru a facilita studiul de către alolingvi a limbii de stat. Este în egală măsură important ca statul să asigure minorităților naționale condiții adecvate de studiere a limbilor materne: ucraineană, bulgară, găgăuză, romani, ebraică, polonă etc., să asigure dezvoltarea culturii naționale comunitare prin implementarea adecvată a mecanismelor legale naționale existente⁵. Or, doar prin menținerea și dezvoltarea tradițiilor culturale, lingvistice și religioase specifice acestor grupuri se poate vorbi despre o societate cu adevărat multiculturală. În acest

---

¹ <http://www.ombudsman.md/ro/stiri/reuniunea-lucru-respectarea-drepturilor-persoanelor-ce-apartin-minoritatilor-nationale-prin>

² <http://www.ombudsman.md/ro/stiri/reuniune-lucru-tema-respectarii-drepturilor-minoritatilor-nationale-desfasurata-cahul>

³ <http://www.ombudsman.md/ro/stiri/reuniunea-lucru-respectarea-drepturilor-persoanelor-ce-apartin-minoritatilor-nationale-prin-0>

⁴ Raportul anual CpDOM 2012; pag.11;

⁵ Hotărîrea Guvernului nr. 336/09.07.91; Hotărîrea Guvernului nr.428/23.06.92; Hotărîrea Guvernului nr.219/25.04.91; Hotărîrea Guvernului nr.494/08.07.2011

context considerăm necesar ca statul să asigure pregătirea conform necesităților a cadrelor didactice specializate în predarea limbilor minorităților etnice.

Este important de a promova incluziunea socială a minorităților naționale, implicarea activă a acestora în viața publică, economică și culturală, precum și de a susține autoritățile locale, pe al căror teritoriu locuiesc compact minorități naționale, în eforturile de dezvoltare comunitară social-economică și de combatere a sărăciei. Este, de asemenea, imperios necesar ca să fie cunoscute și promovate atât cultura, istoria, religia, tradițiile minorităților etnice, cât și cele ale populației majoritare.

Participarea activă a romilor la procesul de luare a deciziilor și garantarea drepturilor fundamentale ale acestora au fost printre subiecte discutate în cadrul reuniunilor de lucru organizate de Instituția ombudsmanului⁶. Deși romii au înregistrat unele progrese în procesul de incluziune socială, ei se mai confruntă cu fenomenul marginalizării.

Reprezentanții comunității rome au vorbit despre dificultățile pe care le întâmpină la angajarea în câmpul muncii. Totodată, reprezentanții agenției pentru ocuparea forței de muncă au menționat că, deși nu sunt excluse astfel de situații, motivul principal al ratei înalte a șomajului printre etnicii romi este nedocumentarea acestora. Membrii comunității rome refuză adesea ofertele de pe piața muncii din cauza salariului mic sau pentru că nu sînt tentați de locul de muncă propus. De altfel, din lipsa actelor de identitate, persoanele de etnie romă nu au acces nici la serviciile medicale, or aceștia nu dispun de polițe de asigurare medicală.

Un alt subiect sensibil este neșcolarizarea copiilor romi, cauzele fenomenului fiind, preponderent, de ordin social-economic. O influență nefastă în acest sens o au însă și unele tradiții ale etnicilor romi. S-a constatat că în unele cazuri înșiși părinții motivează că, pentru a-i ajuta, copiii trebuie să meargă cu ei la muncă peste hotare sau că studiile nu sunt importante atunci cînd este vorba de întreținerea familiei. Frecvent, copiii romilor nu sunt înscriși în listele de școlarizare pentru că nu au acte de identitate. Pe de altă parte, este mare rata abandonului școlar în rîndul copiilor romi, ceea ce afectează procesul educațional și calitatea studiilor obținute de aceștia.

Considerăm că statul urmează să ia măsurile necesare pentru a-i determina pe reprezentanții acestei etnii să-și dea copiii la studii. De asemenea, pentru școlarizarea acestora, e nevoie să fie creat un mediu favorabil și prietenos de instruire, dar și să fie elaborate mecanisme care să le permită minorilor romi care au absentat timp îndelungat de la școală să finalizeze procesul de studii.

---

⁶ <http://www.ombudsman.md/ro/stiri/problemele-integrare-sociala-si-participare-romilor-viata-publica-attentia-avocatului>

Principiul egalității de tratament constituie o valoare fundamentală a tuturor instrumentelor internaționale referitoare la drepturile omului, care condamnă execuțiile, detenția arbitrară sau încălcarea drepturilor omului pe motive de orientare sexuală sau identitate gender⁷.

Fiind parte la un șir de acte internaționale, Republica Moldova și-a luat angajamentul de a dezvolta politici nondiscriminatorii, inclusiv și pentru persoanele ce aparțin grupului LGBT, iar adoptarea Legii privind asigurarea egalității nr.121/25.05.12 a fost un pas important în acest sens.

Avocații parlamentari au semnalat cu îngrijorare că unele autorități publice locale⁸ (APL) nu respectă prevederile prezentei legi atunci când sunt vizați reprezentanții LGBT. Ombudsmanii au solicitat APL-urilor menționate să manifeste un comportament tolerant față de această categorie de persoane.

Pe 30.04.2013, Adunarea Populară a UTA Găgăuzia a adoptat Legea privind asigurarea principiilor de egalitate, echitate și obiectivitate nr.89-X/V, care ulterior a fost promulgată de către Guvernatorul UTA Găgăuzia, Mihail Formuzal, și a intrat în vigoare în aceeași zi, odată cu publicarea ei în Buletinul Oficial al Găgăuziei "Expres-Kanon". Legea în cauză a fost una care exclude orice protecție pentru minoritățile sexuale din această regiune, avînd ca argumentare păstrarea tradițiilor culturale și obiceiurilor comunității găgăuze. Încă la etapa elaborării proiectului respectiv de lege, Instituția ombudsmanului a expediat Adunării Populare și Guvernatorului UTA Găgăuzia adrese în vederea revizuirii prevederilor acestuia, cu excluderea normelor ce aduc direct atingere drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor ce aparțin grupului LGBT⁹. În condițiile în care la adoptarea actului normativ autoritățile vizate nu au ținut cont de recomandările propuse, actul în cauză a fost contestat în instanța de judecată¹⁰. Aceasta pe 20.06.2013 a emis o hotărîre prin care a admis acțiunea înaintată și a anulat prevederile ilegale din legea nominalizată.

Potrivit legislației naționale și internaționale în domeniu, toate persoanele trebuie să aibă perspective egale și echitabile de acces la oportunitățile disponibile în societate. Astfel, este important ca orice decizie a autorităților publice să nu devieze de la principiul egalității. Or, aplicarea unui tratament egal față de toți membrii societății, indiferent de rasă, limbă, sex, religie etc. demonstrează gradul de democratizare a unui stat.

---

⁷La 18 decembrie 2008, Adunarea Generală a ONU a audiat o declarație redactată de Franța și Țările de Jos în numele Uniunii Europene, susținută de șaiszeci și șase de țări. În declarație s-a făcut apel la dezincriminarea globală a homosexualității, fiind condamnate încălcările drepturilor omului pe criterii de orientare sexuală și identitate de gen.

⁸ Instituția avocaților parlamentari a constatat că în anul 2012 unele autorități publice locale au adoptat decizii cu caracter de discriminare a minorităților sexuale, solicitînd anularea acestora (Raportul anual CpDOM 2012, pag.15).

⁹ Actele de reacționare ale avocatului parlamentar (<http://www.ombudsman.md/ro/stiri/avocatul-parlamentar-tudor-lazarprincipiul-egalitatii-trebuie-sa-ocupe-loc-prioritar-procesul>).

¹⁰ Actele de reacționare ale avocatului parlamentar (<http://www.ombudsman.md/ro/stiri/avocatul-parlamentar-tudor-lazar-ataca-instanta-legea-caracter-discriminatoriu-adoptata>).

Principiul nondiscriminării este consfințit în Constituția țării noastre. El semnifică acceptarea ființelor umane, indiferent de caracterele care le deosebesc, recunoscându-le valorile și drepturile lor de a trăi în pace, fiind egale în fața legii.

Deși Republica Moldova pe parcursul ultimilor ani a întreprins și continuă să realizeze acțiuni pentru a asigura oportunități egale și pentru a combate fenomenul discriminării în societate, eforturile depuse sunt încă insuficiente pentru a vorbi despre eradicarea acestui fenomen.

Potrivit Convenției privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW), *“discriminarea față de femei vizează, orice diferențiere, excludere sau restricție pe criteriu de sex, care are drept efect sau scop să limiteze, ori să anihileze recunoașterea, beneficiul și exercitarea de către femei, indiferent de starea lor matrimonială, în baza egalității dintre bărbați și femeie, a drepturilor omului și libertăților fundamentale în domeniile politic, economic social cultural, civil sau în orice alt domeniu”*¹¹.

Alineatul 2 al art.5 din Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr.5 din 09.02.2006 statuează că *„promovarea unei politici sau efectuarea de acțiuni discriminatorii trebuie să fie înlăturate de autoritățile publice competente, conform legislației”*.

Necesitatea de promovare a unor politici nediscriminatorii a fost reafirmată de Curtea Constituțională. Prin Hotărârea sa din 01 noiembrie 2012¹², la cererea avocatului parlamentar, Curtea a declarat neconstituțional cuvântul *”femei”* din cuvântul compus *”femei-militari”*, articolul 32 alin.4 lit.d) și j) al Legii cu privire la statutul militarilor, precum și punctele 67 lit.j), 88 alin.4 lit.b), 108 lit.i), 116 lit.e), 131 din Regulamentul cu privire la modul de îndeplinire a serviciului militar în Forțele Armate.

Totodată, Curtea Constituțională a sistat procesul de control al constituționalității sintagmei *”dar nu se include în vechimea calendaristică a serviciului militar”* de la litera j) alineatul 4) articolul 32 din Legea cu privire la statutul militarilor. În acest mod, în opinia noastră, au fost create noi oportunități pentru ca autoritățile publice competente să înlătore impedimentele de nivel legislativ în realizarea drepturilor sociale ale militarilor, prin includerea perioadei concediului pentru îngrijirea copilului în vechimea de muncă, cu achitarea indemnizației din bugetul asigurării sociale de stat.

În anul 2013 a început procesul de elaborare a proiectului codului militar¹³, care urmează să prevadă garanții sociale și aplicarea unui tratament egal pentru militari. Avocații parlamentari atenționează însă că, pînă la adoptarea acestui document, există motive pentru condamnarea Republicii Moldova la CEDO.

¹¹ Art.1 al Convenției privind Eliminarea tuturor formelor de Discriminare față de Femei (CEDAW)

¹² Hotărârea Curții Constituționale privind verificarea constituționalității prevederilor Legii cu privire la statutul militarilor (<http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=429&l=ro>)

¹³Proiectul codului militar (<http://www.army.md/?lng=2&action=show&cat=168&submenuheader=0>)

Problematica egalității de gen este actuală în mai multe domenii ale vieții sociale, inclusiv în sfera muncii. Deși legislația Republicii Moldova oferă șanse egale femeilor și bărbaților la angajarea în câmpul muncii, femeile care decid să devină mame cu greu își găsesc un loc de muncă. Garanțiile la angajarea în câmpul muncii a femeilor gravide deseori sînt percepute de patroni drept o povară, motiv pentru care aceștia refuză frecvent să le ofere un loc de muncă. Astfel, discriminarea femeilor gravide la angajarea în câmpul muncii este una dintre problemele-cheie care urmează a fi soluționate în contextul implementării strategiei gender de dezvoltare.

Crearea de către o autoritate publică sau privată a unor impedimente în dezvoltarea carierei profesionale denotă acțiuni discriminatorii pe criteriu de gen. Cazul cet. D.S. este edificator în acest sens.

Avocații parlamentari constată că, frecvent, autoritățile responsabile de implementarea politicilor în domeniul egalității de șanse nu promovează participarea activă a femeii în toate sferele vieții. În context, CpDOM recomandă de a împuternici comisii independente și obiective de efectuarea auditului de gen, cu implicarea reprezentanților societății civile.

Cazul D.S.

Petiționara a relatat că după ce l-a informat pe angajator despre starea sa de graviditate, acesta i-a creat condiții nefavorabile și incomodități la locul de muncă. Astfel, angajatorul, fără a emite anumite dispoziții legale și fără de acordul petiționarei, a dispus detașarea acesteia în diferite subdiviziuni ale instituției, aflate la o distanță mare de zona în care era domiciliată petiționara. În acest mod, deplasarea femeii la serviciu a devenit mult mai complicată. Mai mult, petiționara a menționat că a fost lipsită la locul de muncă de calculator, rechizite de birou etc., pentru a-i crea dificultăți în realizarea la timp a sarcinilor ei de muncă.

Drept reacție la situația petiționarei, CpDOM a sesizat organul ierarhic superior al instituției vizate, adresîndu-i recomandările de rigoare în vederea realizării drepturilor petiționarei.

Deoarece organul vizat nu a reacționat în modul convenit, petiționara a fost nevoită să se adreseze instanței de judecată.

Aplicarea violenței domestice este una dintre formele de discriminare a femeilor în societate. Fenomenul în cauză este monitorizat de Instituția avocaților parlamentari¹⁴. La fel ca și în anii

În anul 2013, Republica Moldova a fost condamnată la CEDO pentru acte de violență domestică ignorate de autoritățile locale. Victima violenței domestice, după depunerea mai multor plângeri împotriva soțului ei, a solicitat în aprilie 2011 ordonanță de protecție, însă a trebuit să aștepte cinci luni pînă cînd cererea i-a fost aprobată. Curtea a afirmat că această întârziere denotă o discriminare bazată pe sex.

precedenți, în plîngerile parvenite la CpDOM în anul 2013 cu referire la acest subiect sunt reclamate intervenirea întârziată a reprezentanților organelor cu atribuții de prevenire și combatere a fenomenului, necunoașterea suficientă a mecanismelor de protecție garantate de stat etc. S-a mai stabilit că victimele violenței

domestic, din frica față de agresor, ezită să facă uz de mecanismele de protecție oferite de stat. Deseori persoanele supuse violenței domestice renunță la acestea la etapa adresării în instanța de judecată sau a emiterii ordonanței de protecție pentru înlăturarea agresorului de la domiciliu. Printre motivele mai frecvent invocate de victime sînt teama de a-și întreține de una singură familia și frica de a fi urmărită/hărțuită de agresor. Concluzia care se impune este că victimele violenței domestice nu au certitudinea că organele de asistență socială și de poliție le vor asigura protecția necesară. De aceea, considerăm că, pentru remedierea situației, este nevoie de o conlucrare mai strînsă între organele de asistență socială, de poliție și psihologii specializați în domeniu.

¹⁴ Raportul anual al CpDOM 2012, pag. 8-9

2. *Accesul liber la justiție*

Pentru a edifica un sector al justiției accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist și responsabil față de societate, care să corespundă standardelor europene, să asigure supremația legii și respectarea drepturilor omului, al doilea an consecutiv este implementată Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016¹⁵. Considerăm că este în beneficiul țării și a societății faptul că Guvernul a început ferm reforma sectorului justiției, înregistrând în scurt termen rezultate sesizabile. Au fost adoptate/modificate mai multe legi în contextul de asigurare a integrității actorilor justiției, au fost majorate salariile judecătorilor, mai mulți dintre ei au fost eliberați din funcție, unii fiind cercetați penal.

În același timp o serie de sondaje demonstrează gradul redus de încredere a populației în justiție. De exemplu, cele bianuale realizate de Institutul de Politici Publice conțin o întrebare constantă privitor la gradul de încredere a cetățenilor în instituțiile statului, inclusiv în justiție. Răspunsurile la întrebarea ”Cîtă încredere aveți în justiție?”, obținute în anul 2013, denotă scăderea considerabilă a gradului de încredere a cetățenilor Republicii Moldova în justiție. Analiza răspunsurilor de tipul ”Foarte multă încredere” și ”Oarecare încredere” atestă că acest indicator a constituit 13% în aprilie și 15% în noiembrie, comparativ cu 24% în martie 2008 și 27% în octombrie 2008¹⁶.

Comparativ cu indicatorul de încredere în justiție, mult mai puțini cetățeni acceptă situația din domeniul pensiilor (4%), salariilor (5%), combaterii corupției (5%). Mai mulți sînt mulțumiți de ceea ce face statul în domeniul învățămîntului (30%), asistenței medicale (24,5%), culturii (24%), agriculturii (21%). Indicatorul de încredere în justiție este situat la mijlocul acestei scări și s-ar părea că situația în sfera justiției este una relativ satisfăcătoare. Trezește îngrijorarea însă faptul că doar 1% dintre respondenți consideră asigurarea unei justiții independente drept cea mai importantă problemă (printre direcțiile prioritare fiind menționate cele de ridicare a nivelului de trai (10%), de dezvoltare a economiei - 29,9 la sută, de întărire a ordinii în țară – 24,8%)¹⁷.

Sîntem conștienți de faptul că soluționarea problemelor social-economice are o importanță majoră pentru oamenii care cu greu supraviețuiesc zi de zi în condițiile în care venitul lor este mult sub minimul de existență (vezi capitolul ”Asistență și protecție socială”). Cu toate acestea, lipsa de încredere a cetățenilor în sectorul justiției, pe plan social, se poate transforma în

---

¹⁵ Lege privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, nr. 231 din 25.11.2016; Hotărîrea Parlamentului privind aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, nr. 6 din 16.02.2012.

¹⁶ Barometrul de Opinie Publica-noiembrie, 2013,

http://www.ipp.md/public/files/Barometru/BOP_11.2013_anexa.pdf.

¹⁷ Ibidem.

fenomenul periculos de neîncredere generală în eficiența și integritatea autorităților publice și chiar a statului.

Cetățeanul își percepe siguranța în funcție de nivelul de încredere pe care îl are în justiție, aceasta fiind autoritatea-terminus la care apelează pentru a-și revendica un drept legitim. Încrederea cetățeanului în justiție este condiționată de calitatea acesteia, importante fiind accesul liber, celeritatea, competența, eficiența și integritatea reprezentanților sectorului justiției.

Barometrul Global al Corupției (BGC) din anul 2013, realizat anual de Transparency International, denotă că 34% dintre respondenții (sau rudele acestora) din Republica Moldova au dat mită în ultimele 12 luni actorilor din sistemul judecătoresc. Potrivit aceluiași sondaj, în opinia respondenților, cele mai corupte sînt considerate a fi justiția (80%), organele afacerilor interne (76%), partidele politice (75%) și Parlamentul (75%)¹⁸.

Creșterea gradului de încredere față de justiție nu poate fi realizată în exclusivitate prin măsuri de ordin administrativ. O mare însemnătate o are atitudinea corectă a judecătorilor față de justițiabili. Astfel, repartizarea aleatorie a cauzelor, conduita personală ireproșabilă a judecătorilor, soluționarea cauzelor cu celeritate, practica judiciară unitară, anihilarea corupției sunt doar unele dintre premisele restabilirii încrederii în justiție.

Analiza statisticilor Curții Europene a Drepturilor Omului pentru anul 2013 denotă o creștere semnificativă a numărului de cereri repartizate unui organ judiciar – 1356, comparativ cu 934 în 2012 și 1017 în 2011. Totodată, a crescut numărul cererilor declarate inadmisibile sau radiate de pe rol – 3143 (în anul 2012 – 1905 cereri, în anul 2011- 550 de cereri).

*Analiza pe articole a hotărîrilor pronunțate de CEDO
în privința Moldovei în anul 2013:*

- *dreptul la viață (art.2 din Convenție) – 1 violare (sub aspect material) și 1 violare (sub aspect procedural);*
- *tratament inuman și degradant (art. 3 din Convenție) - 8 violări (sub aspect material) și 8 violări (sub aspect procedural);*
- *dreptul la libertate și siguranță (art. 5 din Convenție) - 1 violare;*
- *dreptul la un proces echitabil (art.6 din Convenție) - 5 violări;*
- *dreptul la respectul vieții private și de familie (art.8 din Convenție) - 3 violări;*
- *dreptul la un remediu efectiv (art.13 din Convenție) - 4 violări;*
- *interzicerea discriminării (art. 14 din Convenție) – 2 violări;*
- *respectul proprietății (art.1 Protocolul Adițional) - 3 violări.*

În privința Moldovei, pe parcursul anului 2013, Curtea a pronunțat 19 hotărîri, din care în 18 - a fost constatată cel puțin o violare a Convenției.

¹⁸ <http://www.transparency.org/gcb2013/country?country=moldova>

Cea mai importantă hotărîre, din punct de vedere juridic, pronunțată de Curte pe parcursul anului 2013 împotriva Moldovei este pe cauza *Eremia c. Moldovei*, (cererea nr.

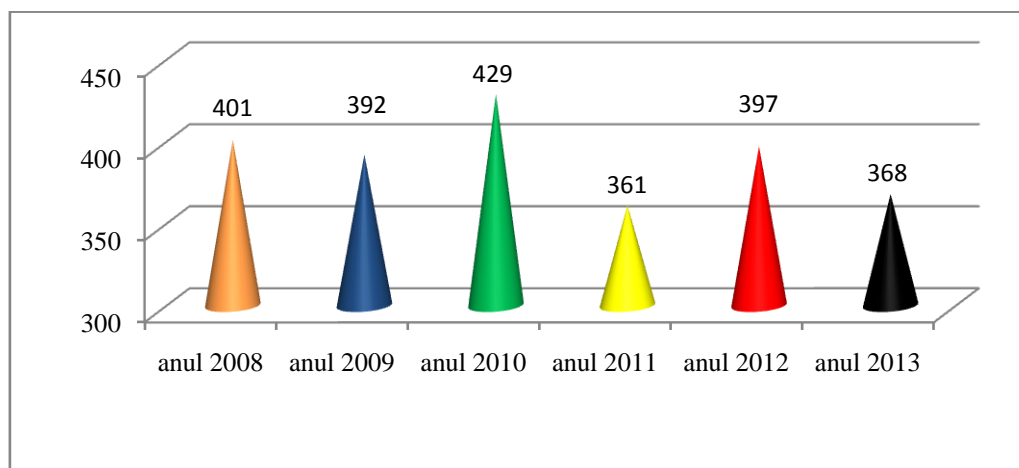
În perioada 1997 – 2013 CEDO a pronunțat în privința Republicii Moldova 273 hotărîri privind violarea următoarelor drepturi: rele tratamente – 16%; libertatea și siguranța persoanei – 13%; proces echitabil – 25%; protecția proprietății – 20%; alte drepturi – 26%.

3564/11, hotărîrea din 28 mai 2013), privind omisiunea autorităților naționale de a întreprinde măsuri adecvate pentru protecția reclamanților împotriva violenței domestice.

Prin hotărîrile pronunțate în 2013, Guvernul Republicii Moldova a fost obligat să plătească compensații în mărime de 315 363 EUR (față de 842 856 EUR în 2012 și 371 258 EUR în 2011).

În anul 2013 cel puțin 368 de solicitanți s-au adresat la Centru pentru Drepturilor Omului cu plîngeri privind calitatea actului justiției, dintre care în 72 de cazuri a fost invocată tergiversarea examinării cauzei; în 78 – neexecutarea hotărîrilor judecătorești; în 167 de cazuri – nerespectarea principiului contradictorialității procesului.

În contextul problemelor abordate mai sus, datele privind petițiile înregistrate la CpDOM în perioada anilor 2008-2013 denotă că numărul de petiționari care au pretins încălcarea dreptului de acces liber la justiție rămîne, cu mici excepții, unul constant.

În rapoartele anterioare privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, de mai multe ori au fost menționate probleme actuale ce se referă la asigurarea dreptului la acces liber la justiție și dreptul la un proces echitabil¹⁹, înregistrîndu-se, în linii mari, aceleași deficiențe ca și în 2013. Acestea s-au referit la comportamentul judecătorilor contrar normelor

¹⁹ <http://www.ombudsman.md/ro/rapoarte-anuale>

deontologice; la tergiversarea examinării cauzelor civile și penale; neexecutarea hotărârilor judecătorești; la examinarea îndelungată de Plenul Curții Supreme de Justiție a recursurilor în anulare, bazate pe modificările din Codul penal; la redactarea hotărârilor motivate cu încălcarea termenului stabilit de lege; încălcarea termenului de expediere a hotărârilor judecătorești; admiterea de către angajații instanțelor judecătorești a unor erori, ce au dus la încălcarea drepturilor

La Centrul pentru Drepturile Omului s-a adresat cetățeanul C.V¹., care s-a plîns că Judecătoria raionului Orhei tergiversează examinarea cauzei penale în privința sa. Dosarul se află pe rol mai mult de un an fără a avea loc nicio ședință de judecată, totodată fiind prelungită măsura preventivă – arestul. Examinînd petiția în cauză, avocatul parlamentar a constatat indici de încălcare a drepturilor și libertăților omului, în special art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, dar și de nerespectare a prevederilor pct.3 și 25 din Regulamentul cu privire la volumul, metodele, temeiurile și procedura de verificare a activității organizatorice a instanțelor judecătorești la îndeplinirea justiției. După examinarea adresării avocatului parlamentar și a notei informative întocmite pe acest caz de Inspekția judiciară, Consiliul Superior al Magistraturii a luat act de intenția unui membru al CSM de intentare a unei proceduri disciplinare împotriva judecătorului.

și intereselor legale a participanților la proces, eliberarea titlurilor executorii în baza unor hotărâri care nu au devenit definitive; motivarea insuficientă a hotărârilor judecătorești; dezacordul cu hotărârile definitive și irevocabile.

O problemă nouă care a fost examinată de Centrul pentru Drepturile Omului în anul 2013 se referă la neexecutarea hotărârilor judecătorești ale instanțelor naționale pe teritoriul altor state, condiționată de neacordarea de asistență juridică calificată. *Cet. P.L. a sesizat CpDOM că se află în posesia unei hotărâri judecătorești definitive și irevocabile²⁰ cu privire la încasarea prejudiciului material și moral în urma decesului soțului său, hotărîre ce urmează a fi executată pe teritoriul Statului Israel.*

Petiționara a solicitat în repetate ori autorităților statului să întreprindă măsurile necesare pentru executarea acestei hotărîri judecătorești. P.L. susține că Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene (Misiunea diplomatică și consulara a Republicii Moldova în Statul Israel) a lăsat-o într-o stare de incertitudine²¹ privind perspectiva soluționării problemei. Or, în scrisoarea autorităților Statului Israel²² se menționează expres că petiționarei i se recomandă avocat pentru a fi reprezentată în fața instanțelor pentru a pune în aplicare hotărîrea judecătorească pe teritoriul acestui stat.

²⁰ Hotărîrea Judecătoriei sect. Rîșcani, mun. Chișinău din 20 iunie 2005

²¹ Scrisoarea Direcției generale afaceri consulare din cadrul MAEIE din 26.11.2012

²² Legal Assistance to Foreign Countries, Jerusalem 18.01.2011.

Realizarea eficientă a drepturilor fundamentale ale petiționarei la un proces echitabil și la proprietate este condiționată de lipsa surselor financiare pentru serviciile unui avocat pe teritoriul Statului Israel.

Este de menționat că prevederile constituționale ale art. 120 privind caracterul obligatoriu al sentințelor și al altor hotărâri judecătorești definitive este aplicabil și procedurilor de recunoaștere și executare a hotărârilor instanțelor străine, în conformitate cu actele internaționale de asistență juridică, la care Republica Moldova este parte.

În conformitate cu art. 5 din Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare²³, oficiului consular îi revine în mod expres funcția „sub rezerva practicilor și procedurilor în vigoare în statul de reședință, de a-i reprezenta pe cetățenii statului trimițător sau a lua măsuri pentru a asigura reprezentarea lor adecvată în fața tribunalelor sau a altor autorități ale statului de reședință pentru a cere, în conformitate cu legile și regulamentele statului de reședință, adoptarea de măsuri provizorii în vederea apărării drepturilor și intereselor acestor cetățeni atunci când, datorită absenței lor sau din orice altă cauză, ei nu-și pot apăra în timp util drepturile și interesele”.

Până în prezent hotărârea judecată nu a fost executată. În opinia noastră, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene trebuie să uzeze de toate pîrghiile legale posibile de care dispun pentru a asigura realizarea drepturilor cetățenilor Republicii Moldova pe teritoriul altor state.

Apreciem înalt eforturile întreprinse pentru dezvoltarea sistemului informațional judecătorec și armonizarea acestuia la standardele europene. Ne exprimăm însă repetat îngrijorarea²⁴ în legătură cu faptul că pe paginile web oficiale ale instanțelor judecătorești sînt plasate integral și în regim de acces nerestricționat hotărâri judecătorești care conțin un volum impunător de date cu caracter personal, cum sunt numele, prenumele, patronimicul, anul nașterii, originea, domiciliul, naționalitatea, cetățenia, studiile, informații ce se referă la caracteristicile fizice, fiziologice, psihice, economice ale persoanelor etc. În opinia noastră, aceasta vine în contradicție cu prevederile Convenției pentru protecția persoanelor referitor la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal Nr.108, Legii privind protecția datelor cu caracter personal nr.133 din 08.07.2011 și Recomandării R (95)11 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei și încalcă dreptul la viață privată al părților și altor participanți la proces.²⁵

---

²³ Hotărîrea Parlamentului despre aderarea Republicii Moldova la convențiile internaționale, nr.1135-XII din 04.08.92.

²⁴ Raport privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2010, www.ombudsman.md

²⁵ Recomandarea R (95)11 a Comitetului de Miniștri către statele-membre cu privire la selectarea, prelucrarea, prezentarea și arhivarea hotărârilor judecătorești în sistemele automatizate de documentare juridică: orice aspect al vieții private și al protecției datelor personale care apare atunci când este vorba de sisteme de informatică juridică.

Susținem că includerea hotărârilor judecătorești care conțin date personale în surse de date accesibile publicului larg - ingerința forțată a reprezentanților autorității judecătorești - nu poate continua în afara limitelor proceselor judiciare. Utilizarea tehnologiilor informaționale și de comunicație pentru a asigura accesul la jurisprudență ridică temeri justificate privind protecția eficientă a datelor cu caracter personal. Din acest considerent sunt necesare schimbări cantitative și calitative de administrare a informațiilor și a datelor cu caracter personal. Urmează de asemenea a fi examinată posibilitatea de a asigura echilibrul dintre dreptul de informare a publicului și obligația statului, semnatar al Convenției nr. 108, de a asigura dreptul la protecția datelor cu caracter personal, inclusiv în cazul prelucrării datelor pentru difuzarea electronică a deciziilor judecătorești. Acest echilibru poate varia în funcție de diverse criterii legate de natura litigiului ori categoriile persoanelor implicate. În opinia noastră, este necesară revizuirea Regulamentului privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești pe pagina web, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 472/21 din 18.12.2008, și includerea liniilor directorii pentru publicarea deciziilor judecătorești, care ar stabili anumite reguli de prelucrare a datelor cu caracter personal

În același timp, contrar dispozițiilor art. 10 alin. (4) din Legea privind organizarea judecătorească nr.514 din 06.07.1995²⁶, nu toate hotărârile judecătorești se regăsesc pe paginile web oficiale ale instanțelor judecătorești.

Potrivit Recomandării nr.(81)7 a Comitetului de Miniștri privind mijloacele de facilitare a accesului la justiție, *urmează a fi luate măsuri pentru facilitarea sau, după caz, încurajarea concilierii părților sau a soluționării conflictelor pe cale amiabilă înainte de demararea procedurii judiciare sau pe parcursul unei proceduri deja inițiate*. În această ordine de idei, considerăm necesar a eficientiza funcționarea procedurii medierii în domeniul specific, cum sînt litigiile de familie, civile și comerciale, de muncă, de contencios administrativ, privind protecția consumatorului drept o alternativă oportună de soluționare a litigiilor. Ținînd cont de avantajele acestui mecanism, încurajăm concilierea părților sau soluționarea conflictelor pe cale amiabilă, înainte de demararea procedurii judiciare și sperăm că noua Lege cu privire la mediere²⁷, al cărui proiect a fost elaborat de Ministerul Justiției, va avea impact pozitiv pentru soluționarea rapidă a litigiilor și va contribui la evitarea supraaglomerării instanțelor judecătorești.

Dreptul la apărare aparține oricui, fără vreo excepție, iar limitarea acestui drept ar fi o încălcare evidentă a prevederilor art.26 din Constituția Republicii Moldova. Statului îi revine obligația pozitivă de a întreprinde măsuri pentru a asigura respectarea acestui drept și, respectiv,

---

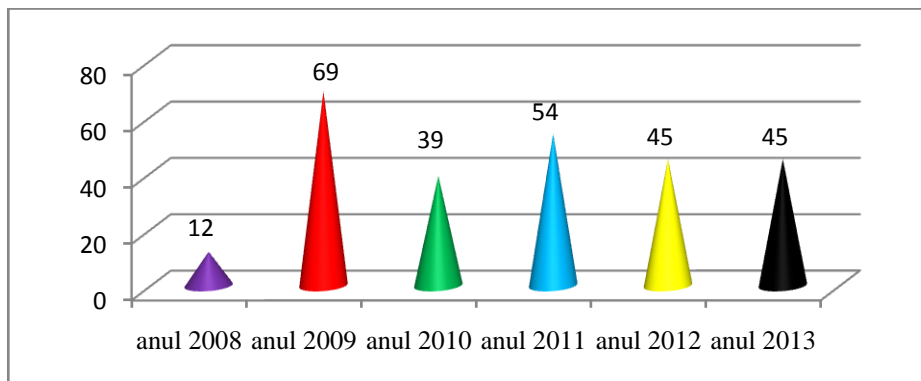
trebuie să fie reglementat în conformitate cu dreptul național și cu principiile Convenției pentru protecția persoanelor referitor la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal.

²⁶ ”Hotărârile judecătorilor, ale curților de apel și ale Curții Supreme de Justiție se plasează pe pagina web”.

²⁷ <http://justice.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=192>

reglementarea în legislație și implementarea în practică a modalităților de apărare efectivă pentru persoanele care nu își pot permite să angajeze un avocat.

Datele privind cererile înregistrate la Centrul pentru Drepturile Omului în perioada anilor 2008-2013 denotă că numărul de petiționari care au invocat încălcarea dreptului la apărare rămâne, cu mici excepții, unul constant.

Pe parcursul anului 2013 au fost înregistrate 45 de adresări, avînd ca obiect, de regulă, următoarele alegații: oficiul teritorial de asistență juridică garantată de stat nu răspunde la solicitarea cu privire la acordarea asistenței; calitatea nesatisfăcătoare a asistenței juridice acordate de către avocați; nerestituirea originalelor actelor prezentate la solicitarea avocaților; neinformarea clientului despre acțiunile întreprinse, refuzul oficiilor teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat de a acorda asistență juridică garantată de stat.

Petiționarul D.B, deținut în penitenciarul nr. 15 Cricova, a invocat refuzul acordării de asistență juridică calificată. Avocatul parlamentar a cerut Consiliului Național de Asistență Juridică Garantată de Stat luarea măsurilor de rigoare potrivit Legii cu privire la asistența juridică garantată de stat. Ulterior, în urma adresării repetate a petiționarului la Comisia drepturile omului și relații interetnice a Parlamentului, s-a constatat că instituția responsabilă nu a întreprins măsuri pentru a asigura deținutului acordarea asistenței juridice garantate de stat.

Ținînd cont de faptul că acordarea asistenței juridice calificate, inclusiv a celei garantate de stat, reprezintă o garanție procedurală în contextul dreptului fundamental la apărare, această problemă a fost abordată de Centrul pentru Drepturile Omului și în rapoartele anuale anterioare, prezentate în Parlament²⁸.

Potrivit Raportului mecanismului actual de monitorizare a calității asistenței juridice garantate de stat²⁹, avocații au fost solicitați să dea o apreciere a activității sistemului de asistență juridică garantată de stat. În opinia a 89 % dintre respondenții la chestionar, activitatea sistemului este necesară și eficientă, 8 % consideră că acest sistem este necesar, dar inefficient, 3

²⁸ Raport privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2012, www.ombudsman.md

²⁹ Suportul pentru Reformarea sectorului Justiției în Moldova "Proiect implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova

% - nu au dat nici un răspuns. În acest context încurajăm Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat să promoveze în continuare un mesaj clar - că sistemul de asistență juridică garantată de stat este destinat păturilor vulnerabile, asigurând funcționarea eficientă a subdiviziunilor teritoriale.

Justiția independentă și eficientă este o condiție obligatorie pentru a avansa în dialogul cu Uniunea Europeană. Randamentul celorlalte reforme scade în situația în care există dubii în ceea ce privește independența justiției și capacitatea ei de a răspunde imparțial situațiilor de conflict.

Complexitatea domeniului justiției și caracterul ei multilateral necesită o abordare continuă și integrată a fiecărui element de sistem. Instabilitatea sau discontinuitatea unui element poate genera o reacție în lanț capabilă să provoace criza sistemului. În acest sens susținem că în cazul în care alți actori implicați în realizarea reformei sectorului justiției fie vor întârzia în realizarea acțiunilor, fie nu vor avea susținerea necesară din partea statului, în sensul ajustării salariilor, cadrului normativ, condițiilor de muncă, acestea vor zădărnici și vor compromite procesul de reformă.

3. Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

Capitolul II din Constituția Republicii Moldova – Drepturile și libertățile fundamentale se începe cu art. 24 - **Dreptul la viață, integritate fizică și psihică**. Articolul 24 reglementează, de fapt, trei drepturi fundamentale:

1. dreptul la viață
2. dreptul la integritate fizică
3. dreptul la integritate psihică.

Dreptul la viață este cel mai natural drept al omului și este protejat prin lege. Acest drept este unul esențial, înscris în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Respectarea drepturilor la viață, integritatea fizică și psihică implică în mod firesc interzicerea torturii, a pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante. Aplicarea unor asemenea procedee și tratamente este o infracțiune gravă împotriva demnității umane, aceste sunt practici primitive fiind reprimite prin lege.

Conform art. 23¹ din Legea nr. 1349 din 17.10.1997 cu privire la avocații parlamentari, avocații parlamentari sunt împuterniciți să asigure protecția persoanelor împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante. Împreună cu membrii Consiliului consultativ, avocații parlamentari sunt abilitați de a efectua periodic vizite preventive în locurile unde se află sau se pot afla persoane private de libertate, plasate la dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia sau cu acordul ori consimțământul său tacit. În activitatea de prevenire a torturii și a altor tratamente și pedepse crude, inumane sau degradante, avocatul parlamentar prezintă autorității sau persoanei cu funcție de răspundere corespunzătoare recomandările sale în vederea ameliorării comportamentului față de persoanele private de libertate, a condițiilor de detenție și a prevenirii torturii. În cazul în care avocatul parlamentar nu este de acord cu măsurile întreprinse, el este în drept să se adreseze unui organ ierarhic superior pentru luarea măsurilor corespunzătoare în vederea executării recomandărilor cuprinse în avizul său și/sau să informeze opinia publică, inclusiv să divulge numele persoanelor autorizate să acționeze în numele acelei autorități.

Pe parcursul anului 2013 în adresa CpDOM au parvenit 224 de adresări în care a fost invocată încălcarea dreptului la integritate fizică și psihică, dintre acestea fiind:

- 150 de plângeri în care s-au invocat condiții inadecvate de detenție în instituțiile care asigură privarea de libertate;
- 32 de petiții în care au fost invocate acte de tortură;
- 32 plângeri în care s-a semnalat lezarea demnității personale;

- 10 adresări în care s-a invocat încălcarea procedurii de reținere sau arest.

Până la 31 decembrie 2013, CtEDO a pronunțat 273 de hotărâri în cauze contra Moldovei, dintre care 19 - în 2013. Dintre cele 19 hotărâri pronunțate în anul 2013, pe 11 - Republica Moldova a fost condamnată pentru violarea art. 3 al CEDO (*interzicerea torturii*), pe următoarele categorii:

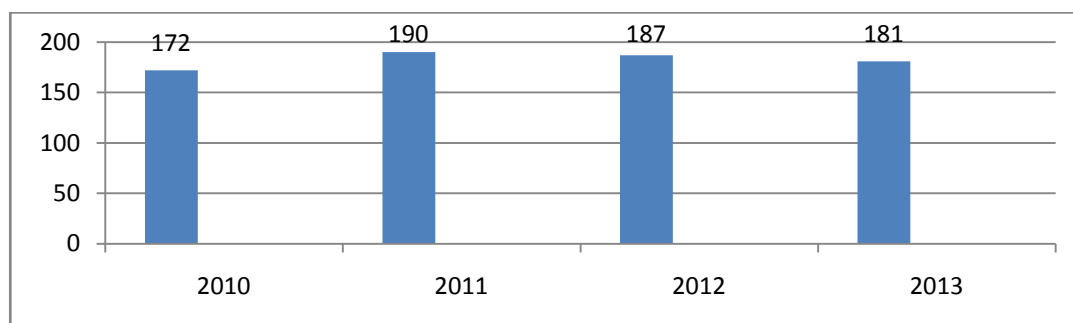
- **Maltratarea** (*Iurcu v. Moldova* – cererea nr. 33759/10, Hotărârea din 09.04.2013, prejudiciu încasat - 13500 euro; *Ipati v. Moldova* - Cererea nr. 55408/07; *Gorea v. Moldova* - Hotărârea din 05.02.2013, prejudiciu încasat - 10500 euro);
- **Eșuarea autorităților de a proteja reclamații împotriva violenței domestice** (*Eremia ș.a. v. Moldova* - Cererea nr. 3564/11, hotărâre din 28.05.2013, prejudiciu încasat - 17150 euro; *Mudric. v. Moldova* - Cererea nr. 74839/10, Hotărârea din 16.07.2013, prejudiciu încasat - 17150 euro; *B. v. Moldova* - Cererea nr. 61382/09, Hotărârea din 16.07.2013, prejudiciu încasat - 18000 euro);
- **Investigarea inadecvată a maltratării** (*Iurcu v. Moldova* – Cererea nr. 33759/10, Hotărârea din 09.04.2013, prejudiciu încasat - 13500 euro; *Ipati v. Moldova* - Cererea nr. 55408/07, Hotărârea din 05.02.2013, prejudiciu încasat - 10500 euro; *Gorea v. Moldova* Feodorov v. Moldova - Cerere nr. 40424/06, Hotărârea din 29.10.2013, prejudiciu încasat - 5650 euro; *Eduard Popa v. Moldova* - Cererea nr. 17008/07, Hotărârea din 12.02.2013, prejudiciu încasat - 24000 euro; *Ceachir v. Moldova* - Cererea nr. 50115/06, Hotărârea din 10.12.2013, prejudiciu încasat - 8000 euro);
- **Detenția în condiții proaste** (*Mitrofan v. Moldova* – Cererea nr. 50054/07, Hotărârea din 15.01.2013, prejudiciu încasat - 6500 euro; *Ipati v. Moldova*, Cererea nr. 55408/07, Hotărârea din 05.02.2013, prejudiciu încasat - 10500 euro; *Segheti v. Moldova*, Cererea nr. 39584/07, Hotărârea din 15.10.2013, prejudiciu încasat - 6500 euro);
- **Investigarea inadecvată a unui viol** (*N.A. v. Moldova*, Cerere nr. 13424/06, Hotărâre din 24.09.2013, prejudiciu încasat – 11 150 euro).

Astfel, suma prejudiciilor încasate în anul 2013 pentru violarea de către autoritățile Republicii Moldova a art. 3 al CEDO constituie 148900 euro. Curtea europeană a condamnat țara noastră pentru violență domestică sau investigarea inadecvată a violului, mărinde aria de aplicare a art. 3 CEDO la violența admisă tacit de autoritățile de stat sau investigații ineficiente a acestui fenomen.

Activitățile realizate în cadrul Mecanismului Național de Prevenire a Torturii sunt reflectate într-un compartiment separat, anexă a Raportului anual al CpDOM.

4. Dreptul la asistență și protecție socială

Problema respectării dreptului la asistență și protecție socială și în anul de referință a fost frecvent invocată în adresările persoanelor la Centrul pentru Drepturile Omului. În ultimii ani a fost înregistrat un număr relativ egal de petiții la acest capitol.

Și caracterul neregulilor semnalate este același: dificultățile pe care le înfruntă persoanele aflate în situații de risc social - familiile cu mulți copii, persoanele în etate, cele cu venituri mici, tinerii, persoanele cu dizabilități și care îngrijesc de acestea, șomerii, persoanele eliberate din locuri de detenție etc.. În particular, petiționarii invocă nivelul derizoriu al veniturilor, prestațiile sociale sub minimul de existență, creșterea permanentă a prețurilor și a tarifelor la mărfurile de consum și serviciile de primă necesitate, deficiențe la stabilirea ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului, dezacordul cu modalitatea de stabilire/calculare a pensiilor, înrăutățirea situației materiale a persoanelor care au fost în imposibilitate să achite în termen plățile pentru serviciile comunal-locative și există titluri executorii etc.

Asigurarea unui trai decent pentru orice persoană, implicit pentru cele din grupurile sociale vulnerabile, așa cum stipulează Constituția Republicii Moldova³⁰, rămâne în continuare a fi o provocare pentru autoritățile publice competente pe fundalul evoluției prețurilor și tarifelor la mărfurile de consum și servicii de primă necesitate. În vederea depășirii acestei situații, considerăm că autoritățile urmează să depună eforturi consolidate pentru a identifica în scurt timp posibilități de susținere a populației, iar pe termen mediu să revizuiască cadrul normativ și mecanismele de ajustare a cuantumului salariului minim, al pensiei minime, prestațiilor sociale la minimul de existență.

Potrivit datelor Biroului Național de Statistică³¹, în trimestrul III al anului 2013, venitul mediu lunar al unei persoane a constituit 1755,5 lei, iar cheltuielile medii lunare de consum ale

³⁰ Articolul 47 din Constituția Republicii Moldova

³¹ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4276>;

populației - 1888,0 lei pentru o persoană. Plățile salariale reprezintă cea mai importantă sursă de venit - 41,9% dintre veniturile totale disponibile, iar 20,3% revin prestațiilor sociale.

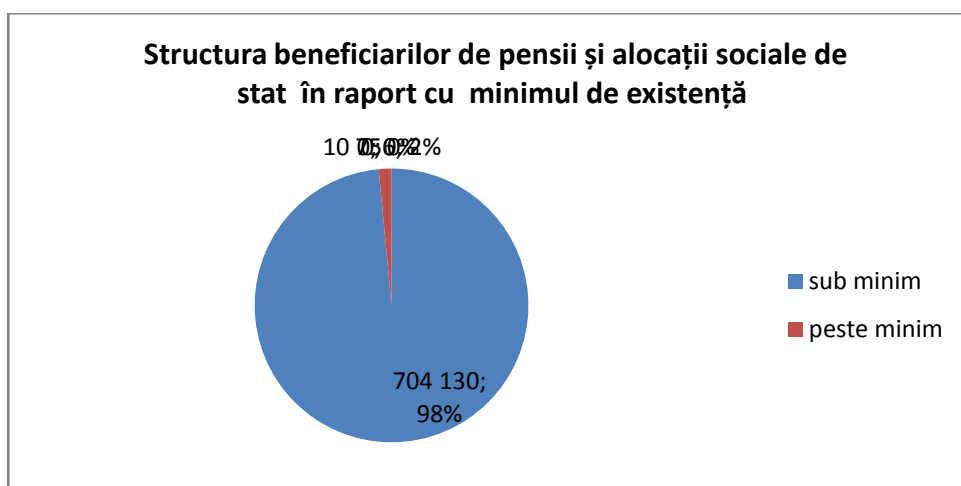
Potrivit aceleiași surse, transferurile bănești din afara țării rămân a fi o sursă importantă pentru bugetul gospodăriilor, acestea reprezentând 17,5% din totalul veniturilor.

Totodată, statul reafirmă în Strategia națională de dezvoltare "Moldova 2020"³² faptul că tendința de reducere a sărăciei și creșterea economică sînt strîns corelate în Republica Moldova cu fluxul de remitențe și consumul generat de acestea.

În acest context, Raportorul Special al ONU pentru sărăcie extremă și drepturile omului, Magdalena Sepulveda, aflată în vizită în Moldova în perioada 8-14 septembrie 2013³³, a atenționat că "creșterea economică bazată pe remitențele migranților nu este numai nedurabilă, dar un model de dezvoltare non-inclusiv. Mai mult decît atît, o astfel de abordare ascunde sacrificiile enorme ale celor care sunt forțați să plece în căutarea unor oportunități mai bune și impactul dramatic asupra celor rămași în urmă, în special copiii și persoanele în etate".

Datele oficiale arată că în I semestru al anului 2013 au fost înregistrați 35 248 de copii cu un părinte plecat și 13 316 de copii cu ambii părinți plecați (în anul 2011 - 37 188 de copii cu un părinte plecat peste hotare și 14 814 de copii cu ambii părinți plecați, în anul 2012 - 38 524 de copii cu un părinte plecat peste hotare și 15 599 de copii cu ambii părinți plecați).

Persoanele ale căror venituri sînt constituite doar din prestații sociale, majoritatea sub minimul de existență, se află într-o situație deosebit de dificilă. Pornind de la **informația privind numărul beneficiarilor de pensii și alocații sociale de stat, aflați la evidența Casei Naționale de Asigurări Sociale, la situația din 01.01.2014³⁴, putem conchide că majoritatea beneficiarilor (98%) primesc o pensie/alocație socială de stat sub nivelul minimului de existență.**

³² Legea nr.166 din 11.07.2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare "Moldova 2020";

³³ În iunie 2014, Raportorul Special al ONU pentru sărăcie extremă și drepturile omului, Magdalena Sepulveda va pregăti un raport pentru Moldova, care va include și recomandările de rigoare;

³⁴ www.cnas.md.

Este binevenită intenția Guvernului de îmbunătățire a situației beneficiarilor de pensii și alocații sociale de stat prin acordarea unui suport financiar de stat ³⁵ în mărime de 90 de lei, 60 de lei sau 50 de lei. Considerăm însă că acesta nu este suficient pentru a asigura un nivel de viață adecvat beneficiarilor respectivi, în condițiile în care, anual, ba chiar lunar, se înregistrează scumpiri la serviciile și mărfurile de primă necesitate.

Evoluția prețurilor și tarifelor la mărfurile de consum și servicii în perioada anilor 2011-2013

Mărfuri și servicii	decembrie 2013 (%) față de:	decembrie 2012 (%) față de:	decembrie 2011 (%) față de:
	decembrie 2012	decembrie 2011	decembrie 2010
Produse alimentare / în mediu	2,2	5,4	7,4
Legume	3,4	22,7	4,5
Fructe		11,4	14,1
Carne, preparate și conserve din carne	3,2	8,4	5,4
Lapte și produse lactate	4,2	4,8	11,7
Ouă	1,7	19,5	32,3
Mărfuri nealimentare/ în mediu		3,6	5,2
Confecții	3,3	4,3	2,6
Încălțăminte	3,1	3,4	5,1
Combustibili	1,8	5,1	10,9
Servicii/ în mediu	1,6	3,0	11,6
Servicii comunal-locative		3,6	22,0
Apă potabilă și canalizare	6,9	15,2	6,6
Energie electrică	1,4	7,3	10,3
Gaze naturale prin rețea	1,8		40,1

Sursa: Biroul Național de Statistică

Elaborarea Planului de acțiuni³⁶ privind implementarea recomandărilor Comitetul ONU privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale din mai 2011 demonstrează interesul și angajamentul statului pentru realizarea în mod progresiv a unor acțiuni întru remediarea situației la capitolul asigurarea unui trai decent pentru orice persoană. În acest context susținem opinia exprimată de Raportorul Special al ONU pentru sărăcie extremă și drepturile omului privind necesitatea unor mecanisme de implementare viabilă și de responsabilizare, a unei baze de date dezagregate în domeniile-cheie.

³⁵ Potrivit Legii nr. 51 din 28.03.2013 privind completarea unor acte legislative, de la 1 aprilie 2013, se acordă lunar suport financiar de stat unor beneficiari de pensii/alocații sociale de stat, al căror quantum, după indexarea de la 1 aprilie 2013, nu depășește 1300 de lei.

³⁶ Hotărârea Guvernului nr. 974 din 21.12.2012 privind aprobarea Planul de acțiuni pentru implementarea Observațiilor finale ale Comitetului pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale, adoptate la Geneva la 20 mai 2011, pe marginea celui de-al doilea Raport periodic al Republicii Moldova de implementare a Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale.

Or, avocații parlamentari au avut mari rezerve în ceea ce privește eficiența Legii cu privire la minimul de existență³⁷ care, în opinia ombudsmanilor expusă în raportul anterior³⁸, nu reglementează modalitatea/etapele de ajustare a cuantumului prestațiilor sociale, salariului minim pe țară cel puțin la nivelul acestui minim. Tot în aceeași sursă s-a menționat despre dificultățile obținerii datelor dezagregate privind persoanele/famiiliile social vulnerabile.

Comitetul ONU privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale recomandă creșterea pensiilor, astfel încât acestea să permită un standard de viață adecvat, și, ca prim pas, să atingă nivelul minim de subzistență³⁹. Totodată, acțiunile și indicatorii prevăzuți în Planul de acțiuni pentru implementarea acestei recomandări, în opinia noastră, nu vor putea asigura evoluții în acest sens.

Coraportul dintre mărimea medie a pensiei și minimul de existență în anii 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013, sem. I
Minimul de existență, medii lunare pe o persoană, lei	1187,8	1373,4	1503,0	1507,5	1608,3
Minimul de existență pentru pensionari, lei	1022,8	1184,3	1305,6	1302,8	1341,4
Mărimea medie a pensiei lunare stabilite ⁴⁰ , lei	775,5	810,9	873,9	957,6	1020,8
Coraportul dintre mărimea medie a pensiei lunare stabilite și valoarea medie a minimului de existență pentru pensionari, %	75,8	68,5	66,9	73,5	76,1

În aceste circumstanțe persoanele cu venituri mici acumulează datorii la plata serviciilor comunale și sunt acționați în instanțele judecătorești de către furnizori. Astfel, în anul de referință tot mai multe persoane s-au adresat la Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, invocând înrăutățirea situației din cauza lipsei de mijloace pentru achitarea serviciilor locativ-comunale, dar și a cheltuielilor de executare în vederea executării silite a titlurilor executorii. Avocații parlamentari își exprimă îngrijorarea în legătură cu starea în care se află aceste persoane. Petiționarii din categoria vizată, în majoritatea cazurilor, neavând surse financiare, bunuri de valoare pasibile urmării în vederea executării, riscă să fie deposedați de spațiul locativ.

Familia G. din mun. Chișinău s-a plîns că veniturile acesteia, care constau din prestațiile sociale ale soției imobilizate la pat și alocația de îngrijire, nu-i permit să achite plățile pentru serviciile comunale. Din acest motiv a fost emisă o hotărîre judecătorească, iar executorul judecătoresc urma să întreprindă măsuri de executare silită, inclusiv urmărirea tuturor bunurilor pasibile întru executarea titlurilor executorii.

³⁷ Legea nr.152 din 05.07.2012 cu privire la minimul de existență;

³⁸ Raport privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2012, www.ombudsman.md;

³⁹ Recomandarea 12 din Observațiile finale ale Comitetului pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale, adoptate la Geneva la 20 mai 2011, pe marginea celui de-al doilea Raport periodic al Republicii Moldova de implementare a Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale;

⁴⁰ Mărimea medie a pensiei lunare stabilită la 1 iulie 2013.

În alte cazuri persoanele menționează că sunt nevoite să solicite debransarea locuinței de la agentul termic pentru a nu acumula datorii. Respectiv, ulterior acestea îndură frig și riscă să se îmbolnăvească de diferite maladii, inclusiv tuberculoză. Într-o altă petiție adresată avocatului parlamentar, o familie din raionul Anenii Noi, s. Maximovca (3 persoane cu dizabilități) s-a plîns că de 17 ani a fost sistată livrarea energiei termice în blocul în care locuiește. Din cauza condițiilor insuportabile în perioada rece a anului, unul dintre membrii familiei s-a îmbolnăvit de tuberculoză și a decedat. Autoritățile publice locale afirmă că nu dispun de resurse financiare pentru instalarea încălzirii autonome în acest caz. În cele din urmă, după sesizarea repetată a președintelui raionului Anenii Noi, avocatul parlamentar a fost informat că familiei respective i-a fost acordat ajutor material pentru procurarea și instalarea unui aparat electric pentru apă caldă.

Aceste cazuri ar trebui să pună în gardă autoritățile competente pentru a identifica familiile social vulnerabile și a găsi soluțiile optime, inclusiv prin gestionarea rațională a resurselor financiare disponibile.

Începînd cu anul 2011, în rapoartele sale⁴¹ Centrul pentru Drepturile Omului a menționat mai multe probleme ce țin de stabilirea ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece anului. Fluxul de adresări ale cetățenilor la Centrul pentru Drepturile Omului la subiectul vizat confirmă imperfecțiunea cadrului normativ, dar, pe alocuri, și atitudinea iresponsabilă a funcționarilor la stabilirea acestei prestații sociale. În unele cazuri, doar după intervenția avocatului parlamentar a fost recunoscută comiterea unor erori la stabilirea ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului, petiționarii fiind repuși în drepturi.

Cet. V.M. din r-l Anenii Noi s-a plîns la CpDOM că i-a fost stopată plata ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului. Avocatul parlamentar a sesizat Inspecția Socială, care a constatat că decizia Direcției Asistență Socială și Protecție a Familiei Anenii Noi a fost neîntemeiat. Ombudsmanul a recomandat repunerea în drept a petiționarului.

Reafirmăm importanța Inspecției Sociale în verificarea aplicării corecte și unitare a cadrului normativ care reglementează acordarea ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului și serviciilor sociale, dar nu mai puțin important considerăm rolul acesteia în perfecționarea cadrului normativ în domeniile supuse inspecției.

Într-o situație foarte dificilă se află persoanele fără adăpost. La Centrul pentru Drepturile Omului s-a adresat un reprezentant al societății civile, care a invocat mai multe probleme ale acestei categorii de persoane, cum ar fi documentarea, imposibilitatea de a beneficia de servicii sociale în lipsa actelor de identitate care ar confirma locul de trai permanent sau provizoriu. Unica formă de protecție socială posibilă este găzduirea temporară în centrele de plasament, dar acestea nu acoperă toate necesitățile categoriei vizate de cetățeni. Mai mult, în prezent nu există

⁴¹ www.ombudsman.md

o bază oficială de date/estimări privind numărul și profilul acestor persoane, ceea ce ar facilita elaborarea unor programe de asistență pentru categoria respectivă de cetățeni. După atenționarea autorităților de resort privind problemele cu care se confruntă persoanele fără de domiciliu, avocatul parlamentar a fost informat că Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei a elaborat un proiect de hotărâre a Guvernului cu privire la aprobarea unui Regulament-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social de găzduire și adaptare socială pentru boschetari și a Standardelor minime de calitate.

Comitetul ONU pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale a îndemnat Republica Moldova să ratifice Protocolul Opțional la Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale, care recunoaște competența Comitetului de a primi și examina adresări individuale sau de la grupuri de persoane din jurisprudența statului care susțin că sunt victime ale încălcării drepturilor prevăzute de Pact. Asemenea recomandări au fost făcute Republicii Moldova și în timpul primei Evaluări Periodice Universale (EPU) a Republicii Moldova.

În Studiul de fezabilitate elaborat în anul 2013 privind aderarea la Protocolul Opțional al Pactului internațional privind drepturile economice, sociale și culturale se recomandă ratificarea acestui tratat. **Centrul pentru Drepturile Omului, acordînd sprijin la elaborarea acestui studiu, optează pentru ratificare și încurajează promovarea acestui mecanism important pentru a spori realizarea drepturilor economice, sociale și culturale de către autoritățile relevante, dar și de societatea civilă.**

Republica Moldova a ratificat parțial Carta socială revizuită⁴², însă unele dintre cele mai importante articole ale tratatului nu au fost acceptate, cum ar fi articolul 14 (*dreptul de a beneficia de servicii sociale*), articolul 23 (*dreptul persoanelor vîrstnice la protecție socială*), articolul 30 (*dreptul la protecție împotriva sărăciei și a excluziunii sociale*).

Examinarea oportunității de a accepta aceste deziderate a fost una dintre recomandările formulate anterior de avocații parlamentari⁴³. Totodată, încurajăm Guvernul să accepte procedura de depunere a reclamațiilor colective la Comisia europeană pentru drepturile sociale, conform Protocolului adițional la Carta socială.

Este de menționat că în Raportul pentru Moldova, în 2013, Comisia europeană pentru drepturile sociale a deplîns faptul că țara noastră nu a acceptat articolele menționate, dar și procedura adresării colective, potrivit căreia cetățeanul poate depune plîngere prin intermediul unei organizații neguvernamentale internaționale.⁴⁴

---

⁴² Legea nr. 484-XV din 28.09.2001 pentru ratificarea parțială a Cartei sociale europene revizuite;

⁴³ www.ombudsman.md /Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2011;

⁴⁴ <http://www.infoeuropa.md/interviuri/carta-sociala-europeana-instrument-eficient-de-protectie-a-drepturilor-sociale/>

5. Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia

Pentru a spori protecția dreptului omului la proprietate, conceptul de *bun* a fost extins prin jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului, astfel încât în prezent acesta cuprinde diverse relațiile patrimoniale existente în societate.

Curtea Europeană pentru Drepturile Omului în jurisprudența sa a stabilit că dreptul de proprietate cuprinde trei norme distincte strâns legate între ele: necesitatea respectării dreptului de proprietate, posibilitatea privării de acest drept a unui titular, prin acțiunea organelor statului și posibilitatea de a reglementa modul de folosință a bunurilor ce formează obiectul dreptului de proprietate.

Curtea a subliniat faptul că ultimele două norme trebuie interpretate în lumina primei norme, doar astfel fiind posibilă asigurarea unei protecții cât mai eficiente a dreptului de proprietate, or prima normă garantează esența dreptului de proprietate.

De regulă, litigiile aduse în fața Curții vizează raporturile între stat și particulari. Astfel de litigii se referă și la domeniul protecției dreptului de proprietate, în care obiectul unei plîngerii sunt măsurile de ordin legislativ, administrativ sau hotărîri judecătorești prin care a fost încălcat dreptul de proprietate.

În temeiul art.1 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului, statul semnatar va fi responsabil de încălcări săvârșite de particulari, dacă aceste încălcări sunt permise în temeiul legislației interne, sau a inacțiunilor autorităților. Or, drepturile fundamentale consfințite de Constituția statului, trebuie respectate atât de stat în raport cu cetățenii, cât și de cetățeni între ei.

În acest sens, avocații parlamentari au evidențiat consecințele negative ale mansardării⁴⁵ unor blocuri în mun. Chișinău, efectuate de particulari cu acordul autorităților publice, notînd că avantajul dreptului de proprietate trebuie să fie mai mare ca dezavantajul ce se produce prin realizarea sarcinilor impuse proprietății și proprietarului. Or, realizarea sarcinilor în cauză trebuie să respecte principiul proporționalității.

---

⁴⁵ Raport anual CpDOM pag. 61;

Analizând repetat situația la acest capitol, avocații parlamentari au ajuns la concluzia că starea de lucruri nu s-a ameliorat, o confirmare în acest sens fiind și plîngerile înregistrate la CpDOM. Petiționarii au invocat frecvent nerespectarea principiului de acord în procesul de construcție a mansardelor. Un exemplu în acest sens este cauza locatarilor blocului din bld. Moscova 5, mun. Chișinău, care se află pe rol în instanța de judecată. Instituția națională a ombudsmanului a intervenit pentru a depune concluzii în contextul art.74 CPC RM.

Totodată, avînd în vedere importanța unei reglementări legale corecte și proporționale atunci cînd e vorba despre poziția dublă a statului în raport cu proprietatea, avocații parlamentari au recomandat în mod repetat autorității publice locale îmbunătățirea concepției de construcție a mansardelor în procesul de modificare a cadrului normativ în domeniu.

Criteriul pe care se întemeiază respectarea dreptului la proprietate privată este cel al proporționalității, iar în acest sens Curtea Europeană a indicat că orice restrîngere a dreptului de folosință a proprietății private de către o autoritate publică trebuie să fie justificată și să nu depășească restrîngerile rezonabile prevăzute de legislația națională a statului semnatar.

Pe parcursul ultimilor ani Instituția națională a ombudsmanului atestă mai multe cazuri de ingerință a autorităților publice locale în exercitarea de către cetățeni a dreptului de proprietate⁴⁶. Anul 2013 nu a fost excepție în acest sens. Avocații parlamentari au fost sesizați de cetățeană O.P. că Primăria din

Cazul locatarilor din blocul situat pe bld. Moscova 5

Instituția avocaților parlamentari a fost sesizată de un grup de locatari ai blocului din bld. Moscova 5, mun. Chișinău care a relatat că Primăria mun. Chișinău a eliberat unei persoane juridice autorizația de executare a lucrărilor de mansardare a acestui bloc. Potrivit petiționarilor, decizia de mansardare a blocului locativ nominalizat emisă de autoritatea municipală este una care contravine normelor legale, fiind luată fără a se obține, cel puțin, acordul tuturor persoanelor domiciliat la ultimul etaj, fapt care i-au făcut să înainteze o cerere în instanța de judecată.

Urmare a examinării argumentelor invocate și materialelor anexate la petiție, precum și a analizării legislației naționale, cât și internaționale în domeniu, am ajuns la concluzia că acțiunile autorității municipale vin în contradicție cu principiile de drept și că prin acestea se aduce atingere dreptului de proprietate garantat tuturor cetățenilor.

Lăpușna i-a refuzat neîntemeiat autentificarea semnăturilor fondatorului și membrilor unei gospodării țărănești, în acest mod fiindu-i-se lezat dreptul de proprietate. Analizînd argumentele petiționarei, (persoană cu grad de invaliditate), legislația națională și internațională în domeniu, CpDOM a ajuns la concluzia că autoritatea publică a creat impedimente petiționarei în realizarea

⁴⁶ Instituția avocaților parlamentari a fost sesizată de un grup de petiționari care și-au manifestat dezacordul cu acțiunile ilegale ale APL în procesul de autentificare a unei procuri; Raportul anual CpDOM 2012; pag.58;

drepturilor și libertăților fundamentale, fapt pentru care avocatul parlamentar s-a adresat instanței de judecată în vederea revendicării acestora.

Astfel de acțiuni ale autorităților publice locale trezesc îngrijorare, având în vedere rolul pe care acestea îl au în realizarea politicilor statului. În opinia noastră, autoritățile ar trebui să revizuiască criteriile de eligibilitate a aleșilor locali, fie să asigure o pregătire profesională suficientă în materie administrativă a persoanelor cu funcții de conducere din cadrul APL, fapt care ar diminua efectele negative survenite drept rezultat al activității acestora. Or, APL asigură realizarea politicilor de stat, a programelor naționale, prestarea serviciilor publice la nivel local.

Imperfecțiunea procesului juridic al arendei funciare a fost printre subiectele menționate în rapoartele anterioare⁴⁷ ale CpDOM. Continuând monitorizarea respectării drepturilor funciare și în anul 2013, angajații Instituției avocaților parlamentari s-au documentat în problema vizată în 15 localități din Unitatea Teritorial Administrativă Găgăuzia și în 21 de localități din 8 raioane de nord ale țării.

Deși evidențiată anterior, problema privind lipsa contractelor de arendă funciară și/sau

Cazul O.P.

Întru executarea prevederilor art. 13 din Legea privind gospodăriile țărănești (de fermier) nr. 1353-XIV din 03.11.2000, reclamanta O.P., a solicitat Primăriei Lăpușna, r-l Hâncești să-i autentifice semnăturile fondatorului și ale membrilor acesteia. Fără nici o explicație petiționarei i s-a refuzat îndeplinirea solicitării, aceasta fiind îndreptată pentru rezolvarea problemei la un notar. Drept răspuns la avizul CpDOM de realizare a prevederilor actului legislativ în cauză, APL Lăpușna a indicat că refuzul său a fost unul întemeiat deoarece art.37 din Legea cu privire la notariat nr.1453 din 08.11.2002 nu prevede „autentificarea” semnăturilor de pe documente, ci doar „legalizarea” acestora.

încheierea acestora cu încălcarea normelor legale rămîne a fi încă una actuală. Contractul de arendă funciară este unul sinalagmatic, cu titlu oneros, comutativ, pentru formarea căruia este necesară mai întîi de toate acordul de voință al părților. Acesta trebuie să conțină obligatoriu un șir de condiții⁴⁸ pentru formarea lui valabilă și să fie

întocmit conform contractului-tip de arendă a terenurilor⁴⁹. Categoria de contract-tip este una permisivă, care nu poate constrînge pe cei cărora li se adresează la respectarea strictă a clauzelor

⁴⁷ Raportul CpDOM 2012, pag.60;

⁴⁸ Art.6 alin.(3) din Legea cu privire la agricultură nr.198/15.05.2003 stabilește cerințe obligatorii care dovedesc valabilitatea contractului de arendă. Acestea sunt: a) părțile contractante, domiciliul ori sediul acestora; b) obiectul contractului; c) actul care autentifică dreptul de proprietate sau alt drept al arendatorului de a da bunul agricol în arendă; d) înregistrarea contractului în modul stabilit; e) termenul arende; f) componența, forma și cuantumul plății pentru arendă; g) modalitatea, termenul și locul achitării plății pentru arendă; h) drepturile și obligațiile părților; i) răspunderea părților; j) condițiile de modificare și de reziliere a contractului; k) condițiile de folosire a obiectelor situate pe terenul arendat, inclusiv a utilajului și a tehnicii agricole; l) condițiile de recultivare, după caz; m) obligativitatea respectării normelor ecologice.

⁴⁹ Anexa 1 din Hotărîrea Guvernului privind implementarea Legii cu privire la arenda în agricultură nr.72/30.01.2004

modelului. Or, în caz contrar, și-ar pierde finalitatea specifică: aceea de a fi un ghid celor care vor să dea sau să ia în arendă terenuri.

Urmare a monitorizărilor efectuate, constatăm cu îngrijorare - clauzele obligatorii din contractele de arendă a terenurilor, încheiate între arendaș și arendator, nu corespund contractului-tip sau lipsesc cu desăvârșire, nemaivorbind despre clauzele adiționale, care ar putea să manifeste voința uneia dintre părți, în special a celor care oferă în arendă terenuri.

Potrivit constatărilor, majoritatea contractelor de arendă a terenurilor agricole nu reglementează mecanismul de stabilire și termenele de realizare a plăților de arendă, precum și responsabilitatea pentru neachitarea acestora⁵⁰. Arendatorii deseori recurg la instanța de judecată pentru revendicarea plăților. Dat fiind faptul că nu au posibilitatea să-și lucreze de sine stătător terenurile, unul dintre motivele principale fiind starea de sănătate⁵¹, proprietarii de terenuri devin victime ale samavolniciei arendașilor manifestată prin întocmirea unilaterală a contractului de arendă.

Contractul de arendă poate cuprinde și alte clauze ce nu contravin legislației în vigoare pe lângă cele obligatorii, însă neincluderea unei clauze esențiale sau nerespectarea formei scrise a acestuia atrage nulitatea sa⁵². Cultura juridică redusă a proprietarilor de terenuri agricole fac ca aceștia să semneze contracte ce conțin clauze vădit abuzive. Unele contracte prevăd neefectuarea plăților de arendă în cazul obținerii unor recolte mici urmare a calamităților naturale, ceea ce este inadmisibil avînd în vedere că în țara noastră există riscuri sporite de producere a acestora. Totodată, au fost depistate cazuri în care cotele valorice sunt gestionate în lipsa contractelor de arendă sau contractele nu conțin obiectul tranzacției încheiate precum și bonitatea bunului arendat, fiind indicată doar suprafața terenului.

O altă problemă la capitolul arenda în agricultură este evidența contractelor de arendă funciară și înregistrarea acestora. S-a constatat că în majoritatea primăriilor nu se acordă o atenție cuvenită procedurii de înregistrare a contractelor de arendă. De regulă, în registre este indicată doar informația privind părțile contractante și termenul arendeii. Au fost identificate cazuri în care unii cetățeni nu își cunoșteau locul terenului proprietate privată.

Potrivit art. 11 din Legea cu privire la arendă în agricultură, "*contractul de arendă a terenurilor și a altor bunuri agricole .... se înscrie în registrul contractelor de arendă ținut de primăria localității în a cărei rază teritorială se află terenurile și alte bunuri agricole*".

---

⁵⁰ Potrivit datelor unui raportul tematic al CpDOM, doar 50 la sută dintre arendași achită la timp plățile pentru arenda pământului.

⁵¹ Potrivit raportului Centrului de Investigații Strategice și Reforme din anul 2001, factorul vîrstă influențează transmiterea pământului în arendă: cu cît este mai înaintată vîrsta proprietarului funciar, cu atît mai șubredă este starea sănătății.

²⁸ Art.6 din Legea cu privire la agricultură nr.198/15.05.2003

Totodată, potrivit art. 10 din aceeași lege, „*pentru neînregistrarea contractului de arendă în termen arendașul poartă răspundere în conformitate cu legislația în vigoare*”. Însă nici un act normativ nu prevede modul în care pot fi trase la răspundere persoanele vinovate. Despre această imperfecțiune a legislației se cunoaște foarte bine în primării iar unii arendași admit nereguli pentru care știu că nu vor fi penalizați.

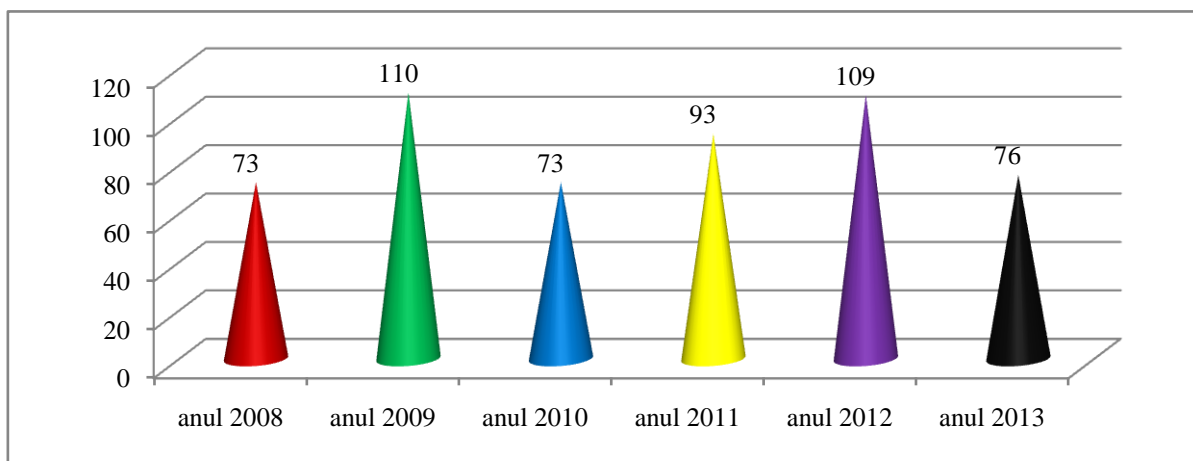
Analiza situațiilor descrise anterior impune îmbunătățirea procesului și condițiilor de arendă funciară prin crearea unui mecanism legal care ar permite aplicarea corectă a prevederilor Legii cu privire la arenda în agricultură. În acest sens, Instituția avocaților parlamentari vine cu un șir de recomandări⁵³, printre care reglementarea clară în partea ce ține de încheierea contractului de arendă a terenurilor, precum și crearea sau împuternicirea unui organ cu atribuții de control al clauzelor esențiale juridice contractuale. Or, acesta ar fi un prim pas în prevenirea și excluderea abuzurilor actorilor implicați și eventualelor adresări în instanțele judecătorești.

---

⁵³ <http://www.ombudsman.md/ro/rapoarte-tematice>

6. Dreptul la muncă și la protecția muncii

Numărul adresărilor la Centrul pentru Drepturile Omului în perioada 2008-2013 în care se invocă încălcarea dreptului la muncă și la protecția muncii este relativ constant.

De altfel, și problemele abordate de petiționari în ultima perioadă de timp rămân aceleași: restanțe la salariu, nivelul de salarizare insuficient, nerespectarea legislației muncii, implicarea inadecvată a inspectorilor muncii în cercetarea accidentelor de muncă, discriminarea la angajarea în câmpul muncii cât și la concediere, șomajul și munca nedeclarată.

O problemă sensibilă rămâne a fi în continuare cea a restanțelor la salarii. Ea necesită o soluționare urgentă pentru asigurarea unui trai decent angajaților și familiilor acestora. Potrivit datelor Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova, în anul 2013, restanțele la achitarea salariilor în ramurile economiei naționale au constituit peste 108 milioane lei⁵⁴. Este și mai alarmant faptul că asemenea situații sunt atestate nu doar în sectorul privat, dar și cel public. În cazurile semnalate la Centrul avocației parlamentari intervin prin mijloacele specifice (avize cu recomandări, mediere, etc.), dar și prin intermediul autorităților abilitate cu atribuții de control în domeniul legislației muncii.

Mai mulți angajați ai Gimnaziului-Internat Fălești s-au plîns că de trei luni nu li se achită salariile. După adresarea avocatului parlamentar la Direcția de Învățămînt Fălești și Inspectoratul de Stat al Muncii, restanțele la salarii pentru 2 luni au fost achitate.

Pe de altă parte, CpDOM menționează poziția refractară, adoptată de responsabilii de la Inspectoratul de Stat al Muncii (ISM), în cazurile în care sînt sesizați privind neregulile comise la unele întreprinderi. Avînd la bază petiția unui grup de angajați⁵⁵ ai ÎS „Giuvær” din

⁵⁴ www.sindicate.md

⁵⁵ Petiția nr. 03-768/13

subordinea Ministerului Economiei, care au invocat încălcarea legislației muncii, inclusiv neachitarea salariilor din anul 2011, neefectuarea transferurilor corespunzătoare în fondul de asigurări sociale, avocatul parlamentar a solicitat ISM să verifice respectarea legislației muncii și a normelor de sănătate și securitate în muncă la această întreprindere.

În răspunsul expedit, Inspectoratul de Stat al Muncii și-a declinat responsabilitățile, motivînd că CpDOM nu a „*anexat informații veridice susținute prin probe despre existența cazurilor de încălcare a legislației muncii sau a situațiilor de avarie, despre modificarea ori încălcarea regulilor de securitate, fapt ce ar prezenta un pericol eminent pentru viața și/sau bunurile oamenilor și pentru mediu, cu un prejudiciu estimabil nu mai mic de 30 de salarii medii lunare pe economie, prognozate de Guvern (3850 lei) pentru anul curent*”.

În aceste condiții, specialiștii de la Inspekția Muncii „*prezumă că Uzina de bijuterii din Chișinău ÎS „Giuvaer” respectă legislația muncii și normele de securitate și sănătate în muncă*”. Totuși s-au dat asigurări că, la întocmirea graficului controalelor, Inspectoratul de Stat al Muncii va ține cont de informația adusă la cunoștință de CpDOM.

În opinia avocaților parlamentari, acest caz ilustrează lipsa de receptivitate și pasivitatea manifestată de Inspectoratul de Stat al Muncii – instituție menită să apere drepturile și interesele angajaților la locul de muncă.

Inspectoratul de Stat al Muncii a comunicat că în urma verificării unităților economice care admit restanțe la plata salariilor, la momentul efectuării vizitelor de control la 127 agenți economici, suma restantă la plata salariilor constituia mai mult de 30 milioane lei, inclusiv datoriile din anii precedenți – mai mult de 11 milioane lei. La 25 de agenți economici conturile bancare erau blocate. Inspectorii de muncă au încheiat 58 de procese-verbale cu privire la contravenție în legătură cu admiterea restanțelor la plata salariului. La 01 ianuarie 2014 s-a raportat despre achitarea a peste 3,5 milioane lei.

Avînd în vedere că munca constituie fie unica, fie cea mai importantă sursă de venit și existență pentru majoritatea angajaților, implicit pentru asigurarea cu pensii la bătrînețe, avocații parlamentari susțin că orice întîrziere la plata salariului afectează situația materială a angajatului și familiei acestuia, iar prin urmare este lezat și dreptul la un trai decent.

Reiterăm că salariul, în accepțiunea Curții Europene a Drepturilor Omului, constituie un “bun”, iar drepturile de natură salarială intră în sfera dreptului de proprietate reglementat de art.1 din Protocolul nr.1 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Un alt aspect îngrijorător constituie asigurarea securității și sănătății lucrătorilor la locul de muncă.

Conform unei note informative a Inspectoratului de Stat al Muncii⁵⁶, în anul 2013, în domeniul relațiilor de muncă au fost efectuate 3122 de controale; în domeniul securității și sănătății în muncă - 3087 de verificări. Drept rezultat, s-a constatat că angajatorii comit cel mai frecvent încălcări ale normelor legale referitoare la stabilirea salariului, adaptarea condițiilor de muncă la cerințele de securitate și sănătate în muncă.

În anul 2013 la Inspectoratul de Stat al Muncii au fost înregistrate 443 de evenimente de accidentare a lucrătorilor în câmpul muncii, fiind accidentate 477 de persoane.

E de notat în context că președintele Comisiei europene pentru drepturile sociale, Luis Jimena Quesada, și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu numărul mare al accidentelor de muncă produse în țara noastră. Ea a menționat că **”Moldova deține recordul la accidente de muncă. Asta înseamnă că în Moldova se produc în medie cele mai multe accidente de muncă din toate cele 47 state membre ale Consiliului Europei...”**⁵⁷.

Cercetarea complexă și obiectivă a acestor cazuri este deosebit de importantă pentru persoanele care au avut de suferit în urma accidentelor de muncă.

Și mai gravă este situația victimelor în cazurile muncii nedeclarate. Deși în vederea îmbunătățirii stării de lucruri în domeniu Guvernul a elaborat un set de acțiuni⁵⁸, această

Cet. E.V., s-a plîns că procuratura r-lui Glodeni a investigat ineficient cazul accidentului grav de muncă, în urma căruia a decedat soția sa. Totodată, după ancheta efectuată, procuratura a privat petiționarul de dreptul de a cere despăgubiri materiale și morale. Urmare a intervenției avocatului parlamentar, Procuratura Generală, a anulat ordonanța de încetare a urmăririi penale emise de Procuratura raionului Glodeni, cu dispunerea reluării urmăririi penale.

problemă rămîne a fi în continuare actuală. Potrivit informației Inspectoratului de Stat al Muncii, în anul 2013, la 148 agenți economici au fost constatate 287 de persoane ce activau fără forme legale de angajare, inclusiv 8 minori, fiind încheiate 126 de procese-verbale cu privire la contravenție.

În opinia avocaților parlamentari, pentru contracararea muncii nedeclarate se impune o abordarea de ansamblu din partea autorităților, cu realizarea unor politici eficiente de ocupare a forței de muncă, asigurarea remunerării adecvate, a unui grad maxim de transparență și accesibilitate a sistemelor de impozitare și protecție socială.

Urmare a controlului inopinat realizat în luna februarie 2013 de către angajații Centrului pentru Drepturile Omului la Tîrgul locurilor de muncă, s-a constatat lezarea drepturilor omului

⁵⁶ http://www.inspectiamuncii.md/?lang=ro&menu_id=17

⁵⁷ <http://www.infoeuropa.md/interviuri/carta-sociala-europeana-instrument-eficient-de-protectie-a-drepturilor-sociale/>

⁵⁸ Hotărîrea Guvernului nr. 477 din 28.06.2011 pentru aprobarea Planului de acțiuni privind minimizarea practicii de achitare a salariilor “în plic” și “muncii la negru”

la angajare în câmpul muncii, prin impunerea unor condiții discriminatorii. Astfel, după examinarea ofertelor și discuțiile în privat cu reprezentanții angajatorilor, colaboratorii CpDOM au stabilit că, din cele 6 instituții participante la Tîrgul locurilor de muncă, 2 au impus condiții discriminatorii pe criteriu de vîrstă și 3 – pe criteriu de sex. S-a stabilit că patronii preferă lucrători care nu depășesc vîrsta de 40 sau 45 de ani. Mai mari șanse de a se angaja o au bărbații, iar pentru anumite funcții sunt preferate femeile tinere, dar nu și cele însărcinate. Din cauza criteriilor menționate, anumite categorii de persoane din start sunt lipsite de șansa de a se înscrie în concurs pentru o funcție vacantă.⁵⁹

Și mai alarmante sînt situațiile în care femeile însărcinate sînt supuse presiunilor din partea angajatorilor pentru a demisiona sau chiar sunt concediate. E și cazul unei foste angajate de la ÎS ”Air Moldova”, care a fost concediată, chiar și după restabilirea în funcție printr-o decizie judecătorească.

---

⁵⁹ www.ombudsman.md

7. Dreptul la învățătură

Dat fiind faptul că educația este un sector complex, cu multe nivele și numeroși actori implicați și interesați, reformele și rezultatele în educație pot fi vizibile doar în urma unor acțiuni consecvente pe parcursul mai multor ani. Ministerul Educației a identificat problemele majore în domeniu și propune, în proiectul Strategiei sectorială de dezvoltare pentru anii 2014-2020 "Educația 2020", o viziune și direcții strategice de dezvoltare pe termen mediu și lung⁶⁰. Se prevede schimbarea accentelor în educație în favoarea calității procesului educațional și a competențelor pe care tinerii le obțin în cadrul acestuia.

În prezent, învățământul general⁶¹ este caracterizat printr-o rețea supradimensionată de școli, care nu sînt utilizate la capacitate maximă și nici nu pot fi modernizate din lipsa investițiilor necesare pentru dotarea cu echipamentul adecvat. În perioada anilor 1990–2012, numărul elevilor s-a înjumătățit, în timp ce numărul instituțiilor școlare s-a redus doar cu 14,6%. Numărul mediu de elevi pe școală a scăzut de la 437 de elevi, în 1990, la 267, în 2012. În consecință, în anul 2005, Ministerul Educației a demarat un proces de reorganizare a rețelei școlare și de creare a unor școli de circumscripție. În perioada 2005-2013 au fost reorganizate 206 instituții din învățământul general. Marea majoritate a reorganizărilor constau în transformarea liceelor în gimnazii sau a gimnaziilor în școli primare. Drept rezultat, a fost stopată diminuarea numărului mediu de elevi pe instituție de învățământ: numărul mediu de elevi pe clasă a crescut de la 19,2 în luna mai 2012, la 20,0 în luna octombrie 2012 (pentru comparație, în anii 2002-2003 se înregistrau 22 de elevi pe clasă). Numărul mediu de elevi ce revin la un post didactic a crescut de la 10,9 în mai 2012, pînă la 11,2 în octombrie 2012 (media pentru țările Organizației pentru cooperare și dezvoltare economică alcătuia 14,0 în 2009).

Potrivit constatărilor noastre expuse și în rapoartele anterioare, una dintre cele mai grave probleme apărute drept rezultat al optimizării instituțiilor educaționale este legată de asigurarea transportării elevilor către școlile de circumscripție: lipsa unităților de transport, insuficiența unităților existente sau neadaptarea acestora pentru transportarea copiilor. Astfel de cazuri au fost mediatizate și în anul 2013⁶².

---

⁶⁰ <http://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=1112>

⁶¹ Starea de lucruri în învățământul preșcolar, primar și secundar general este reflectată suplimentar în capitoul "Respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova"

⁶² http://www.publika.md/video-elevii-din-copanca-sunt-transportati-la-scoala-ca-intr-o-cutie-de-conserva-cu-un-autobuz-vechi-de-30-de-ani_1668031.html

<http://unimedia.info/stiri/video-parinti-din-s--cucioaia--gata-sa-plateasca--numai-sa-aiba-scoala-in-sat-64470.html>

În situația deplorabilă în care se află căminele culturale, în lipsa bibliotecilor sau dotării lor insuficiente cu fond de carte, a condițiilor precare de activitate a acestora, în lipsa cluburilor de interese și activităților extracuriculare, a specialiștilor în cadrul primăriilor pentru organizarea activităților destinate copiilor și tinerilor, școala rămâne a fi nucleul educațional al comunităților rurale, revenindu-i un rol important în formarea viitoarei societăți.

Susținem plener politica statului care vine să promoveze schimbarea accentelor în educație în favoarea calității acestui proces, încurajând totodată autoritățile să se asigure că optimizarea instituțiilor de învățământ nu va afecta suflul vieții cultural-educaționale din localitățile rurale.

Conform aprecierilor Ministerului Educației, calitatea pregătirii profesionale este sub nivelul așteptărilor beneficiarilor de studii și angajatorilor, nefiind suficient de atractiv. Mecanismul de evaluare și certificare a rezultatelor instruirii este imperfect, ineficient și cu înalt grad de coruptibilitate, nu funcționează sistemul de asigurare a calității la toate nivelurile sistemului educațional. Deși în ultimii ani a fost revizuit curriculumul pentru învățământul vocațional/tehnic la unele specialități, lipsa unei structuri de evaluare și acreditare a instituțiilor și a programelor de formare/dezvoltare profesională nu a permis îmbunătățirea calității absolvenților. Rețeaua de instituții de învățământ secundar profesional și mediu de specialitate este supradimensionată și cu o infrastructură depășită fizic și funcțional, care nu este adaptată pentru a oferi acces la studii persoanelor cu nevoi educaționale speciale. Baza tehnico-materială existentă nu facilitează dezvoltarea competențelor profesionale solicitate pe piața muncii și necesită investiții majore pentru modernizare. Colaborarea acestor instituții cu mediul de afaceri pentru utilizarea echipamentelor și tehnologiilor moderne la pregătirea profesională a elevilor este slabă și episodică. În același timp, peste 1/3 din numărul total de șomeri sînt absolvenți cu studii secundare profesionale și medii de specialitate.

În pofida măsurilor întreprinse pentru modernizarea învățământului superior, armonizarea sistemului național cu cel european încă nu a fost finalizată: doctoratul abia în anul 2013 a devenit ciclul al III-lea de studii superioare⁶³, mobilitatea academică rămîne deocamdată formală, iar autonomia universitară nu s-a consolidat. Totodată, instituțiile de învățământ superior nu sînt adaptate suficient nici pentru instruirea modernă, nici pentru a răspunde solicitărilor persoanelor cu cerințe educaționale speciale. Acestea duc lipsă de infrastructură de acces în blocurile de studii și cămine, de tehnologii specifice de instruire și programe de studii centrate pe student. Baza tehnico-materială nu permite implementarea noilor tehnologii didactice și realizarea cercetărilor relevante pentru piață⁶⁴.

---

⁶³ Legea nr. 239 din 18.10.2013 pentru modificarea și completarea Legii învățământului nr. 547 din 21 iulie 1995

⁶⁴ EDUCAȚIA – 2020, Strategia sectorială de dezvoltare pentru anii 2014-2020

Spiritul autocritic pe care îl are Ministerului Educației vizavi de situația în învățământul vocațional/tehnic și cel superior ne face să credem că această autoritate va reuși să asigure realizarea obiectivelor și sarcinilor pe termen mediu în vederea dezvoltării educației, astfel încât acest sistem să devină principalul factor de progres economic și social al țării.

Ținând cont de faptul că instituirea Spațiului Unic European al Învățământului Superior impune drept cerință prioritară pentru întreaga comunitate academică asigurarea calității în învățământ, este necesar de a interveni cu măsuri oportune menite să contribuie la îmbunătățirea continue a calității învățământului superior, în corespundere cu cerințele Procesului Bologna și pentru a deveni pe deplin competitiv cu învățământul european. În acest sens, acreditarea este recunoscută astăzi ca cea mai importantă modalitate de determinare a calității învățământului și cel mai eficient instrument de asigurare și îmbunătățire a calității în învățământ.

Evaluarea calității serviciilor de educație reprezintă o activitate complexă, de lungă durată, ale cărei rezultate pot fi apreciate abia după o perioadă mai îndelungată de un organ specializat și prin proceduri speciale, care să verifice corespunderea sistemului de formare profesională unor criterii și standarde unificate. În acest sens, înființarea, în anul 2013, a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Învățământul Profesional, în urma modificării Legii învățământului⁶⁵, reprezintă un pas decisiv în realizarea politicilor de stat în domeniul asigurării calității învățământului, pentru sporirea credibilității și atractivității învățământului profesional național în plan internațional, la fel pentru ridicarea nivelului de competitivitate a specialiștilor formați în cadrul sistemului educațional național, pe piața forței de muncă internă și externă.

Pe parcursul anului 2013 Centrul pentru Drepturile Omului a intervenit în câteva situații de limitare a accesului la învățământul superior și încălcare a principiului egalității tuturor cetățenilor în fața legii.

În perioada desfășurării admiterii la studii superioare de licență (ciclul I) în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, comisiile de admitere refuzau să primească dosarele candidaților, deținători ai diplomelor de bacalaureat, alolingvi, care doreau să depună actele la o specialitate cu predare în limba de stat. Asta, deși cadrul normativ în vigoare⁶⁶ nu limitează dreptul absolvenților instituțiilor de învățământ cu predare în limba rusă să facă studii superioare la facultăți cu predare în alte limbi.

---

⁶⁵ Ibidem

⁶⁶ **Regulamentul de organizare și desfășurare a admiterii la studii superioare de licență (ciclul I) în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova.**

Avocatul parlamentar i-a **recomandat**⁶⁷ **ministrului Educației să intervină urgent cu dispozițiile de rigoare pentru a înlătura orice practici administrative derivate din interpretarea neconformă a prevederilor Regulamentului de organizare și desfășurare a admiterii la studii superioare de licență (ciclul I) în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova.** Trebuie de menționat că Ministerul Educației a reacționat prompt la demersul avocatului parlamentar, sesizând imediat comisiile de admitere despre interpretarea eronată a unor prevederi din regulamentul menționat și obligându-le să accepte dosarele candidaților alolingvi la o specialitate cu instruire în limba de stat, la solicitarea acestora, precum și să remedieze cazurile concrete⁶⁸.

Avocatul parlamentar a propus Guvernului să inițieze modificarea prevederilor art. 178 alin. (1) din Codul muncii și a punctului 1 al Regulamentului cu privire la acordarea unor garanții și compensații salariaților care îmbină munca cu studiile, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 435 din 23.04.2007, în sensul asigurării garanțiilor și compensațiilor în condiții echitabile pentru toate persoanele care îmbină munca cu studiile. Inițiativa a fost lansată avînd în vedere angajamentele luate de Republica Moldova la aderarea la Procesul de la Bologna, dar și obligația statului de a asigura egalitatea de posibilități și de tratament pentru orice persoană în sfera instruirii, asumată de țara noastră prin ratificarea Convenției privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului. Regulamentul menționat stabilește garanții și compensații care urmează a fi acordate salariaților care învață cu succes, fără scoatere din activitate, în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate, în învățământul postuniversitar specializat (masterat), în instituțiile de învățământ secundar profesional (școli profesionale, școli de meserii), în instituțiile de învățământ secundar general (gimnazii, licee, școli medii de cultură generală), la secțiile serale și fără frecvență. În prezent de garanții și compensații pot beneficia doar salariații care își fac studiile în instituțiile de învățământ din Republica Moldova acreditate în condițiile legii. Persoanele care îmbină munca cu studiile în instituții de învățământ din alte țări rămîn în afara protecției speciale a statului, fără nicio justificare obiectivă și rezonabilă.

În opinia noastră, statul nu asigură pentru toate persoanele condiții egale și echitabile de acces la oportunitățile disponibile în societate, inclusiv oportunitățile de accedea la învățământul superior și creează o diferențiere între angajații care îmbină munca cu studiile, avînd ca efect suprimarea egalității de posibilități și de tratament în materie de ocupare a forței de muncă și exercitare a profesiei. Aceasta încalcă principiul egalității tuturor cetățenilor Republicii

---

⁶⁷ Recomandarea avocatului parlamentar Anatolie Munteanu nr. 01-14/10 din 26.07.2013, în temeiul art. 29 lit.b) din Legea cu privire la avocații parlamentari, <http://ombudsman.md/ro/stiri/comunicat-presa-13> ;

⁶⁸ Răspunsul ministrului Educației nr. 03/10-467 din 26.07.2013.

Moldova în fața legii (art. 16 din Constituție) și aduce atingere dreptului la muncă și la protecția muncii (art. 43 din Constituție).

Pornind de la prevederile constituționale, dreptul de acces la instituțiile de învățământ trebuie să ofere șanse egale oricărei persoane de a accede la diverse tipuri sau grade de învățământ pe bază de merit, iar orice limitare urmează a fi proporțională scopului urmărit. Din acest considerent, avocatul parlamentar a solicitat Curții Constituționale controlul constituționalității unor prevederi⁶⁹ care instituie tratament diferențiat, bazat pe vîrstă, al candidaților pentru admitere la doctorat și înscriere la studii de masterat la Academia de Administrare Publică. Prin Hotărîrea Curții Constituționale nr. 26 din 19.09.2013, a fost acceptată sesizarea avocatului parlamentar privind controlul constituționalității unor prevederi referitoare la limita de vîrstă pentru admiterea la studiile de masterat și doctorat, fiind declarate *neconstituționale* punctul 16 din Regulamentul privind organizarea și desfășurarea doctoratului și postdoctoratului, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.173 din 18 februarie 2008 și sintagma “*în vîrstă, de regulă, de pînă la 45 ani*” din punctul 4 al [Hotărîrii Guvernului nr.962 din 5 august 2003](#) privind asigurarea funcționării Academiei de Administrare Publică pe lîngă Președintele Republicii Moldova. Totodată, este de menționată că acest subiect a fost abordat⁷⁰ în propunerea de îmbunătățire a cadrului normativ în vigoare, înaintată Ministerului Educației în octombrie 2011 și lăsată fără de examinare de către organul central de specialitate al administrației publice care promovează politica de stat în domeniul educației.

Interdicția de a pregăti cadre la specialitățile de profil medical și farmaceutic în învățământul privat⁷¹ constituie, în opinia avocatului parlamentar, o restrîngere nejustificată a dreptului fundamental la învățătură și o limitare a dreptului la libertatea alegerii opțiunii educative, fără a exista un echilibru just sau proporționalitate între restrîngerea acestor drepturi și scopul urmărit. Avocatul parlamentar a sesizat Curtea Constituțională privind controlul constituționalității prevederilor legale care vizează pregătirea cadrelor la specialitățile de profil medical și farmaceutic exclusiv în instituțiile de învățământ de stat.

În cadrul examinării sesizării, Curtea a menționat că reglementarea cadrului organizatorico-juridic al instituțiilor de învățământ superior de stat și privat și instituirea unui

---

⁶⁹ Punctul 16 din Hotărîrea Guvernului nr. 173 din 18.02.2008 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și desfășurarea doctoratului și postdoctoratului, conform căruia ” *La învățământul de zi cu finanțare de la buget limita de vîrstă a candidaților este de 35 ani*”; Sintagma ” *în vîrstă, de regulă, de pînă la 45 de ani*”, din punctul 4 al Hotărîrii Guvernului nr. 962 din 05.08.2003 privind asigurarea funcționării Academiei de Administrare Publică pe lîngă Președintele Republicii Moldova.

⁷⁰ Rapoarte privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anii 2011 și 2012, <http://ombudsman.md/ro/rapoarte-anuale>

⁷¹ Art. 2 alin. (3) al Legii nr. 1070 din 22.06.2000 privind aprobarea Nomenclatorului specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate; art. 3 alin. (2) al Legii nr. 142 din 07.07.2005 privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I.

regim special pentru activitatea acestora, precum și stabilirea restricțiilor, sînt prerogative ale legiuitorului și a considerat că obiectul sesizării excede domeniului său legal de competență, deoarece problemele abordate în sesizare constituie o chestiune de oportunitate și nu de constituționalitate. Prin Decizia Curții Constituționale nr.7 din 04.07.2013, a fost sistat procesul pentru controlul constituționalității normelor contestate de avocatul parlamentar.

Cu toate acestea, ne menținem părerea că protecția efectivă a dreptului la libertatea de alegere în educație presupune recunoașterea prin lege a dreptului de a deschide instituții de învățămînt privat și posibilitatea ca aceste instituții să devină parte a sistemului educațional național. Apariția mai multor prestatori de servicii educaționale la nivel superior reprezintă un factor pozitiv deoarece, datorită concurenței, serviciile devin mult mai diverse, mai calitative și centrate pe nevoile beneficiarului. Prin urmare, crearea și menținerea instituțiilor de învățămînt privat asigură că întreg sistemul educațional servește interesele societății.

Totodată, subliniem necesitatea de a păstra principiul neutralității statului și a pluralismului în sistemul național de învățămînt și recomandăm identificarea reformelor necesare pentru garantarea eficientă a dreptului la libertatea de alegere educațională.

8. *Dreptul la ocrotirea sănătății*

Garantarea de către stat a dreptului la sănătate presupune obligațiile și eforturile acestuia pentru scăderea mortalității nou-născuților, a mortalității infantile și dezvoltarea sănătoasă a copilului; ameliorarea situației privind igiena mediului înconjurător și igiena industrială; profilaxia și tratamentul maladiilor epidemice, endemice, profesionale și de alt fel, precum și lupta împotriva acestor maladii prin crearea de condiții ce ar asigura servicii medicale și un ajutor medical în caz de boală; organizarea prin lege a asistenței medicale și a sistemului de asigurări sociale pentru boală, accidente, maternitate și recuperare; controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale și alte măsuri menite să protejeze sănătatea persoanei. Această garanție, prevăzută în Constituție, are caracter general și impune statului să asigure, atât prin legislația adoptată, cât și prin aplicarea ei concretă, accesul la servicii medicale de calitate.

Încălcarea acestui drept a fost invocată în 52 petiții, care au avut ca obiect nemulțumiri privind sistemul de ocrotire a sănătății: obligativitatea asigurării de asistență medicală și consecințele de neplată a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală în sumă fixă; organizarea și calitatea serviciilor medicale acordate în instituțiile medico-sanitare publice; erorile la stabilirea diagnosticului; condițiile deplorabile ale infrastructurii instituțiilor medicale; plățile informale; calitatea serviciilor de asistență medicală urgentă și lipsa/insuficiența transportului sanitar, preponderent în mediul rural. De altfel, existența problemelor în sistemul de sănătate (în particular legate de calitatea serviciilor medicale, plățile informale din partea pacienților, de atitudinea uneori neglijentă a lucrătorilor medicali față de pacienți) este recunoscută și de președintele Companiei Naționale de Asigurări în Medicină⁷².

În anul 2013 a fost extinsă lista categoriilor de persoane neangajate cu domiciliul în Republica Moldova pentru care calitatea de asigurat o are Guvernul⁷³ – studenții care își fac studiile peste hotarele țării, șomerii înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă, persoanele care îngrijesc la domiciliu o persoană cu dizabilitate severă ce necesită îngrijire și/sau supraveghere permanentă din partea altei persoane, străinii beneficiari de o formă de protecție, incluși într-un program de integrare, în perioada desfășurării acestuia.

Însă, ca și în anii precedenți, persoane neîncadrate în câmpul muncii și plătitori ai primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală în sumă fixă, care se asigură în mod individual, au continuat să-și exprime nemulțumirea cu privire la costul, în creștere anuală, al

⁷² <http://vocea.md/asigurarea-in-sanatate-intre-a-dori-si-a-putea/>

⁷³ Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 77 din 12.04.2013; Legea pentru completarea articolului 4 din Legea nr.1585-XIII din 27 februarie 1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, nr.141 din 14.06.2013.

poliței de asigurare în contextul situației financiare precare și lipsei unor venituri stabile. O bună parte din petiționari nu susține principiul obligativității asigurării medicale și aplicarea amenzilor și penalităților pentru neplata în termen a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală în sumă fixă în contextul accesului anevoios la serviciile medicale, barierelor birocratice și al fenomenului plăților neformale.

Corupția este o mare problemă a sistemului de sănătate. Circa 93% dintre moldoveni oferă în anumite condiții plăți informale medicilor și altor angajați din sectorul medical. Anual suma acestor plăți se ridică la peste 2 miliarde de lei. Chiar și populația asigurată recurge la asemenea experiențe. Oamenii recompensează financiar medicii în pofida faptului că sînt asigurați cu poliță medicală și beneficiază de servicii gratuite. Mulți dintre pacienții care oferă plăți neformale medicilor sunt persoane fără venituri, ale căror cheltuieli medicale (tratament și medicație) sunt acoperite prin transferurile din străinătate⁷⁴. Ministrul Sănătății a recunoscut că 80% dintre cetățenii care vin în audiență se plîng că sunt nevoiți să achite plăți neformale medicilor⁷⁵.

Astfel, cota plăților neformale din plățile directe constituie: 37% pentru serviciile oferite în cadrul asistenței medicale primare și specializate de ambulator și 94% pentru serviciile spitalicești⁷⁶. Deosebit de alarmantă este situația privind serviciile spitalicești și plata pentru medicamente în condiții de staționar, în contextul majorării anuale a primei de asigurare obligatorie de asistență medicală, al extinderii volumului asistenței acordate persoanelor asigurate și al listei medicamentelor compensate din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală.

Asigurarea obligatorie de asistență medicală nu și-a atins scopul – oferirea unui sistem autonom garantat de stat de protecție financiară a populației în domeniul de ocrotire a sănătății și a posibilităților egale în obținerea asistenței medicale oportune și de calitate tuturor cetățenilor. Este concluzia care se impune dacă, luînd în calcul obligativitatea asigurării medicale, vom raporta măsurile întreprinse de stat pentru acumularea fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală¹ la cuantumul primei de asigurare obligatorie de asistență medicală, veniturile populației, accesibilitatea și calitatea serviciilor acordate.

⁷⁴ Opinia directorului Companiei Naționale de Asigurări în Medicină, expusă la Ediția a II-a a Forumului Național de sănătate, 25-26 noiembrie 2013, Chișinău, www.moldova-suverana.md/article/plile-informale-n-sistemul-de-santate-se-ridic-la-peste-2-mlrd-de-lei 3872,

⁷⁵ Ibidem

⁷⁶ Strategia de dezvoltare instituțională a Companiei Naționale de Asigurări în Medicină pentru anii 2013-2017, www.cnam.md

Deficitul de personal competent în domeniul sănătății publice, în special în mediul rural; exodul specialiștilor și distribuția neuniformă a cadrelor medicale; asigurarea insuficientă a calității și siguranței serviciilor de asistență medicală; accesul redus la serviciile de urgență de înaltă calificare în localitățile rurale, infrastructura deplorabilă a instituțiilor medicale și starea sanitaro-igienică și sanitaro-tehnică a instituțiilor medicale nesatisfăcătoare; echipamentul medical depășit și dotarea tehnico-materială insuficientă; accesul inechitabil la serviciile de calitate – acestea sînt problemele-cheie cu care se confruntă sistemul de ocrotire a sănătății, identificate de funcționari din domeniu⁷⁷.

Deosebit de acută este problema eficienței și obiectivității procedurii de acreditare în sănătate - mecanism important prin care statul monitorizează calitatea serviciilor medicale. Acreditarea este procesul prin care prestatorul de servicii își demonstrează propria capacitate funcțională, organizațională și administrativă în acordarea serviciilor și una dintre pîrghiile de promovare a principiului de sporire continuă a calității serviciilor medicale. Obținerea certificatului de acreditate este condiționată de respectarea cerințelor referitor la baza tehnico-materială, profesionalismul personalului medico-sanitar și farmaceutic, documentație și activitatea economico-financiară, conformitatea calității serviciilor medico-sanitare și farmaceutice, eficiența procesului de diagnosticare și tratament din domeniul medicinei.

Principiile și modul de evaluare și acreditare a instituțiilor medico-sanitare și farmaceutice sînt stabilite în Legea privind evaluarea și acreditarea în sănătate nr. 552 din 18.10.2001.

Analiza cadrului normativ referitor la evaluarea și acreditarea în sănătate⁷⁸, raportată la procedura propriu-zisă de evaluare/acreditare și la atribuțiile Consiliului Național de Evaluare și Acreditare în Sănătate (CNEAS), stabilite în lege,⁷⁹ a constatat lipsa unei proceduri legal instituite de evaluare. Astfel, rezultatele evaluării sînt apreciate în baza unei metodologii elaborate de CNEAS, care, în opinia noastră, și-a arogat atribuții improprii de elaborare a actelor normative și astfel încalcă prevederile art. 9 din Legea privind evaluarea și acreditarea în sănătate. Or, prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 280 din 14.12.2007, CNEAS a fost privată de atribuția de a elabora acte normative privind evaluarea și acreditarea unităților medico-sanitare și farmaceutice și de a le prezenta Guvernului pentru aprobare.

Atestăm și încălcarea prevederilor legale în ceea ce privește acreditarea unităților care desfășoară activitate medico-sanitară și farmaceutică. Contrar prevederilor art. 3 alin. (2) din

---

⁷⁷Strategia de cheltuieli pentru sectorul "Ocrotirea sănătății". 2012-2014, www.minfin.md/common/files/CCTM, Strategia națională de sănătate publică pentru anii 2014-2020, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr. 1032 din 20.12.2013;

⁷⁸ Legea privind evaluarea și acreditarea în sănătate. Nr. 552 din 18.10.2001; Hotărîrea Guvernului cu privire la Consiliul Național de Evaluare și Acreditare în Sănătate;

⁷⁹ Art. 9 din Legea privind evaluarea și acreditarea în sănătate. Nr. 552 din 18.10.2001.

Legea privind evaluarea și acreditare în sănătate nr. 552 din 18.10.2001, potrivit căreia ”în Republica Moldova au dreptul să desfășoare activitate medico-sanitară și farmaceutică doar unitățile care au obținut evaluarea și acreditarea și cărora li s-a eliberat certificat de acreditare”, a fost instituită o practică care de facto evaluează și acreditează fiecare subdiviziune în parte, și nu instituția medico-sanitară.

Din Registrul instituțiilor acreditate⁸⁰ rezultă că în cazurile în care una sau mai multe subdiviziuni ale instituției nu corespund standardelor care reglementează calitatea serviciilor medicale, unitatea oricum este acreditată. De exemplu, conform Listei instituțiilor medico-sanitare publice acreditate, actualizate la 13 ianuarie 2014, IMPS Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Ocrotirii Sănătății Mamei și Copilului a fost acreditată la 25.07.2012 (certificat de acreditare nr. 1633) și își continuă activitatea, având câteva subdiviziuni neacreditate (gastrologie, pneumologie, secțiile chirurgie pediatrică cu blocul operator (pediatrie), secțiile de internare (pediatrie, maternitate), laboratorul clinico-diagnostic, laboratorul bacteriologic, laboratorul imunologic, farmacie, bucătărie de lapte). Unele instituții sînt acreditate condiționat (cu rezerve majore) pe un termen limită de 6 luni, fără eliberarea certificatului de acreditare.

Există instituții neacreditate care funcționează și sînt contractate de Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM)⁸¹, cum ar fi IMSP Spitalul Raional Taraclia, IMSP Centrul Medicilor de Familie Drochia (acreditat condiționat la 20.12.2013). Considerăm că instituțiile medico-sanitare neacreditate, pe de o parte, și CNAM, pe de altă parte, sfidează legislația în vigoare și își asumă riscurile nejustificate în cazurile în care permit continuarea practicii medicale. Or, în cadrul acestor instituții medicale pacienții sînt supuși riscului sporit de a primi tratament necalitativ în condiții improprii. Printre consecințele acestui fel de tratament există și

Situația la acest capitol ridică mari semne de întrebare, societatea așteptînd mai multe răspunsuri de la autoritățile competente: În ce măsură este conformă cerințelor Legii nr.552 procedura de evaluare și acreditare? Cum poate fi considerată acreditată o instituție medico-sanitară, ale cărei subdiviziuni nu corespund standardelor? De ce o instituție medicală sau o subdiviziune a acesteia care nu a fost acreditată își poate continua activitatea?

⁸⁰ www.cneas.ms.md; www.ms.gov.md/activitate/evaluare-acreditare

⁸¹ <http://www.e-sanatate.md/News/2099/un-spital-raional-nu-are-acreditare-de-10-ani-dar-functioneaza>

riscul de deces.

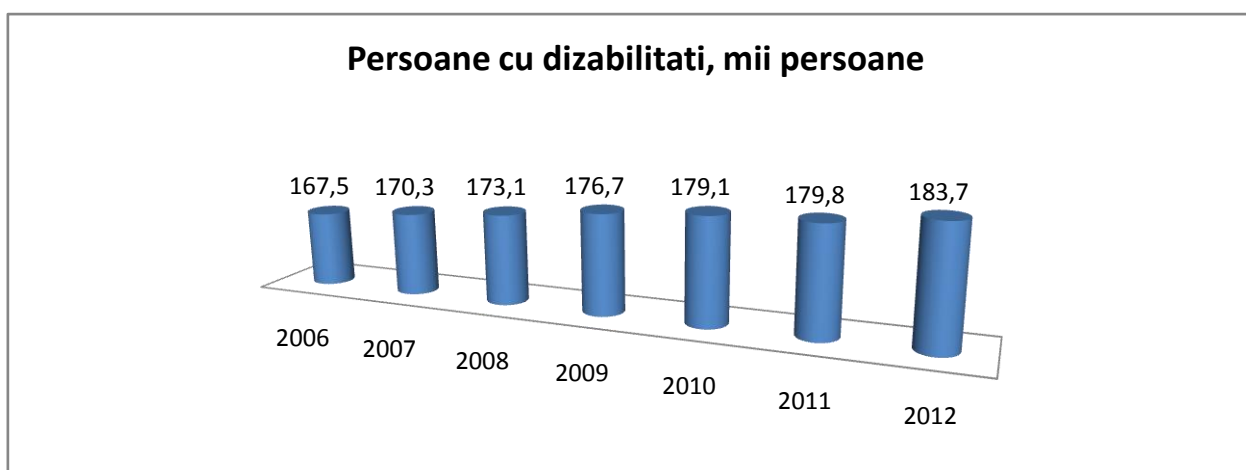
Responsabilitatea profesională în căutarea și găsirea unor soluții, nu de compromis în contextul situației economice grave, ci de perspectivă, în spiritul respectului pentru drepturile și interesele pacientului, ar putea aduce o schimbare de substanță în problema acreditării și evaluării instituțiilor medicale.

9. Protecția persoanelor cu dizabilități

Potrivit informației prezentate de Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei⁸², la 01.01.2013 în țara noastră erau înregistrate 183 693 de persoane cu dizabilități.

Persoane cu dizabilități	Numărul
cu dizabilități severe	27 413
cu dizabilități accentuate	121 454
cu dizabilități medii	34 826
În total	183 693

Datele statistice pentru ultimii ani denotă o creștere continuă a numărului persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova.

Deși în ultima perioadă de timp Republica Moldova a realizat progrese în promovarea politicilor, elaborarea de programe ajustate la standardele internaționale în domeniul persoanelor cu dizabilității, nu putem vorbi despre o îmbunătățire semnificativă a situației persoanelor cu nevoi speciale.

Caracterul adresărilor la CpDOM privind problemele cu care se confruntă această categorie de populație a fost similar celor din anii precedenți: prestații sociale sub nivelul minimului de existență; insuficiența serviciilor sociale la nivel comunitar; accesul redus la infrastructura socială; accesul limitat la mediul informațional; nivelul scăzut de plasare în câmpul muncii și motivarea redusă pentru angajarea persoanelor cu dizabilități; toleranța societății față de problemele acestor persoane.

⁸² http://mpsfc.gov.md/file/2013/rapoarte/Raport_implement_Strategie_%20FINAL_2012.pdf

Reiterăm în context că autoritățile responsabile trebuie să-și conjuge eforturile pentru a stabili mecanisme viabile de implementare a prevederilor Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități⁸³, ceea ce va contribui la realizarea plenară a angajamentelor asumate de Republica Moldova la nivel internațional.

Problema asigurării accesului persoanelor cu dizabilități la mediul fizic și comunicațional a constituit una dintre prioritățile de pe agenda de lucru a avocaților parlamentari, începînd cu anul 2009⁸⁴. Problemele sesizate ani la rînd de avocații parlamentari privind accesul limitat al acestei categorii de persoane la infrastructura socială rămîn însă a fi actuale și în prezent. Persoanele cu deficiențe ale aparatului locomotor se confruntă cu mari dificultăți în realizarea drepturilor de care dispun. Din cauza lipsei sau asigurării neadecvate a căilor de acces la instituțiile de utilitate publică, dar și la spațiul locativ, acestea trăiesc aproape izolate în casele lor sau sînt neajutorate deoarece pentru a se deplasa depind de o terță persoană.

Nici în anul 2013 nu au fost înregistrate progrese semnificative în ceea ce privește incluziunea socială a persoanelor cu nevoi speciale, asigurarea bunăstării și exercitarea deplină a drepturilor lor. În mare parte situația nu diferă mult de cea din anii precedenți - instituții de utilitate publică și blocuri locative fără căi de acces sau impracticabile, acces redus la infrastructura rutieră, mijloace de informare și comunicare.

Deși există reglementări cu privire la edificarea căilor de acces la toate instituțiile de utilitate publică⁸⁵, acestea fie lipsesc, fie sînt impracticabile. În mod evident, problema în cauză nu este inclusă în lista de priorități ale autorităților publice responsabile.

Pentru ameliorarea situației, recomandăm elaborarea unui plan de acțiuni pe termen mediu privind înlăturarea graduală a barierelor existente pentru incluziunea socială plenară a persoanelor cu nevoi speciale, asigurarea mobilității acestora: adaptarea infrastructurii, asigurarea accesului la bunuri, servicii, tehnologii comunicaționale și informaționale, monitorizarea respectării normelor privind dotarea blocurilor, clădirilor aflate în construcție cu

Cet. V.N., locuitoare a mun. Chișinău, dependentă de scaunul cu roțile, a invocat refuzul autorității publice locale de a instala o pantă de acces în scara casei unde locuiește. După intervenția ombudsmanului, Pretura sect. Ciocana a dat asigurări că în termeni restrînși va fi amenajată o pantă în scara blocului respectiv. Cu toate acestea, pînă la momentul redactării raportului, autoritățile locale nu și-au onorat obligațiunile.

⁸³ Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr.60 din 30.03.2012 (în vigoare 27.07.2012);

⁸⁴ Raport tematic „Accesul persoanelor cu nevoi speciale la infrastructura socială: realitate și necesitate”, www.ombudsman.md;

Raport tematic „Accesul la educație a copiilor și tinerilor cu dizabilități locomotorii”, www.ombudsman.md;

⁸⁵ Capitolul III din Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60 din 30.03.2012.

rampe de acces. Considerăm imperios necesar de a stabili un set de indicatori pentru evaluarea gradului de integrare a persoanelor cu dizabilități din punct de vedere al accesului acestora la infrastructura socială. Or, accesibilitatea trebuie considerată o condiție indispensabilă pentru exercitarea persoanelor cu nevoi speciale a drepturilor civile, politice, sociale, economice și culturale. Acest obiectiv este extrem de actual în contextul aspirațiilor Republicii Moldova de integrare europeană. Prin urmare, recomandăm Guvernului să țină cont în procesul elaborării politicilor publice de Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema ”Accesibilitate – un drept al omului pentru persoanele cu dizabilități”, adoptat la 21 ianuarie 2014.

Asigurarea dreptului la asistență și protecție socială rămâne un subiect vulnerabil pentru persoanele cu dizabilități.

Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, în semestrul I al anului 2013 mărimea minimului de existență a constituit în medie pe o persoană 1608,3 lei⁸⁶.

Totodată, potrivit estimărilor Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei⁸⁷, la 01.01.2013 mărimea medie a pensiei de invaliditate constituia 828,40 lei/lunar⁸⁸. Analiza prestațiilor sociale, raportate la minimul de existență ținând cont și de nevoile specifice pentru persoanele cu dizabilități (*necesitatea permanentă de tratament medical, proceduri de reabilitare, îngrijire de către un terț*), demonstrează că asistența acordată de stat nu corespunde necesităților elementare ale acestor persoane.

Asta în condițiile în care, potrivit datelor Biroului Național de Statistică, cheltuielile medii lunare de consum ale populației au constituit 1656,1 lei pe o persoană, fiind în creștere cu 9,6% față de aceeași perioadă a anului precedent. Bazându-ne pe aceste date, concluzionăm că persoanele cu dizabilități suportă cheltuieli ce depășesc cu mult minimul de existență. Mult mai gravă este situația beneficiarilor de alocații sociale de stat.

<i>Categoriile de beneficiari</i>	<i>numărul beneficiarilor (persoane)</i>	<i>mărimea medie de prestație (lei)</i>
pensii pentru persoane cu dizabilități	133 642	826-20
<i>Alocații sociale de stat</i>		
pentru persoane cu dizabilități	6068	110-87
pentru persoane cu dizabilități din copilărie	26 939	304-48
pentru copii cu dizabilități în vîrstă de pînă la 18 ani	14044	307-32
în cazul pierderii întreținătorului	3851	139-65

Sursa: Casa Națională de Asigurări Sociale, la situația din 01 ianuarie 2014

⁸⁶ <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=445&>;

⁸⁷ http://mpsfc.gov.md/file/2013/rapoarte/Raport_implement_Strategie_%20FINAL_2012.pdf;

⁸⁸ <http://cnas.md/lib.php?l=ro&idc=244&nod=1&>.

Tocmai din acest considerent protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități constituie una dintre prioritățile stabilite în activitatea avocaților parlamentari. Nemijlocit în anul de referință am realizat o evaluare privind asigurarea dreptului la un trai decent pentru persoanele cu dizabilități severe.

Concluzia care se impune după realizarea evaluării menționate, dar și luând în calcul adresările la Centru, este că, în cele mai dese cazuri, în familiile în care există persoane cu dizabilități severe, vulnerabilă devine și persoana care îngrijește de aceasta. De regulă, persoana care îngrijește rămîne fără de lucru, fapt ce se răsfrînge negativ asupra situației economice a întregii familii.

La CpDOM s-a adresat un petiționar din mun. Chișinău, care locuiește împreună cu soția sa imobilizată la pat mai mult de 15 ani. Petiționarul menționează că unica sursă de existență a acestei familii din prestațiile sociale acordate soției (în total 1100 lei/lunar) în mare parte este cheltuită pentru medicamente și achitarea serviciilor comunale, în măsura posibilităților. În aceste condiții ambii se alimentează o singură dată pe zi, iar haine nu și-au mai cumpărat de mai bine de 20 de ani.

În prezent, de alocație pentru îngrijire⁸⁹, în cuantum de 500 lei, beneficiază doar persoanele care îngrijesc de:

- un copil cu dizabilități severe în vîrstă de pînă la 18 ani;
- o persoană cu dizabilități severe din copilărie;
- o persoană cu dizabilități severe nevăzătoare.

Începînd cu anul 2010 au fost create mai multe servicii sociale („Echipa mobilă”, „Asistentul personal”, „Locuința protejată”, „Casa Comunitară”, „Respiro”) menite să acorde asistență celor mai vulnerabile categorii de persoane cu dizabilități, acestea însă nici pe de parte nu acoperă necesitățile persoanelor/familiilor aflate în situații de dificultate.

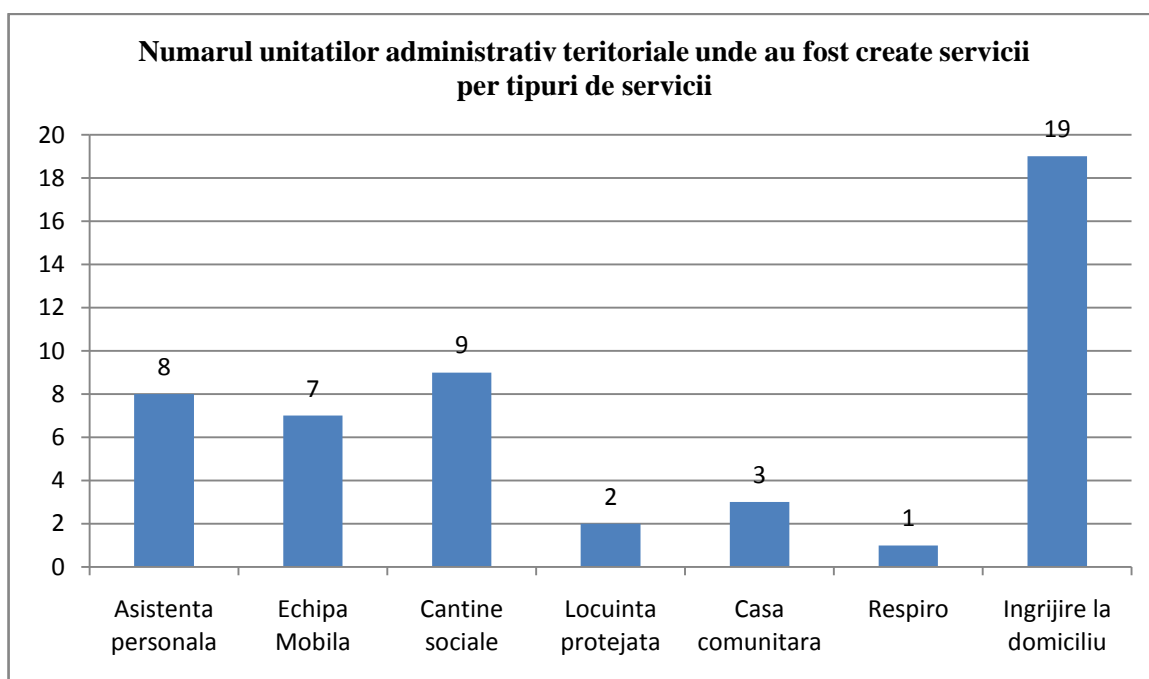
Avînd în vedere faptul că cheltuielile ce țin de organizarea și funcționarea serviciilor enunțate sunt suportate de administrația publică locală și sectorul asociativ, una dintre problemele de bază invocate de direcțiile/secțiile de asistență socială și protecție a familiei o constituie insuficiența mijloacelor financiare pentru susținerea serviciilor respective. Din această cauză autoritățile publice locale nu sunt în stare să creeze sau cu greu susțin serviciile sociale pentru acordarea suportului necesar tuturor persoanelor aflate în situații de risc.

Consiliul Raional Drochia ne-a comunicat că a fost aprobată finanțarea serviciului social „Asistență personală” doar din luna iunie 2013 și doar pentru 30 de unități de asistenți personali, solicitările fiind de 109 (27% din necesități). Totodată, în r-nul Soroca sunt preconizate 30 de unități de asistenți sociale, în timp ce au fost înregistrate 214 solicitări sau 14 % din necesități. În unele raioane nu există nici un serviciu pentru persoanele cu dizabilități severe.

⁸⁹ Lege nr. 499-XIV din 14.07.99 privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni, art. 14, 15

Potrivit informațiilor prezentate de direcțiile/secțiile de asistență socială și protecție a familiei (vezi Tabelul), serviciile sociale funcționează după cum urmează:

- „Locuința protejată” (în vigoare din 17.08.2010) - în 2 raioane (Călărași, Orhei);
- „Casa Comunitară” (în vigoare din 15.10.2010) - în 3 raioane (Nisporeni, Orhei, Soroca);
- Echipă mobilă (în vigoare din 30.09.2011) - în 7 raioane;
- „Respiro”⁹⁰ (în vigoare din 22.06.2012)- într-un raion (Orhei);
- „Asistentul personal”⁹¹ (în vigoare de la 01.01.2013) - în 8 raioane.

Sursa: Direcțiile/secțiile de asistență socială și protecție a familiei

Notă: Graficul nu conține informația din raioanele Cimișlia, Glodeni, Ialoveni, Taraclia și Vulcănești, care nu au prezentat informația solicitată.

În context menționăm eforturile depuse de autoritățile competente în realizarea obiectivelor Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități sub aspectul adoptării cadrului normativ, dar suntem rezervați în ceea ce privește eficiența implementării acestuia pentru obținerea unui impact pozitiv asupra persoanelor care mizează pe sprijinul serviciilor vizate.

⁹⁰ „Respiro” - serviciu specializat creat mai recent din iunie 2012. Este destinat să ofere asistență socială, suport, îngrijire și supraveghere 24 de ore persoanelor cu dizabilități severe, în cadrul unor centre specializate sau altor tipuri de servicii sociale, pentru ca familiile, rudele sau alte persoane care le îngrijesc să poată beneficia de un repaus de maximum 30 de zile pe an.

⁹¹ „Asistentul personal” - serviciu specializat pentru a oferi asistență și îngrijire copiilor și adulților cu dizabilități severe.

Această îngrijorare a fost exprimată și de Raportorul special ONU, Shuaib Chalklen, care a vizitat în anul trecut țara noastră: *"Nu cred că o lege va funcționa dacă implementarea sa depinde de autoritățile locale care nu au bani. Nu le dai dreptul fără să le dai și bani suficienți pentru a implementa o lege"*.

Considerăm oportune propunerile organizațiilor neguvernamentale care activează în domeniu⁹² privind includerea în stagiul de cotizare pentru beneficierea de pensie a perioadei de îngrijire de o persoană/copil cu dizabilități severe.

Legislația în vigoare⁹³ stipulează că în stagiul de cotizare se include doar perioada de îngrijire a unei persoane cu dizabilități de până la intrarea în vigoare a Legii cu privire la pensiile de asigurări sociale de stat (1 ianuarie 1999). Prin urmare, în condițiile în care serviciile alternative nu asigură realizarea pleneră a drepturilor persoanelor aflate în dificultate este necesar ca autoritățile să ofere soluții/opportunități viabile, inclusiv includerea perioadei de îngrijire de o persoană/copil cu dizabilități severe în stagiul de cotizare.

Lipsa unor date statistice oficiale dezagregate cu privire la persoanele cu dizabilități și necesitățile acestora, care ar facilita adoptarea de politici publice și implementarea standardelor conform Convenției cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități⁹⁴, este o problemă foarte importantă despre care ținem să atenționăm repetat autoritățile responsabile. Vom sublinia că și în Studiul privind aplicarea practică a sistemului de tutelă în Republica Moldova⁹⁵ s-a semnalat despre lipsa evidenței persoanelor care necesită suport în exercitarea capacității juridice/declarat incapabile și a persoanelor care oferă acest suport.

De asemenea, reiterăm necesitatea de a consolida mecanismele naționale de monitorizare a implementării Convenției menționate, dar și a prevederilor Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nr. 60 din 30.03.2012 (în vigoare 27.07.2012). Or, atingerea scopului scontat nu poate fi atins doar prin adoptarea prevederilor legale, fără a fi asigurate mecanisme viabile de implementare și stabilirea unor indicatori de performanță în domeniu. Atât persoanele cu dizabilități, cât și organizațiile care activează în sfera dată menționează că mai multe prevederi din Legea nr. 60 din 30.03.2012 nu sunt respectate, implicit art. 20 privind asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități la mijloacele de transport public, normele privind integrarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități etc.

---

⁹² Asociația de Reabilitare a Copiilor cu Paralizie Cerebrală Infantilă, Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități, Asociația de Sprijin a Copiilor cu Dizabilități "Steaua Calauză", Asociația de sprijin a persoanelor cu dizabilități intelectuale "Dor";

⁹³ Art.50, alin.(1), lit.d) al Legii nr. 156-XIV din 14.10.1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat;

⁹⁴ www.ombudsman.md, Raportul privind respectarea drepturilor omului în anul 2012;

⁹⁵ Studiul a fost realizat cu sprijinul Oficiului Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR) cu scopul de a sprijini reforma în domeniul dreptului la capacitate juridică egală, conform prevederilor art.12 al Convenției cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, 2013.

Regretabil, dar statul nu a venit cu o variantă de alternativă privind desemnarea mecanismului independent de monitorizare a implementării Convenției cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, conform paragrafului 2 din articolul 33 al acesteia.

10. Dreptul la un mediu înconjurător sănătos

Protecția mediului vizează în mod direct condițiile de viață și sănătatea populației, dar și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății, de aceea soluționarea problemelor ecologice trebuie să devină o prioritate națională. Existența unui mediu ambiant sănătos reprezintă o condiție incontestabilă a realizării drepturilor fundamentale ale omului, prevăzute de Constituția Republicii Moldova. Aceasta implică păstrarea calității principalelor componente ale mediului - aerului, apei, solului, florei și faunei în condițiile unei dezvoltări durabile.

Deși în adresările cetățenilor nu se invocă expres încălcarea dreptului la un mediu înconjurător sănătos, consfințit în articolul 37 din Constituție, avocații parlamentari au ținut să atenționeze autoritățile responsabile de mediu asupra măsurilor care se impun în legătură cu mai multe probleme la acest capitol semnalate de mass-media.

Activitățile economice nechibzuite, indiferența consumatorilor față de starea și calitatea apei, precum și factorii distructivi au condus la degradarea râurilor și râulețelor. Apa este un element esențial pentru viață și pentru procesele naturale. Existența și activitățile noastre economice sunt în totalitate dependente de această prețioasă resursă. Mai mult, la nivel global, apa reprezintă o resursă limitată, fapt ce impune abordarea problemelor legate de aceasta, astfel încât să se asigure rezervele de apă pentru generațiile viitoare.

Deșeurile menajere reprezintă în Republica Moldova o sursa de poluare semnificativa. Problema gestionării necorespunzătoare a deșeurilor rămâne a fi o una actuală atât pentru urbe, cât și pentru localitățile rurale. În localitățile rurale deșeurile menajere deseori sunt aruncate pe malurile râulețelor, pârâiașelor și a râpelor. Aceste fapte conduc la poluarea esențială a apelor freatice care sînt principala sursă de apă potabilă în ariile rurale.

Avînd în vedere împuternicirile Ministerului Mediului în problemele de protecție a mediului și de folosire rațională a resurselor naturale, implicit exercitarea controlului de stat asupra respectării legilor și actelor normative în domeniu, acesta a fost sesizat pe marginea unor

subiecte⁹⁶ difuzate în mass media. Recomandăm autorităților responsabile de mediu, atât la nivel central cât și local, să întreprindă acțiuni concrete pentru a redresa în termeni proximi situația la acest capitol. Se impun măsuri urgente, inclusiv elaborarea și implementarea politicilor și strategiilor în domeniul gestionării deșeurilor menajere solide și responsabilizarea sistemului instituțional al gestionării deșeurilor, bazat pe conlucrarea între organele administrației publice centrale și locale.

Coaliția ONG de mediu „Ziua Pământului 2014” a elaborat Cartea neagră a problemelor ecologice din Chișinău. Ecologiștii susțin că cele mai stringente probleme din capitală sunt legate de starea zonelor și a verzi și râului Bîc⁹⁷, reciclarea gunoiului, a deșeurilor toxice.

Ecologiștii au menționat, în primul rând, problemele depozitării deșeurilor din capitală. De câțiva ani, după sistarea accesului la rampa de la Țîntăreni, administrația de la Chișinău transportă gunoiul menajer la mina Purcel, din suburbia capitalei (satul Bubuieci). Potrivit afirmațiilor președintelui organizației teritoriale Chișinău a Mișcării Ecologice din Moldova, “gunoiștea de la mina Purcel este o bombă cu efect întârziat. Deșeurile sînt presate și acoperite cu lut. Nu se face nici hidroizolarea solului, deșeurile nici nu sînt îngrădite”. Pe o suprafață de 3 ha deja au fost stocate 1,2 milioane tone de deșeuri.

De asemenea, împărtășim îngrijorările ecologiștilor privind tăierea ilicită a plantațiilor verzi de pe terenurile pentru construcții, precum și nimicirea gazoanelor pentru amenajarea parcurilor. În particular, avocații parlamentari s-au autosesizat pe marginea informației din presă⁹⁸ privitor la intenția autorităților municipale de a defrișa o pădurice de pini de la periferia mun. Chișinău, unde se planifica construcția unui centru comercial. Urmare a adresării avocatului parlamentar, Inspectoratul Ecologic de Stat a anulat avizele de coordonare a atribuirii terenurilor respective eliberate agenților economici pentru efectuarea lucrărilor de construcție pe sectoarele din șos. Balcani, mun. Chișinău, ca fiind ilegale.

Reiterăm necesitatea de a dezvolta și pune în aplicare un mecanism de informare a publicului conform dispozițiilor Convenției de la Aarhus⁹⁹, (idee menționată și în raportul anterior¹⁰⁰), care prevede că procedurile prin care autoritățile de stat furnizează publicului informații ecologice să fie clare și ca acestea să fie ușor accesibile. Pentru o protecție eficientă a mediului considerăm necesare acțiuni de evaluare a problemelor de mediu, elaborarea strategiilor corespunzătoare de rezolvare a acestora, promovarea culturii ecologice în comunitate. Schimbarea atitudinii și comportamentului față de mediul înconjurător, responsabilizarea civică

---

⁹⁶ [http://www.timpul.md/articol/\(reportaj-foto\)-gunoiul-din-vadul-lui-voda-invadeaza-satele-vecine-43766.html](http://www.timpul.md/articol/(reportaj-foto)-gunoiul-din-vadul-lui-voda-invadeaza-satele-vecine-43766.html)

⁹⁷ http://www.noi.md/md/news_id/34364

⁹⁸ Ziarul ” Кишиневский обозреватель” din 24 ianuarie 2013;

⁹⁹ Convenția din 25.06.98 privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului. Articolul 5. Culegerea și difuzarea informației ecologice;

¹⁰⁰ www.ombudsman.md, Raport privind respectarea drepturilor omului în anul 2012.

sunt foarte importante pentru transmiterea către generațiile viitoare a unui mediu curat și sănătos, cu respectarea celor trei dimensiuni ale dezvoltării durabile – economică, ecologică și socială.

Avocații parlamentari își reafirmă recomandarea cu privire la educarea ecologică corectă a tinerii generații în cadrul unor programe elaborate de specialiști pentru un obiect școlar aparte - ecologia. Ținând cont de faptul că educația ecologică ocupă un loc central în politicile comunității europene la care aspiră Republica Moldova, educația ecologică trebuie să devină o preocupare permanentă a tuturor cadrelor didactice. Cu siguranță aceste propuneri sînt dictate de timp și se înscriu în dreptul fundamental la un mediu înconjurător sănătos.

11. Libertatea întrunirilor

Pe parcursul anului 2013 în țară, în particular în municipiul Chișinău, au avut loc mai multe întruniri și manifestații, în al căror cadru protestatarii au dorit să-și expună punctul de vedere pe marginea unor evenimente¹⁰¹. Modul de intervenire a forțelor de menținere a ordinii publice a fost unul adecvat situației, acționându-se în conformitate cu legea chiar și în cazurile în care manifestații au recurs la violență¹⁰². De exemplu, în anul 2008 nu s-a reușit gestionarea situației în strictă corespundere cu normele legale privind libertatea întrunirilor.

Afît art.40 din Constituție, art.1 din Legea privind întrunirile nr.26/22.02.2008, cît și art.11 din CEDO conferă protecție doar întrunirilor pașnice. Problema care apare în această situație este dacă autoritățile au dreptul de a le interzice, pe motivul încălcării caracterului pașnic, înainte ca acestea să aibă loc. Relevantă sub acest aspect este abordarea Curții Europene a Drepturilor Omului în decizia Stankov împotriva Bulgariei din 2001, în care statul bulgar a interzis organizarea unei demonstrații considerând că ”în mod clar” nu va fi de natură pașnică. Curtea a precizat că statul nu poate pur și simplu invoca intențiile violente posibile, iar pentru a interzice un protest pe acest motiv i-ar reveni obligația de a proba intențiile violente ale fiecărui participant și organizator. O astfel de obligație este mai mult că imposibil de realizat, însă statul nu trebuie să vizeze intenția, ci comportamentul violent.

La fel, nici invocarea de către stat a posibilității unei contra-demonstrații violente și nici posibilitatea unui eveniment ilegal, cu ocazia desfășurării protestului, nu constituie motive de interzicere sau limitare a întrunirii, autoritățile avînd obligația de a lua măsuri corespunzătoare pentru siguranța desfășurării pașnice a acesteia (*cauza Platform ”Artze fur das Leben” contra Austriei*).

---

¹⁰¹ Statistica privind numărul și caracterul întrunirilor desfășurate în anul 2013, <http://intruniri.chisinau.md/#index.php?mod=meetings&do=Rapoarte&year=2013&targetid=maincontent>

¹⁰² <http://www.jurnal.md/ro/news/protest-cu-imbranceli-la-re-edin-a-prezinden-iala-foto-video-1148094/> ; <http://trm.md/ro/social/imbranceli-si-proteste-la-primaria-chisinau/> ; <http://www.prime.md/rom/news/social/item590/>

Deși CEDO a catalogat acest fel de refuz drept unul ilegal¹⁰³, autoritățile au continuat să-l invoce și în anul 2013, pentru a îngreuna desfășurarea de către grupul LGBT a marșului în cadrul festivalului ”Curcubeul peste Nistru”.

Caracterul și scopul întrunirilor sînt direct proporționale cu gradul de maturitate politică a unei societăți, iar aceasta nu se manifestă doar prin garantarea respectării drepturilor fundamentale ale omului, dar și prin respectarea de către cetățeni, reprezentanți ai formațiunilor politice și

Marșul ” Curcubeul peste Nistru”

În anul 2013, Judecătoria sectorului Centru, mun. Chișinău a decis că marșul grupurilor LGBT, desfășurat în cadrul festivalului ”Curcubeul peste Nistru”, nu va putea fi organizat în centrul capitalei, ci la Teatrul de Vară din Parcul ”Valea Morilor”. Și asta după ce Primăria Chișinău a venit cu solicitarea de a schimba locul desfășurării marșului minorităților sexuale, exprimîndu-și și în acest an temerea că vor exista altercații între protestatarii homofobi și susținătorii grupului LGBT. Deși cererea de a desfășura o contra-manifestație a fost depusă ulterior solicitării grupului LGBT, instanța de judecată a decis în defavoarea ultimului, modificînd traseul desfășurării marșului.

societatea civilă a normelor de drept în realizarea proceselor democratice, inclusiv în ceea ce vizează desfășurarea mitingurilor, întrunirilor și demonstrațiilor.

În cadrul întrunirilor izbucnesc des altercații. Reamintim de confruntările produse în luna martie 2013 dintre simpatizanții unei formațiuni politice și forțele de ordine. Aceștia au organizat o întrunire publică în fața Palatului Republicii Moldova, după care au decis pe loc redirectionarea protestelor spre Reședința de Stat. Potrivit declarației Centrului de Resurse pentru Drepturile Omului¹⁰⁴, întrunirea în cauză a avut loc cu încălcarea legii, dat fiind exercitarea cu rea credință a dreptului la o întrunire spontană sau puțin numeroasă și nerespectarea procedurii de notificare prealabilă a întrunirii. Neinformarea despre condițiile de desfășurare a întrunirii și nerespectarea ordinii publice a generat îmbrînceli și altercații fizice cu reprezentanții forțelor de ordine.

Toamna anului 2013 a fost marcată de două manifestații de amploare: mitingurile din 03 și 28 noiembrie. De remarcat că, deși la evenimente în ambele cazuri au luat parte un număr impunător de manifestați, autoritățile și forțele de ordine au asigurat desfășurarea întrunirilor cu respectarea drepturilor participanților.

Concomitent, în perioada 29.10.13-01.11.13 în adresa unei reprezentanțe CpDOM au parvenit informații că mai mulți funcționari publici din cadrul unor anumite instituții publice din țară au fost ”invitați” să participe la eveniment, fixîndu-se în liste separate numele

¹⁰³ Cauza ”Gender Doc-M” versus Moldova, CEDO, 2012

¹⁰⁴ Declarația CreDO; <http://www.credo.md/pageview?id=231>

participanților și ale celor care au refuzat participarea. Totodată, unii prestatori ai serviciilor de transport au fost determinați să-și redirecționeze cursele spre Chișinău. Sursele au dorit să-și păstreze anonimatul.

Exprimarea punctului de vedere pe marginea unor subiecte, evenimente cu impact pentru publicul larg în cadrul unor manifestații, constituie dovada de maturitate a unei societăți democratice. Instituția avocaților parlamentari îndeamnă autoritățile statului, precum și reprezentanții formațiunilor politice să asigure exercitarea drepturilor la libera întrunire și libera exprimare, care nu pot fi dissociate, fiind protejate de Constituția țării și actele internaționale, pentru a demonstra respect și toleranță față de orice ființă umană, indiferent de criteriile care le deosebesc sau viziunile politice pe care le au.

În acest context, ținem să menționăm că dialogul civilizată, cu excluderea intimidărilor și agresiunilor, este o condiție definitorie pentru libera întrunire, o premisă importantă pentru asigurarea schimbului liber de idei, opinii și o garanție a respectării principiilor democratice și a statului de drept.

12. Libertatea de gândire, conștiință și religie

Prin dispozițiile cuprinse în art.9, Convenția Europeană protejează valori fundamentale ale personalității umane – gândirea, conștiința, religia, precum și posibilitatea de manifestare socială a ideilor, a convingerilor religioase etc. Apărarea dreptului la libertate de gândire, de conștiință și de religie semnifică respectul datorat de către autoritățile statale diversității de convingeri, ce pot fi exprimate în viața socială, în așa fel încât fiecărui individ să-i fie asigurată independența spirituală.

Potrivit art.31 din Constituție, *libertatea conștiinței este garantată și trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și respect reciproc. În relațiile dintre cultele religioase sunt interzise orice manifestări de învrăjbire.*

Prin respectivul articol, Republica Moldova se declară stat laic, stat care va respecta drepturile persoanei privind libertatea de conștiință, va asigura libertatea și autonomia cultelor religioase fără discriminare, reglementările legale în acest sens urmînd să corespundă prevederilor constituționale.

Este extrem de important ca într-o societate democratică bazată pe norme de drept să nu fie interzis și să nu se îngrădească într-un anumit fel exercitarea acestui drept. Or, orice credință sau religie are aceeași valoare și importanță în raport cu alte religii, și nici o confesiune nu poate fi prioritară.

În Republica Moldova există o varietate de grupuri și culte religioase și este important ca dialogul dintre acestea să fie bazat pe respect reciproc și toleranță.

Pe parcursul anului 2013 Instituția avocaților parlamentari nu a înregistrat cazuri de favorizare de către stat a unui anumit cult religios. Însă au devenit cunoscute situații în care reprezentanți ai autorităților publice și-au permis acte de intoleranță față de cultul religios practicat de unele persoane. Un exemplu în acest sens este cazul cetățeanului A.S., în care CpDOM a intervenit cu

Cazul A.S.

CpDOM a fost sesizat de cet. A.S., preot paroh, care a invocat lezarea dreptului constituțional la libertatea conștiinței prevăzut de art.31 din Constituția Republicii Moldova, prin prisma manifestării intoleranței și lipsei de respect față de cultul religios pe care-l practică de către primarul din localitate. Petiționarul a indicat că pe parcursul ședinței consiliului local, la care acesta a participat împreună cu alți doi consilieri ai bisericii, primarul a manifestat un comportament ostil față de slujitorii bisericii. Potrivit petiționarului, el a afirmat că "va pune lacăt sfintelor lăcașe", că "preotul trebuie să dea darea de seamă la primărie" și că "preoții trebuie împușcați, cum a fost pe vremea revoluției sau exporțați în Siberia". Totodată, petiționarul a indicat că un astfel de comportament nu este manifestat pentru prima dată de către reprezentantul autorității publice locale.

promptitudine adresându-se organelor de resort pentru luarea măsurilor în conformitate cu legislația în vigoare. Drept rezultat al intervenției, persoanei în cauză i-a fost aplicată sancțiune administrativă.

De asemenea, avocații parlamentari califică drept îngrijorătoare acțiunile din anul trecut de profanare a mormintelor din Cimitirul Evreiesc¹⁰⁵ și Cimitirul de Onoare (Cimitirul Militar)¹⁰⁶ din mun. Chișinău. Ombudsmanii au condamnat aceste și alte manifestări care poartă mesaje xenofobe și discriminatorii și care atrag după sine pedeapsă penală¹⁰⁷.

Avocații parlamentari consideră important ca statul să acorde o atenție sporită promovării politicilor în domeniul protecției și garantării libertății de religie, de gândire și conștiință, bazată pe toleranță. Iar în cazul unor atacuri ofensatoare și defăimătoare autoritățile sunt obligate de a interveni prin adoptarea măsurilor care să conducă la încetarea acestora.

---

¹⁰⁵ <http://trm.md/ro/social/risca-inchisoare-pentru-profanarea-mormintelor-din-cimitirul-evreiesc/>

¹⁰⁶ <http://unimedia.info/stiri/Profanare-de-morminte-la-Cimitirul-Militar-din-Chiinau-Ambasada-Romaniei-deplange-actele-de-vandalism-67491.html>

¹⁰⁷ Art.222 din Codul Penal al Republicii Moldova

13. Respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană și în localitățile limitrofe

Problematica respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană se află în atenția avocaților parlamentari din momentul înființării Centrului pentru Drepturile Omului. În funcție de factorii care generează încălcarea unui drept, alegem cea mai potrivită metodă pentru soluționarea problemei astfel încât cetățenii să resimtă cât mai puțin deficiențele procesului de negocieri pentru reglementarea conflictului transnistrean.

La 17 octombrie 2012 Centrul pentru Drepturile Omului a deschis o reprezentanță cu sediul în satul Varnița, raionul Anenii Noi. De la începutul activității, în adresa Reprezentanței Varnița s-au adresat 237 cetățeni: 196 au solicitat audiență și 41 – au depus cereri pe numele avocatului parlamentar.

Cetățenii s-au referit la diferite probleme care, în opinia lor, le creează impedimente în realizarea drepturilor și libertăților constituționale. Cel mai frecvent au fost invocate carențe în activitatea Oficiului Stare Civilă Varnița (80 de cazuri), Secției de Evidență și Documentare a Populației Varnița (59 de cazuri), imposibilitatea legalizării actelor de stabilire a tutelei asupra copiilor minori (13 cazuri).

În funcție de natura raporturilor juridice, cele mai frecvente adresări ale locuitorilor din regiunea transnistreană și localitățile limitrofe țin de realizarea defectuoasă a drepturilor copilului, a dreptului la cetățenie, la libera circulație, proprietate privată, muncă, asistență și protecție socială, ocrotirea sănătății, libertatea individuală și siguranța persoanei, integritatea fizică și psihică.

Documentarea populației de Secția evidență și documentare a populației Bender (cu sediul în s. Varnița) a fost un subiect, aflat în atenția noastră și pe parcursul anului 2013. Unele aspecte ce țin de documentarea populației din regiunea transnistreană au fost expuse în Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2012¹⁰⁸: refuzul neîntemeiat și târăgănarea perfectării buletinelor de identitate; solicitarea neîntemeiată de documente suplimentare, cum ar fi dovada deținerii spațiului locativ sau cazierul juridic eliberat de ”*direcția afacerilor interne a ministerului afacerilor interne*” din regiunea transnistreană; lipsa mecanismelor pentru asigurarea valabilității pașaportului de tip sovietic în contextul aplicării procedurii simplificate de confirmare a cetățeniei Republicii Moldova pentru persoanele domiciliat în localitățile din stînga Nistrului¹⁰⁹.

¹⁰⁸ <http://ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/raport2012-final.pdf>

¹⁰⁹ Hotărîrea Guvernului cu privire la măsurile de asigurare a confirmării cetățeniei și documentării populației din localitățile din stînga Nistrului (Transnistria) nr. 959 din 09.09.2005.

Deși Curtea Constituțională¹¹⁰ a statuat că instituția „viza de reședință” și utilizarea ei în raporturile sociale vin în contradicție cu normele și principiile constituționale, fiind o piedică în exercitarea dreptului cetățenilor Republicii Moldova la libera circulație, angajații SEDP Bender (subdiviziunea cu sediul în Varnița) au continuat să ceară de la cetățeni, în procesul de documentare, dovada de deținere a spațiului locativ. În lipsa acestei dovezi solicitanților li se refuza documentarea, recomandându-se identificarea unor persoane care ar fi de acord să îi înregistreze în propriul domiciliu.

În procesul de confirmare a cetățeniei Republicii Moldova de către persoanele domiciliat în regiunea transnistreană, solicitanților li se cerea, contrar prevederilor Regulamentului cu privire la procedura dobândirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova¹¹¹, prezentarea cazierului juridic eliberat de *”direcția afacerilor interne a MAI “rmn”*.

Cetățenii care solicitau perfectarea actelor de identitate nu erau informați despre posibilitatea de a păstra actele de identitate vechi pînă la perfectarea și eliberarea celor noi. În aceste circumstanțe oamenii rămîneau fără documente pînă la momentul ridicării actelor noi, fiind puși în situația de a se expune unui pericol permanent din cauza impedimentelor în realizarea dreptului la libera circulație, create de autoritățile transnistrene.

În opinia noastră, în toate aceste cazuri angajații SEDP Bender intenționat sau din neglijență nu au asigurat informarea corectă și în termen a cetățenilor asupra problemelor ce țin de documentare și nu au respectat legislația în vigoare, dispozițiile și ordinele interne, precum și normele profesionale specifice procesului de documentare.

La 9 august 2013 Centrul pentru Drepturile Omului a trimis pe adresa directorului general al Întreprinderii de Stat „Centrul Resurselor de Stat ”Registru” informații privind procedura defectuoasă de documentare a populației de către SEDP Bender (cu sediul în s.Varnița), acumulate de Reprezentanța Varnița a CpDOM în cadrul examinării plîngerilor cetățenilor.

Drept urmare a controlului efectuat de Î.S. „CRIS ”Registru”, în comun cu Procuratura Generală și Centrul Național Anticorupție, a fost pornită urmărirea penală în baza art. 327 alin.1 din Codul penal ”Abuzul de putere sau abuzul de serviciu” în privința unor angajați ai SEDP Bender (cu sediul în s.Varnița).

Pe parcursul anului 2013 au continuat să fie înregistrate adresări de la cetățeni ai Republicii Moldova, domiciliați în regiunea transnistreană (13 adresări), privind ***imposibilitatea perfectării actelor de identitate*** conform legislației Republicii Moldova pentru copiii minori și pentru copiii care au atins vârsta majoratului, adopția sau instituirea tutelei asupra cărora a fost

¹¹⁰ Hotărîrea Curții Constituționale nr. 16 din 19.05.1997 privind controlul constituționalității dispozițiilor pct. 10 alin. 2 din Regulamentul cu privire la modul de perfectare și eliberare a actelor de identitate ale Sistemului național de pașapoarte;

¹¹¹ Aprobabil prin Hotărîrea Guvernului nr. 197 din 12.03.2001.

încuviințată de către autoritățile transnistrene și toate actele ulterioare au fost perfectate de aceleași autorități conform modelelor de acte valabile numai în această regiune.

Această situație este generată de imposibilitatea implementării în regiunea transnistreană a formelor de protecție a copiilor rămași fără ocrotire părintească și în situații de risc. În rapoartele anterioare¹¹² au fost analizate mai detaliat problemele la acest subiect.

Deși Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerului Justiției și Biroului pentru reintegrare din cadrul Cancelariei de stat s-au angajat să întreprindă acțiuni concrete pentru redresarea situației în acest domeniu, atestăm că în anul 2013 situația nu s-a schimbat.

Răspunderea pentru garantarea dreptului cetățenilor la **ocrotirea sănătății** revine statului. Deși printr-un întreg sistem de legi statul urmărește realizarea strategiilor de bază ale dezvoltării sistemului de sănătate în Republica Moldova, în regiunea transnistreană legislația națională nu este aplicată.

În scopul de a asigura exercitarea dreptului la ocrotirea sănătății pe teritoriul Republicii Moldova al persoanelor asigurate din contul bugetului de stat pentru cetățenii Republicii Moldova domiciliați în localitățile din stînga Nistrului, prin Hotărîrea Guvernului nr. 1219 din 30.10.2008, a fost creată Agenția Teritorială Bender a Companiei Naționale de Asigurări în Medicină (AT Bender a CNAM), cu sediul în satul Varnița¹¹³.

Potrivit Hotărîrii Guvernului nr.906 din 24.09.2010¹¹⁴, AT Bender a CNAM, în comun cu autoritățile administrației publice locale, a creat și a organizat activitatea comisiilor pentru examinarea adresărilor cetățenilor Republicii Moldova din categoriile pentru care calitatea de asigurat o are Guvernul: în satul Varnița, raionul Anenii Noi (cu teritoriul deservit: municipiul Bender, Tiraspol și r. Slobozia), în orașul Rezina (cu teritoriile deservite - raioanele Rîbnița și Camenca), în satul Coșnița, raionul Dubăsari (cu teritoriile deservite - raioanele Dubăsari și Grigoriopol). Comisiile examinează adresările cetățenilor în vederea obținerii polițelor de asigurare obligatorie de asistență medicală.

La momentul actual persoanele asigurate, cetățeni ai Republicii Moldova domiciliați în localitățile din stînga Nistrului și localitățile limitrofe frontierei administrative, înregistrate pe lista medicului de familie, beneficiază de asistență medicală în volum similar tuturor persoanelor asigurate din Republica Moldova, în corespundere cu prevederile Programului unic al asigurării obligatorii de asistență medicală și normele metodologice de aplicare a acestuia. Persoanele

---

¹¹² Raport privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2012, www.ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/raport2012-final.pdf

¹¹³ Prin Hotărîrea Guvernului nr.1053 din 26.12.2013 agențiile teritoriale ale Companiei Naționale de Asigurări în Medicină au fost reorganizate astfel, încît din 13 agenții teritoriale au rămas 7. Agenția teritorială Bender urmează a fi lichidată/reorganizată într-o reprezentanță a agenției teritoriale Sud-Est (cu sediul în or. Căușeni).

¹¹⁴ Hotărîrea Guvernului nr.906 din 24.09.2010 privind crearea și activitatea comisiilor pentru examinarea adresărilor cetățenilor Republicii Moldova domiciliați în localitățile din stînga Nistrului (Transnistria) și localitățile limitrofe acestora din categoriile pentru care calitatea de asigurat o are Guvernul.

neasigurate, înregistrate pe lista medicului de familie, beneficiază de asistență medicală urgentă prespitalicească și asistență medicală primară, precum și asistență medicală specializată de ambulator și spitalicească, în cazul maladiilor social-condiționate cu impact major asupra sănătății publice.

Astfel, au fost întreprinse măsuri pentru a asigura accesul la servicii medicale pentru toți cetățenii, indiferent de locul de domiciliu. În opinia noastră, este un domeniu în care statul a reușit să găsească soluții optime pentru asigurarea realizării unui drept constituțional de către cetățenii Republicii Moldova, cu domiciliu în regiunea transnistreană.

Conform prevederilor art.4 alin. (4) lit.n) din Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr. 1585 din 27.02.1998, Guvernul are calitatea de asigurat pentru persoanele defavorizate care beneficiază de ajutor social conform Legii cu privire la ajutorul social nr. 133 din 13 iunie 2008. Însă persoanele din familiile defavorizate, domiciliile în stînga Nistrului și în localitățile limitrofe nu pot beneficia de polițe de asigurare deoarece în aceste localități nu există direcții/secții asistență socială și protecție a familiei care stabilesc dreptul la ajutor social.

Din același considerent, grupurile social-vulnerabile nu pot beneficia de ajutor social și ajutor pentru perioada rece a anului în baza Legii cu privire la ajutorul social nr. 133 din 13.06.2008, precum și de alte prestații sociale. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei nu a identificat o procedură pentru soluționarea cererilor, parvenite de la cetățenii din această zonă, cu solicitarea de a găsi o modalitate de acordare a prestațiilor/serviciilor sociale. Recomandăm ministerului găsirea unor soluții eficiente pentru această categorie de cetățeni ai Republicii Moldova, domiciliați în stînga Nistrului.

Nici *dreptul la învățătură* nu este asigurat în deplină măsură. În pofida multiplelor eforturi de a soluționa problemele de care se confruntă școlile cu predare în grafia latină, care activează în regiunea transnistreană, nu s-a înregistrat un progres substanțial în acest domeniu. Situația creată diminuează calitatea învățămîntului și duce la scăderea numărului de elevi. Considerăm că subiectul dat trebuie să fie prioritar pe agenda formatelor existente de negocieri cu Tiraspolul, inclusiv în cadrul Grupului sectorial de lucru pentru educație și știință¹¹⁵.

Apreciem faptul că a fost soluționată definitiv problema recunoașterii actelor de studii eliberate de instituțiile de învățămînt din raioanele de Est ale Republicii Moldova și or. Bender¹¹⁶. În contextul de promovare a măsurilor de consolidare a încrederii între cele două maluri ale Nistrului, prin ordinul Ministerului Educației nr. 869 din 05.11.2012 a fost simplificată modalitatea de perfectare a actelor de studii, eliberate de instituțiile de învățămînt

¹¹⁵ Hotărîrea Guvernului pentru realizarea inițiativelor președintelui Republicii Moldova privind întărirea încrederii și securității în contextul procesului soluționării problemei transnistrene nr. 1178 din 31.10.2007

¹¹⁶ Regulamentul cu privire la efectele juridice ale actelor de studii eliberate de către instituțiile de învățămînt din raioanele de Est ale Republicii Moldova și or. Bender din 21.01.2004, elaborat de Ministerul Educației.

din regiunea transnistreană, pentru absolvenții care doresc să plece peste hotarele țării la studii sau să se angajeze în câmpul muncii.

Este păstrată cota-parte din numărul total de locuri prevăzute în planul de înmatriculare cu finanțare bugetară la studiile superioare de licență pentru absolvenții școlilor din localitățile de est ale țării și din mun. Bender, care au studiat conform programelor de învățământ aprobate de Ministerul Educației al Republicii Moldova, precum și pentru absolvenții Liceului Teoretic „A.Mateevici” din Sănătăuca, raionul Florești, originari din localitățile de est. În același timp, absolvenții celorlalte instituții de învățământ din regiunea transnistreană nu au prea multe șanse să accedă în învățământul superior în situația în care nu beneficiază de înlesnirea menționată și în condițiile sistemului de echivalare a notelor din actele de studii¹¹⁷.

Unele aspecte ce țin de **respectarea dreptului la integritate fizică și psihică, a libertății și siguranței persoanei** în regiunea transnistreană au fost expuse în ”Raportul privind Drepturile Omului în Regiunea Transnistreană a Republicii Moldova”, elaborat de Thomas Hammarberg în februarie 2013.

În contextul de limitare a accesului pentru reprezentanții autorităților publice și oficialitățile Republicii Moldova în regiunea transnistreană, activitatea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii nu se extinde asupra locurilor de detenție din partea stîngă a Nistrului. În acest context, prioritară pentru Centrul pentru Drepturile Omului, în anul 2014, este instituirea unui mecanism comun (cu implicarea organismelor internaționale) de monitorizare periodică a condițiilor de detenție din instituțiile de detenție din regiunea transnistreană (acțiune prevăzută în Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014). Ne-am propus să creăm un grup de lucru care să identifice soluțiile optime pentru a asigura realiza această acțiune.

Un aspect de încălcare a **dreptului la proprietate** ține de faptul că agenții economici înregistrați potrivit legislației Republicii Moldova, care își desfășoară activitatea în stînga Nistrului și în localitățile limitrofe beneficiază de servicii comunale (apă-canalizare, energie electrică, gaze naturale, evacuarea deșeurilor) furnizate de agenți economici transnistreni. Facturile eliberate de acești furnizori nu corespund cerințelor art. 117 din Codul fiscal și, respectiv, agenții economici nu pot confirma cheltuielile pentru serviciile comunale, care, potrivit Codului fiscal al Republicii Moldova, sunt scutite de TVA.

În opinia noastră, Ministerului Finanțelor, de comun cu alte organe și instituții responsabile, ar trebui să intervină pentru a înlătura dificultățile/impedimentele de care se

---

¹¹⁷ Notele din actul de studii, în cazul evaluării cunoștințelor în sistemul de cinci puncte, valabil în regiunea transnistreană, se echivalează în sistemul de zece puncte, după cum urmează: notele ”3”, ”4” și ”5” se echivalează, respectiv, cu ”5,5”, ”7,5” și ”9,5”.

confruntă acești agenți economici și astfel să contribuie la crearea unui fundal favorabil dezvoltării micului business.

În contextul celor expuse ajungem la concluzia că lipsa mecanismelor de implementare a acordurilor semnate în procesul negocierilor între autoritățile constituționale și cele de la Tiraspol; neintervenirea sau intervenirea inefficientă a autorităților publice centrale în unele cazuri, atunci când ar fi posibil; lipsa unor reglementări legislative care ar putea oferi soluții pe unele segmente; birocratismul și neglijența sau abuzul în serviciu admis de unii funcționari ai statului, informarea insuficientă a populației despre atribuțiile și serviciile prestate de autoritățile publice sunt factori care generează starea de nesiguranță pentru respectarea drepturilor omului în stînga Nistrului, precum și în zona de securitate în general.

În opinia noastră, dinamica și rezultatele consultărilor în cadrul formatului „5+2” de reglementare a conflictului transnistrean impun necesitatea de a elabora o strategie clară de perspectivă, de a revizui și adopta strategia grupurilor de lucru sectoriale, aprobate prin Hotărîrea Guvernului pentru realizarea inițiativelor președintelui Republicii Moldova privind întărirea încrederii și securității în contextul procesului soluționării problemei transnistrene nr.1178 din 31.10.2007. Instituirea grupului de lucru sectorial pentru drepturile omului considerăm că trebuie să fie una din prioritățile acestui proces.

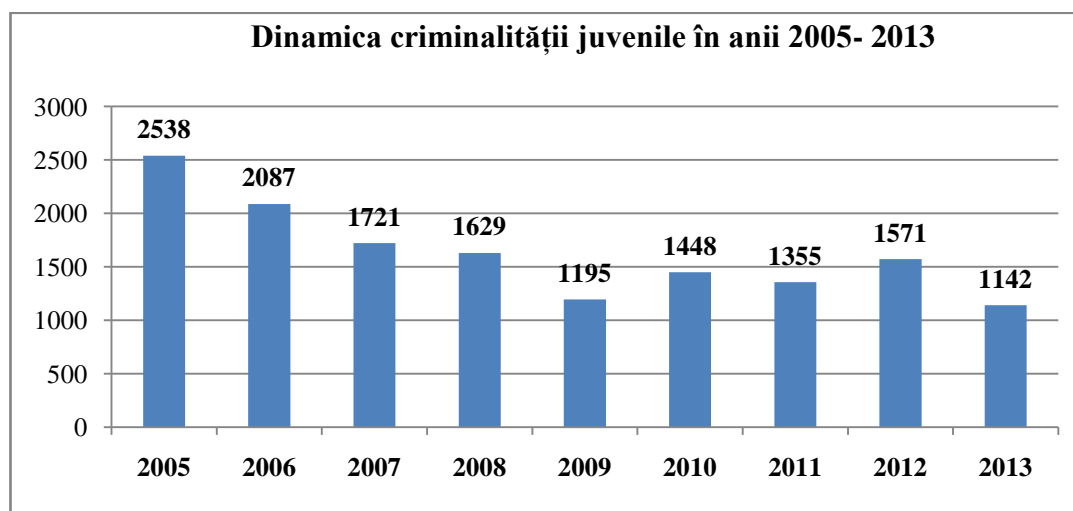
CAPITOLUL II

Respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova

1. Justiția pentru copii

Delincvența juvenilă reprezintă un indicator foarte important care reflectă starea de lucruri în sistemul justiției pentru copii. Creșterea numărului de infracțiuni, în special pe termen mediu și lung, denotă eficiența sau ineficiența mecanismelor implementate în sistemului de justiție pentru copii. În acest context, o analiză aprofundată a statisticilor oficiale cu privire la delincvența juvenilă va oferi mai multă claritate referitor la problemele existente în domeniu.

Pe parcursul anului 2013 au fost înregistrate 1142 de infracțiuni comise de către minori și cu participarea acestora, acesta fiind cel mai mic indicator privind delincvența juvenilă înregistrat în perioada 2005 - 2013.

Analiza pe categorii de infracțiuni, conform diagramei, demonstrează că cea mai mare pondere o au infracțiunile contra patrimoniului (tîlhării - 18 cazuri sau 1,58%, jafuri – 80 de cazuri ce constituie 7,01%, furturi - 838 de cazuri sau aproximativ 73,38 la sută), tendință care este caracteristică și pentru anii precedenți. Situația este asemănătoare și în privința altor categorii de infracțiuni.

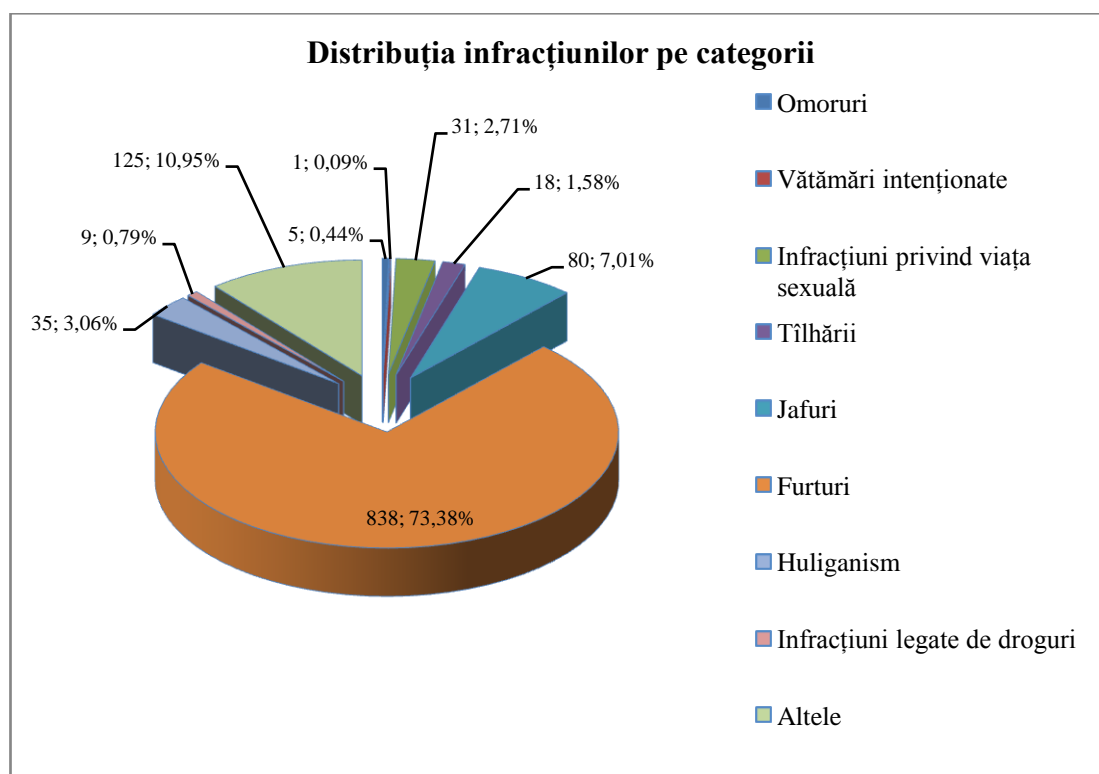

Figura nr.1

Datele prezentate în figura nr.1 atestă faptul că, deși numărul infracțiunilor a scăzut, problemele legate de politicile privind prevenirea delincvenței juvenile rămân în mare parte a fi aceleași.

Și în actualul raport atragem atenția autorităților la lipsa unui program național, structurat, cu o strategie clară în privința prevenirii și combaterii delincvenței juvenile, care să determine competențele instituțiilor de resort și să corespundă Principiilor Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile („Principiile de la Riyadh”¹¹⁸). Printre principiile de bază trebuie să menționăm: adoptarea unor activități sociale folositoare; orientarea umanistă și nu egoistă a persoanelor tinere; depunerea eforturilor din partea întregii societăți pentru a asigura dezvoltarea armonioasă a adolescenților, cu respect pentru propria personalitate încă din copilărie; influențarea orientării unui copil pentru a avea un rol activ, să fie în parteneriat cu societatea și să nu fie considerați ca și obiecte ale socializării sau controlului. Principiile de la Riyadh mai prevăd că bunăstarea persoanelor tinere, din copilărie, trebuie să fie fixată pe orice programe de prevenire; studierea în mod sistematic precum și elaborarea măsurilor ar trebui, pentru dezvoltarea copilului, să evite incriminarea și penalizarea acestuia pentru un comportament care nu a avut urmări grave; serviciile și programele comunității ar trebui să realizeze prevenirea delincvenței juvenile acționând ca un factor activ; instituțiile legale sau cele de control trebuie

¹¹⁸ Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2012, p. 139-141: http://www.ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/raport_2012_final1.pdf

utilizate numai ca ultimă soluție. Or, în prezent acțiunile autorităților de prevenire a delincvenței juvenile sunt sporadice și unilaterale, ele nu reprezintă un sistem ajustat criteriilor menționate mai sus.

Un mecanism relativ nou dar foarte important în sistemul justiției pentru copii îl reprezintă institutul medierii.

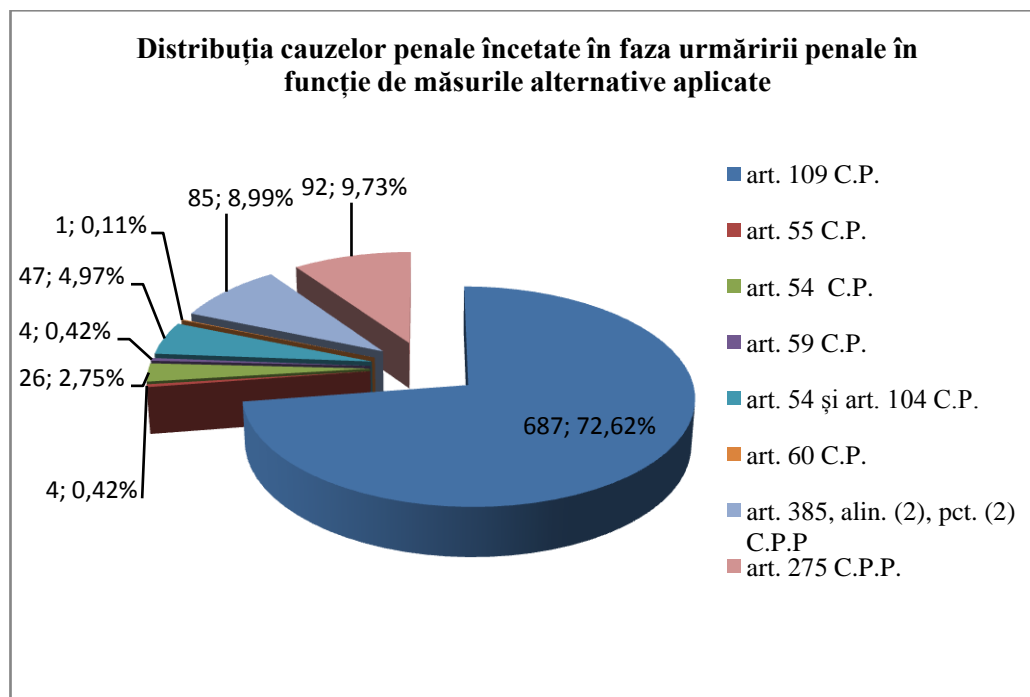
Cel mai nou tip de justiție, fundamentat în cadrul științelor sociale, este justiția restaurativă. Procesul de mediere constituie o parte componentă a justiției restaurative. Medierea reprezintă un proces prin care victimei și infractorului li se oferă posibilitatea, în cazul în care consimt liber, să participe activ la soluționarea problemelor apărute în urma infracțiunii prin intermediul unei persoane terțe imparțiale (mediator)¹¹⁹.

Observăm în Figura nr.2, conform statisticilor oficiale ale Procuraturii Generale¹²⁰, că în anul 2012 cea mai mare parte a cauzelor penale încetate în faza urmăririi penale au avut drept temei legal împăcarea părților. Astfel, din 946 de cauze penale care au fost încetate în faza urmăririi penale, 687 (sau aproximativ 72,62%) au fost încetate în temeiul prevederilor art. 109 Cod penal, pe motiv de împăcare.

---

¹¹⁹ Recomandarea nr. R. 19(99) a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei statelor membre cu privire la mediere în cazuri penale, adoptată la 15 septembrie 1999 la cea de-a 69-a întâlnire a reprezentanților miniștrilor.

¹²⁰ Conform datelor oficiale, din 946 cauze 687 au fost încetate în temeiul prevederilor art. 109. Cod Penal; 26 cauze în baza prevederilor art. 54 Cod Penal- liberarea de răspundere penală a minorilor; 47 - potrivit art. 54 și art. 104 Cod penal, - liberarea de răspundere penală a minorilor cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, preponderent sub formă de încredințare a minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îl înlocuiesc sau organelor specializate de stat și avertisment; 4 cauze penale în care urmărirea a fost încetată în baza prevederilor art. 55 Cod Penal cu liberarea de răspundere penală și tragerea la răspundere contravențională; 4 - în baza prevederilor art. 59 Cod Penal cu suspendarea condiționată, 1 cauză penală încetată conform prevederilor art. 60 Cod Penal pe motivul prescripției tregerii la răspundere penală; 85 - în baza art. 385 alin. (2), pct. 2) Cod de procedură penală - pe motiv că persoana nu a atins vârsta la care poate fi trasă la răspundere penală; 92 - potrivit temeiurilor prevăzute la art. 275 Cod de procedură penală, circumstanțe care exclud urmărirea penală.

La fel, în anii 2011 și 2010 acest indicator a constituit: 830 (91,71%) de cauze dintr-un total de 905 cauze penale, respectiv, 1001 (92,85%) cauze din 1078 cauze penale încetate la faza urmăririi penale.

Avocatul parlamentar consideră că aplicarea prevederilor legale menționate mai sus nu constituie în mod obligatoriu și cea mai eficientă metodă de soluționare a litigiilor în afara procesului judiciar. Abordarea simplistă a litigiilor și caracterul tehnic pe care le oferă aceste mecanisme permite, în opinia avocatului parlamentar, să nu se țină cont de adevăratele sentimente pe care le nutrește victima. De multe ori, în cazul aplicării „impuse” a împăcării părților pe holurile judecătorei, partea vătămată rămâne a fi nemulțumită de rezultatele acesteia.

Din aceste considerente, avocatul parlamentar este de părerea că astfel de litigii trebuiesc soluționate prin aplicarea procesului de mediere, deoarece aceasta produce nu numai efecte juridice, dar și de ordin psihologic și social, mult mai avantajoase decât simpla aplicare a prevederilor art. 109 Cod Penal.

În esență sa procesul de mediere constă în asistarea părților din procesul penal în scopul de a soluționa conflictul, astfel ca atât victima, cât și persoana care a săvârșit infracțiunea să părăsească sala de judecată sau biroul procurorului cu un sentiment de satisfacție. Acesta reprezintă cel mai important avantaj al institutului medierii - de a oferi o soluție agreeată în primul rând de victimă acceptabilă și pentru persoana care a săvârșit infracțiunea.

În acest context, este evident faptul că institutul medierii oferă o abordare mult mai calitativă a procesului de împăcare a părților: pune accent pe soluționarea eficientă a conflictelor

și nu urmărește în temei raportarea unor indicatori pozitivi de reglementare a situațiilor controversate.

Cu toate acestea, deși adoptată în 2007, Legea cu privire la mediere nu este aplicată, cel puțin la compartimentul medierea cauzelor penale cu implicarea minorilor. Transpunerea în practică a prevederilor legale este defectuoasă din mai multe considerente: nu se axează pe dejudiciarizarea cauzelor penale și consecințele ce pot surveni (disconfort psihologic, examinarea îndelungată a cauzelor, etc.); lipsa unei tradiții de soluționare a cazurilor pe cale amiabilă; lipsa unei baze de date actualizate a mediatorilor și a birourilor de medieri la care s-ar putea referi cazul; mediatorii activează pe cont propriu, lipsește motivarea pentru profesarea medierii, toate acestea reduc esențial posibilitățile oferite de legea în cauză.

Legea cu privire la mediere constituie un act determinant în asigurarea unui proces restaurativ, aceasta însă va rămâne inefficientă atâta timp cât agenții statului vor fi reticenți și nu vor fi constituite mecanisme menite să asigure funcționalitatea ei.

Anterior am menționat că, pe parcursul anului 2012, 85 de cauze penale încetate în faza urmăririi penale au avut drept temei prevederile art. 385 alin. (2), pct. 2) Cod de procedură penală - pe motiv că persoana nu a atins vârsta la care poate fi trasă la răspundere penală. Astfel, avocatul parlamentar ține să atragă atenția în mod repetat asupra faptului că din anul 2010¹²¹ a fost închisă unica instituție existentă în țară pentru copii cu devieri de comportament care nu au atins vârsta la care pot fi trași la răspundere penală. Totodată, statul nu a creat o instituție de alternativă care să corespundă standardelor internaționale în domeniul administrării justiției juvenile.

Această problemă a fost pusă parțial în sarcina serviciilor alternative de plasament pentru copii, în temeiul prevederilor punctului 4, lit. d) din **Regulamentul-cadru cu privire la serviciul de asistență parentală profesionistă**¹²². Conform acestor prevederi, beneficiarii ai serviciului sînt copiii care au mai puțin de 14 ani și au săvârșit o încălcare a legislației penale, dar nu poartă răspundere din punct de vedere juridic și se află în cel puțin una dintre situațiile următoare: a) sînt privați temporar sau permanent de mediul lor familial; b) necesitățile lor speciale nu pot fi asigurate de către familia biologică; c) sînt sau pot deveni victime ale unei forme de violență, traficului de ființe umane, abandonului sau neglijenței, relexor tratamente, exploatării în timp ce se află în îngrijirea unuia sau ambilor părinți, a reprezentantului legal sau a oricărei alte persoane responsabile de îngrijirea acestora. Prin urmare copiii care nu întrunesc aceste condiții nu pot fi plasați în serviciul de asistență parentală profesionistă, ei aflîndu-se în

---

¹²¹ Hotărîrea Guvernului nr. 1183 din 22.12.2010 cu privire la lichidarea școlii-internat speciale pentru copii cu devieri de comportament, s. Soloneț, r. Soroca.

¹²² Adoptat prin H.G. 1361 din 07.12.2007

afara oricărei atenții din partea statului. Astfel, chiar dacă actul normativ prevede un mecanism pentru astfel de situații, din cele menționate mai sus constatăm că acesta poate fi aplicat doar în anumite condiții, acoperind doar parțial necesitățile.

În acest context, avocatul parlamentar recomandă statului să-și intensifice activitatea pentru soluționarea acestei situații. Copii cu devieri de comportament au nevoie de suport pentru a depăși problemele cu care se confruntă. În caz contrar, ulterior vor fi necesare mult mai multe eforturi pentru reabilitarea acestei categorii de minori, care vor deveni o povară și mai grea pentru societate.

Avocatul parlamentar apreciază eforturile depuse de autoritățile responsabile privind consolidarea mecanismului de audiere în cadrul procesului penal al minorilor victime și martori. Ne referim aici la amenajarea spațiilor de audiere în cadrul organelor procuraturii, organelor de poliție și instanțelor judecătorești, cât și la propunerile privind modificarea art. 110¹ Cod de procedura penală cu privire la cazurile speciale de audiere a martorului minor. În acest context ținem să menționăm că, potrivit Rezoluției cu privire la amenajarea spațiilor de audiere a copiilor și modificarea art. 110¹ Cod de Procedură Penală¹²³, s-au stabilit următoarele:

- Procuratura Generală, din fondurile alocate pentru 2013 urmează să amenajeze încăperi destinate asistenței și audierii copiilor în următoarele 6 localități: or. Ocnița, or. Soroca, or. Orhei, or. Anenii Noi, or. Leova, or. Cahul. În orașul Călărași se creează un spațiu similar din fonduri externe. Aceste spații vor fi folosite pentru audierea minorilor victime și martori ai infracțiunilor în baza art. 110¹ Cod de procedură penală.

- Ministerul Afacerilor Interne, din fondurile alocate pentru 2013, urmează să amenajeze 6 spații de audiere a minorilor bănuți de săvârșirea infracțiunilor sau care sunt martori sau victime în alte cauze decât cele care cad sub incidența art. 110¹ Cod de procedură penală.

- În instanțele de judecată se va stopa procesul de amenajare a spațiilor de audiere a minorilor. Mijloacele financiare alocate în acest scop pentru 2013 urmează a fi redistribuite pentru achiziționarea echipamentului audio-video care să faciliteze examinarea materialelor de acest tip. Iar finanțele care vor rămâne se vor redistribui pentru amenajarea spațiilor de audiere a martorilor anonimi.

- În Chișinău, în cooperare și cu suportul NORLAM, va fi creată o casă, care va fi folosită atât pentru audierea copiilor martori și victime ale infracțiunilor, cât și pentru asistența psihologică și examinarea medicală a acestora.

¹²³ Modificarea a fost adoptată în cadrul ședinței nr. 5/13 din 25 septembrie 2013 de către Grupul de lucru inter-instituțional pentru realizarea optimă a acțiunii 6.3.2, p.2 din Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016.

- Casa din Chișinău și cele 7 spații amenajate de Procuratura Generală urmează să acopere cu serviciile relevante tot teritoriul Republicii Moldova. Peste 3 ani de funcționare a acestor structuri, situația va fi reevaluată și, în caz de necesitate, poate fi decisă și crearea altor spații.

Potrivit datelor Raportului anual 2013 cu privire la implementarea Pilonului VI al Strategiei de reformă a sectorului justiției, la momentul actual, sunt amenajate spații destinate asistenței și audierii copiilor doar în 5 instanțe judecătorești: Curtea de Apel Bălți, Curtea de Apel Cahul, Judecătoria Bălți, Judecătoria Edineț, Judecătoria Hîncești. Despre spațiile care urmau să fie amenajate în acest scop în cadrul organelor procuraturii și organelor ministerului afacerilor interne nu se menționează nimic.

Avocatul parlamentar consideră că sistemul de justiție pentru copii trebuie să reprezinte o prioritate pentru stat prin faptul că acesta are un impact foarte puternic asupra dezvoltării ulterioare a copilului, fie că ne referim la copiii în conflict cu legea, fie la copiii în contact cu legea. Indiferent din care categorie provin, copiii trebuie să beneficieze de servicii de calitate și adaptate necesităților lor. Este necesar ca copiii victime sau martori să fie tratați în asemenea manieră închît să fie evitată, pe cît e posibil, revictimizarea lor în sistemul de justiție. În același timp, minorii care au săvîrșit infracțiuni trebuie să fie priviți în primul rînd ca fiind copii. Este obligatoriu ca ei să fie ajutați să se reintegreze în societate și doar ulterior să fie tratați ca minori ce au comis infracțiuni pentru care trebuie să poarte o răspundere. În caz contrar, după cum s-a menționat mai devreme, va fi nevoie de eforturi mult mai mari pentru reabilitarea acestor copii, atît victime și martori, cît și a minorilor care au comis infracțiuni, ceea ce va fi o povară cu mult mai grea pentru societate. Din aceste considerente, sistemul justiției pentru copii trebuie să fie prioritar pentru stat, el trebuie să fie asociat cu o investiție a societății pe termen lung.

2. Dreptul la învățătură

2.1. Taxele școlare

Problema taxelor școlare a fost și în anul 2013 una actuală și sensibilă. În rapoartele anterioare avocatul parlamentar a atras atenția că strîngerea mijloacelor financiare contravine prevederilor art. 35 din Constituția Republicii Moldova, care stipulează că învățămîntul de stat este gratuit. Cu toate acestea, mijloacele financiare sunt colectate de la părinți.

Deși aparent taxele sunt benevole și cadrele didactice nu au atribuții la acest proces, deoarece banii sunt colectați prin intermediul asociațiilor părintești, totuși instituția de învățămînt are un rol activ și decisiv. Părinții sunt determinați să contribuie financiar prin diferite metode. Una dintre metode este condiționarea înscrierii copilului la instituția de învățămînt prin

acceptarea de a fi membru al asociației părintești, în al cărui statut se menționează și obligațiile financiare ale părinților. Cazurile examinate de către avocatul parlamentar pe parcursul anilor precedenți, dar și în anul 2013 arată că o altă metodă este stigmatizarea copiilor sau influențarea reușitei la învățatură. Astfel, în cadrul vizitei la o instituție de învățământ dintr-o localitate rurală, angajații CpDOM au constatat că părinții erau impuși să achite câte 500 lei pentru fondul școlii și ”caznaua clasei”. Bani erau colectați de către dirigintele de clasă, în pofida faptului că în instituție există o asociație părintească și indiferent dacă părinții erau sau nu membri ai asociației părintești¹²⁴. *În opinia dirigintelui, colegii de clasă trebuie să cunoască faptul că unii elevi nu au adus bani sau au refuzat să facă curat în sala de clasă, iar la propunerea sa clasa aprobă, ca formă de pedeapsă, ca elevul să facă curat în clasă mai multe zile la rând, pentru că acestea ”sînt legile clasei”*¹²⁵.

Avocatul parlamentar consideră că astfel de abordări duc la încălcarea flagrantă a drepturilor copilului, în special al principiului prevăzut în art. 2 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, care garantează egalitatea în drepturi a copiilor și nediscriminarea acestora.

Din aceste considerente, putem considera taxele școlare drept una dintre cauzele fundamentale ale problemelor existente în sistemul educațional. Asta pentru că strîngerea de fonduri generează alte probleme, cum ar fi presiunile exercitate asupra părinților și copiilor, influențarea reușitei școlare a elevilor, lipsa de obiectivitate a profesorilor, copierea la bac determinată de pregătirea insuficientă a elevilor.

Totodată, alocarea insuficientă a resurselor financiare pentru acoperirea necesităților sistemului educațional denotă o atitudine neconformă și de subestimare a importanței acestui domeniu, în contextul în care, în opinia noastră, o societate își asigură un viitor mai bun în primul rînd prin educație de calitate.

În cazul în care statul recunoaște incapacitatea formării unui buget care să acopere suficient necesitățile financiare ale sistemului educațional, avocatul parlamentar insistă ca metodele aplicate pentru susținerea sistemului să fie bazate exclusiv pe principiile liberului consimțămînt, asigurîndu-se că aceste mecanisme nu vor fi influențate sau determinate de instituția de învățământ la care se raportează asociația de părinți respectivă.

¹²⁴ <http://ombudsman.md/ro/avocatul-copilului/drepturile-copiilor-sint-incalcate-intr-institutie-Invatamint-raionul-calarasi>

¹²⁵ Avocatul parlamentar a solicitat concursul procuraturii raionale și direcției generale învățământ tineret și sport. Drept urmare a acestor acțiuni, procuratura a expediat instituției de învățământ o sesizare prin care a cerut înlăturarea încălcărilor depistate și sancționarea disciplinară a profesoarei. Totodată, managerul instituției a aprobat un ordin prin care a interzis cadrelor didactice de a colecta mijloace financiare. Pedagogul vizat a fost avertizat verbal cu privire la respectarea drepturilor copilului.

2.2. Educația incluzivă

În contextul prevederilor constituționale¹²⁶ dar și al angajamentelor asumate de Republica Moldova odată cu ratificarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului¹²⁷, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Programul de dezvoltare a educației incluzive pentru anii 2011-2020¹²⁸, prin care educația incluzivă este plasată în rîndul priorităților educaționale. Programul respectiv urmează a fi implementat în trei etape:

- 2011-2012: elaborarea cadrului normativ de dezvoltare a educației incluzive;
- 2013-2016: aplicarea modelelor de educație incluzivă;
- 2017-2020: realizarea la scară largă a Programului.

În contextul măsurilor întreprinse la prima etapă, pe 30 martie 2012 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 60 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

Conform prevederilor articolului 27 din Legea numită *supra*, persoanelor cu dizabilități le vor fi asigurate condițiile necesare pentru educare, instruire și pregătire profesională, iar, potrivit prevederilor articolului 29, acestea beneficiază de acces la studiile generale (gimnaziale, liceale), studiile medii de specialitate și superioare.

În cadrul examinării unui caz s-a constatat că managerul instituției de învățămînt a refuzat să creeze condițiile necesare pentru copilul invalid de gr. I, cu handicap locomotor, manifestînd indiferență față de necesitățile copilului și motivînd că nu dispune de resurse financiare în acest scop. La intervenția avocatului parlamentar administrația publică locală a reacționat în termeni proximi. Astfel, s-a decis ca elevii din clasa în care studiază minorul respectiv să studieze doar într-o sală de studii, fără a se deplasa la etaje diferite. Totodată, a fost adaptat un veceu pentru necesitățile persoanelor cu deficiențe locomotorii.

Într-un alt caz copilul cu gradul I de invaliditate nu frecventa grupa pregătitoare deoarece în organigrama instituției de învățămînt preșcolar nu era prevăzută unitatea de educator de sprijin. Solicitarea mamei copilului a fost redirecționată de Direcția de învățămînt către Centrul de asistență psihopedagogică din raion. În rezultatul intervenirii avocatului parlamentar au fost identificate resursele necesare pentru salarizarea unității de cadru didactic de sprijin și unității de educator în organigrama instituției.

Un alt copil cu grad de invaliditate a fost exmatriculat din instituția de învățămînt pe motiv de nereușită școlară, deși cu acest copil urma să se lucreze într-un mod specific particularităților și necesităților sale, conform prevederilor art. 27 din Legea nr. 60 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, și art. 47 din Legea învățămîntului nr. 547 din 21 iulie 1997. De asemenea, cunoștințelor copilului urmau să fie evaluate în conformitate cu prevederile Concepției evaluării rezultatelor școlare. Aceasta reprezintă un sistem de idei, principii și demersuri metodologice cu privire la organizarea și desfășurarea evaluării rezultatelor școlare.

¹²⁶ Constituția Republicii Moldova garantează tuturor prin în art. 35 dreptul la învățătură. Învățămîntul constituie un sistem unitar realizat într-o diversitate de structuri, forme, conținuturi, tehnologii educaționale. Politica educațională a statului se întemeiază pe principiile umanitarismului, accesibilității, adaptivității, creativității și diversității.

¹²⁷ Prevederile art. 23 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

¹²⁸ Hotărîrea Guvernului nr. 523 din 11.07.2011, cu privire la aprobarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020.

Totodată, în condițiile art. 47 din Legea învățământului, nr. 547 din 21 iulie 1997, instituțiile de învățământ preuniversitar funcționează în conformitate cu prevederile legii prenotate și poartă răspundere de realizarea standardelor educaționale de stat, de apărarea drepturilor copiilor și personalului, precum și de ocrotirea vieții și sănătății elevilor. Instituția de învățământ preuniversitară are competențe în determinarea tehnologiilor educaționale adecvate, stabilirea modalităților de evacuare și control al procesului de învățământ etc.

Implementarea normelor stipulate supra se realizează anevoios și uneori cu deficiențe majore, aceasta derivă din cazurile ce au ajuns în vizorul avocatului parlamentar în anul 2013.

Avocatul parlamentar încurajează autoritățile să nu ezite în luarea unor decizii prompte, în conformitate cu prevederile constituționale și angajamentele internaționale asumate, ținând cont de interesul superior a copilului.

2.3. Serviciile psihopedagogice în contextul educației incluzive

În contextul eforturilor statului de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități¹²⁹, Guvernul Republicii Moldova a dispus crearea, prin Hotărârea nr. 732 din 16 septembrie 2013¹³⁰, a Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică și Serviciul raional/ municipal de asistență psihopedagogică. Aceasta este o instituție publică și se subordonează Ministerului Educației. Misiunea Centrului constă în asigurarea dreptului la educație de calitate pentru toți copiii, având drept scop organizarea la nivel republican a asistenței psihopedagogice.

Serviciul de asistență psihopedagogică se instituie prin decizia consiliului raional/municipal din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea, inclusiv municipiul Chișinău, Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia și municipiul Bălți, în subordinea administrativă a subdiviziunii raionale/municipale cu atribuții în domeniul învățământului și metodologică – a Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică. Misiunea Serviciului constă în asigurarea dreptului la educație de calitate tuturor copiilor la nivel de raion/municipiu. Scopul Serviciului este organizarea evaluării și acordarea asistenței psihopedagogice la nivel raional/municipal.

---

¹²⁹ În temeiul art.10 și 24 din Legea nr.338-XIII din 15 decembrie 1994 privind drepturile copilului (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.13, art.127), cu modificările și completările ulterioare, art.15 alin.(1), art.33 alin.(2) și art.43 alin.(7) din Legea învățământului nr.547-XIII din 21 iulie 1995 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.62-63, art.692), cu modificările și completările ulterioare, Legii nr.169 din 9 iulie 2010 pentru aprobarea Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010–2013) (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.200-201, art.660), precum și art.27 din Legea nr.60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.155-159, art.508).

¹³⁰ Hotărârea Guvernului nr. 732 din 16 septembrie 2013 cu privire la Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică și Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică.

Conform prevederilor pct. 3 al Hotărîrii menționate, Guvernul *recomandă* consiliilor raionale/ municipale și Comitetului executiv al unității teritoriale Găgăuzia, instituirea serviciului raional/ municipal de asistență psihopedagogică, în subordinea subdiviziunii raionale/ municipale cu atribuții în domeniul învățămîntului.

De asemenea, conform pct. 6, Guvernul *recomandă* autorităților administrației publice locale cu competențe în domeniu să asigure implementarea Hotărîrii nr. 732 din 16 septembrie 2013 *în limitele mijloacelor financiare aprobate*, luîndu-se în considerare limitele cheltuielilor și ale unităților de personal stabilite.

În acest context, avocatul parlamentar consideră că prevederile menționate mai sus trebuie să poarte un caracter obligatoriu, pentru a asigura respectarea drepturilor tuturor beneficiarilor săi¹³¹, în mod special pentru a facilita accesul la studii a copiilor cu necesități speciale, care este foarte important în contextul Legii nr.169 din 9 iulie 2010 pentru aprobarea Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010–2013). În caz contrar, în opinia avocatului parlamentar, această Hotărîre a Guvernului va avea un caracter formal.

2.4. Vaccinarea și îngrijirea accesului în instituțiile de învățămînt

Problema privind condiționarea admiterii copiilor în instituțiile educaționale și de recreere rămîne a fi în continuare nesoluționată.

Avocatul parlamentar consideră că, prin alin. (6), art. 52 din Legea privind supravegherea de stat a sănătății publice nr. 10 din 03.02.2009, legiuitorul a instituit în mod nejustificat restrîngerea dreptului la învățatură unui grup minoritar - copiilor nevaccinați și a neglijat principiul obligativității învățămîntului general. Această restrîngere nu este conformă prevederilor art. 35, alin. (1) din Constituție și nu este proporțională cu situația care a determinat-o, fapt ce aduce atingere substanței acestui drept.

În acest context avocatul parlamentar a sesizat Curtea Constituțională, argumentînd că asigurarea unui just echilibru între nevoia de a proteja interesul general, pe de o parte, și drepturile fundamentale ale individului, pe de altă parte, revine autorităților statului. Măsura specială luată de Republica Moldova pentru asigurarea supravegherii sănătății publice și protecția interesului general vine în detrimentul interesului superior al copilului și nu păstrează acest echilibru just, în a cărui bază Curtea Europeană a Drepturilor Omului a determinat și obiectivele Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

---

¹³¹ Beneficiari ai serviciilor de asistență psihopedagogică (copii cu cerințe educaționale speciale, copii expuși violenței, abandonului școlar, neglijării parentale, exploatării prin muncă, riscului de trafic de ființe umane, delincvenței juvenile și comportamentelor deviante, riscului de apariție a bolilor cu transmitere sexuală, riscului de nutriție nesănătoasă, riscului de apariție a sarcinii timpurii etc).

Pe 22.01.2013 Curtea Constituțională a emis decizia nr. 1 de sistare a procesului pentru controlul constituționalității normelor contestate. Trei dintre judecători au menționat că, potrivit jurisprudenței Curții Europene, “[...]odată ce statul adoptă o soluție, aceasta trebuie să fie pusă în aplicare cu claritate și coerență pentru a evita pe cât este posibil insecuritatea juridică și incertitudinea pentru subiectele de drept vizate de către măsurile de aplicare a acestei soluții [...]”¹³². În același sens, potrivit articolului 3 alin.(2) din Legea nr.780-XV din 27 decembrie 2001 privind actele legislative, “actul legislativ trebuie să respecte condițiile legalității, accesibilității, preciziei [...]”. În opinia judecătorilor, norma legală contestată nu corespunde acestor cerințe. Totodată, în opinia celor trei judecători, dispozițiile art.52 alin.(6) din Legea privind supravegherea de stat a sănătății publice vin în contradicție cu dispozițiile din Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, Legea sănătății și Legea învățământului. Din norma legală contestată nu este clar dacă în instituțiile educaționale copiii pot fi admiși în lipsa unui vaccin sau pot fi admiși numai dacă le-au fost administrate toate vaccinurile obligatorii garantate de stat. La fel, din lege nu rezultă dacă restricțiile instituite se referă și la copiii care se află în grupurile de risc (cu contraindicații medicale) sau care provin din familii social vulnerabile. Legea nu stipulează cine este responsabil de școlarizarea copiilor nevaccinați și în ce mod va fi asigurată aceasta. În temeiul celor expuse, cei trei judecători au statuat că norma legală nu corespunde prevederilor art.16, 24, 35 și 54 din Constituție.

În acest context și în temeiul art. 29, lit. a) din Legea cu privire la avocații parlamentari, nr. 1349 din 17.10.1997, la data de 04.04.2013, avocatul parlamentar a înaintat Parlamentului Republicii Moldova propuneri de modificare a cadrului normativ în vigoare ce ar permite asigurarea unui just echilibru între nevoia de a proteja interesul general, pe de o parte, și drepturile fundamentale ale individului, pe de altă parte. Până în prezent nu deținem nici un răspuns referitor la acest subiect.

3. Dreptul la integritate fizică și psihică

3.1. Abuzul față de copii

Un pas important în prevenirea, identificarea și raportarea cazurilor de abuz, neglijare, exploatare și trafic al copilului a fost emiterea de Ministrul Educației a Ordinului nr. 77 din 22 februarie 2013¹³³, în scopul de a preveni violența față de copii și a reglementa acțiunile de

---

¹³² Hotărîrea CEDO *Păduraru v. România*

¹³³ Ordin cu privire la procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului.

identificare, documentare și intervenție a lucrătorilor din sistemul de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic al copilului¹³⁴.

În rezultatul monitorizării aplicării prevederilor respective, au fost identificate unele carențe¹³⁵. În acest context, Ministrul Educației a emis Ordinul nr. 858 din 23 august 2013 cu privire la Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic al copilului. Scopul Metodologiei constă în oferirea explicațiilor coordonatorilor acțiunilor de prevenire a violenței despre modalitățile de aplicare a procedurii la nivelul instituției de învățământ.

Ulterior, Ministerul Educației a realizat o altă monitorizare privind aplicarea prevederilor Ordinului nr. 858. Rezultatele monitorizărilor efectuate au fost incluse într-un raport privind cazurile de violență față de copii, în conformitate cu prevederile *Procedurii de organizare instituțională și intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului*. Raportul a fost elaborat în baza datelor oferite de direcțiile raionale/ municipale învățământ, tineret și sport.

Astfel, conform rezultatelor raportului¹³⁶, în perioada septembrie - decembrie 2013 au fost identificate, la sesizarea părinților și copiilor, 6332 de cazuri de violență față de copii sau cu 2618 mai multe decât în perioada martie-mai 2013. Aceste cifre includ 3026 de cazuri de abuz fizic, 1940 de cazuri de abuz psihologic, 43 de cazuri de abuz sexual, 1164 - de neglijare și 159 - de exploatare prin muncă. Din numărul total, 384 de cazuri grave suspecte de abuz (cu 173 mai multe decât în perioada martie-mai 2013) au fost raportate de către angajații din instituțiile cu atribuții în domeniul protecției drepturilor copilului. În opinia autorităților, sporirea numărului de cazuri față de perioada martie-mai 2013 se datorează colaborării cadrelor didactice cu părinții și copiii. Cu toate acestea, frecvent directorii de instituții nu raportează cazurile de abuz față de copii pentru a nu dăuna imaginii instituției și a evita procedurile care se impun conform legii, în

---

¹³⁴ Astfel, fiecare manager al instituției de învățământ preuniversitar este responsabil de: desemnarea prin ordin a coordonatorului acțiunilor de prevenire, identificare, raportare și referire a cazurilor de abuz, neglijare, exploatare și trafic; raportarea organului ierarhic superior trimestrial asupra situației la acest capitol; concedierea cadrelor didactice care aplică acte de violență față de copii.

¹³⁵ a) Regulamentele școlare nu conțin prevederi funcționale despre modalitățile de asigurare a securității copiilor/elevilor în instituții; fișele postului nu responsabilizează angajații în legătură cu protecția copiilor/elevilor față de orice formă de violență; cadrele didactice întâmpină dificultăți în identificarea cazurilor suspecte de abuz și oferirea asistenței copiilor victime ale violenței;

b) Mijloacele de depunere a plîngerilor din partea elevilor despre cazurile de abuz nu sunt adaptate pentru copiii/elevii de vârste diferite;

c) Mecanismul de depunere a plîngerilor din partea elevilor și părinților nu există.

d) Acțiunile de prevenire a violenței cu copii și părinți/îngrijitorii sunt organizate ocazional, în special cînd au loc cazuri grave de abuz, și poartă un caracter formal.

e) Direcțiile raionale/municipale învățământ și managerii instituțiilor nu evaluează impactul acțiunilor de prevenire organizate asupra mediului educațional în special și diminuării fenomenului în general.

¹³⁶ <http://unimedia.info/comunicate/tot-mai-multe-cazuri-de-violenta-asupra-copilului-sint-identificate-si-raportate-de-cadrelor-didactice-in-colaborare-cu-elevii-si-parintii-3272.html>

special cînd e vorba de abuz sexual, neglijare severă și exploatare prin muncă. Unii angajați sînt intimidăți și nu se simt în siguranță atunci cînd sesizează cazurile de violență.

Cele mai multe dintre acestea – 2404 au fost semnalate de către elevi, iar alte 2177 - de către cadrele didactice. Părinții și personalul nondidactic au raportat 638 și, respectiv, 619 de cazuri. Potrivit datelor raportului, mai frecvent au fost supuși violenței băieții - în 4154 de cazuri, față de 2178 de cazuri-fete.

Avocatul parlamentar consideră că acțiunile realizate constituie în mod cert un pas important în direcția consolidării mecanismelor statului pentru identificarea și raportarea cazurilor de abuz. Afirmăția reiese din evoluția numărului de cazuri identificate și raportate. Astfel, în timp ce statisticile oficiale indicau doar cîteva zeci de cazuri de violență, potrivit informației de care dispunea avocatul parlamentar, urmare a realizării CpDOM în 2012 a unui studiu, numărul real al acestora era de cîteva sute. Vom menționa că odată cu implementarea unei noi metodologii de monitorizare a aplicării prevederilor Ordinului nr. 858, Ministerul Educației indică deja mii de cazuri identificate și raportate. Această creștere cantitativă demonstrează, pe de o parte, eficiența deciziilor de ultimă oră ale autorităților și a mecanismelor implementate, iar pe de altă parte, confirmă că abordarea respectivă este una calitativă.

Avocatul parlamentar încurajează autoritățile să depună în continuare eforturi pentru consolidarea mecanismelor menționate atît la nivel normativ, cît și instituțional, prin instruirea cadrelor didactice dar și monitorizarea permanentă a implementării Metodologiei de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățămînt în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului.

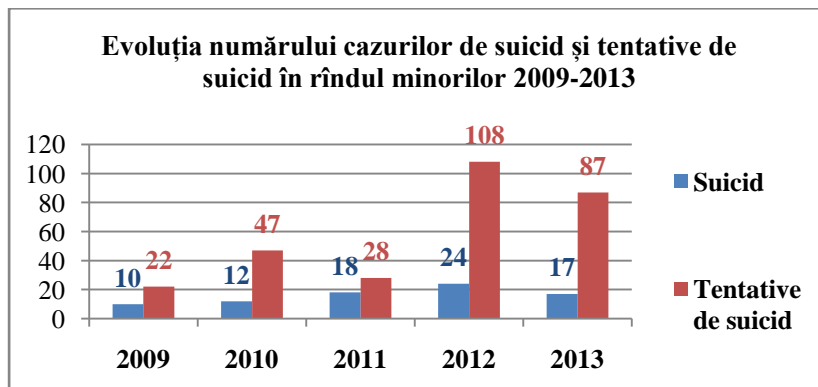
3.2. Suicidul

Conform statisticilor oficiale ale MAI¹³⁷, pe parcursul anului 2013 numărul cazurilor de suicid și al tentativelor de suicid în rîndul minorilor a înregistrat o ușoară scădere comparativ cu anul 2012. Totuși, după cum se poate observa în tabelul alăturat, indicatorii înregistrați pe parcursul anului 2013 îi depășesc semnificativ pe cei înregistrați în anii 2009, 2010 și 2011.

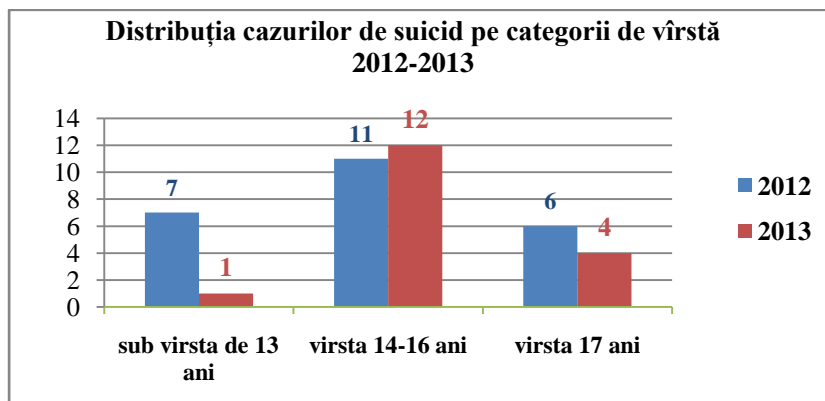
---

¹³⁷ <https://sheet.zoho.com/view.do?url=http://data.gov.md/download/794>

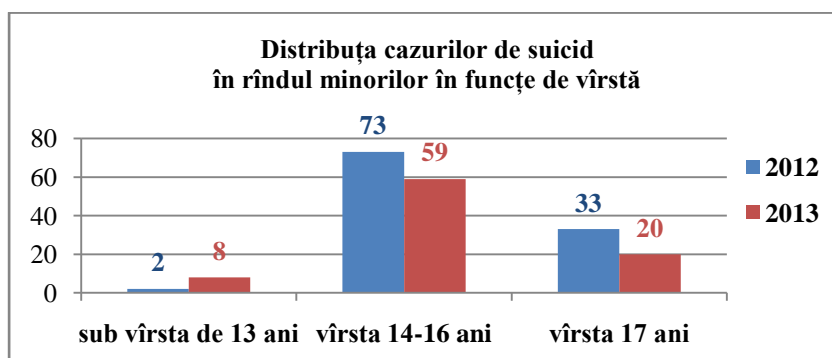

Analiza datelor statistice denotă că în anii 2012- 2013 cele mai multe cazuri de suicid au fost comise de copii cu vârsta cuprinsă între 14-16 ani.

O situație similară se atestă și în cazurile de tentativă de suicid, în care prevalează aceeași categorie de vîrstă, 14-16 ani.

Totodată, s-a constatat că majoritatea cazurilor de suicid și de tentativă de suicid sunt comise de către fete. Astfel, în anul 2012 au fost înregistrate 15 cazuri de suicid comise de către

fete, față de 9 - comise de către băieți, totodată, 12 fete și 5 băieți au fost implicați în cazuri de suicid în anul 2013. Referitor la tentativele de suicid diferența este și mai accentuată atunci când acestea sunt distribuite în funcție de sex. Așadar, în anul 2012 au fost înregistrate 94 de tentative de suicid comise de fete, față de 14 - comise de băieți, iar în anul 2013 au fost înregistrate 75 de tentative comise de fete, în raport cu 12 - comise de către băieți.

Atît copiii victime ai abuzurilor, cît și acei care manifestă un comportament de predispunere la suicid au nevoie de un suport psihologic adecvat pentru a depăși perioadele dificile și pentru a reuși să revină la o viață normală. În acest context, considerăm relevante rezultatele unui studiu realizat de Institutul de Științe ale Educației al Academia de Științe a Moldovei. Potrivit acestuia, violența, dependența de substanțe, suicidul, delincvența juvenilă, probleme emoționale, de învățare, relaționare și creștere personală, discriminarea, nontoleranța față de copiii cu cerințe educaționale speciale sunt situațiile care, de regulă, implică asistență psihologică.

Avocatul parlamentar este de părerea că rolul instituției de învățămînt este unul primordial în acest context, deoarece instituția de învățămînt este prima și unica instituție cu care copilul se află în interacțiune permanentă, ceea ce facilitează identificarea timpurie a copiilor expuși pericolului de a fi abuzați, neglijați, exploatați, traficați sau manifestă predispoziție la suicid. Cu toate acestea, considerăm că misiunea în cauză nu trebuie pusă doar în sarcina psihologului, ci trebuie să fie îndeplinită prin conlucrarea eficientă a corpului didactic și administrației școlii cu psihologul. Prin urmare, pedagogii trebuie să posede anumite cunoștințe specifice, însă noile mecanisme create nu oferă astfel de servicii, ceea ce readuce în atenție actualitatea problemei privind funcționarea mecanismelor stipulate la alin. (7) art. 43 din Legea învățămîntului nr. 547-XIII din 21 iulie 1995¹³⁸.

Totodată, conform aceluiași studiu, pentru optimizarea asistenței psihologice în școală, în opinia psihologilor școlari, sunt necesare următoarele măsuri: implementarea unor modele eficiente de serviciu psihologic școlar; a managementului modern al asistenței psihologice în educație; crearea unui sistem de coordonare bine organizat al activității psihologului școlar la toate nivelele; atribuții clar determinate a psihologului școlar; raționalizarea documentației; dotarea cu manuale, literatură specială, instrumentar pentru psihodiagnostică, echipamente, spațiu de lucru; asigurarea cu programe performante de calificare și recalificare; crearea de condiții pentru creșterea profesională; conlucrarea eficientă a corpului didactic și administrației școlii cu psihologul.

În opinia avocatului parlamentar, starea de lucruri în acest domeniu demonstrează caracterul reactiv al mecanismelor existente, incoerența și interacțiunea defectuoasă între școală,

---

¹³⁸ http://ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/raport_tematic_art.43_final.pdf

familie, autoritatea publică locală, poliție și asistentul social. Soluția problemei este ca sistemul să fie funcțional, iar în acest scop se impune o studiere aprofundată a fenomenului tocmai în sensul interacțiunii copiilor cu mecanismele statului.

4. Dreptul la ocrotirea sănătății

Pe parcursul anului 2012 avocatul parlamentar a intervenit în 7 cazuri privitor la presupusele erori medicale cu impact pentru sănătatea copiilor-pacienți sau au condus la decesul acestora. În cazurile examinate de către avocatul parlamentar s-a atestat tendința generală de tergiversare a urmării penale, expertizele medico-legale s-au efectuat în termene exagerat de mari, cu emiterea de concluzii contradictorii. Din acest motiv, în unele situații a fost solicitată efectuarea unor noi expertize internaționale. În două dintre acestea rezultatele expertizelor medicale internaționale au oferit probe privind încălcările comise ce s-ar fi aflat în legătură de cauză cu consecințele suportate de copii. **Pe parcursul anul 2013 această problemă a rămas a fi una actuală, fapt despre care a semnalat și mass-media**¹³⁹.

În procesul examinării cazurilor menționate s-a constatat lipsa legislației specifice în domeniul malpraxisului, a unui sistem național de raportare a erorilor medicale. Nu se aplică practica de soluționare a litigiilor legate de erorile medicale pe cale amiabilă și aducerea de scuze pacientului, precum și de acordare a prejudiciului material și moral cauzat pacienților. Potrivit convingerii ombudsmanului, Ministerul Sănătății nu întreprinde acțiuni ferme de contracarare a fenomenului malpraxisului. Cazurile de prejudiciere aduse sănătății pacienților sau și mai grav soldate cu decesul pacienților în procesul de acordare a asistenței medicale nu sunt cercetate în mod eficient, nu sînt recunoscute și sancționate. În opinia ombudsmanului, a venit timpul ca pentru malpraxisul medicilor să fie excluși din sistem. De asemenea este necesar să fie modificată metodologia de evaluare a competenței profesionale a medicilor, inclusiv prin prisma numărului de plîngerii parvenite din partea pacienților.

Avocatul parlamentar consideră importantă crearea unei comisii independente care să efectueze expertize medicale pe cazuri de erori medicale, în a cărei activitate să fie antrenați și juriști, reprezentanți ai societății civile. Totodată, este oportună crearea în cadrul Ministerului Sănătății a unui fond de stat destinat tratării pacienților-victime ale malpraxisului.

Ombudsmanul apreciază rolul mass-media în semnalarea cazurilor de malpraxis, dat fiind faptul că în 3 din cele 7 cazuri examinate privind presupuse erori medicale s-a autosesizat din presă. Avocatul parlamentar încurajează mass-media să mențină și pe viitor în vizor cazurile de comitere a erorilor medicale și să combată hotărît acest fenomen.

¹³⁹ <http://protv.md/stiri/social/un-copil-de-sase-ani-din-cahul-a-murit-dupa-ce-a-fost-diagnosticat---248791.html>
<http://www.prime.md/rom/news/politics/item4727/>

Pentru asigurarea respectării drepturilor pacienților, a demnității și integrității lor, în vederea consolidării drepturilor fundamentale ale omului în sistemul serviciilor de sănătate, se impune conjugarea eforturilor ministerului de resort, ale comunității medicale din țară, Instituției avocaților parlamentari, ONG-urilor în domeniu dar și mass-media, iar **autoritățile cu atribuții în domeniu trebuie să întreprindă măsuri hotărâte pentru examinarea eficientă a cazurilor de malpraxis.**

5. Protecția copiilor în situații de risc și celor rămași fără de ocrotire părintească

Pe 14.06.2013 a fost adoptată Legea cu privire la protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140. Conform prevederilor art. 23, alin. (3), la data intrării în vigoare a prezentei legi¹⁴⁰, Codul familiei nr.1316-XIV din 26 octombrie 2000 va fi modificat, inclusiv prin abrogarea Capitolului 17, care reglementa depistarea, evidența și protecția copiilor rămași fără ocrotire părintească.

Legea nr.140 stabilește procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, precum și autoritățile și structurile responsabile de aplicarea procedurilor respective¹⁴¹.

Conform prevederilor art. 5 din Legea numită *supra*, autoritățile tutelare trebuie să întreprindă toate măsurile necesare pentru asistența și suportul copiilor și al familiilor acestora în scopul de a preveni separarea copilului de mediul familial sau, după caz, în scopul (re)integrării acestuia în familie. Plasamentul¹⁴² copilului poate fi dispus de autoritățile tutelare numai în cazul în care, în urma evaluărilor, se constată că menținerea copilului alături de părinți nu este posibilă sau contravine interesului superior al acestuia. În cazul separării copilului de familie, autoritatea tutelară teritorială va dispune plasamentul copilului ținând cont de prioritatea plasamentului sub tutelă în familia extinsă față de celelalte tipuri de plasament, iar în cazul în care acest lucru este imposibil, de prioritatea plasamentului în serviciile de tip familial față de serviciile de tip rezidențial.

Una dintre formele de plasament de tip familial este **tutela și curatela**. Tutela și curatela se instituie asupra copiilor rămași fără de ocrotire părintească în scopul educației și instruirii acestora, precum și al apărării drepturilor și intereselor lor legitime. Tutela se instituie asupra copiilor care nu au atins vârsta de 14 ani. La atingerea vârstei de 14 ani, tutela se transformă în

---

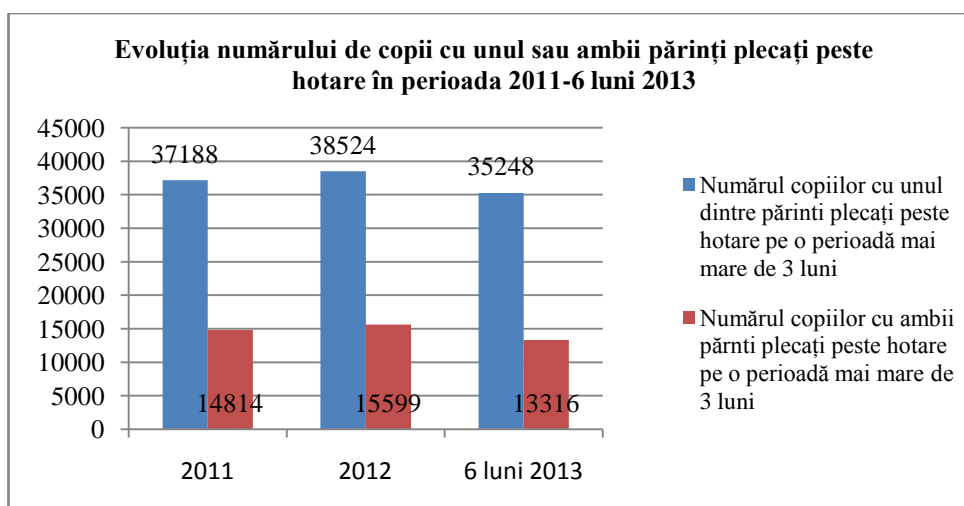
¹⁴⁰ Conform prevederilor alin. (1), art. 23 din Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, prezenta lege intră în vigoare de la 1 ianuarie 2014.

¹⁴¹ Art. 1 al Legii nr. 140 cu privire la protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

¹⁴² Plasamentul copilului poate fi de urgență și planificat, conform prevederilor art. 11 și art. 12 din Legea nr. 140 cu privire la protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

curatelă, fără adoptarea de către autoritatea tutelară a unei hotărîri suplimentare. Curatela se instituie asupra copiilor în vîrstă de la 14 la 18 ani. Tutela și curatela se instituie de către autoritățile administrației publice locale, în termen de cel mult o lună din momentul primirii cererii respective, în baza avizului scris al autorității tutelare¹⁴³.

O problemă gravă rămîne a fi situația copiilor ai căror părinți sînt plecați peste hotare. Conform datelor oficiale ale Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, pe parcursul anului 2011 au fost înregistrați 37188 de copii cu un părinte plecat la muncă peste hotare și 14814 copii cu ambii părinți plecați la muncă peste hotare. În anul 2012 au fost înregistrați 38524 de copii cu un părinte și 15599 de copii cu ambii părinți plecați la muncă peste hotare. În primele 6 luni ale anului 2013, au fost înregistrați 35248 copii cu un părinte plecat peste hotare și 13316 copii cu ambii părinți plecați peste hotare.

Atunci cînd vorbim despre copiii care au doar unul dintre părinți plecați peste hotare se presupune că aceștia rămîn în grija celui alt părinte. Însă în situația copiilor care au ambii părinți peste hotare este evident că aceștia în mod obligatoriu trebuie să fie plasați în grija unui tutore/curator.

Conform datelor oferite de administrația publică locală de nivelul 2, pe parcursul anului 2011 au fost plasați sub tutelă/curatelă 3595 de copii sau 24,26 % din numărul total al copiilor care au ambii părinți plecați peste hotare. În anul 2012 au fost plasați sub tutelă/curatelă 2814 copii sau 18,03% din numărul total al copiilor care au ambii părinți plecați peste hotare. Pe parcursul primelor 6 luni ale anului 2013 au fost plasați sub tutelă/curatelă 1560 de copii sau

¹⁴³Art. 142, Instituirea tutelei, Codul familiei al Republicii Moldova

12,22% din numărul total al copiilor care au ambii părinți plecați peste hotare. Totodată, trebuie să menționăm că plasamentul sub tutelă sau curatelă este aplicat în majoritatea cazurilor copiilor care au ambii părinți plecați peste hotare, pe când plasamentul în alte servicii de îngrijire este o practică foarte rar întâlnită. Nerespectarea din varii motive a procedurii de instituire a tutelei pentru a garanta protecție copiilor în lipsa părinților (iresponsabilitatea părinților, cultura juridică redusă a acestora, birocratizarea excesivă a procesului de instituire a tutelei) nu absolvă însă autoritățile de obligațiile pe care le au.

Atît conform prevederilor anterioare din Codul familiei¹⁴⁴, cît și potrivit noilor prevederi¹⁴⁵ autoritățile tutelare locale sunt obligate să se autosesizeze în cazul identificării unor copii aflați în situație de risc, să asigure plasamentul de urgență al copiilor separați de părinți, să asigure instituirea tutelei/curatelei asupra copiilor ai căror părinți sînt plecați peste hotare.

Prin urmare, rezultă că ponderea scăzută a copiilor aflați sub tutelă/curatelă se datorează lipsei acțiunilor decisive din partea autorităților tutelare.

Avocatul parlamentar consideră că acțiunile autorităților tutelare nu sunt suficiente și eficiente, fapt confirmat și de statisticile oficiale privind situația în domeniu. Din aceste considerente este necesară planificarea și realizarea măsurilor de informare a populației privind drepturile copilului, dar și monitorizarea permanentă a numărului copiilor ai căror părinți sunt plecați la muncă peste hotare.

Totodată, în cadrul unei monitorizări a activității direcțiilor raionale de asistență socială și protecția familiei, din discuțiile cu angajații s-a constatat că unele autorități publice locale nu achită indemnizația pentru tutelă/curatelă, conform prevederilor Hotărîrii Guvernului nr. 581 din 25.05.2006 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă.

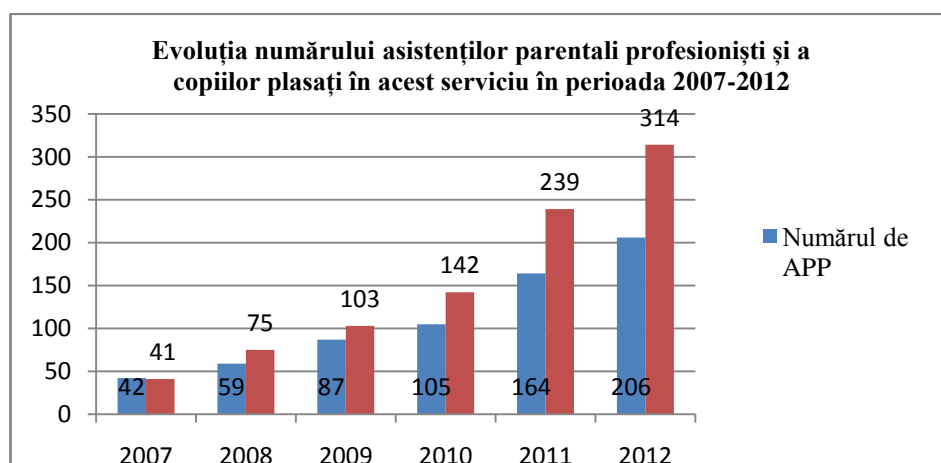
Motivul invocat de autorități a fost lipsa resurselor financiare. Avocatul parlamentar apreciază aceste acțiuni/inacțiuni ca fiind o dovadă vădită a încălcării dreptului copilului la asistență și protecție socială, garantat de Constituția Republicii Moldova conform prevederilor art. 47.

---

¹⁴⁴ În art. 142, alin. (4) din Codul familiei este stipulat expres că tutela și curatela se instituie de către autoritățile administrației publice locale, în termen de cel mult o lună din momentul primirii cererii respective, în baza avizului scris al autorității tutelare. Totuși conform art. 114, alin. (2) din Codul familiei, autoritatea tutelară care a fost informată despre copilul rămas fără ocrotire părintească este obligată, în termen de 3 zile, să efectueze un control al condițiilor de trai ale copilului și, dacă se confirmă lipsa îngrijirii din partea părinților, să emită o decizie privind luarea copilului la evidență, asigurînd apărarea drepturilor și intereselor lui legitime printr-un plasament provizoriu, admis de lege, pînă la determinarea, în modul prevăzut de prezentul cod, a formei de protecție adecvate.

¹⁴⁵ Legea nr. 140 din 14.06.2013, lit. a), f) și g), alin. (1), art. 6.

Asistența Parentală Profesionalistă - o altă formă de protecție de tip familial - este un serviciu social, care oferă copilului îngrijire familială substitutivă în familia asistentului parental profesionist, în baza delimitării drepturilor și responsabilităților cu privire la protecția drepturilor copilului și intereselor lui legale între direcția asistență socială și protecție a familiei / Direcția pentru ocrotirea și protecția minorilor din municipiul Chișinău și asistentul parental profesionist¹⁴⁶.

Conform datelor oferite de direcțiile teritoriale de asistență socială și protecția familiei reflectate în diagrama alăturată, se atestă creșterea numărului de copii plasați în acest serviciu și cel al asistenților parentali profesioniști (de la 42 în anul 2007 pînă la 206 în anul 2013).

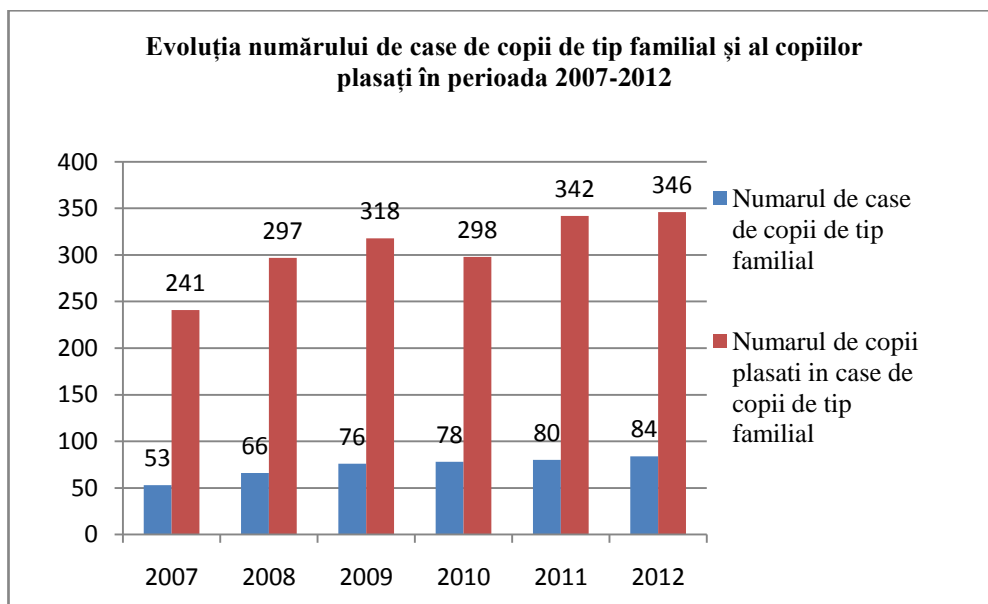
Casa de copii de tip familial (CCTF) ca formă de plasament de tip familial reprezintă o instituție creată în baza unei familii complete, care oferă copilului orfan sau rămas fără de ocrotire părintească îngrijire familială substitutivă în familia părintelui-educator¹⁴⁷.

Scopul caselor de copii de tip familial constă în protecția copilului orfan sau rămas fără de ocrotire părintească, socializarea și, după caz, (re)integrarea acestuia în familia biologică, extinsă sau adoptatoare.

În casa de copii de tip familial pot fi plasați de la trei pînă la șapte copii cu vârste de pînă la 14 ani. Numărul total al copiilor plasați în CCTF și al copiilor proprii nu va depăși 7 persoane.

¹⁴⁶ Hotărîrea Guvernului nr. 1361 din 07 decembrie 2007 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la serviciul de asistență parentală profesionistă. Beneficiari ai serviciului sînt copiii care se află temporar sau permanent în cel puțin una dintre următoarele situații: a) sînt privați temporar sau permanent de mediul lor familial; b) necesitățile lor speciale nu pot fi asigurate de către familia biologică; c) sînt sau pot deveni victime ale unei forme de violență, traficului de ființe umane, abandonului sau neglijenței, relelor tratamente, exploatării în timp ce se află în îngrijirea unuia sau ambilor părinți, a reprezentantului legal sau a oricărei alte persoane responsabile de îngrijirea acestora; d) au mai puțin de 14 ani și au săvîrșit o încălcare a legislației penale, dar nu poartă răspundere din punct de vedere juridic și se află în cel puțin una dintre situațiile expuse în punctul 4 literele a), b) sau c); e) au între 14 și 18 ani și le-a fost aplicată o pedeapsă penală fără privațiune de libertate sau au fost eliberați de răspundere penală și se află în cel puțin una dintre situațiile expuse în punctul 4 literele a), b) sau c).

¹⁴⁷ Hotărîre Guvernului nr. 937 din 12 iulie 2002 pentru aprobarea Regulamentului casei de copii de tip familial

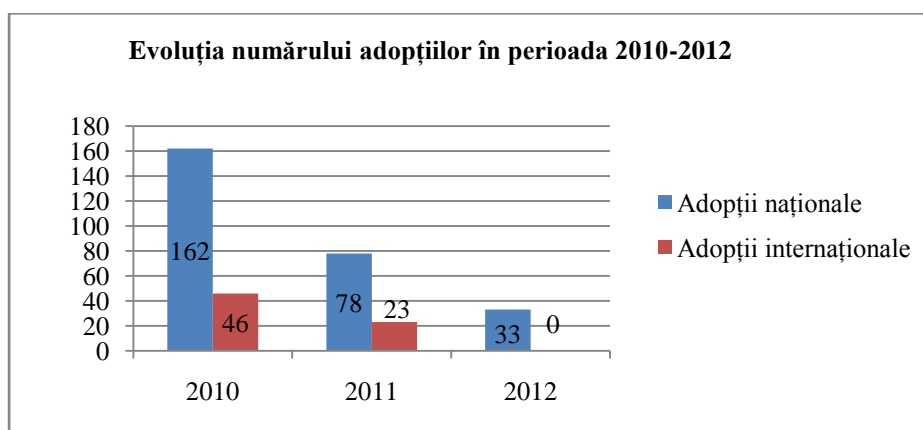
Analizând diagrama alăturată, observăm o evoluție a numărului copiilor crescuți, educați și îngrijiți în CCTF. Acest fapt se datorează procesului de dezinstituționalizare a copiilor din instituțiile rezidențiale. Astfel, copiilor le este oferită posibilitatea să fie crescuți într-un mediu familial, să se bucure de grija și atenția părinților-educatori. În cadrul serviciului de asistență parentală profesionistă, în tutela/curatelă sau casa de copii de tip familial se prestează servicii care contribuie la dezvoltarea armonioasă a personalității copilului.

Adopția este o formă specială de protecție, aplicată în interesul superior al copilului, prin care se stabilește filiația între copilul adoptat și adoptator, precum și legăturile de rudenie între copilul adoptat și rudele adoptatorului¹⁴⁸.

Din perspectiva dreptului copilului la protecție, adopția este o modalitate de a asigura o familie nouă, permanentă copiilor care au fost separați în mod iremediabil de familia biologică, mai ales prin deces sau abandon. De regulă, adopția nu este o soluție adecvată pentru copiii care au fost separați de familie împotriva voinței părinților din cauza relelor tratamente sau a neglijării. Conform datelor oficiale oferite de către Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, numărul adopțiilor naționale și internaționale este în descreștere.

¹⁴⁸ Art. 2 al Legii privind regimul juridic al adopției nr. 99 din 28.05.2010.

Problemele identificate de către avocatul parlamentar în cadrul întrunirilor cu autoritățile administrației publice locale și menționate în raportul precedent¹⁴⁹ rămân a fi în mare parte actuale și în perioada de referință.

Deși statul și societatea civilă conștientizează valoarea adopției ca formă de protecție a copiilor rămași fără de îngrijire părintească și apreciază efortul familiilor adoptive, un studiu¹⁵⁰ realizat de către psihologi referitor la necesitățile psihosociale ale familiei adoptive a constatat că părinților adoptatori li se acordă puțină atenție și susținere în oferirea de suport informațional și asistență psihosocială.

Pentru părinții adoptatori determinant a fost accesul la resursele informaționale înainte de adopție în vederea eliminării riscului unor așteptări eronate și pregătirii pentru acest proces. Lipsa informării ample la acest subiect poate conduce la stări de frustrare, incertitudini, alte trăiri de natură să afecteze situația din familia adoptatoare. O altă categorie de resurse sunt cele sociale, formale și informale, serviciile specializate (medicale, psihologice, de asistență socială), resursele economice, dar și caracteristicile socio-demografice ale părinților adoptatori.

Statul trebuie să depună toate eforturile pentru a sprijini familia și a proteja copilul în situațiile de risc astfel încât acesta să se poată întoarce în familia în care s-a născut. La adopții trebuie să se recurgă doar atunci când devine evident faptul că nu există absolut nici o posibilitate pentru rezolvarea problemelor cu care se confruntă copilul. În cazul în care există certitudinea că un copil a fost separat pentru totdeauna de familia sa biologică, acesta are dreptul la un nou mediu familial, dacă este posibil, iar adopția devine cea mai bună alegere.

¹⁴⁹ Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2012, pag. 155-157: http://ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/raport_2012_finall.pdf

¹⁵⁰ În cadrul Conferinței internaționale: ”Respectarea dreptului copilului la abitație în familie”, organizată de CpDOM pe 4 octombrie 2013, Svetlana Rusnac, doctor în psihologie, a prezentat rezultatele parțiale ale studiului ”Necesitățile psihosociale ale familiei adoptive. Profilul copilului adoptat și al familiei adoptive”. http://www.ombudsman.md/sites/default/files/avocatul_copilului/CONF_INT_2013/adopție_rusnac.pdf

Astfel, considerăm că, pentru respectarea dreptului copilului la abitație în familie, statul trebuie să ofere condiții prielnice pentru adopție și să elimine barierele birocratice care descurajează solicitanții de adopție.

Subiectul protecției copiilor în situații de risc și celor rămași fără de ocrotire părintească a fost discutat în cadrul conferinței internaționale¹⁵¹ organizate în perioada 3-5 octombrie 2013, la Chișinău, de Centrul pentru Drepturile Omului la tema: ”Respectarea dreptului copilului la abitație în familie, analiza situației existente în Republica Moldova prin prisma practicilor pozitive ale altor țări”. La lucrările conferinței internaționale au fost prezenți aproximativ 70 de participanți, printre care demnitari din Republica Moldova¹⁵² 9 invitați străini¹⁵³.

În cadrul lucrărilor conferinței s-a constatat că problemele cu care se confruntă Republica Moldova sunt similare celor din alte țări din regiune, implicit din cele reprezentate la eveniment. În cursul reuniunii s-a stabilit că dificultățile cu care se confruntă sistemul de protecție a copiilor în situații de risc și rămași fără ocrotire părintească sunt actuale în pofida faptului că în majoritatea țărilor se pune accentul pe creșterea și educarea copilului într-un mediu familial și doar în ultimă instanță în sistemul rezidențial. Starea aceasta de lucruri se menține chiar dacă statul a adoptat documente de politici care prevăd dezinstituționalizarea și crearea serviciilor de plasament de tip familia, iar numărul de servicii, al copiilor care beneficiază de ele este în continuă creștere. În majoritatea țărilor dezvoltarea serviciilor în cauză, atât în aspect cantitativ, cât și calitativ, este determinată/condiționată de aspectul financiar. Problema financiară influențează și nivelul de pregătire a profesioniștilor care activează în acest domeniu.

Din aceste considerente, avocatul parlamentar consideră că statul trebuie să acorde o atenție sporită acestui domeniu, inclusiv în aspect financiar, pentru a asigura punerea în practică fără de rezerve a documentelor de politici adoptate pe parcursul mai multor ani, în contextul ralierii legislației naționale la standardele europene și internaționale.

---

¹⁵¹ Reuniunea a fost organizată întru realizarea punctului 80, subpunctul 8 din Planul Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pe anii 2011-2014.

¹⁵² Viceprim-ministru, președintele Consiliului național pentru protecția drepturilor copilului, Tatiana Potîng; ministrul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Valentina Buliga; consilierul prezidențial Mihail Șleahțișchi, reprezentanți ai administrației publice centrale și locale, lucrători din cadrul sistemului judecătoresc, reprezentanți ai societății civile și ai unor misiuni diplomatice.

¹⁵³ Secretarul ENOC care este și comisarul pentru copii și tineri din Scoția, ombudsmanul Letoniei, adjunctul avocatului poporului din România, reprezentantul Oficiului cancelarului justiției, consilierul ombudsmanului pentru drepturile copilului din Croația, reprezentantul Oficiului împuternicitului pentru drepturile omului al Radei ucrainene, reprezentanți ai organizației „Salvați copiii” din Federația Rusă.

6. Respectarea dreptului copilului la nume și cetățenie

În pofida faptului că normele legale internaționale¹⁵⁴ și naționale¹⁵⁵ garantează încă de la naștere dreptul fiecărui copil la nume și cetățenie, pe parcursul anilor 2012-2013 în vizorul avocatului parlamentar au ajuns mai multe cazuri în care nașterea copiilor nu a fost trecută în Registrul actelor de stare civilă. Prin urmare, **oficial acești copii nu există. Respectiv, minorilor vizați le este îngădită exercitarea dreptului la nume și cetățenie, ei fiind lipsiți de mai multe beneficii. Totodată, copiii nedocumentați sunt expuși unor riscuri precum traficul de persoane, exploatare sexuală, exploatare prin muncă, prelevare de organe etc. E de menționa de asemenea că numărul real al copiilor fără de acte de identitate nu se cunoaște, cum nu se știe nici cel al adulților care nu au putut beneficia de dreptul de a avea o identitate. Iar copii nedocumentați, frecvent, trec în categoria maturilor fără de identitate. CpDOM a realizat un raport la tema „Analiza situației pe țară privind documentarea copiilor cu adeverințe de naștere” și a constatat că în prima jumătate a anului 2013 în vizorul autorităților publice locale se aflau 343 minori nedocumentați. Doar în raionale Taraclia, Glodeni, Ceadâr-Lunga, Briceni și Basarabeasca autoritățile au raportat că nu au la evidență copii fără acte de identitate. Cei mai mulți copii fără adeverințe de naștere sînt de 9-12 ani, ceea ce constituie 38 %, 28 la sută din numărul copiilor nedocumentați au vârste cuprinse între 13-16 ani. Vezi Figura nr.3**

---

¹⁵⁴ Conform prevederilor art. 7 din Convenția ONU pentru drepturile copilului, copilul este înregistrat imediat după nașterea sa și are de la această dată dreptul la un nume, dreptul de a dobîndi o cetățenie și, în măsura posibilului, dreptul de a-și cunoaște părinții și de a fi crescut de aceștia. Statele părți vor veghea la aplicarea acestor drepturi conform legislației lor naționale și obligațiilor asumate potrivit instrumentelor internaționale aplicabile în materie, în mod deosebit în cazurile în care, în absența acestora, copilul s-ar găsi în situația de a fi apatrid.

¹⁵⁵ Conform prevederilor art. 5 alin. (1) al Legii privind drepturile copilului nr. 338-XIII din 15 decembrie 1994: (1) Din momentul nașterii copilul are dreptul la un nume și este înregistrat conform prevederilor Codului căsătoriei și familiei. (2) Fiecare copil are dreptul la o cetățenie. Temeiul și condițiile de dobîndire și schimbare a cetățeniei copilului sînt stabilite de legislație.

Totodată, art. 55 din Codul Familiei al Republicii Moldova prevede: (1) Copilul are dreptul la un nume de familie și prenume. (2) Copilul dobîndește numele de familie al părinților săi. Dacă părinții poartă nume de familie diferite, copilul va lua numele de familie al tatălui sau al mamei, în baza acordului comun al acestora. (3) Copilul va purta un prenume simplu sau unul compus din două prenume, potrivit voinței ambilor părinți. (4) În caz de litigiu între părinți privind numele de familie și/sau prenumele copilului, decide autoritatea tutelară.

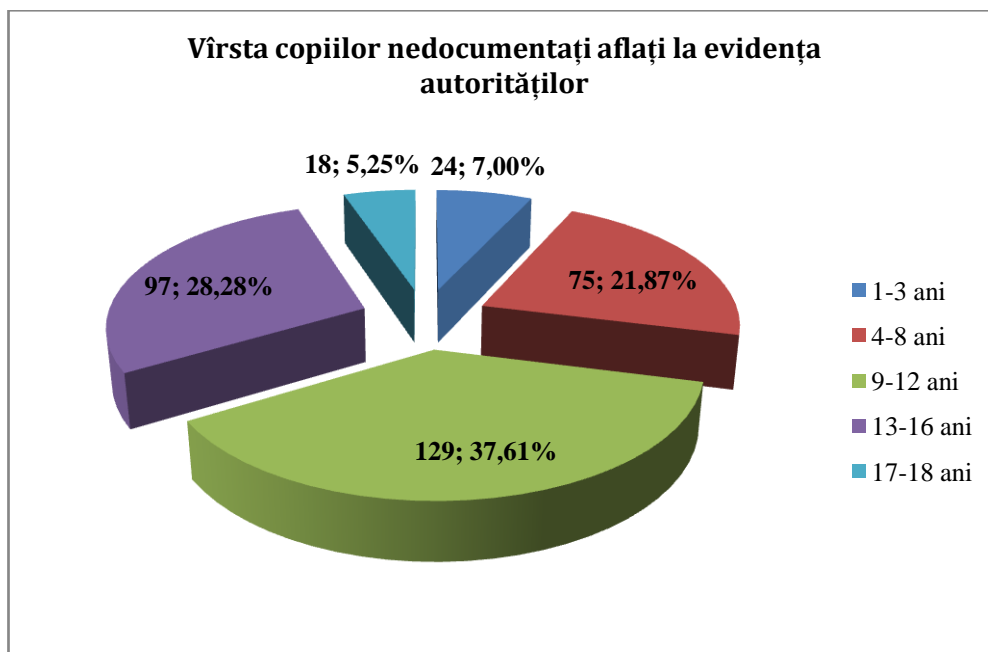

Figura nr.3

Majoritatea copiilor nedocumentați (92,71%) sunt crescuți în familia biologică, ceilalți în forme de plasament de tip familial, după cum se poate observa și în Figura nr.4.

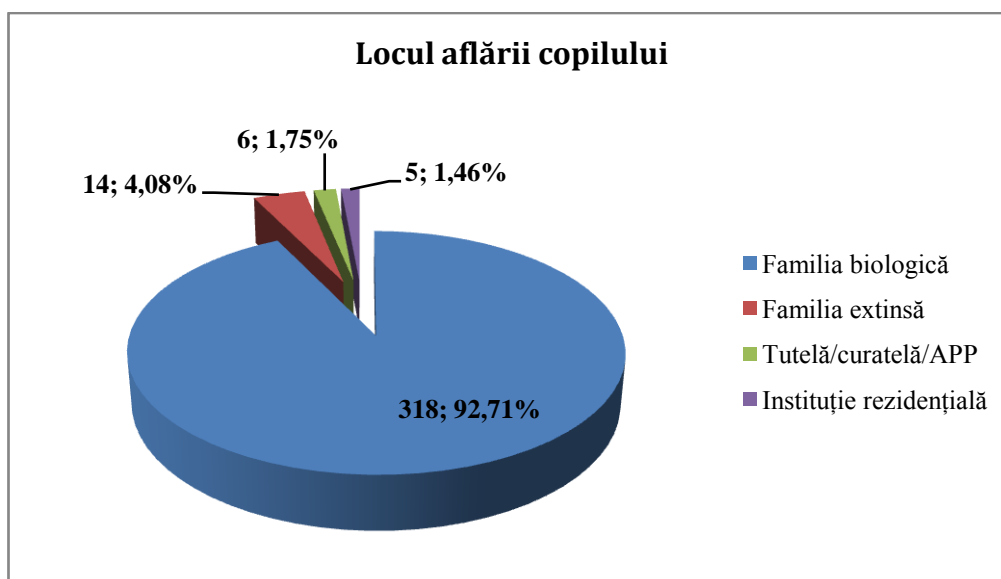

Figura nr.4

Din numărul total raportat al copiilor nedocumentați, 247 sînt crescuți, educați și întreținuți de ambii părinți și doar 96 dintre copiii nedocumentați provin din familie monoparentală. În unele cazuri documentarea copilului nu a avut loc deoarece minorii provin din familii vulnerabile în care nici părinții nu dispun de acte de identitate.

Specialiștii din cadrul direcțiilor de asistență socială și protecția familiei susțin că mai problematică este documentarea copiilor din familiile de romi (*la evidența autorităților locale sînt 44 de minori fără de adevărînte de naștere*). De regulă, copiii romi rămîn fără acte de identitate din cauza schimbării frecvente a locului de trai al părinților, lipsei actelor ce atestă nașterea părinților, dar și utilizarea de către aceștia a actelor străine.

Procesul de documentare poate fi de durată deoarece în unele cazuri este necesară mai întîi stabilirea identității mamei, documentarea acesteia și ulterior constatarea faptului înregistrării nașterii copilului. Totodată, avocatul parlamentar a aflat despre unele situații în care autoritatea

tutelară, deși a luat la evidență copii nedocumentați, nu a întreprins măsuri pentru documentarea lor, motivînd că aceasta este responsabilitatea părinților.

Cei mai mulți copii fără de adevărîntă de naștere care se află în vizorul autorităților mai mult de 3 ani locuiesc în raioanele: Orhei (16 copii), Ștefan Vodă (15 copii), Ocnița (10 copii), Edineț (10 copii).

Apreciem acțiunile întreprinse de organele de resort pentru a asigura respectarea dreptului copilului la nume și cetățenie. Aici vom evidenția adoptarea actelor legislative și normative care au contribuit la simplificarea procedurii de înregistrare a copiilor nou-născuți și susținerea familiilor tinere la documentarea copiilor nou-născuți cu acte de identitate, asigurarea cu spațiu a reprezentanțelor Ministerului Tehnologiilor Informației și Comunicațiilor în incinta maternităților¹⁵⁶, acordarea unor scutiri la plata serviciilor de stare civilă¹⁵⁷ etc. De asemenea, a fost prevăzută sancțiunea contravențională pentru părinții ce nu respectă termenul de depunere a declarației cu privire la nașterea copilului. Cu regret, în pofida tuturor acestor acțiuni, problema documentării copiilor rămîne a fi una actuală.

Copiii dintr-o familie de romi nu erau documentați deoarece mama acestora care locuia în concubinaj cu tatăl minorilor, nu dispunea de acte de identitate. Femeia afirmă că s-a născut în Federația Rusă, iar în Republica Moldova a fost adusă în anul 1999 de o persoană de etnie romă. La trecerea frontierei de stat femeia a prezentat o adevărîntă de naștere ce nu-i aparținea.

În anul 2012, procuratura a depus o cerere de chemare în judecată privind constatarea faptului nașterii femeii și ulterior a copiilor. Instanța a solicitat de la reclamant probe ce ar dovedi faptul că mama copiilor este posesoarea numelui de familie și al prenumelui ce urma a fi confirmat de instanță. Asta deoarece o persoană cu același nume de familie și prenume deja era trecută în Registrul de stat al populației. Instanța nu a ținut cont de faptul că reclamanta anterior a fost condamnată și a fost deținătoarea actului provizoriu Forma 9. Această practică judecătorească este motivată de faptul că cetățenii de etnie romă utilizează acte de identitate ce nu le aparțin.

¹⁵⁶ Hotărîrea de Guvern nr. 258 din 03 aprilie 2009.

¹⁵⁷ Hotărîrea de Guvern nr. 497 din 06 iulie 2012.

Din aceste considerente, avocatul parlamentar propune menținerea în vizorul autorităților responsabile a problemei în cauză prin monitorizarea situației privind evidența viitoarelor mame, supravegherea postnatală a copilului, pentru a identifica ulterior soluții viabile.

CAPITOLUL III

Influențarea politicilor publice în domeniul drepturilor omului și perfecționarea legislației în sfera dată

Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014

Prin Hotărârea Parlamentului nr. 90 din 12.05.2011, a fost aprobat Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014 - un instrument național care materializează politica statului privind consolidarea protecției drepturilor omului. Documentul a fost revizuit¹⁵⁸ pentru a respecta angajamentul asumat de Republica Moldova față de organismele internaționale de a introduce în planul respectiv măsuri pentru îndeplinirea recomandărilor pentru țara noastră formulate în cadrul exercițiului de Evaluare Periodică Universală.

Planul de acțiuni are statutul unui document de programare, trasează sarcini concrete pe un termen determinat, propune soluții pentru ameliorarea situației în domeniul drepturilor omului și producerea unor schimbări pozitive în domeniile-cheie – aderarea la instrumentele juridice internaționale în domeniul drepturilor omului; asigurarea accesului la informație, a libertății de exprimare, a libertății întrunirilor și a libertății de asociere; consolidarea justiției și a instituțiilor pentru protecția drepturilor omului; asigurarea dreptului la viață și a dreptului la integritate fizică și psihică; asigurarea dreptului la educație; asigurarea dreptului la muncă și la condiții prielnice de muncă; asigurarea accesului la servicii de calitate; asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății; asigurarea dreptului la protecție socială; asigurarea dreptului la un mediu sănătos; prevenirea și combaterea discriminării; asigurarea drepturilor copilului; promovarea și asigurarea drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova; educarea și informarea cu privire la drepturile omului; libertatea de conștiință, de gândire și de religie; drepturile persoanelor apatride, ale migranților, ale refugiaților și ale solicitanților de azil.

Planul conține 89 de obiective și 282 de acțiuni care prezintă etapele realizării obiectivelor trasate, resursele financiare necesare și cele existente pentru executarea acțiunilor.

În procesul implementării Planului de acțiuni s-a constatat că unele obiective se regăsesc și în alte documente de politici, însă nu în toate cazurile perioada de executare, instituțiile responsabile și indicatorii de progres coincid. În acest context se solicită ca Guvernul să asigure

---

¹⁵⁸ Modificat prin Hotărârea Parlamentului nr. 327 din 27.12.2012, în vigoare de la 8 martie 2013

o coordonare mai eficientă a activității ministerelor, altor autorități administrative centrale, instituții din subordine, în procesul elaborării și implementării politicilor statului.

O problemă majoră este lipsa acoperirii financiare sau finanțarea insuficientă din bugetul de stat pentru realizarea obiectivelor din PNADO. Aceasta conduce la neexecutarea acțiunilor prevăzute sau nerespectarea termenului de executare. În situația creată instituțiile responsabile sînt constrînse să identifice de sine stătător resursele financiare necesare. De exemplu, în lipsa resurselor financiare, Centrul pentru Drepturile Omului nu a realizat în anul 2013 Studiul privind manifestările de discriminare (obiectivul 70, acțiunea 5 din PNADO) și Studiul privind cazuistica națională în domeniul prevenirii și combaterii discriminării (obiectivul 71, acțiunea 1 din PNADO). În cazul în care nu vor fi identificate resurse extrabugetare, aceste studii nu vor fi efectuate nici în anul 2014.

Lipsa unui mecanism eficient de monitorizare și evaluare a gradului de realizare a obiectivelor propuse în Planul de acțiuni, în special de către autoritățile publice locale, creează inconveniențe la evaluarea nivelului de realizare a PNADO la nivel național.

Centrul pentru Drepturile Omului, în calitate de Instituție Națională de Promovare și Protejare a Drepturilor Omului, și-a propus să stabilească contacte directe cu factorii de decizie din teritoriu și se oferă să contribuie, în limita atribuțiilor prevăzute de Legea cu privire la avocații parlamentari, la eficientizarea activității autorităților publice locale pe segmentul asigurării și promovării drepturilor omului.

În acest context, pentru crearea unei imagini de ansamblu privind gradul de implementare a PNADO, Centrul pentru Drepturile Omului a identificat dificultățile și riscurile cu care se confruntă autoritățile publice locale în realizarea PNADO, soluțiile pentru asigurarea îndeplinirii acțiunilor prevăzute, modalitățile de cooperare cu administrația publică locală în acest scop¹⁵⁹. Toate aceste aspecte au fost discutate în cadrul unei reuniuni de lucru, organizate de Centrul pentru Drepturile Omului, la care au participat reprezentanți ai autorităților publice locale (*președinți/vicepreședinți ai raioanelor, coordonatori în domeniul drepturilor omului*), membri ai Comisiei pentru implementarea planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014, parteneri externi ai CpDOM, reprezentanți ai societății civile.

Ne reafirmăm poziția anunțată anterior privitor la necesitatea instituirii unei unități distincte de coordonator în domeniul drepturilor omului, cu retribuirea muncii și instruirea corespunzătoare a persoanei respective. Se impune stabilirea unui dialog permanent și eficient intersectorial între administrația publică locală și autoritățile publice centrale, un rol aparte

---

¹⁵⁹ Reuniunea de lucru la tema: "Implementarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014. Rolul și aportul autorităților publice locale: probleme și căi de îmbunătățire a situației în domeniu", <http://ombudsman.md/ro/stiri/reuniunea-lucru-implementarea-planului-national-actiuni-domeniul-drepturilor-omului-pe-anii>

revenindu-i Ministerului Finanțelor, care să contribuie la finanțarea acțiunilor din plan la nivel local în baza indicatorilor de progres. Este importantă implicarea mai activă a sectorului asociativ în activitățile de implementare a Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului. Nu în ultimul rând este necesar de a optimiza și a facilita organizarea și realizarea procesului de monitorizare a nivelului de implementare a PNADO. În această ordine de idei, Ministerul Justiției, în calitate de responsabil de coordonarea procesului de implementare a PNADO, a elaborat, în noiembrie 2013, proiectul unui Ghid metodologic cu caracter informativ și de recomandare. La momentul elaborării prezentului raport, Ghidul metodologic încă nu a fost aprobat.

În cadrul ședinței Comisiei pentru implementarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014¹⁶⁰ din 18 noiembrie 2013¹⁶¹ s-a discutat despre oportunitatea de a elabora un nou plan de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2015-2018. În opinia noastră, elaborarea unui nou document de politici în acest domeniu trebuie neapărat să fie precedată de o analiză aprofundată a impactului Planurilor naționale de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2011-2014 și 2004-2008 asupra situației drepturilor omului în Republica Moldova. În acest sens, la propunerea Centrului pentru Drepturile Omului, în PNADO a fost introdus obiectivul nr. 83: ”Studiul opiniilor privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”, acțiune ce urma să fie realizată în anul 2013. Menționăm cu regret că, în urma revizuirii și modificării Planului de acțiuni, prin Hotărârea Parlamentului nr.327 din 27.12.2012, în vigoare de la 8 martie 2013, acest obiectiv a fost exclus din document.

Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016

Edificarea unui sector al justiției accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist și responsabil față de societate, care să corespundă standardelor europene, să asigure supremația legii, respectarea drepturilor omului și să contribuie la sporirea încrederii societății în actul de justiție este obiectivul general al Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016¹⁶².

Implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 este sprijinită financiar de Uniunea Europeană, în baza Acordului de finanțare dintre Guvernul Republicii Moldova și Uniunea Europeană privind Programul de suport al reformei justiției, semnat la Bruxelles la 14 iunie 2013. Programul UE de sprijin al politicii sectoriale are drept

---

¹⁶⁰ Instituită prin Hotărârea Guvernului nr. 70 din 06.02.2012

¹⁶¹ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=1605>

¹⁶² Lege privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 nr. 231 din 25.11.2011

obiectiv de a sprijini Guvernul în punerea în aplicare a Strategiei de reformă a sectorului justiției și se concentrează pe probleme de guvernare și de protecție a drepturilor omului în cadrul sistemului de justiție. În conformitate cu principiul “more for more”, acest program beneficiază de o finanțare adițională de 8 milioane euro din cadrul programului Parteneriatului Estic de Integrare și Cooperare (EaPIC), în scopul de a promova reformele democratice și a fortifica capacitatea instituțională.

În procesul implementării Strategiei s-a constatat că nu există coerență și consecvență între unele acțiuni, inclusiv și prin prisma termenului de realizare, ceea ce implică utilizarea inefficientă a resurselor umane și financiare. Formularea echivocă a unor acțiuni provoacă diverse interpretări din partea subiecților responsabili pentru realizarea lor și, drept urmare, acestea rămân neexecutate sau considerate parțial executate. În unele cazuri, la desemnarea instituțiilor responsabile, nu s-a ținut cont de atribuțiile și competențele lor. Totodată, realizarea unor acțiuni nu mai este oportună având în vedere evoluția situației sau modificarea cadrului normativ pe anumite segmente. Prin urmare, se impune necesitatea adaptării Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a justiției la realitate, prin revizuirea unor acțiuni, a instituțiilor responsabile, a termenului de realizare, a indicatorilor de performanță.

Conform concluziilor din Raportul trimestrial nr.4 de monitorizare a implementării Strategiei de reformă a sectorului justiției (perioada de monitorizare 1 octombrie – 31 decembrie)¹⁶³, ”progresul în implementarea Planului de acțiuni este mai lent, comparativ cu trimestrul III al anului 2013. Astfel, din 257 de acțiuni planificate a fi îndeplinite până la finele anului, 144 - au fost realizate, iar 113 - sunt în continuare neîndeplinite, ceea ce constituie, respectiv, un raport de 56% față de 44%”. Totodată, reprezentanții sectorului asociativ pun sub semnul întrebării și calitatea unor acțiuni realizate.

Analiza performanței instituțiilor responsabile pentru implementarea acțiunilor din Strategie denotă că Ministerul Justiției a realizat 57% din acțiuni. Aproximativ aceeași rată de îndeplinire o au Consiliul național pentru asistența juridică garantată de stat (50%) și Procuratura Generală (54%). Rate mai bune de realizare le au Centrul Național Anticorupție (71%) și Centrul pentru Drepturile Omului (67%). Printre instituțiile cu o rată scăzută de implementare se numără Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești, cu o acțiune preconizată și nerealizată, și Ministerul Afacerilor Interne cu o acțiune realizată din 5 preconizate.

Deși Ministerul Justiției, autoritatea responsabilă pentru coordonarea și monitorizarea implementării Strategiei, depune eforturi pentru a asigura transparența reformei sectorului justiției, acestea, în opinia noastră, nu sunt suficiente pentru a răspunde necesităților la zi și nu

---

¹⁶³ Raport elaborat în cadrul Proiectului ”Monitorizarea reformei sectorului justiției pentru sporirea responsabilității Guvernului”, implementat de Asociația Promo-LEX și Asociația pentru Guvernare Eficientă și Responsabilă.

satisface pe deplin interesul publicului față de procesul de reformă. Astfel, contrar dispozițiilor Legii nr. 231 din 25.11.2011, pînă în prezent Ministerul Justiției nu a creat o pagină web dedicată reformei sectorului justiției; societatea civilă și instituțiile-cheie din sectorul justiției nu au deocamdată posibilitatea să facă sugestii sau comentarii pe marginea progreselor acestei reforme. Multiplele studii care au fost deja realizate deocamdată nu sînt disponibile pentru public. Nu a fost organizată nici o conferință anuală cu participarea societății civile și a instituțiilor-cheie din sectorul justiției pentru a fi prezentate și dezbătute rapoartele anuale de implementare a Strategiei¹⁶⁴.

Considerăm drept o omitere gravă nepublicarea informațiilor despre distribuirea resurselor financiare, debursate de Uniunea Europeană pentru susținerea implementării acțiunilor din Strategie.

Reforma sectorului justiției aflată în derulare are drept scop sporirea eficienței, calității actului de justiție și a încrederii cetățenilor. În opinia noastră, pentru ca impactul acesteia să fie simțit, pe potriva așteptărilor și nevoilor crescînde ale societății, iar justiția să reprezinte un factor real de echilibru și stabilitate socială în statul de drept, e nevoie de o abordare mai serioasă a procesului de implementare a reformei. Goana după raportări pentru obținerea următoarelor tranșe de finanțare destinate reformei justiției, fără realizarea unor acțiuni eficiente, cu pondere pentru funcționarea tuturor compartimentelor, dar și a sistemului în ansamblu, nu va permite obținerea efectului scontat. Or, o justiție mai bună și total independentă este esențială pentru protecția și promovarea drepturilor omului în toate domeniile.

Contribuire la perfecționarea legislației din domeniul drepturilor omului

Conform Principiilor de la Paris¹⁶⁵, Instituția Națională de Promovare și Protejare a Drepturilor Omului este chemată să prezinte Guvernului, Parlamentului și altor organe competente opinii, recomandări, propuneri și rapoarte cu privire la orice problemă legată de promovarea și protecția drepturilor omului. Aceste opinii, recomandări, propuneri sau rapoarte, precum și orice prerogativă a instituției se referă la următoarele domenii :

---

¹⁶⁴ Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016:

"Transparența reformei sectorului justiției și relaționarea cu publicul

Ministerul Justiției va crea o pagină web dedicată reformei sectorului justiției, în care va fi plasată informația curentă privind procesul și progresele înregistrate în reforma sectorului justiției. Societatea civilă și instituțiile-cheie din sectorul justiției vor avea posibilitatea să facă sugestii și să comenteze pe marginea progreselor acestei reforme. Grupurile de lucru create pentru asigurarea implementării Strategiei vor fi responsabile pentru plasarea informațiilor și colectarea comentariilor/sugestiilor de pe pagina web.

În final, Ministerul Justiției va organiza conferințe anuale cu participarea societății civile și a instituțiilor-cheie din sectorul justiției, la care vor fi prezentate și dezbătute rapoartele anuale de implementare a Strategiei, precum și alte informații relevante.

Toate aceste măsuri vor contribui la asigurarea transparenței reformelor derulate și vor oferi tuturor doritorilor posibilitatea reală de implicare și participare la procesul de reformă".

¹⁶⁵ Principiile privind Statutul Instituțiilor Naționale pentru Promovarea și Protecția Drepturilor Omului (Principiile de la Paris), adoptate prin Rezoluția Adunării Generale a ONU 48/134 din 20 decembrie 1993.

- a) Orice dispoziții legislative sau administrative, precum și dispoziții referitoare la sistemul judiciar îndreptate spre asigurarea și consolidarea protecției drepturilor omului. În acest sens, Instituția Națională examinează legislația în vigoare, proiectele de legi și propunerile de modificare a legislației și face recomandările pe care le consideră adecvate pentru a se asigura că aceste prevederi sunt conforme cu principiile fundamentale ale drepturilor omului; dacă este necesar, recomandă adoptarea unor noi legi, modificarea legislației existente și adoptarea sau modificarea unor proceduri administrative;
- b) Orice caz de încălcare a drepturilor omului, pe care decide să-l examineze;
- c) Elaborarea rapoartelor privind respectarea drepturilor omului în țară și a rapoartelor cu privire la aspecte mai specifice;
- d) să atragă atenția guvernului asupra cazurilor de încălcare a drepturilor omului, înaintând propuneri de măsuri de contracarare a acestora și, dacă este necesar, să-și expună opinia asupra pozițiilor și reacțiilor guvernului.

În acest context, una dintre sarcinile principale ale Centrului pentru Drepturile Omului este contribuirea la perfecționarea legislației ce ține de domeniul drepturilor omului prin înaintarea propunerilor de modificare a cadrului normativ și prin sesizarea Curții Constituționale privind controlul constituționalității actelor normative asupra corespunderii lor principiilor general acceptate și actelor juridice internaționale cu privire la drepturile omului. Expunerea opiniilor pe marginea proiectelor de acte normative este încă o metodă eficientă de contribuire a avocaților parlamentari la edificarea unui cadru normativ național conform drepturilor omului.

Avocații parlamentari valorifică la maxim oportunitățile oferite de Legea cu privire la avocații parlamentari. ***Au fost formulate 8 propuneri de modificare a cadrului normativ și 8 sesizări privind controlul constituționalității unor acte normative*** care, în opinia avocaților parlamentari, contravin normelor constituționale ce țin de asigurarea dreptului la integritate fizică și psihică, acces liber la justiție, dreptului la educație, viață privată, proprietate, libera circulație.

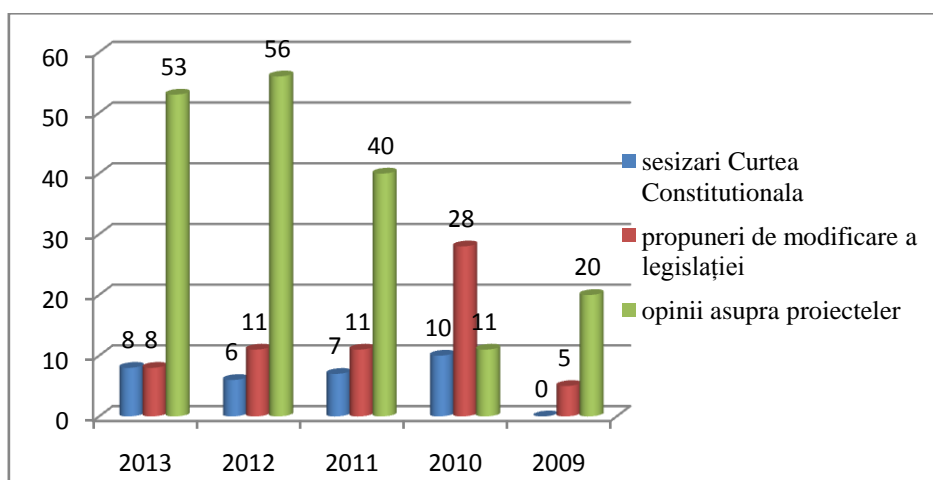

Figura nr.5

Centrul pentru Drepturile Omului și-a expus opiniile pe marginea a 54 de proiecte de acte normative, la solicitarea autorităților publice centrale cu drept de inițiativă legislativă. După cum se poate observa și din diagrama alăturată, cel mai des au solicitat opinia noastră Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei și Ministerul Justiției.

Figura nr.6

În baza analizei datelor privind încălcarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor și în baza rezultatelor examinării cererilor, precum și în urma efectuării vizitelor preventive în locurile unde se află sau se pot afla persoane private de libertate, avocații parlamentari au înaintat subiecților cu drept de inițiativă legislativă propuneri privind modificarea sau, după caz, completarea unor prevederi din legislația execuțional-penală, Codul contravențional, Legea învățământului nr. 547 din 21 iulie 1995, Legea privind supravegherea de stat a sănătății publice nr. 10 din 3 februarie 2009, Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000, Legea privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte nr. 273 din 09.11.1994, Legea nr. 66 din 05.04.2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova, Hotărârea Guvernului nr. 1380 din 29.10.2002 pentru

aprobarea Regulamentului-tip al direcției generale județene (municipale) învățământ, Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea programului național de imunizări pentru anii 2011-2015, nr. 1192 din 23.12.2010.

Având în vedere numărul adresărilor de la cetățenii Republicii Moldova, care dețin și cetățenia Federației Ruse, cu privire la modalitate de stabilire și plată a pensiilor în baza Acordului între Guvernele Republicii Moldova și Federației Ruse privind garanțiile drepturilor cetățenilor în domeniul asigurării cu pensii din 10.02.1995, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei a fost încurajat să reia negocierile cu autoritățile competente din Federația Rusă privind revizuirea acestui acord.

În contextul menținerii fenomenului scoaterii ilegale din țară a copiilor în urma divorțului părinților, avocatul parlamentar pentru protecția drepturilor copilului a solicitat Ministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei inițierea procedurii de încheiere a acordurilor de colaborare cu statele semnatare ale Convenției de la Haga privind aspectele civile ale răpirii internaționale de copii¹⁶⁶ și stabilirea mecanismelor de realizare a prevederilor acestei Convenții.

Conform rapoartelor privind executarea jurisdicției constituționale, elaborate de secretariatul Curții Constituționale, potrivit clasamentului sesizărilor depuse la Curtea Constituțională, avocații parlamentar se plasează constant pe locul doi, după deputați. Astfel, în anul 2012 deputații și fracțiuni parlamentare au depus 30 de sesizări, avocații parlamentari – 5 sesizări, Curtea Supremă de Justiție – 5 sesizări, Ministrul Justiției – 2 sesizări, Procurorul General – 1 sesizare. În anul 2011 deputații în Parlament au depus 17 sesizări, avocați parlamentari – 6 sesizări, Curtea Supremă de Justiție – 2 sesizări, Ministrul Justiției – 2 sesizări, Procurorul General – 2 sesizări.

Astfel, în anul 2013 avocatul parlamentar Anatolie Munteanu a solicitat exercitarea controlului constituționalității punctului 16 din Hotărârea Guvernului nr.173 din 18.02.2008 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și desfășurarea doctoratului și postdoctoratului, conform căruia *”La învățământul de zi cu finanțare de la buget limita de vîrstă a candidaților este de 35 ani”*, și a sintagmei *”în vîrstă, de regulă, de pînă la 45 de ani”*, din punctul 4 al Hotărîrii Guvernului nr. 962 din 05.08.2003 privind asigurarea funcționării Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova. În opinia avocatului parlamentar, diferențierea pe criterii de vîrstă a candidaților în cazul admiterii la doctorat în instituțiile cu activitate de doctorat, precum și la studiile de masterat în cadrul Academiei de Administrare Publică, constituie un tratament discriminatoriu și îngreunează accesul la învățământul superior de masterat și la învățământul postuniversitar (doctorat), venind în

¹⁶⁶ Convenția de la Haga din 25 octombrie 1980 la care Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr. 1468 din 29 ianuarie 1998.

contradicție cu prevederile articolelor 16 alin.(2), 35 alin.(7), combinat cu articolul 54 din Constituție și cu o serie de prevederi ale actelor internaționale în domeniu la care Republica Moldova este parte.

Guvernul și Universitatea de Stat din Moldova au susținut sesizarea avocatului parlamentar.

Prin Hotărârea Curții Constituționale nr.26 din 19 septembrie 2013, sesizarea avocatului parlamentar Anatolie Munteanu a fost acceptată spre examinare, ***fiind declarate neconstituționale*** reglementările supuse controlului constituționalității.

Într-o altă sesizare avocatul parlamentar Anatolie Munteanu a solicitat controlul constituționalității articolelor 98 alin.(2) lit.b¹) și 104¹ din Codul penal și al sintagmei “*în ultimele 3 luni de ispășire a pedepsei închisorii*”, cuprinsă în articolul 291¹ din Codul de executare, în redacția Legii nr.34 din 24 mai 2012 pentru completarea unor acte legislative. Prevederile contestate vizează instituirea și aplicarea, în scopul înlăturării unui pericol și preîntâmpinării faptelor prevăzute de legea penală, a măsurii de siguranță *castrarea chimică* a infractorilor ce atentează la inviolabilitatea sexuală a altor persoane, inclusiv a minorilor.

Avocatul parlamentar a pretins, în special, că măsura de siguranță *castrarea chimică*, în condițiile cadrului normativ în vigoare, constituie un tratament inuman și degradant, precum și o imixtiune în viața intimă, familială și privată și vine în contradicție cu prevederile articolelor 24 alin.(1) și (2), 28, și 54 alin.(2) și (3) din Constituție, 3 și 8 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, 7, 10 alin.(1) și (3) și 17 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, 2 din Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, precum și cu articolele 1, 2 și 5 din Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei. În opinia avocatului parlamentar, aplicarea obligatorie și efectuarea castrării chimice în condițiile legale insuficient reglementate, fără aprecierea necesității terapeutice și în afara voinței persoanei, poate fi calificată ca fiind pedeapsă degradantă instituționalizată, adică pedeapsă degradantă permisă prin lege, ordonată și executată de autoritățile statului, care aduce atingere demnității și integrității ființei umane, inclusiv prin angoasa așteptării.

În procesul examinării sesizării, Curtea Constituțională a dispus de opiniile scrise ale președintelui Republicii Moldova, Parlamentului, Guvernului, Ministerului Sănătății, Departamentului Instituțiilor Penitenciare, Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Curții Supreme de Justiție, Universității de Stat din Moldova și Universității de Stat de Medicină și Farmacie “Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova.

Prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 04.07.2013, ***au fost declarate neconstituționale*** articolul 98, alineatul (2), litera b¹), articolul 104¹ din Codul penal nr.985-XV din 18 aprilie 2002, articolul 174, alin.(3¹) și articolul 291¹ din Codul de executare nr.443-XV din 24 decembrie 2004, în redacția Legii nr.34 din 24 mai 2012 pentru completarea unor acte legislative.

Avocatul parlamentar Anatolie Munteanu a solicitat controlul constituționalității unor prevederi din Legea privind aprobarea Nomenclatorului specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate nr.1070-XIV din 22 iunie 2000 și din Legea privind aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I nr.142-XVI din 7 iulie 2005. Prevederile contestate vizează asigurarea de către Guvern a *pregătirii cadrelor la specialitățile de profil medical și farmaceutic exclusiv în instituțiile de învățământ de stat*. Autorul sesizării consideră că prin normele legale contestate se instituie restricții de pregătire a cadrelor la specialitățile de profil medical și farmaceutic în instituțiile de învățământ privat, astfel aducându-se atingere libertății alegerii opțiunii educative și, în situația existentă, se restrânge nejustificat dreptul fundamental la învățătură, fără a exista un echilibru just sau proporționalitate între restrângerea acestui drept și scopul urmărit.

În procesul de examinare a sesizării Curtea Constituțională a dispus de opiniile președintelui Republicii Moldova, Parlamentului, Guvernului, Ministerului Educației, Ministerului Sănătății, Ministerului Justiției, Procuraturii Generale, care nu au susținut sesizarea cu mențiunea că stabilirea criteriilor de organizare și funcționare a sistemului de învățământ este un drept al legiuitorului.

Curtea Constituțională a considerat că obiectul sesizării excede domeniului său legal de competență, deoarece problemele abordate în sesizare constituie o chestiune de oportunitate și nu de constituționalitate și, prin Decizia nr. 7 din 04.07.2013, ***a sistat procesul pentru controlul constituționalității normelor contestate de avocatul parlamentar***.

Conform Curții europene a drepturilor omului, ”prin însăși natura sa, dreptul la instruire impune adoptarea unor reglementări din partea statului, care pot fi variabile în timp și în spațiu, în funcție de nevoile societății și de resursele comunității statale, în ansamblul ei, precum și în funcție de resursele membrilor acesteia”.¹⁶⁷ Pornind de la această constatare, dar având în vedere și procesul de racordare a cadrului normativ din domeniu la standardele internaționale și la principiile Procesului de la Bologna, tendințele de democratizare a învățământului superior și de

---

¹⁶⁷ CEDO, *Cauza privind unele aspecte ale legilor referitoare la utilizarea limbilor în procesul de educație din Belgia*

dezvoltare a autonomiei universitare, de asigurare a coexistenței învățământului public cu cel privat, ne menținem opinia că statul trebuie să păstreze principiul neutralității și al pluralismului în sistemul național de învățământ. Statul trebuie să recunoască în mod clar, prin lege, dreptul de a deschide și de a administra instituții de învățământ privat, posibilitatea ca aceste instituții să devină parte integrantă a sistemului național de învățământ și de a nu supune această recunoaștere decât unor condiții obiective, echitabile și nediscriminatorii, așa cum subliniază Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei¹⁶⁸.

Avocatul parlamentar Tudor Lazăr a sesizat Curtea Constituțională pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 29 din 06 martie 2012. Prin această lege a fost exclus temeiul de revizuire a unei hotărâri judecătorești în cazul declarării unei legi neconstituționale de către Curtea Constituțională, în acest scop fiind abrogată lit. f) de la art. 499 din Codul de procedură civilă. În sesizare avocatul parlamentar a susținut că anularea dreptului de a solicita revizuirea unei hotărâri, la pronunțarea căreia s-a reieșit dintr-o lege declarată neconstituțională, îngreuește accesul la justiție pentru a obține din partea instanțelor judecătorești o reparație efectivă a drepturilor vătămate. Excluderea acestui drept constituie o negare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și contravine articolului 54 din Constituție.

Prin Hotărârea nr. 16 din 25.06.2013, Curtea Constituțională **a declarat neconstituțională** norma contestată de avocatul parlamentar, menționând că excluderea lit. f) de la art. 499 al Codului de procedură civilă constituie o încălcare a articolelor 4, 20 și 54 din Constituție.

În altă sesizare avocatul parlamentar Tudor Lazăr a solicitat Curții Constituționale controlul constituționalității articolelor 4 și 5 din Hotărârea Parlamentului nr. 3 din 15.02.2013 cu privire la raportul Comisiei de anchetă pentru elucidarea modului de administrare de către organele abilitate a incidentului din 23 decembrie 2012 care a avut loc în Rezervația naturală ”Pădurea Domnească”. În opinia avocatului parlamentar, comisia de anchetă a desfășurat o activitate de jurisdicție extraordinară, fără a avea, potrivit Constituției, capacitatea și dreptul de a judeca și de a se pronunța asupra unor litigii care vizează de principiu drepturile subiective ale părților implicate. Comisia de anchetă în cauză a dat iar Parlamentul prin hotărârea sa a aprobat constatări de natură să influențeze rezultatul procedurilor judecătorești și verdictele prin care se constată vinovăția unor persoane, nu doar se constată o stare de fapt și se fac propuneri/recomandări.

Prin Hotărârea Curții Constituționale, pronunțate la 23 septembrie 2013, **sesizarea avocatului parlamentar a fost respinsă**, normele contestate fiind recunoscute constituționale în

---

¹⁶⁸ Rezoluția 1904(2012) Dreptul la libertatea alegerii educaționale în Europa.

măsura în care dispozițiile de natură procesual-penală și disciplinară nu vor fi obligatorii pentru Procuratura Generală, Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor. Totodată, *Curtea a formulat o adresă Parlamentului*, în vederea excluderii lacunelor din Regulamentul Parlamentului referitoare la atribuțiile comisiilor de anchetă.

Avocatul parlamentar Aurelia Grigoriu a sesizat Curtea Constituțională privind controlul constituționalității art. 4 lit.e) din Legea contenciosului administrativ prin care au fost excluse de sub controlul judiciar actele administrative referitoare la situațiile excepționale.

În argumentele sale avocatul parlamentar a susținut că principiul liberului acces la justiție se aplică indiferent de calitatea persoanei și se concretizează în posibilitatea depunerii oricărei cereri a cărei rezolvare este de competența instanțelor judecătorești. Caracterul legitim sau nelegitim al pretențiilor formulate în justiție este rodul judecării cauzei și el se constată prin hotărârea judecătorească. Potrivit Constituției Republicii Moldova, exercitarea dreptului de acces la justiție nu poate fi îngrădit prin lege, deoarece pe această cale se aduce atingere și existenței dreptului.

În perioada întocmirii prezentului raport, la 11 februarie 2014, Curtea Constituțională a pronunțat hotărârea privind controlul constituționalității normei contestate și a conchis că *prevederile contestate, care exceptează de la orice formă de control judiciar actele administrative referitoare la situațiile excepționale, sînt neconstituționale*. În același timp, Curtea a formulat o adresă Parlamentului prin care a semnalat necesitatea revizuirii integrale a normelor ce exclud anumite acte administrative de la orice formă de control judiciar.

Avocatul parlamentar Aurelia Grigoriu a solicitat Curții Constituționale controlul constituționalității articolului IV din Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 158 din 05.07.2012 și Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 221 din 19.10.2012. Potrivit opiniei autorului sesizării, modificările operate prin actele legislative menționate, în special sintagmele „*persoanele fizice rezidente și cele nerezidente*” și „*pe parcursul unui an calendaristic*”, îngrădesc drepturile fundamentale la libera circulație și dreptul la proprietate ale cetățenilor ce dețin dubla cetățenie și care folosesc vehicule înregistrate peste hotarele Republicii Moldova.

La momentul întocmirii raportului *sesizarea încă nu a fost examinată*.

O altă sesizare înaintată de avocatul parlamentar Aurelia Grigoriu are ca obiect de examinare prevederile pct. (6) și (7) din art. 3 al Legii privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte nr.273-XIII din 09.11.94 cu modificările operate prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 187 din 11.07.2012, în special sintagmele „*buletinele de identitate și permisele de ședere se completează în limba de stat*”, „*denumirea câmpurilor informaționale din buletinul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova se*

indică în limba de stat și în limba rusă”. Avocatul parlamentar consideră că în urma operării acestor modificări s-a creat un vid legislativ în privința obligativității de a ține cont de voința persoanei aparținând minorităților naționale la utilizarea dreptului să-și utilizeze numele, prenumele și patronimicul în limba minoritară și dreptul la recunoașterea oficială a acestora.

La 11 decembrie 2013 Curtea Constituțională ***a decis sistarea procesului*** privind controlul constituționalității prevederilor precitate, pe motiv că obiectul sesizării nu ridică probleme de constituționalitate.

CAPITOLUL IV

Promovarea drepturilor omului în comunitate

În anul 2013 CpDOM a organizat 69 de activități de promovare, printre care conferințe internaționale și naționale, întruniri, mese rotunde, ateliere de lucru, prezentări, difuzare de spoturi, afișare de bannere, organizarea de concursuri. (În anul 2011 – 54 de reuniuni, conferințe, mese rotunde, în 2012 – 68 de acțiuni de promovare).

De asemenea, au fost organizate 35 de activități de instruire a populației, 11 conferințe de presă și briefing-uri. CpDOM a editat 7 culegeri, pliante și materiale informative, acestea având ca teme combaterea torturii și relelor tratamente, a discriminării, promovarea toleranței și a diversității culturale, promovarea drepturilor copilului.

În anul 2013 au fost desfășurate o conferință internațională și una națională, două campanii: de promovare a toleranței și de combatere a torturii și relelor tratamente. „Respectarea dreptului copilului la abitație în familie. Analiza situației existente în Republica Moldova prin prisma practicilor pozitive ale altor țări” a constituit tema conferinței internaționale desfășurate de CpDOM, avocatul copilului Tamara Plămădeală, pe 4 octombrie curent.

Evenimentul a fost prilejuit de împlinirea a 5 ani de la crearea institutului avocatului parlamentar pentru drepturile copilului în Republica Moldova, reuniunea fiind organizată întru realizarea punctului 80, subpunctul 8 din Planul Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pe anii 2011-2014. În cadrul celor 3 sesiuni ale reuniunii internaționale au fost examinate următoarele teme: ***Cadrul legal privind protecția copiilor rămași fără de ocrotire părintească și a copiilor orfani; Mecanisme instituționale de protecție a copiilor rămași fără de ocrotire părintească și a copiilor orfani; Adopția națională și internațională – reglementări juridice și aspecte practice.*** La lucrările conferinței internaționale au luat parte aproximativ 70

de participanți, printre care **9 invitați străini**: secretarul ENOC, comisarul pentru copii și tineri din Scoția, Thomas Baillie; ombudsmanul din Letonia, Juris Jansons; adjunctul avocatului poporului din România, Ionel Oprea; consilierul superior din cadrul Oficiului cancelarului justiției, Margit Sarv; consilierul ombudsmanului pentru drepturile copilului din Croația, Daniejela Zagar; șeful Direcției pentru respectarea drepturilor copilului din cadrul Oficiului împuternicitului pentru drepturile omului al Radei ucrainene; reprezentanți ai organizației „Salvați copiii” din Federația Rusă. La eveniment au participat de asemenea demnitari din Republica Moldova cu atribuții în domeniu: viceprim-ministrul, președintele Consiliului național pentru protecția drepturilor copilului, Tatiana Potîng; ministrul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Valentina Buliga; consilierul prezidențial Mihail Șleahțișchi; reprezentanți ai administrației publice centrale și locale, lucrători din cadrul sistemului judecătoresc, reprezentanți ai societății civile și ai unor misiuni diplomatice.

Pe 10 decembrie, de Ziua Internațională pentru Drepturile Omului, Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova a desfășurat o reuniune de lucru la tema: “Implementarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014. Rolul și aportul autorităților publice locale: probleme și căi de îmbunătățire a situației în domeniu”. Evenimentul a întrunit **65** de participanți: reprezentanți ai autorităților publice locale (*președinte/vicepreședinte al raionului, coordonatori în domeniul drepturilor omului*), membrii Comisiei pentru implementarea planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014, parteneri externi ai CpDOM. În cadrul reuniunii a fost evidențiate dificultățile cu care se confruntă autoritățile publice locale în implementarea PNADO; lansate sugestii privind eventualele soluții pentru asigurarea realizării acțiunilor din PNADO; examinate modalitățile de cooperare între CpDOM și autoritățile publice locale. Provocările în implementarea PNADO pe care le au de înfruntat autoritățile publice locale a constituit subiectul discuției din cadrul primei sesiuni a reuniunii, moderate de către directorul CpDOM, avocatul parlamentar, Anatolie Munteanu, și directorul Congresului Autorităților Locale, Viorel Furdui. Cooperarea autorităților publice centrale și locale în implementarea PNADO a constituit tema celei de-a doua sesiuni a întrunirii, prezidate de către viceministrul Justiției Vladimir Grosu, care este și vicepreședintele Comisiei naționale de implementare a PNADO pe anii 2011-2014. Vladimir Grosu a propus pentru discuții un proiect de Ghid metodologic privind desfășurarea procesului de monitorizare a gradului de implementare a Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014 în cadrul autorităților publice locale.

Campania de combatere a torturii și relelor tratamente

Pe 25 iunie, Instituția națională pentru protecția drepturilor omului, Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii „Memoria” și Asociația Promo-LEX au lansat o campanie lunară de susținere a victimelor torturii și de prevenire a torturii. Ea a început pe 25 iunie, în ajunul Zilei Internaționale ONU pentru Susținerea Victimelor Torturii. Campania a inclus aproximativ **25 de activități**, printre care **amplasarea bannerelor cu mesaj antitortură în 20 de centre raionale**, organizarea în municipiile Bălți, Comrat și orașul Cahul, precum și în alte localități din țară, a unor mese rotunde, efectuarea de donații de materiale informative, ținerea de prelegeri pentru angajați ai organelor de drept și din sistemul penitenciar.

Campania menționată a fost lansată într-o conferință de presă susținută în comun de consilierul avocatului parlamentar Olga Vacarciuc, directorul executiv al RCTV Memoria, Ludmila Popovici, juristul Asociației Promo-LEX, Vadim Vieru, care au chemat autoritățile publice, instituțiile specializate, reprezentanții societății civile să-și intensifice eforturile pentru combaterea torturii și relelor tratamente, susținerea victimelor torturii și promovarea toleranței zero față de acest fenomen.

Respectiv, în cadrul campaniei antitortură, Reprezentanța Centrului pentru Drepturile Omului din Bălți a organizat pe 26 iunie o masă rotundă cu prilejul Zilei internaționale pentru susținerea victimelor torturii: “Prevenirea torturii, angajament sau sarcină a autorității publice”. La reuniune au participanți reprezentanții inspectoratelor de poliție, unităților militare, penitenciarelor, trupelor de carabinieri și Internatului Psihoneurologic din zona de nord a țării. S-a discutat despre acțiunile întreprinse de avocatul parlamentar prin prisma recomandărilor CPT în vederea îmbunătățirii condițiilor de detenție, precum și cele ce mai urmează a fi realizate pentru combaterea fenomenului torturii în țara noastră.

O altă masă rotundă la aceeași temă a fost organizată de către angajații Reprezentanței CpDOM din Comrat. Evenimentul care s-a desfășurat pe 26 iunie în incinta Departamentului Afacerilor Interne (DAI) din UTA Găgăuzia a întrunit reprezentanți ai acestei instituții, șefii inspectoratelor raionale de poliție din teritoriu și colaboratori ai izolatoarelor de detenție provizorie din cadrul acestora, procurori, reprezentanți ai APL și APC, ai Cancelariei de stat, ai altor instituții de stat.

Reprezentanța CpDOM din Comrat, în contextul campaniei lunare antitortură, **a asigurat difuzarea spotului video social „Tortura lasă urme” la posturile de televiziune locale GRT, ENY AI, ATV. Angajații reprezentanței au participat la o emisiune radio la tema combaterea torturii și relelor tratamente. Au fost elaborate broșuri cu ocazia aniversării a 6 ani de la instituirea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în Republica Moldova, în ziarul local „Vesti Gagauzii” a fost publicat un articol la tema “Activitatea MNPT în RM. Evoluțiile pozitive și problemele existente”.**

În cadrul campaniei antitortură Reprezentanța CpDOM din Cahul a organizat o masă rotundă pe 31 iulie 2013. La eveniment au participat reprezentanți ai inspectoratelor de poliție, procuraturilor teritoriale și specializate, precum și reprezentanții instituțiilor penitenciare și unităților militare din zonă.

La începutul anului 2013 a fost lansat Raportul de studiu „Tortura și relele tratamente față de copii /minori în contextul justiției juvenile: răspîndirea, impactul, prevenirea identificarea cazurilor, oferirea suportului și raportare”. Studiul a fost realizat de Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova și Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii „Memoria”, cu sprijinul metodic și financiar al Reprezentanței UNICEF în Republica Moldova. La eveniment au participat reprezentanți ai organizațiilor internaționale în Moldova, angajați ai Ministerului Afacerilor Interne, ai Procuraturii Generale, avocați, membri ai societății civile.

În continuarea acestei colaborări, în luna decembrie 2013, la CpDOM s-a desfășurat o masă rotundă de prezentare tehnică și lansare a proiectului: “Spune “NU” torturii și impunității în Republica Moldova și “DA” pentru o viață mai bună a minorilor în locurile de detenție”. Proiectul în cauză va fi realizat de RCTV „Memoria” și Departamentul Instituțiilor Penitenciare, un acord în acest sens fiind semnat în cadrul evenimentului de către directorul RCTV „Memoria”, Ludmila Popovici, și directorul interimar al DIP, Ana Dabija.

Problematica combaterii torturii a fost abordată de avocatul parlamentar, angajații CpDOM în peste 60 de informații, subiecte apărute în mass-media, la această temă fiind plasate peste 70 de materiale pe pagina web a instituției.

Activități la tema combaterii discriminării

Campania de promovare a toleranței

În perioada 15 - 30 noiembrie curent, Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova a desfășurat o Campanie de promovare a toleranței, care a inclus 26 de acțiuni ce au avut loc în diferite localități ale țării.

Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, susținut de IPNA “Teleradio-Moldova”, a desfășurat la Radio Moldova, Redacția pentru copii, emisiunea “Vocea copiilor” un concurs radiofonic la tema: “Toleranța este democrație”. La concurs au participat 65 de elevi din diferite localități ale țării. Lucrările copiilor vor fi utilizate la elaborarea în anul viitor a unei broșuri la tema promovării toleranței.

În perioada de referință angajații CpDOM au organizat ateliere de lucru la tema: „Persoanele cu dizabilități: între discriminare și toleranță” la Liceul „Mihail Kogălniceanu” din capitală, la Liceul Teoretic Ruseștii Noi, raionul Ialoveni, Liceul Teoretic din comuna

Budești. Activitatea a fost realizată în forma unei discuții interactive cu elemente de joc. Copiii au meditat asupra situației persoanelor cu dizabilități, au discutat despre dificultățile, stereotipurile și prejudecățile sociale, pe care le înfruntă aceste persoane.

Un ciclu de întâlniri la tema promovării toleranței cu participarea elevilor claselor superioare din satele Congaz, Congazgic, raionul Comrat, orașul Basarabeasca s-a desfășurat în organizarea angajaților Reprezentanților CpDOM din Comrat. Ei de asemenea au ținut prelegeri la tema combaterii violenței domestice la Universitatea de Stat din Comrat, Liceul Teoretic „D. Caraciobanu” din Comrat, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu” din aceeași localitate, Liceul Teoretic din satul Cotovscoe, raionul Comrat, Gimnaziul din s. Ciucur-Mingir, raionul Cimișlia. Subiectul în cauză a fost abordat de către șeful Reprezentanței Comrat a CpDOM, Svetlana Mironova, la întrunirea cu cetățenii din orașul Comrat și de șeful Reprezentanței Varnița a CpDOM, Veaceslav Ursu, la întâlnirea cu elevii claselor superioare de la Liceul Teoretic din localitate.

Angajații Reprezentanței CpDOM din Comrat au mai organizat o masă rotundă cu genericul: „Tinerii și dreptul la muncă: probleme și soluții”, la care au luat parte studenții facultăților de drept și de economie ale Universității de Stat din Comrat.

„Realizarea drepturilor cetățenilor la participare la administrația publică: experiență și probleme” a constituit subiectul mesei rotunde desfășurate de angajații CpDOM din Comrat, cu participarea reprezentanților societății civile – ONG-urile „M-Liga”, „Vdohnovenie”, „Ecologhiceschii klub”.

Problemele actuale vizînd integrarea socială a veteranilor, persoanelor în etate, a celor cu dizabilități au fost discutate în cadrul conferinței științifico-practice, care a avut loc de asemenea la Comrat cu participarea profesorilor de la Universitatea de Stat din Comrat și directorilor azilurilor pentru bătrîni din zonă.

Avocatul parlamentar Tudor Lazăr a participat la Clubul de presă „Discriminarea pe criterii de vîrstă”, organizat de Centrul de Investigații Jurnalistice.

În cadrul campaniei de promovare a toleranței, CpDOM a mai organizat trei reuniuni zonale în raioanele de nord, sud și de centru ale țării, respectiv în orașul Rîșcani, Cahul și Chișinău, în al căror cadru a examinat situația privind respectarea drepturilor persoanelor ce aparțin minorităților naționale prin prisma Convenției-cadru. La reuniune au participat președinți, vicepreședinți de raioane, reprezentanți ai instituțiilor publice raionale responsabili pentru domeniul respectarea drepturilor minorităților, reprezentanți ai societății civile din teritoriu, ai Oficiului Națiunilor Unite în Moldova și Biroului Relații Interetnice. Pe marginea celor stabilite în cadrul întrunirilor menționate, avocatul parlamentar Tudor Lazăr a formulat propuneri și recomandări autorităților responsabile în vederea ameliorării stării de lucruri.

Alte activități desfășurate pe parcursul anului la tema combaterii discriminării și a promovării toleranței

Pe 1 februarie a fost efectuată o razie a avocatului parlamentar Aurelia Grigoriu la Tîrgul locurilor de muncă, cu participarea jurnaliștilor de la 5 instituții media: Publika TV, Canal 3 TV, AP Info-Prim-Neo, Radio Moldova, Radio Vocea Basarabiei. Astfel, a fost semnalată problema discriminării unor categorii de persoane la angajare și atenționate instituțiile publice de resort privind neregulile admise de patroni.

Pe 9 aprilie, Reprezentanța Comrat a CpDOM a organizat masa rotundă: "Participarea societății civile la procesul de luare a deciziilor. Rolul autorităților locale în integrarea socială a comunității rome din Găgăuzia". În cadrul evenimentului s-au discutat problemele de integrare socială și participare a romilor la viața publică a regiunii, identificarea rolului autorităților locale în integrarea socială a comunității rome din Găgăuzia. La lucrările mesei rotunde au participat reprezentanți ai autorităților publice locale, ai comunității romilor și ONG-urile din regiune.

Tot în organizarea Reprezentanței Comrat a CpDOM, **în parteneriat cu Centrul european „Pro Europa”, pe 24 aprilie, în incinta Universității de Stat din Comrat, a avut loc Conferința științifico-practică „Particularitățile incluziunii sociale a reprezentanților diferitor etnii în Republica Moldova”**. La eveniment au fost dezbătute subiecte vizînd particularitățile politico-juridice ale incluziunii sociale a etniilor din țara noastră, cercetările etnopsihologice ale identității etnice, politica de stat privind reglementarea proceselor de dialog interetnic. A fost de asemenea prezentat proiectul „Transparența și responsabilitatea prin prisma acțiunilor comune ale instituțiilor media și societății civile din Moldova”. La eveniment au participat avocatul parlamentar Tudor Lazăr, vicepreședintele Adunării Populare a UTA Găgăuzia, Alexandru Tarnavschi, conducătorul Centrului „Pro Europa”, Ludmila Mitioglo, șeful Secției minorității naționale din cadrul Academiei de Științe a Moldovei, Ion Duminica, savanți care activează în domeniul etnopsihologiei, reprezentanți ai comunităților etnice bulgară, rusă, poloneză, profesori de la Universitatea de Stat din Comrat.

Pe 17 aprilie curent angajații Reprezentanței Cahul a Centrului pentru Drepturile Omului au participat la masa rotundă - „Promovarea respectării principiului nediscriminării în privința persoanelor cu dizabilități în orașul și raionul Cahul”. La masa rotundă au participat vicepreședintele raionului Cahul, reprezentanții APL, președintele asociației orbilor din raionul Cahul, președintele asociației persoanelor cu deficiențe de auz,

reprezentantul Direcția politici de protecție socială a persoanelor cu dizabilități din cadrul Ministerului Muncii și Protecției Sociale și Familiei, reprezentanții societății civile, precum și persoane cu dizabilități. În cadrul mesei rotunde s-au pus în discuție problemele privind incluziunea persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii, rolul APL în crearea condițiilor pentru acces la serviciile publice din orașul și raionul Cahul. Tot în cadrul mesei rotunde a fost prezentat raportul „Accesul persoanelor cu nevoi speciale la infrastructura socială: realitate și necesitate” elaborat de Centrul pentru Drepturile Omului.

La inițiativa Instituției naționale pentru drepturile omului, în mai multe instituții de învățământ din țară, în luna mai, o oră de educație civică s-a desfășurat la tema „Dialog intercultural. Unitate prin diversitate”, care a constituit și subiectul eseurilor scrise de elevi. CpDOM a solicitat de la conducerea instituțiilor de învățământ transmiterea celor mai bune lucrări ale copiilor, inclusiv a desenelor. Pe 31 mai, la festivitățile prilejuite de încheierea anului de studiu, 10 copiii-participanți la acțiunea CpDOM au primit diplome ale avocatului parlamentari și cărți.

Decada pentru drepturile omului *(20 de activități de promovare)*

În perioada 1-10 decembrie, Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, tradițional, a desfășurat Decada pentru Drepturile Omului, care a inclus acțiuni de promovare a drepturilor și libertăților fundamentale, de instruire a populației privind drepturile constituționale de care dispun și posibilitățile de apărare a acestora.

Decada – ediția 2013 a avut o semnificație aparte pentru că a fost prilejuită de aniversarea de 65 de ani de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului. CpDOM a marcat evenimentul într-o atmosferă de lucru cu discuții la tema **“Implementarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014. Rolul și aportul autorităților publice locale: probleme și căi de îmbunătățire a situației în domeniu”**. La finalul întrunirii, a avut loc festivitatea semnării unui acord de colaborare între CpDOM și Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității. De asemenea, directorul CpDOM, Anatolie Munteanu a înmănat premiile ombudsmanului, ediția - 2013 președintelui raionului Rîșcani, Ion Parea, și Organizației Amnesty International Moldova.

Pe subiectul importanței Declarației Universale pentru Drepturile Omului s-au axat **orele de educație civică care, la inițiativa CpDOM, al doilea ani consecutiv s-au desfășurat în instituțiile de învățământ din țară.**

Cu suportul Reprezentanței CpDOM din Varnița, în Liceul Teoretic din această localitate a avut loc o Decadă a drepturilor omului care a inclus un concurs de desene, ore de

dirigenție la tema drepturilor omului, mese rotunde, elaborarea de postere, desfășurarea orelor de educație civică la temă, difuzarea unei emisiuni radiofonice despre activitățile realizate în cadrul Decadei. Tot în această perioadă, la sugestia șefului Reprezentanței CpDOM din Varnița, a fost înființată o comisie pentru drepturile copilului în cadrul Consiliului elevilor care activează la Liceul Teoretic din localitate.

Instituția avocaților parlamentari – garant al respectării drepturilor omului a constituit tema prelegerii ținute de angajații Reprezentanței CpDOM din Bălți la Liceul Teoretic „Mihai Eminescu” din acest municipiu. Ei au participat de asemenea la lucrările conferinței organizate de Facultatea de Drept a Universității de Stat din Bălți cu genericul: „Prevenirea și combaterea violenței” și la masa rotundă „Violența între minori”, desfășurată de Primăria Bălți și Biblioteca municipală „Eugen Coșeriu”.

Angajații Reprezentanței CpDOM din Cahul au ținut prelegeri la Penitenciarul nr.5, la Liceul „Mihai Eminescu” din Cahul, au avut o întâlnire cu jurnaliștii de la ziarul „Cahul Expres”. CpDOM a făcut de asemenea mai multe donații de carte, materiale informative în domeniul drepturilor omului editate de Instituția națională de protecție și promovare a drepturilor omului: Bibliotecii Universității de Stat „Alec Russo”, Bibliotecii pentru copii, Bibliotecii municipale „Eugen Coșeriu” din Bălți, Bibliotecii Naționale, pentru repartizare la cele raionale, Bibliotecii Academiei de Științe, Bibliotecii de Drept, Bibliotecii municipale Cahul și celei de la Universitatea de Stat din Cahul, Bibliotecii Municipale Comrat și Bibliotecii Universității de Stat din Comrat, Bibliotecii din orașul Cantemir, ale gimnaziilor din s. Larga Nouă și s. Huluboaia.

În anul 2013 au fost desfășurate mai multe activități de promovare a CpDOM și de informare a cetățenilor despre posibilitatea apelării la asistența avocaților parlamentari.

În acest scop CpDOM a realizat un spoturi video și audio. În perioada 26 martie – 12 aprilie, de 2-3 ori pe zi, acestea au fost difuzate gratis la TV Moldova 1 și Radio Moldova. Spoturile au avut menirea să-i informeze pe cetățeni despre Instituția avocaților parlamentari, problemele cu care aceștia pot apela la CpDOM. Spotul video a fost plasat pe YouTube și pe site-ul instituției.

În anul 2013 au fost inaugurate încă două birouri publice ale avocatului parlamentar – pe 1 martie la Bălți și pe 5 aprilie la Comrat. Aceste structuri urmează să contribuie la facilitarea accesului cetățenilor la asistență, consultanță juridică la tema drepturilor omului.

Dezvoltarea parteneriatului cu societatea civilă, colaborarea cu APL și APC, partenerii externi

Colaborarea cu societatea civilă

În perioada de referință a fost consolidat parteneriatul stabilit în ani precedenți cu mai multe ONG-uri. În anul 2013 CpDOM a realizat mai multe acțiuni în colaborare cu RCTV „Memoria”: a fost făcut public studiul „Tortura și relele tratamente față de copii /minori în contextul justiției juvenile”, elaborat în comun; a fost desfășurată Campania antitortură, în această activitate fiind antrenată și Asociația PROMO LEX.

În anul 2013 a fost intensificat dialogul cu ONG-urile din teritoriu. Reprezentanța CpDOM din Comrat mai multe evenimente le-a organizat cu participarea reprezentanților societății civile din regiune: „Vesta”, „Pro-Europa”, „Vdohnovlenie”, Institutul de Democrație”, „M-Liga”.

De asemenea, în contextul desfășurării reuniunilor zonale la Rîșcani, Cahul și Chișinău, la tema respectării drepturilor minorităților naționale, au fost stabilite contacte cu ONG-urile care activează în domeniul dat în teritoriu.

Lansarea birourilor publice ale avocatului parlamentar la Bălți, pe 1 martie, și la Comrat pe 1 aprilie a fost posibilă de asemenea grație antrenării active în asigurarea funcționării structurilor în cauză a organizațiilor nonguvernamentale din teritoriu.

În perioada de referință, CpDOM a semnat cinci acorduri noi de colaborare cu diverse instituții și organizații.

În primul semestru al anului 2013 a fost semnat Memorandumul de colaborare între CpDOM și Institutul Național al Justiției, care la scurt timp s-a materializat în acțiuni concrete de instruire a angajaților CpDOM.

Asigurarea respectării drepturilor omului în instituțiile psihiatrice ale Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, sporirea gradului de profesionalism al colaboratorilor și consolidarea relațiilor dintre societatea civilă și structurile statului – a constituit scopul semnării unui Acord de colaborare între CpDOM și Institutul pentru Drepturile Omului. În corespundere cu acest acord, reprezentanți ai IDOM și ai CpDOM efectuează în comun vizite de monitorizare și preventive la internatele psihoneurologice, pe marginea acestora urmînd a fi elaborate recomandări și propuneri de perfecționare a cadrului normativ în domeniu. De asemenea, acordul prevede organizarea în comun a unor diverse acțiuni menite să abordeze probleme de actualitate din domeniul sănătății mintale și protecției sociale a grupurilor vizate de cetățeni. O asemenea activitate a fost organizată în luna decembrie. În cadrul

conferinței de presă: „Violări ale drepturilor omului în cadrul instituțiilor psihiatrice din Moldova”, susținute de directorul IDOM Vanu Jereghi și consultantul principal al avocatului parlamentar Olga Vacarciuc, au fost prezentate date privind neregulile depistate la mai multe internate psihoneurologice din țară și recomandările făcute autorităților de resort în vederea eliminării acestora.

Pe 5 decembrie Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova și Asociația Obștească ”Centrul de Resurse Juridice din Moldova” (CRJM) au semnat un Acord de colaborare în vederea implementării proiectului „Analiza fenomenului discriminării în câmpul muncii în Republica Moldova”. Acordul prevede cooperarea CpDOM și CRJM în analizarea compatibilității legislației naționale în domeniul nediscriminării în câmpul muncii cu standardele CoE și UE, identificarea victimelor discriminării în câmpul muncii, efectuarea unui schimb de informații privind cazuri concrete de discriminare în câmpul muncii; desfășurarea unor activități comune de promovare în scopul sensibilizării opiniei publice privind problema în cauză.

Pe 10 decembrie, a fost semnat un acord de colaborare între CpDOM și Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, în scopul consolidării procesului de promovare, respectare și protejare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Un alt acord de colaborare a fost semnat de Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova cu organizația „Academia Nicolae Dumitrescu”. Obiectivele colaborării țin de instituirea unui parteneriat pentru promovarea standardelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Parteneri externi ai CpDOM

În anul 2013 CpDOM a semnat un acord de colaborare cu Instituția ombudsmanului din Ungaria. Acordul prevede efectuarea unui schimb reciproc de informații privind experiența de activitate în domeniul protecției și promovării drepturilor și libertăților fundamentale, organizarea în comun a unor reuniuni internaționale în domeniu, acordarea de suport informațional.

O dovadă a funcționalității parteneriatului stabilit în anul trecut între CpDOM și Instituția ombudsmanului din Ucraina a fost acțiunea comună din 17 mai a avocatului parlamentar Aurelia Grigoriu și omologului său ucrainean Valeria Lutkovskaia de inspectare a punctelor vamale de trecere moldo-ucrainene, ca reacție la sesizările unor cetățeni ai Republicii Moldova de lezare a drepturilor fundamentale la trecerea acestora de partea

ucraineană. Urmare a vizitei de documentare, ombudsmanii **au identificat problemele existente la compartimentul respectarea drepturilor omului la punctele de trecere a hotarului de stat Maiaki-Udobnoe-Palanka, Starokazacie - Tudora și au prezentat conducerii Republicii Moldova și, respectiv, Ucrainei recomandări pentru eliminarea acestora.**

Cooperarea cu APL și APC

În anul 2013, CpDOM a continuat colaborarea cu partenerii tradiționali ai instituției: Procuratura, Ministerul de Interne, Departamentul Instituțiilor Penitenciare, Ministerul Justiției, MMPSF, Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal atât în realizarea atribuțiilor ce țin de repunerea în drepturi a petiționarilor, a activităților din cadrul MNPT, cât și în acțiunile de promovare a drepturilor omului și de instruire. Astfel, angajații CpDOM au desfășurat seminare în mai multe instituții publice, asigurându-se pe principii de reciprocitate participarea la evenimentele organizate la teme vizînd respectarea drepturilor omului.

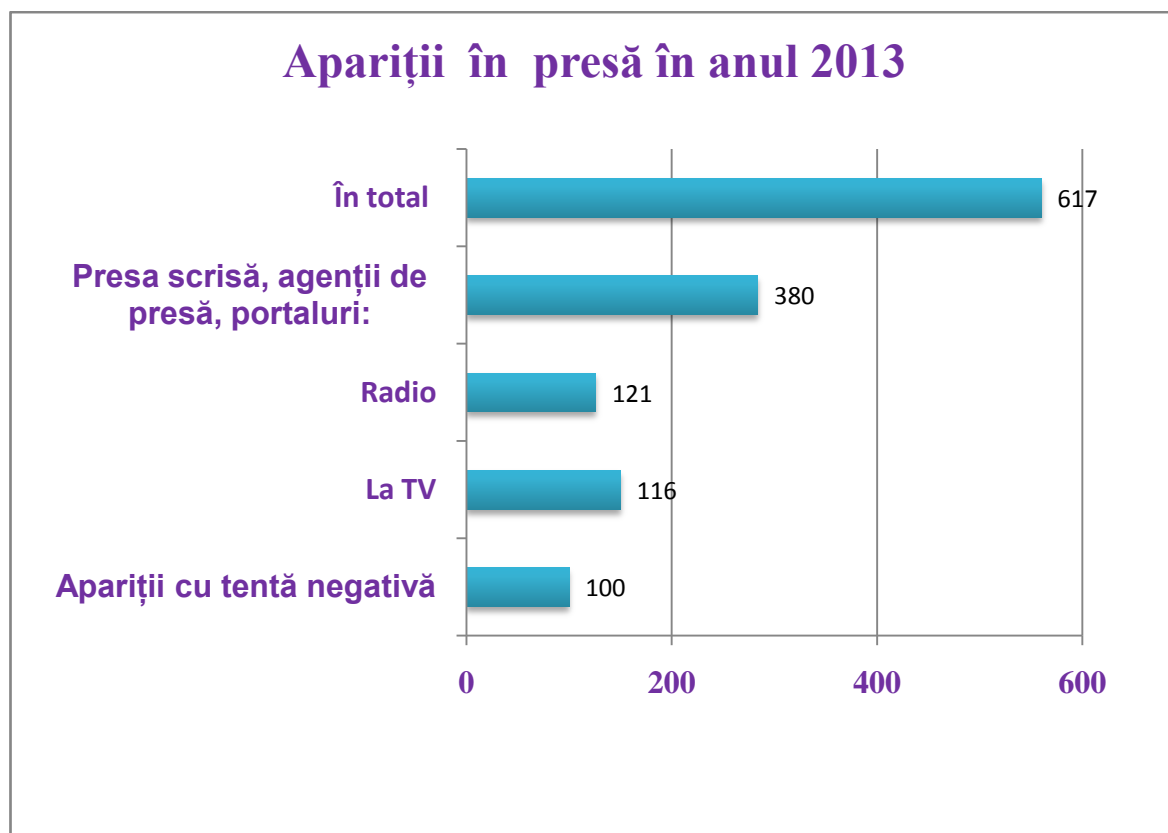
Totodată, în anul 2013 au fost înregistrate evoluții pozitive în ceea ce privește intensificarea dialogului cu autoritățile publice locale. Desfășurarea reuniunilor zonale în problemele respectării drepturilor minorităților la Rîșcani, Cahul și Chișinău, precum și reuniunea care a avut loc pe 10 decembrie la tema implementării PNADO de APL au contribuit la stabilirea unor contacte directe cu factorii de decizie raionali. Acțiunile în cauză au oferit oportunități pentru un schimb larg de opinii privind problemele din domeniul respectării drepturilor omului cu care se confruntă autoritățile publice locale, dar și prilejuri pentru a ne reafirma o dată în plus disponibilitatea de a colabora pentru ameliorarea stării de lucruri în sfera dată.

Mediatizarea activității CpDOM, consolidarea relațiilor cu mass-media

În anul 2013 a fost menținută tendința pozitivă de creștere a vizibilității CpDOM în societate. Asta după ce în anul trecut numărul aparițiilor în presă privind activitatea ombudsmanilor s-a triplat de la 217 în anul 2011 la 614 subiecte mediatizate în 2012.

Astfel, datele statistice privind vizibilitatea instituției **în anul 2013 cu 617 de apariții în presă** sînt comparabile cu cele din anul trecut. Atît doar *că nu toate informațiile din presă au avut un mesaj pozitiv – în peste 100 de subiecte au fost lansate critici la adresa a doi avocați parlamentari implicați în mai multe scandaluri.* Efectul acestora asupra imaginii instituției s-a făcut simțit în scurt timp de la producerea incidentelor. În particular, în lunile iulie-august mesajul materialelor informative, subiectelor din presă despre avocații parlamentari vizați, dar și despre CpDOM în ansamblu a fost unul preponderent negativ. Ulterior se resimte o scădere a interesului instituțiilor media față de avocații parlamentari, din cauza reducerii credibilității

acestora în societate. Începînd cu luna septembrie, Centrul pentru Drepturile Omului s-a aflat în atenția opiniei publice în contextul examinării în Guvern, Parlament și adoptării ulterioare a Legii cu privire la avocatul poporului.

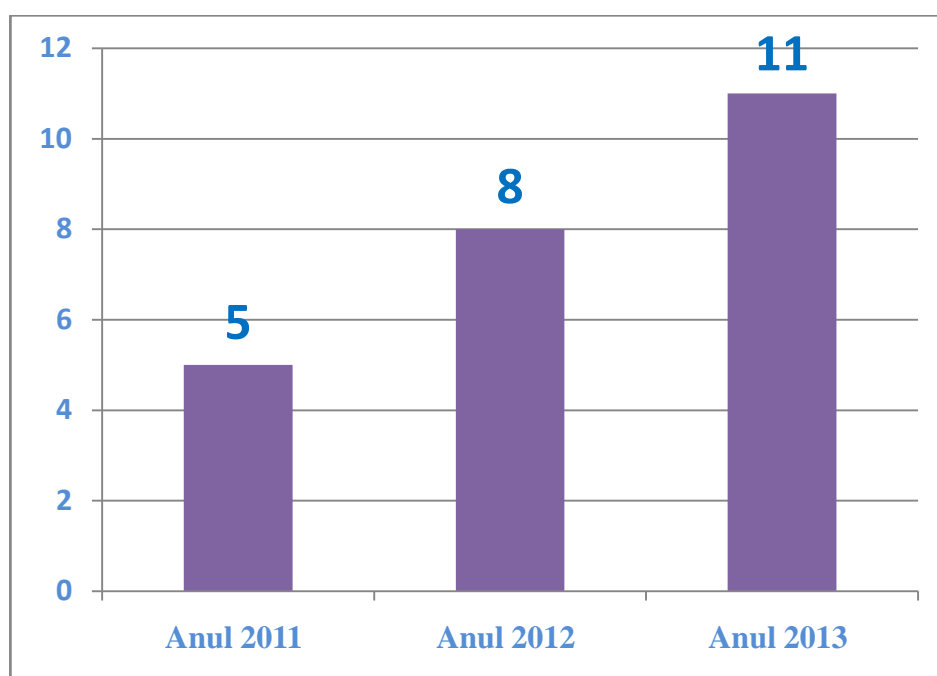
Nici în anul 2013 nu s-a reușit fortificarea capacităților reprezentanților CpDOM de colaborare cu instituțiile media din teritoriu. Din această cauză prezența CpDOM și a avocaților parlamentari în mass-media din teritoriu rămîne a fi nesemnificativă: 100 de apariții pe parcursul anului, față de 108 în anul 2012. Datele privind colaborarea cu mass-media regională sunt următoarele: *Reprezentanța Comrat – 79 de apariții în mass-media, Reprezentanța Cahul – 11, Reprezentanța Bălți – 8.*

Mai mediatizate au fost subiectele la tema combaterii torturii și relelor tratamente (campania antitortură, recomandarea CpDOM de a sista activitatea Penitenciarului nr. 13); sesizările la Curtea Constituțională ale avocatului parlamentar Anatolie Munteanu privind vaccinarea obligatorie, castrarea pedofililor, limita de vîrsta de 35 de ani pentru doctoranzi sub aspectul discriminării; diverse probleme ce țin de asigurarea respectării drepturilor copilului; prezentarea Raportului CpDOM pentru anul 2012.

Pînă pe 23 septembrie au fost organizate 11 conferințe de presă și briefinguri, față de 7 în anul 2012. Acestea au vizat probleme privind *medierea în cauzele penale cu implicarea*

minorilor; proiectul de lege privind copii în situație de risc; enciclopedia privind viața sexuală; prezentarea publică a raportului CpDOM pentru anul 2012; inspectarea la punctele de trecere moldo-ucrainene. Conferințe de presă au fost organizate cu prilejul Zilei internaționale a copilului, cu prilejul Zilei internaționale de susținere a victimelor torturi, au avut ca teme: „Copii - pacienți victime ale malpraxisului: lipsă de atitudini și de soluții”; „Închiderea parcului copiilor din capitală: exces de puterea din partea autorităților sectorului Rîșcani și ale municipiului Chișinău”; „Violări ale drepturilor omului în cadrul instituțiilor psihiatrice din Republica Moldova”.

Conferințe de presă organizate de CpDOM în perioada 2011-2013

Autosesizări ale avocaților parlamentari din presă

Un argument în favoarea menținerii unei interacțiuni constante a CpDOM cu instituțiile media îl constituie sporirea numărului reacțiilor CpDOM la semnalele din presă despre cazuri de încălcare a drepturilor omului. În anul 2013 avocații parlamentari s-au autosesizat pe marginea subiectelor apărute în mass-media privind situații de nerespectare a drepturilor omului, avînd ca temă: poluarea mediului ambiant; starea catastrofală a râului Bîc; defrișarea unor sectoare de păduri; tratamentul degradant la care polițiștii de frontieră ar fi supus cîteva persoane; semnale privind cazuri de relații neregulate în armată; mai multe semnale privind posibile atentate la libertatea presei; neregulile comise la construcția mansardelor; reorganizarea gimnaziului din

localitatea Troița Nouă din raionul Anenii Noi; neregulile comise de unii angajatori; maltratarea pacienților din spitalele de psihiatrie, implicit abuzarea unui medic de pacientele sale cu probleme de sănătate mintală. Acest din urmă subiect și rezultatele obținute după intervenția avocatului parlamentar au avut o rezonanță în mass-media.

Un exemplu pozitiv de soluționare a unor probleme, urmare a autosesizării avocatului parlamentar din presă a fost acel privind refuzul comisiilor de admitere din instituțiile de învățământ superior de a primi dosarele absolvenților instituțiilor cu predare în limba rusă care solicită înmatricularea la o facultate cu predare în limba de stat. Într-un mesaj expediat ministrului Educației Maia Sandu, directorul CpDOM Anatolie Munteanu a recomandat demnitarului să intervină cu dispozițiile de rigoare în scopul înlăturării oricăror practici administrative derivate din interpretarea neconformă a prevederilor Regulamentului de organizare și desfășurare a admiterii la studii superioare de licență (ciclul I) în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova. Ministerul Educației a reacționat la sesizarea avocatului parlamentar, Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova fiind ulterior informat (scrisoarea nr. intr.2141 din 30.07.2013) despre faptul că *Ministerul Educației a obligat Comisiile de admitere să accepte dosarele candidaților alolingvi la o specialitate cu instruire în limba română și să remedieze cazurile concrete, respectând drepturile conform Constituției și Legii cu privire la asigurarea egalității.*

Perfecționarea paginii oficiale a CpDOM

În anul 2013 s-au înregistrat performanțe în optimizarea structurii și conținutului paginii oficiale a CpDOM. În cadrul conferinței de presă de prezentare publică a Raportului de activitate CpDOM pentru anul 2012, pe 30 aprilie, **a fost lansată versiunea nouă a paginii web a CpDOM.** Pentru promovarea în mediul on-line, au fost create conturi în rețelele de socializare YouTube, Facebook și Tweeter, care au fost atașate noului site.

În contextul conferinței internaționale „Respectarea drepturilor copilului la abitație în familie. Analiza situației existente în Republica Moldova prin prisma practicilor pozitive ale altor țări”, care s-a desfășurat pe 4 octombrie a fost lansată pagina copiilor de pe site-ul CpDOM.

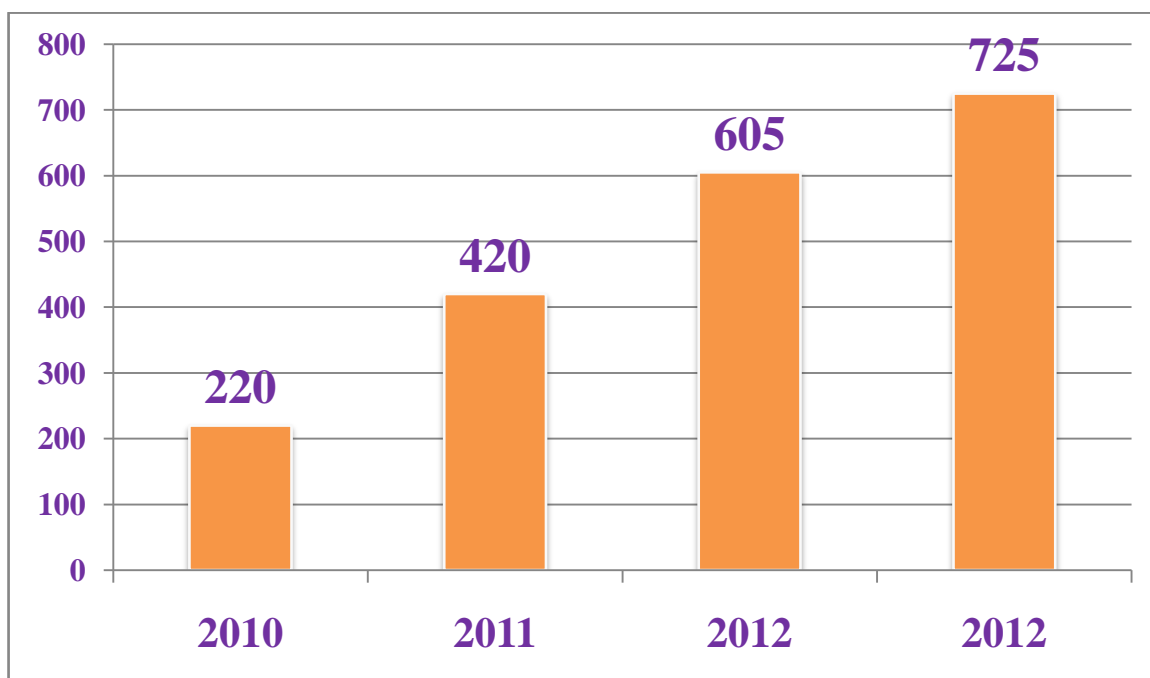
Aceasta are ca obiectiv informarea copiilor despre drepturile omului, precum și crearea unui spațiu virtual de discuție la această temă între părinți și copii. Astfel, adulții (părinții, tutorii, părinții adoptivi, pedagogii, asistenții sociali) vor găsi materiale utile dar și răspunsuri la întrebările frecvente. Pagina va include un joc on-line la tema drepturilor omului pentru copiii.

În anul 2013 a fost elaborată o nouă aplicație care se referă la activitatea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii. Aceasta va începe să activeze la începutul anului 2014 în formă de hartă interactivă, cu informații redactate la zi privind vizitele efectuate în cadrul MNPT în fiecare instituție din țară unde sunt deținute persoane private de libertate. Informația va fi prezentată în conformitate cu structura teritorial-administrativă și va conține date despre fiecare instituție penitenciară în parte. Pe lângă tabloul general al activității MNPT, utilizatorii vor putea accesa informații referitoare la orice instituție: numărul de vizite efectuate în cadrul MNPT, rapoartele elaborate pe marginea acestora, actele de reacționare și răspunsurile autorităților vizate. Prezentarea logică și bine structurată a informațiilor privind activitatea MNPT va asigura transparență acestuia și accesul oricărui utilizator la informațiile respective în volum deplin și termen optim.

La inițiativa CpDOM, în anul 2014 paginile web ale tuturor instituțiilor publice centrale urmează a fi completate cu aplicații care să faciliteze accesul persoanelor cu dizabilități de vedere la informațiile plasate pe site-urile autorităților publice centrale.

În anul 2013 pe site-ul instituției au fost plasate 725 de informații, față de 605 în anul 2012, 420 de materiale în tot anul 2011 și 220 în tot anul 2010.

Actualizarea paginii web a CpDOM (materiale plasate)

Activități de instruire a populației

În anul 2013 angajații CpDOM au participat în calitate de formatori sau au organizat 35 de acțiuni de instruire a populației, a unor grupuri profesionale. Subiectele vizate s-au referit în temei la chestiuni privind asigurarea respectării dreptului la ocrotirea sănătății; informarea despre drepturile femeilor, dreptul la ajutor social, respectarea drepturilor copiilor; consolidarea eforturilor în combaterea relelor tratamente; fortificarea capacităților comunităților afectate de TBC, realizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități și combaterea discriminării categoriei vizate de persoane; participarea romilor la viața publică; integrarea socială a persoanelor cu dizabilități; protecția drepturilor omului în locurile de detenție, mecanisme de apărare a drepturilor omului.

Activitatea editorială

În anul 2013 CpDOM a publicat 7 titluri de materiale informative, broșuri și culegeri. A fost editat Raportul CpDOM pentru anul 2012, Culegerea materialelor Conferinței internaționale „5 ani de la instituirea MNPT în Republica Moldova”, ediții bilingve ale broșurilor „Convenția pentru drepturile copilului” și „Drepturile copiilor”. A mai fost publicate „Ghidul juridic pentru victimele violenței domestice”, pliantul „Trei garanții împotriva relelor tratamente”, un Calendar al zilelor internaționale în domeniul drepturilor omului pentru anul 2014.

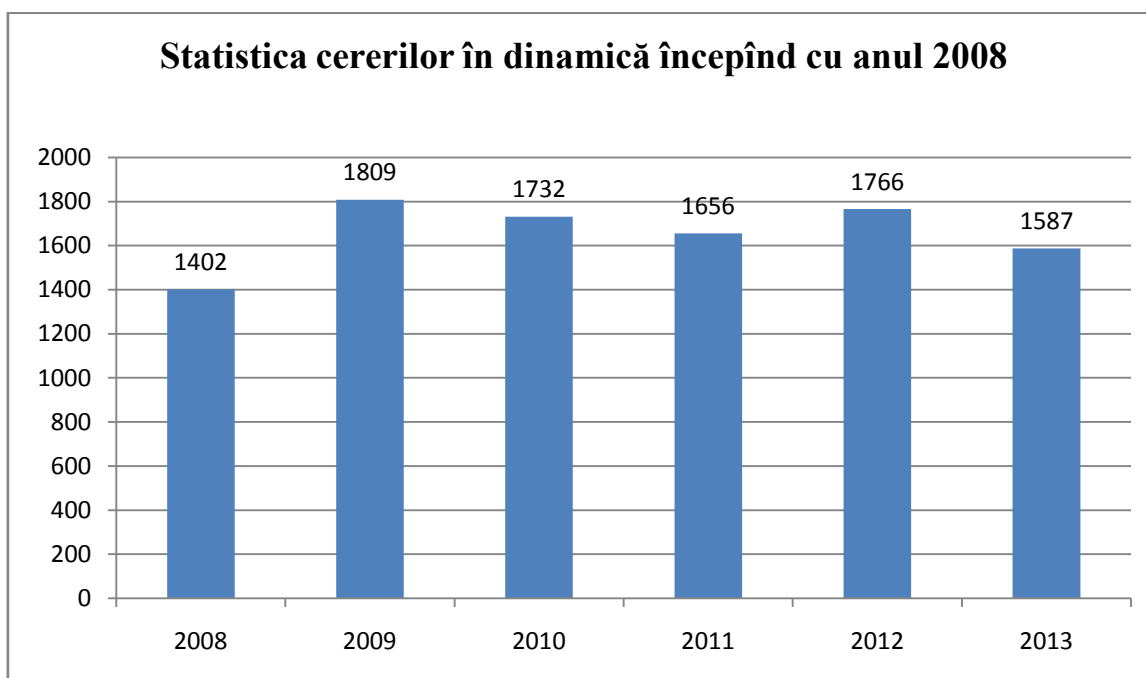
CAPITOLUL V

Alte aspecte ale activității Centrului pentru Drepturile Omului în anul 2012

1. Activitatea Centrului pentru Drepturile Omului în cifre

Pe parcursul anului 2013, la Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova au fost înregistrate 1587 de cereri, dintre care la oficiul central din Chișinău au fost recepționate 1261 de cereri, la reprezentanțele CpDOM, respectiv, din Cahul - 70, din Bălți - 145, din Comrat - 76 și din Varnița - 35 adresări.

Diagrama 1

Statistica cererilor înregistrate la Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova în ultimii ani denotă un număr relativ constant de adresări. Totodată, motivele celor mai frecvente cereri rămân preponderent aceleași - pretinsele încălcări ale dreptului la acces liber la justiție, ale dreptului la securitate și demnitate personală, nerespectarea dreptului la asistență și protecție socială, precum și a dreptului la proprietatea privată.

Remarcăm că din anul 2010 subiectul cel mai des abordat de către solicitanți a fost pretinsa încălcare a dreptului de acces liber la justiție, numărul petițiilor fiind relativ constant. În anul 2013, rata adresărilor din numărul total înregistrat cu acest subiect a constituit circa 23%, iar în anii 2012 - 2011 - de 22%.

Spre exemplu:

- în 72 de cazuri (4,5%) se reclamă pretinsa tergiversare a examinării cauzelor,
- în 78 de cazuri (4,9%) - neexecutarea hotărârilor judecătorești,
- în 51 de cazuri (3,2%) se invocă dezacordul cu sentința/hotărârea pronunțată,

- în 167 de cazuri (10,5%) - nerespectarea principiului contradictorialității procesului.

Analiza generală a adresărilor la CpDOM, începînd cu anul 2008, conform dreptului pretins lezat (tabelul 1), demonstrează o scădere a numărului de adresări la capitolul securitatea și demnitatea personală, tendință mai evidentă din anul 2011. Considerăm că acest fapt ar putea fi generat de intensificarea activității Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, dar și de alți factori. Printre aceștia ar putea fi și crearea în anul 2010 a secției combaterea torturii în cadrul Procuraturii Generale, precum și desemnarea procurorilor specializați în cadrul procuraturilor teritoriale, instituirea liniei fierbinți pentru recepționarea cazurilor aplicării relelor tratamente în cadrul Procuraturii Generale. De asemenea, considerăm relevant, în acest context, dotarea penitenciarelor și inspectoratelor de poliție cu camere de supraveghere video, dar și instruirea continuă cu privire la standardele naționale și internaționale în domeniul drepturilor omului a personalului instituțiilor care asigură detenția persoanelor, organizată de către funcționarii CpDOM

Deși dinamica adresărilor la acest compartiment în ultimii ani este în scădere, faptul că acestea ocupă locul doi din numărul total demonstrează că fenomenul relelor tratamente persistă în societate.

În anul 2013 cea mai invocată problemă în acest sens au fost condițiile de detenție în instituțiile penitenciare - în 150 de cazuri. Pentru comparație, în anul 2012 au fost înregistrate 133 de plîngeri similare iar în 2011 – 134. În anul 2013 în 32 de cazuri a fost semnalată aplicarea torturii și tratamentelor inumane sau degradante, în 2012 - în 40 de cazuri și în anul 2011- în 50 de cazuri. 32 de adresări se referă la lezarea demnității personale în anul 2013, în anii 2012 și 2011 - în 28 de cazuri. De asemenea, în alte 10 petiții înregistrate în 2013 la CpDOM au fost invocate diverse probleme ce țin de respectarea procedurii la reținere sau arestare, față de 12 cazuri în anul 2012 și 3 – în anul 2011.

Pe de altă parte, în ultimii 3 ani se observă o tendință de creștere a numărului petițiilor în care se invocă nerespectarea dreptului la asistență și protecție socială, dar și a dreptului la ocrotirea sănătății.

Clasificarea adresărilor potrivit dreptului pretins lezat

Tabelul 1

Tematică		2013	2012	2011	2010	2009	2008
1	Accesul liber la justiție	368	397	361	429	392	401
2	Securitatea și demnitatea personală	224	217	280	422	536	264
3	Dreptul la asistență și protecție socială	181	187	190	172	177	127
4	Proprietate privată	80	144	113	148	136	78
5	Acces la informație	121	93	130	160	146	131
6	Dreptul la muncă	76	109	93	73	110	73
7	Viața familială	81	116	92	117	88	27

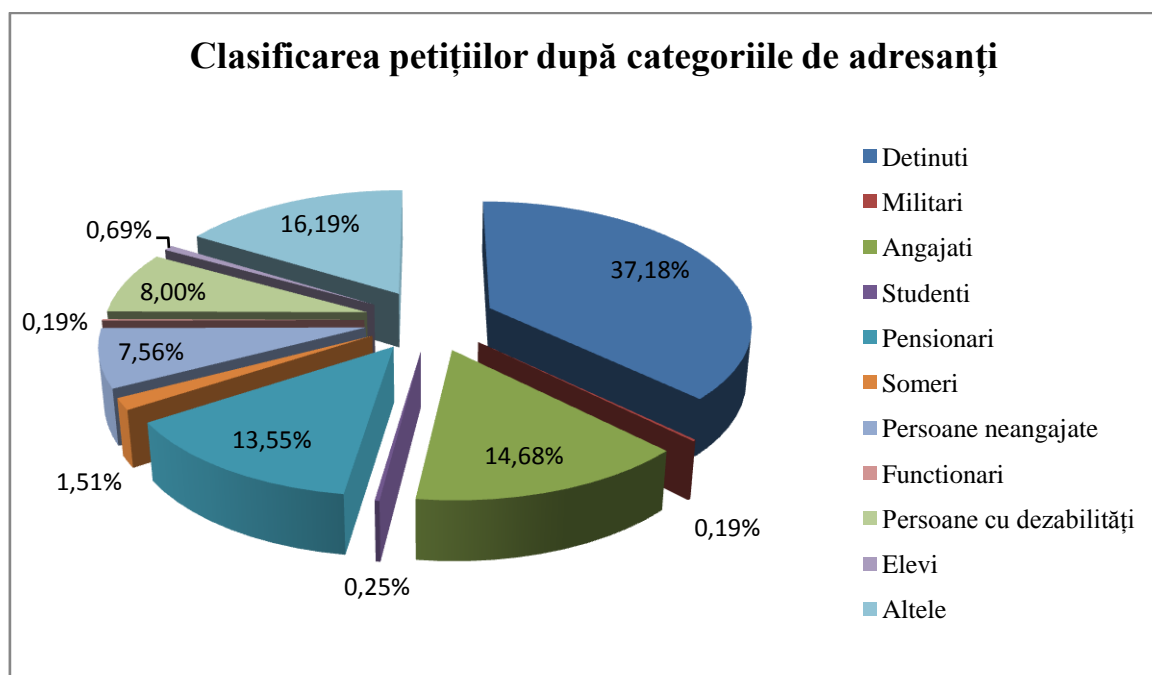
8	Dreptul la apărare	45	45	54	39	69	12
9	Viața intimă și privată	7	6	21	12	12	4
10	Dreptul la instruire	24	39	25	16	9	2
11	Dreptul la petiționare	12	17	25	37	15	23
12	Dreptul la libera circulație	11	12	10	30	18	10
13	Dreptul la ocrotirea sănătății	52	59	50	45	43	44
14	Libertăți personale	35	35	16	4	9	11
15	Dreptul la administrare	17	12	13	10	2	5
16	Dreptul la cetățenie	14	7	7	3	5	6
17	Dreptul de vot și de a fi ales		1	2	1	-	-
18	Altele	239	270	170	5	98	178

Notă. La rubrica "Altele" sînt incluse cererile în care nu se invocă încălcarea unui drept constituțional și nu pot fi încadrate în sistemul de evidență automatizată a adresărilor parvenite la CpDOM, cum ar fi drepturile consumatorilor, solicitarea consultațiilor juridice, interpretarea actelor normative, precum și cereri cu presupuse încălcări care au avut loc în afara teritoriului Republicii Moldova.

Nemulțumirile persoanelor din grupurile sociale cu un risc sporit de vulnerabilitate se referă la neasigurarea dreptului la asistență și protecție socială, acestea plasîndu-se constant pe poziția a treia. În particular, în 81 de cazuri petiționarii susțin că nu le sînt acordate înlesnirile sociale cuvenite, 63 de persoane consideră că nu li se asigură dreptul la un trai decent, iar în 37 de cazuri se reclamă modul de calculare a prestațiilor. De regulă, problemele abordate la acest capitol pot fi soluționate doar urmare a elaborării/revizuirii politicilor publice în domeniul social-economic. Din acest motiv, avocații parlamentari intervin în special în cazurile care prezumă admiterea unor erori în stabilirea prestațiilor sociale și în cele în care pot fi găsite soluții de alternativă.

Din numărul total al persoanelor care pe parcursul perioadei raportate s-au adresat la Centrul pentru Drepturile Omului, 37,18% o constituie deținuții, 14,68% - angajații, 13,55% - pensionarii, 7,56% - persoane neangajate, 8,00% - invalizii, 0,25% - studenții, 1,51% - șomerii, precum și alte categorii mai puțin numeroase, date reflectate procentual în figura nr.7.

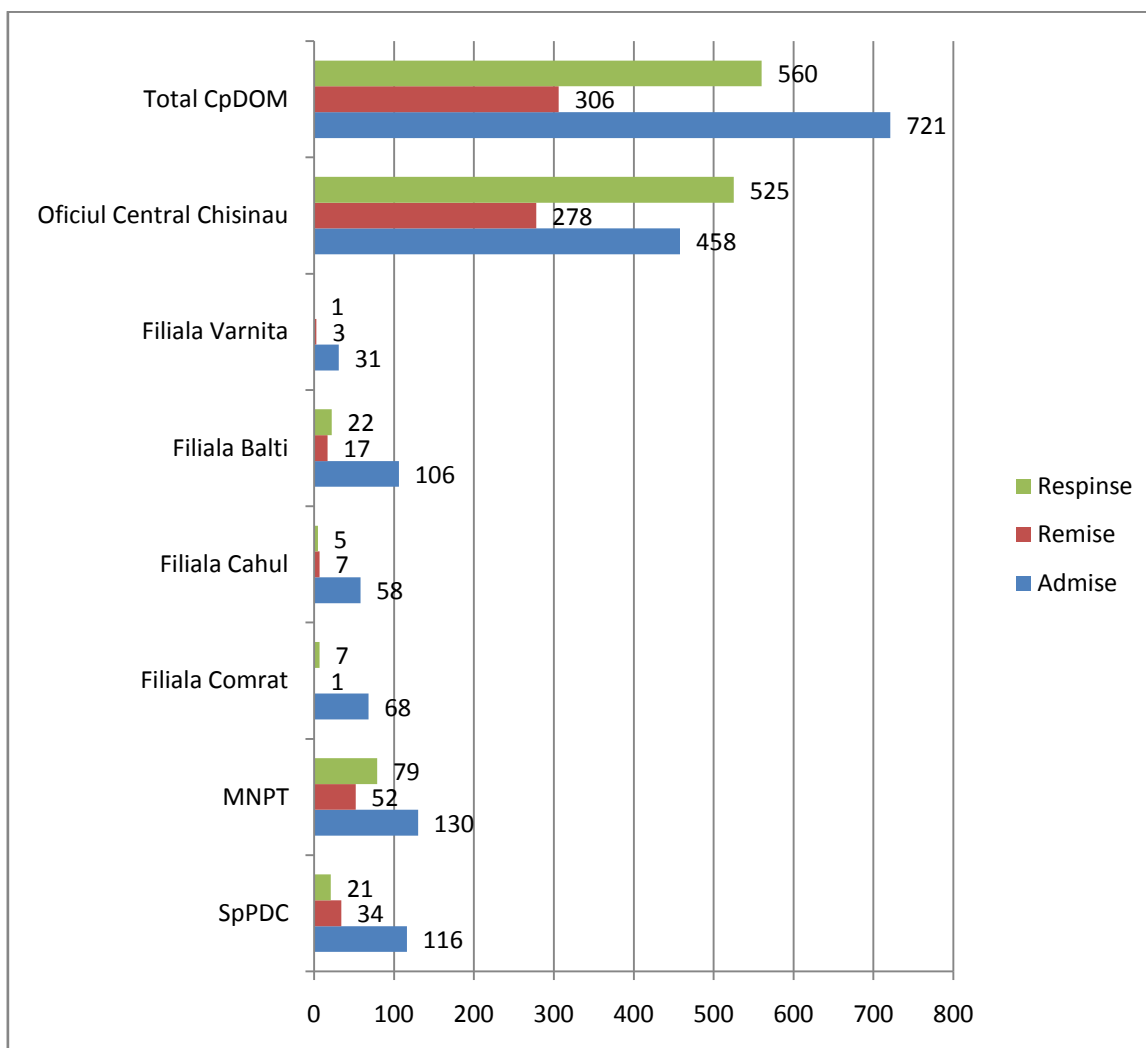
Figura nr.7

Analiza categoriilor de adresanți din anii precedenți relevă că pe primul loc se plasează adresările care parvin de la deținuți (excepție fiind anul 2008, în care pe acest loc se aflau persoanele angajate în câmpul muncii), urmînd persoanele angajate în câmpul muncii. De asemenea, CpDOM constată o creștere a adresărilor de la persoanele cu dizabilități și pensionari.

Examinarea cererilor are drept scop identificarea dreptului pretins lezat, verificarea caracterului temeinic al cererii în raport cu cadrul legislativ și normativ național și internațional, examinarea posibilității de implicare a ombudsmanului, iar în cazul în care cererea se află în afara mandatului, este identificată instituția competentă pentru soluționarea cazului.

Clasificarea cererilor în funcție de decizia adoptată

Dintre cele 1587 de cereri înregistrate, 721 (45,4 %) - au fost acceptate spre examinare. Pe cazurile date au fost emise acte de reacționare; a fost solicitat concursul organelor și persoanelor cu funcții de răspundere; au fost înaintate propuneri de modificare a legislației etc.

În 306 (19,3 %) de cazuri cererile au fost remise spre examinare autorităților competente cu trimitere la prevederile art. 20 lit. c) din Legea nr. 1349 din 17.10.1997, fiind instituit controlul avocatului parlamentar asupra rezultatelor examinării. Alte 560 (35,3 %) de cereri au fost respinse în temeiul art. art. 16, 17 și 18 din Legea cu privire la avocații parlamentari, petiționarilor indicându-se procedurile pe care sînt în drept să le folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile.

Dinamica de creștere a cuantumului petițiilor acceptate spre examinare se datorează tendinței generale de dezvoltare a capacităților instituției de a identifica temeiul de reacționare.

Astfel, de la 21% de petiții acceptate în anul 2008 această cotă procentuală a evoluat pînă la 45,4 % în anul 2013.

Respectiv, acest fapt a generat și majorarea treptată a numărului actelor de reacționare emise de avocații parlamentari în adresa autorităților publice care se fac vinovate de încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului (vezi tabelul 2).

Pentru avocații parlamentari principalele surse de identificare a problemelor de sistem și a lacunelor legislative rămîn a fi plîngerile cetățenilor și informația primită în cadrul audiențelor.

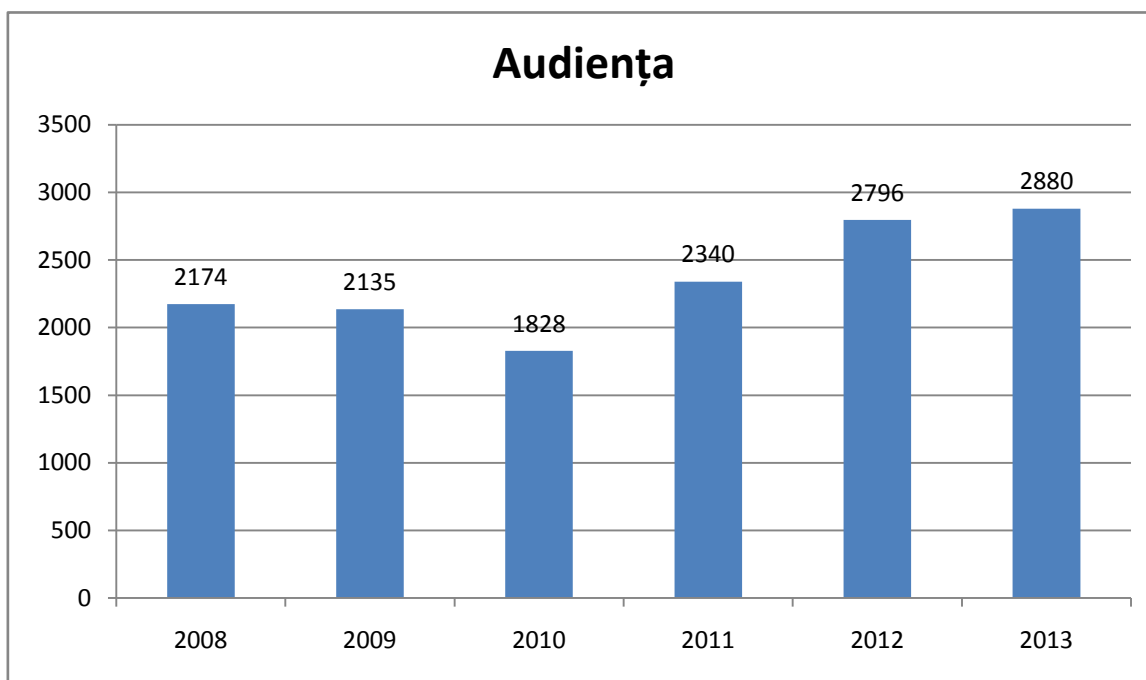
Primirea în audiență a cetățenilor are loc zilnic în sediul CpDOM și ale reprezentanțelor Centrului din mun. Bălți, or. Cahul, or. Comrat, Varnița, precum și în sediile autorităților publice locale sau ale instituțiilor, organizațiilor indicate de avocații parlamentari.

La inițiativa Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova, au fost deschise trei Birouri Publice ale Avocatului Parlamentar: în mun. Chișinău (2012) în mun. Bălți și mun. Comrat (2013). Aceste entități au fost create în scopul de a consolida cooperarea cu sectorul asociativ în domeniul promovării și protecției drepturilor omului și a realiza drepturile persoanelor cu dizabilități, din păturile social vulnerabile și victimelor violenței.

Pe parcursul anului 2013 avocații parlamentari și funcționarii CpDOM au primit în audiență 2880 de persoane, dintre care la sediul central - 1020 (35,4%) și la reprezentanțele din teritoriu, după cum urmează: Comrat - 856 (29,7%), Cahul - 515 (17,9%), Bălți - 320 (11,1%) și la Varnița – 169 de persoane (5,9%).

Tabloul general (Diagrama 4) privind numărul persoanelor care s-au adresat la instituție denotă o tendință de descreștere neesențială în perioada 2008-2010 și o dinamică de creștere din anul 2011, acest indicator menținîndu-se inclusiv în anul 2013.

Diagrama 4

Acte de reacționare

Drept urmare a examinării cererilor admise, au fost întocmite și înaintate autorităților competente privind încălcările drepturilor constituționale ale cetățenilor, următoarele acte de reacționare:

Tabelul 2

Tipul acțiunii/actului de reacționare	2013	2012	2011	2010	2009	2008
Aviz (în temeiul art.27 din Legea nr. 1349)	74	77	95	144	68	13
Demersuri (pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privința persoanei cu funcții de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților omului (art.28 lit. b) Legea nr. 1349)	18	22	13	32	33	8
Sesizări asupra cazurilor de încălcări a eticii de serviciu, târăgănare și birocrațism, în temeiul art.28 lit.d) Legea 1349)	45	15	14	59	2	-
Sesizări la Curtea Constituțională (în temeiul art.31 din Legea nr.1349)	8	6	7	10	-	2
Acțiuni în judecată/cereri cu privire la intervenirea în proces pentru a depune concluzii (în conformitate cu art. 74 CPC)	26/15	15/44	6	6	-	-
Rapoarte tematice	9	6	9	24	-	-
Acord de conciliere	5	4	8	1	-	-
Propuneri privind îmbunătățirea aparatului administrativ temeiul art. 29 lit.b) din Legea nr.1349	19	19	7	-	-	-
Propuneri de perfecționare a legislației în domeniul drepturilor omului (prezentate Parlamentului și Guvernului în temeiul art.29 lit.a) din Legea nr.1349)	8	11	11	28	5	10

Autosesizare	43	52	22	-	-	-
Sesizare pentru efectuarea investigațiilor de expertiză (art.24 lit.e)	4					
ÎN TOTAL	274	230	192	304	108	33

Datele prezentate atestă o majorare neesențială a numărului actelor de reacționare, în raport cu anul 2008.

Aviz cu recomandări (art. 27 din Legea cu privire la avocații parlamentari)

În situațiile în care se constată încălcări ale drepturilor petiționarilor, avocații parlamentari prezintă organelor sau persoanelor cu funcții de răspundere, ale căror decizii sau acțiuni (inacțiuni), după părerea lor, încalcă drepturile și libertățile constituționale ale omului, avize cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi luate pentru repunerea imediată în drepturile încălcate a petiționarului.

În anul 2013 au fost întocmite 74 de avize cu recomandări, care au fost transmise autorităților publice centrale și locale. Pentru comparație, în anul precedent au fost elaborate 77 de avize cu recomandări, iar în anul 2011 au fost elaborate 95, acestea fiind adresate următoarelor autorități:

Instituțiile vizate în avize

Tabelul 3

Instituția vizată	2013	2012	2011
Guvernul și autoritățile publice centrale	4	1	7
Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, inclusiv instituțiile subordonate	8	13	18
Ministerul Educației și instituțiile subordonate	3	7	11
Ministerul Afacerilor Interne, inclusiv subdiviziunile subordonate și serviciile desconcentrate	3	16	18
Ministerul Justiției, inclusiv instituțiile subordonate	22	16	23
Sistemul judecătoresc	3	-	1
Procuratura Generală și organele procuraturii	1	-	3
Autoritățile publice locale	12	11	5
Primăria/Consiliul mun. Chișinău	9	1	7
Persoane juridice	7	7	1
Ministerul Apărării și instituțiile subordonate	1	3	1
Ministerul Finanțelor	-	1	-
Ministerul Culturii	1		
În total	74	77	95

Ca și în anii precedenți, din totalul avizelor expediate autorităților vizate, Ministerul Justiției, inclusiv instituțiile subordonate, au fost cel mai des sesizate la tema ameliorării condițiilor de detenție, a asigurării standardelor minime de detenție conform normelor naționale

și internaționale în domeniu. În majoritatea cazurilor, instituțiile vizate au ținut cont de recomandările avocaților parlamentari și au întreprins, în limita resurselor financiare alocate, măsurile de rigoare sau au dat asigurări că le vor îndeplini în termeni proximi. Au fost însă atestate cazuri în care responsabilii din instituțiile vizate nu au reacționat în nici un mod la recomandările avocatului parlamentar: Ministerul Apărării (Avizul din 05.07.2013), Penitenciarul nr.15 (Avizul din 24.06.2013), Penitenciarul nr.9 (avizele din 24.10.2013 și din 28.06.2013), Liceul Profesional nr.1 (Avizul din 29.10.2013).

Autoritățile publice locale au constituit cea de a doua categorie de instituții la care au apelat mai frecvent ombudsmanii.

Subiectele abordate în avizele către aceste autorități sunt diverse: probleme privind asigurarea dreptului la un trai decent, respectarea dreptului la proprietatea privată, asigurarea condițiilor adecvate în instituțiile de învățământ; documentarea unor copii, întreprinderea de măsuri pentru combaterea fenomenului violenței în familie.

Trebuie de menționat că autoritățile publice au reacționat cu promptitudine în toate cazurile semnalate de avocați parlamentari.

Cet. N. din s. Cișmea, r-l Orhei a susținut că ea și copiii săi sunt victime ale violenței în familie, iar polițistul de sector nu reacționează adecvat la adresările ei. După ce femeia apelează la ajutorul polițistului, soțul-agresor achită amenzi impuse, după care devine și mai violent. Avocatul parlamentar a înaintat Inspectoratului de Poliție Orhei un aviz pentru asigurarea tuturor măsurilor de protecție cet. N. și copiilor săi minori, prin înaintarea materialelor în instanța de judecată. Urmare a acestui aviz, la 05.11.2013 Judecătoria Orhei a emis o ordonanță de protecție, prin care în privința agresorului au fost impuse măsuri de restricție, acesta fiind obligat să părăsească temporar locuința.

Deși comparativ cu ultimii ani în 2013 a scăzut numărul de avize expediate Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei (MMPSF) și instituțiilor subordonate acestuia, autoritatea publică vizată rămâne a fi frecvent sesizată cu privire la problemele ce țin de corectitudinea stabilirii prestațiilor/serviciilor sociale pentru categoriile de persoane social vulnerabile. De regulă, MMPSF, instituțiile care i se subordonează au ținut cont de recomandările avocaților parlamentari, excepție fiind Direcția Asistență Socială și Protecția Familiei Anenii Noi (Avizul din 24.10.2013), care pînă în prezent nu a reacționat pe marginea cazului semnalat.

Demers pentru intentarea unui proces disciplinar sau penal (art. 28 lit.b) din Legea cu privire la avocații parlamentari)

În anul 2013 avocații parlamentari au intervenit de 18 ori către organele de resort cu demersuri pentru intentarea proceselor disciplinare sau penale. Pentru comparație, în anul 2012 au fost înaintate 22 demersuri, iar în anul 2011 - 13 demersuri în privința persoanelor cu funcții de

La reprezentanța Varnița s-a adresat cet. X, locuitor al s. Varnița, r-nul Anenii Noi. Petiționarul a relatat că în timp ce se deplasa pe jos cu soția sa pe o stradă din localitate a fost agresat fizic și verbal. El a fost amenințat de către un angajat al Inspectoratului de poliție mun. Bender că ar mai avea „zile numărate”. Asta pe motivul că a condus anterior automobilul în stare de ebrietate. Petiționarul a menționat că polițistul de mai multe ori l-a înjosit și l-a învinuit neîntemeiat de conducerea automobilului în stare de ebrietate. La demersul avocatului parlamentar, Serviciul securitate internă și combatere a corupției al MAI a examinat acest caz și, prin ordinul IPG al MAI, căpitanul de poliție a fost sancționat disciplinar cu mustrare aspră.

răspundere care au comis încălcări, ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților omului, după cum urmează:

- Procuratura Generală și procuraturi raionale – 13
- Departamentul Instituțiilor Penitenciare - 2
- Autoritățile publice locale – 1
- MAI – 2

În cele mai dese cazuri avocații parlamentari au intervenit către autoritățile competente cu privire la cazurile semnalate de aplicare a torturii și tratamentului inuman și degradant, privind acțiunile ilegale ale angajaților de poliție sau din penitenciare, dar și în privința unui lucrător medical dintr-o instituție rezidențială. În cele 11 demersuri pentru intentarea procedurii penale au fost vizate Procuratura Generală și procuraturile raionale, în cîte un demers - Ministerul Afacerilor

Cet. X, beneficiară a internatului psihoneurologic din mun. Bălți, s-a plîns pe acțiunile de abuz sexual săvîrșite de către medicul superior din această instituție. Totodată, aceasta a menționat că și alte femei au fost supuse abuzului sexual din partea aceleiași persoane, care, în opinia petiționarei, profita de starea de neputință a persoanelor cazate în internat. Imediat după recepționarea plîngerii, angajații CpDOM, însoțiți de un specialist psiholog, au efectuat o vizită pentru verificarea condițiilor de cazare și au discutat cu mai mulți beneficiari din instituție. Astfel, beneficiara Y, a relatat că în anul 2012 a avut un raport sexual, în afara voinței sale, cu acest medic.

Totodată, avocatul parlamentar a solicitat Procuraturii Generale verificarea circumstanțelor expuse de cet. X, precum și a informațiilor acumulate de angajații CpDOM în urma vizitei efectuate la Internatul psihoneurologic din mun. Bălți. În cadrul investigațiilor efectuate cu concursul Procuraturii mun. Bălți, s-a constatat că, la 01.02.2013, organul de urmărire penală a CP Bălți, a pornit în temeiul plîngerii cet. X urmărirea penală în baza prevederilor art. 171 alin. (1) CP-„Violul”. Tot în aceeași zi medicul F., a fost reținut, iar la momentul de față se află în arest la domiciliu.

Interne și Departamentul Instituțiilor Penitenciare. Drept urmare, au fost pornite 5 dosare penale, 4 cazuri de refuz de pornire a urmăririi penale și 4 cazuri sunt în proces de examinare. De asemenea, 5 demersuri de intentare a procedurii disciplinare au fost expediate Departamentului Instituțiilor Penitenciare (1), Ministerului Afacerilor Interne (1), autorităților publice locale (1) și Procuraturii Generale (2). În 3 cazuri s-a decis începerea procedurii disciplinare, într-un caz a fost refuzată începerea procedurii disciplinare și un caz este în proces de examinare.

Sesizare (art.28 lit.d) din Legea cu privire la avocații parlamentari)

Având la bază prevederile art. 28 lit.d), avocații parlamentari au expediat 45 de sesizări persoanelor cu funcții de răspundere de toate nivelurile pe marginea cazurilor de neglijență în lucru, de încălcare a eticii de serviciu, de târăgănare și birocrațism, comparativ cu 16 sesizări - în anul 2012. Respectiv, au fost sesizate următoarele autorități:

- Autoritățile publice locale -31
- Procuratura Generală - 5
- Ministerul Educației -5
- Uniunea Națională a Executorilor Judecătoreștii - 1
- Cancelaria de Stat – 1
- Ministerul Sănătății și instituțiile subordonate -1
- Primăria/Consiliul mun. Chișinău-1

Examinarea cazurilor, în a căror bază au fost întocmite sesizările respective, au scos în evidență mai multe probleme de sistem, cum ar fi:

- Exercițarea defectuoasă a atribuțiilor de serviciu de către managerii unor instituții de învățământ de diferite niveluri, de către directorul școlii internat pentru copii orfani din or. Orhei, unii asistenți sociali, funcționari din cadrul Primăriei mun. Chișinău și din alte autorități publice locale;
- depășirea de către executorul judecătoresc a atribuțiilor de serviciu;

Prin intermediul „Telefonului Copilului”, avocatul parlamentar a fost informat despre ilegalitățile comise de administrația Școlii-internat pentru copii orfani din or. Orhei. Apelantul a menționat că nu toate cadourile oferite de compania SA „Moldcell” au ajuns la copii. Avocatul parlamentar a intervenit către organele de poliție și Ministerul Educației pentru a verifica faptele invocate și inițierea procedurii de sancționare pentru neglijență în serviciu a directorului instituției vizate. Urmare a acestei adresări directorul instituției a fost eliberat din funcție.

- tergiversarea efectuării urmăririi penale, cu precădere în cazurile în care sunt implicați minorii.

Cel mai frecvent, din cauza neglijenței și iresponsabilității manifestate de persoanele cu funcții de răspundere, au de suferit copiii, persoane cu dizabilități și cele în etate.

Obiecții și propuneri de ordin general privind îmbunătățirea activității aparatului administrativ (art. 29 lit.b) din Legea cu privire la avocații parlamentari)

Avocații parlamentari în 19 cazuri au înaintat autorităților publice centrale și locale obiecții și propuneri privind îmbunătățirea aparatului administrativ, după cum urmează:

- Ministerului Educației și instituțiilor subordonate - 4
- Autorităților publice locale – 8
- Guvernului și autorităților publice centrale- 1
- Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei - 1
- Primăriei/Consiliului mun. Chișinău - 2
- Ministerului Afacerilor Interne – 1
- Ministerului Justiției, inclusiv instituțiilor subordonate -1
- Ministerului Sănătății și instituțiilor subordonate – 1

Propunerile și obiecțiile avocaților parlamentari au avut ca scop de a îmbunătăți situația în diverse domenii precum:

- asigurarea realizării dreptului la ocrotirea sănătății populației, prin elaborarea, aprobarea și realizarea unor programe teritoriale de control și profilaxie a tuberculozei și realizarea activităților permanente de informare a populației; îmbunătățirea activității aparatului administrativ din Centrul Național Științifico- Practic de Medicină Urgentă;

Avocatul parlamentar s-a autosesizat pe marginea cazului mediatizat privind infestarea cu TBC a copiilor din grădinița s. Cornești, r-nul Ungheni. Urmare a investigațiilor efectuate, s-a constatat că fochistul, angajat fără a trece examenul profilactic, a fost internat de urgență la SR Ungheni, cu diagnosticul tuberculoză pulmonară infiltrativă bilaterală.

Avocatul parlamentar a propus autorităților publice locale elaborarea și realizarea unui program teritorial de control și profilaxie a tuberculozei, organizarea activităților permanente de informare și educare a comunității în scopul de a preveni extinderea tuberculozei. Recomandarea menționată a fost examinată la ședința Consiliului sătesc Cornești, fiind aprobată decizia nr.2/1 cu privire la profilaxia și combaterea tuberculozei în s. Cornești.

- asigurarea dreptului la educație a persoanelor cu dizabilități, celor aparținând minorităților naționale;
- asigurarea dreptului copiilor rămași fără ocrotire părintească la asistență și protecție socială, evaluarea eficienței măsurilor de protecție socială a persoanelor fără adăpost, intensificarea activității Direcției asistență socială și protecție a familiei Edineț pentru depășirea situației de dificultate a persoanelor cu dizabilități;

În majoritatea cazurilor, autoritățile sesizate au dat dovadă de receptivitate și au realizat, cu mici excepții, acțiunile de rigoare.

Concilierea părților (art. 23 din Legea cu privire la avocații parlamentari)

Medierea reprezintă o modalitate alternativă de soluționare a conflictului dintre părți pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane. Pe parcursul anului 2013 avocații parlamentari, în calitate de mediatori, au soluționat 5 cazuri prin concilierea părților: au fost semnate acorduri de conciliere, fapt ce a constituit temei pentru încetarea procesului de examinare a cererilor. Considerăm că avocații parlamentari urmează să facă uz de atribuțiile de mediator în cazurile în care aceasta e posibil. Asta pentru că aplicarea procedurii în cauză are mai multe avantaje:

- găsirea unui consens reciproc avantajos
- evitarea procedurilor de durată în contencios administrativ sau procedurilor birocratice
- implicare și rezolvare imediată
- sporirea încrederii persoanelor în instituția ombudsmanului.

Exemplele care urmează, soluționate prin conciliere, vin să confirme cele menționate supra:

- 1 Pe 07.02.2013 cet. C.C. s-a adresat la Reprezentanța Cahul a CpDOM. Petiționarul s-a plîns că administrația Gimnaziului „Ian Gașec” l-a anunțat despre reducerea unității de lucrător auxiliar fără a fi preavizat. După ce avocatul parlamentar a inițiat pe 15.02.2013 procedura de conciliere, a fost aprobat acordul de conciliere încheiat între administrația Gimnaziului „Ian Gașec” și cet. C.C., privind anularea procesului de reducere a unității de lucrători auxiliari. În baza acordului de conciliere, petiționarul și-a continuat activitatea pînă la finalizarea procesului de reducere a unității conform legislației în vigoare.
- 2 Cet. V.Z., invalid de gradul II, s-a adresat la Reprezentanța Bălți, invocînd că ÎM „Gospodăria Locativ Comunală” i-a refuzat primirea cererii privind recalcularea sumei la serviciile prestate (deservirea ascensorului). Fiind inițiată procedura de conciliere, la 06.03.2013 a fost semnat un acord de conciliere. Respectiv, „Întreprinderea” a primit cererea petiționarului spre examinare.

- 3 Pe 12.03.2013 cet. E.A. s-a adresat la Reprezentanța Cahul cu problema neachitării restanțelor salariale după concedierea de la SRL „Noul Ered”. La 27.03.2013, între SRL „Noul Ered” și cet. E.A. a fost încheiat un acord de conciliere, angajatorul asumându-și obligația achitării restanțelor salariale petiționarului în termen de 5 zile.
- 4 Pe 15.05.2013 cet. N.S. s-a adresat la Reprezentanța Bălți în legătură cu faptul că OSC Bălți i-a refuzat acceptarea cererii privind înregistrarea și legalizarea fiului născut în Portugalia. Pe data de 28.05.2013, în baza acordului de conciliere încheiat, OSC Bălți a primit cererea petiționarului spre examinare.

Înaintarea acțiunilor civile în temeiul art.28) din Legea cu privire la avocații parlamentari)

După examinarea petițiilor, avocații parlamentari sunt în drept să se adreseze în instanțele de judecată cu cereri în apărarea intereselor petiționarilor. Acest mecanism este aplicat în cazurile de încălcare în masă sau gravă a drepturilor și libertăților constituționale ale omului, în cazurile de o importanță socială deosebită sau în cele în care este necesar de a apăra interesele unor persoane ce nu pot folosi de sine stătător mijloacele juridice de apărare.

În perioada de referință au fost trimise în instanța de judecată 26 de cereri de chemare în judecată în apărarea intereselor petiționarilor și 15 cereri cu privire la intervenirea în procesul civil pentru a depune concluzii, în temeiul art. 74 din Codul de procedură civilă.

În cererile adresate de avocații parlamentari în interesele petiționarilor au fost invocate încălcarea drepturilor omului, în următoarele probleme:

- privind repunerea în drepturi a copilului și recuperarea prejudiciului moral și material;
- privind apărarea dreptului fundamental la învățătură;
- privind apărarea dreptului la acces liber la informație și obligarea eliberării ÎM „GLC” cet. T.N. certificatului de componență a familiei;
- privind apărarea dreptului la proprietate și obligarea GAS „Fîntîna Recea” de a restitui petiționarului cota valorică ce-i aparține cu drept de proprietate conform documentelor confirmatoare;
- privind asigurarea unui trai decent și încasarea plăților pentru munca forțată;
- privind apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale, obligarea dezmințirii informației, încasarea prejudiciului moral și a cheltuielilor de judecată;
- privind anularea dispoziției primarului mun. Chișinău „Cu privire la înlăturarea obstacolelor în folosirea terenului proprietate municipală și eliberarea terenului ocupat abuziv” și încasarea prejudiciului;
- privind acordarea spațiului locativ persoanei revenite din orfelinat;

- privind anularea deciziei cu privire la reorganizarea gimnaziului Troița Nouă din Anenii Noi;
- privind constatarea faptului survenirii invalidității în rezultatul îndeplinirii obligațiilor serviciului militar în termen în unitatea militară. Exemple relevante:

La Reprezentanței Bălți a parvenit petiția pensionarului M.C., în care se menționează acțiunile ilegale ale administratorului GAS "Fîntîna Recea", manifestate prin lezarea dreptului la proprietate, și în special în ceea ce ține de dispunerea ilegală de cotele părți valorice ce se află în folosință temporară la întreprinderea sus indicată. Avocatul parlamentar a înaintat cerere de chemare în judecată în interesele pensionarului M.C. privind apărarea dreptului la proprietate și obligarea GAS "Fîntîna Recea" de a restitui cota valorică ce-i aparține cu drept de proprietate conform documentelor confirmatoare.

Cet. I. V. a invocat faptul că în perioada 1979-1981 a trecut serviciul militar în termen în unitatea militară din or. Ucmerghe, Republica Lituaniană, în calitate de șofer. În timpul serviciului militar, în urma unui accident cu emiterea substanțelor radioactive, a fost implicat alături de alți 6 militari în termen din grupa antiincendiară și stări excepționale, pentru a lichida consecințele accidentului radioactiv. Astfel, drept rezultat al activităților de lichidare a consecințelor accidentului, starea sănătății a acestuia s-a înrăutățit. Avocatul parlamentar a înaintat cerere de chemare în judecată în interesele cet. V.I. din r-nul Briceni, or. Lipcani privind recunoașterea faptului survenirii invalidității, drept rezultat al îndeplinirii obligațiilor serviciului militar în termen în unitatea militară nr. 32158.

2. Alte aspecte ale activității Instituției avocaților parlamentari

De la crearea Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova și pînă în prezent, instituția și-a desfășurat activitatea într-un sediu care nu corespunde cerințelor înaintate față de activitatea unui oficiu național al ombudsmanului, mai ales în ceea ce privește asigurarea condițiilor de muncă pentru angajați, dar și a celor de lucru cu cetățenii.

Imobilul din municipiul Chișinău, strada Sfatul Țării, nr.16, în care în prezent este situat Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, are suprafața de 324 m² și conține 17 birouri.

Potrivit expertizei efectuate de Serviciul de Stat pentru verificarea și expertizarea construcțiilor de pe lîngă Ministerul Construcției și Dezvoltării Regionale, clădirea este avariată, cu un grad aproape nul de rezistență seismică. Edificiul nu corespunde normativelor în construcție și standardelor tehnice. Acest fapt a fost confirmat prin Actul de expertiză tehnică nr.NDA-67 din 26.03.1998.

Respectiv, angajații Centrului pentru Drepturile Omului își desfășoară activitatea în condiții de risc, fără a le fi asigurat vreun nivel de protecție și siguranță în caz de calamități naturale.

Pe de altă parte, suprapopularea birourilor și lipsa spațiilor libere face imposibilă asigurarea condițiilor de muncă decente și completarea funcțiilor vacante.

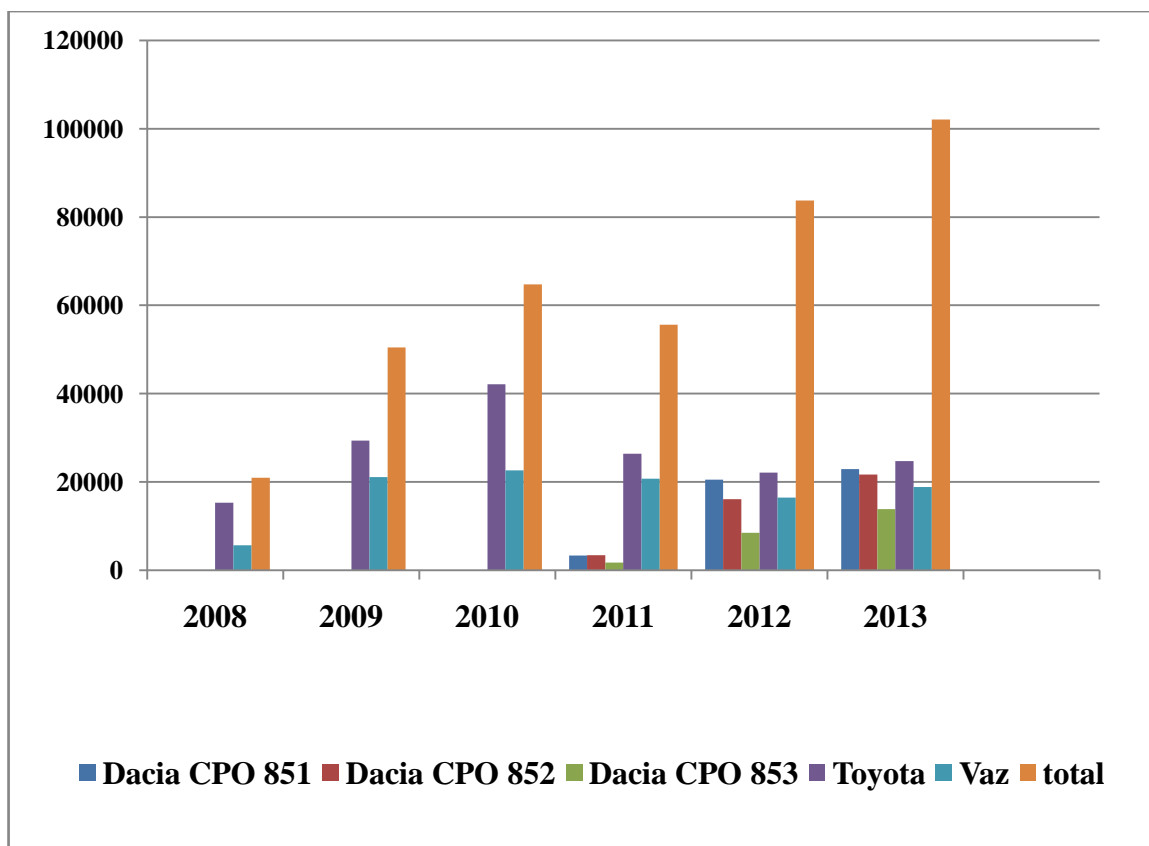
Lipsa unui sediu adecvat rămîne a fi o problemă esențială a CpDOM. Totodată, cu sedii corespunzătoare nu sunt asigurate nici reprezentanțele Instituției naționale pentru protecția drepturilor omului.

În prezent CpDOM are în dotare 7 autoturisme, dintre care: 2 autovehicule: GAZ 2410 (a.f. 1991) și GAZ 3102 (a.f. 1993), transmise Centrului pentru Drepturile Omului în baza Hotărîrii Parlamentului nr. 163 din 18 mai 2008. Automobilele nu au fost utilizate din cauza stării tehnice deplorabile și a consumului de circa 16,5 litri la 100 km, ceea ce în condițiile actuale constituie un consum exagerat și irațional, ce ar afecta considerabil bugetul limitat al instituției.

Pentru a asigura necesitățile celor patru avocați parlamentari și ale angajaților din oficiul central, sînt folosite 2 autoturisme, cu perioade de exploatare de circa 16 ani și cu un parcurs total de 533 811 km.

Figura nr.7

Parcursul în kilometri al automobilelor din dotarea CpDOM

	Dacia CPO 851	Dacia CPO 852	Dacia CPO 853	Toyota	Vaz	În total
2008	-	-	-	15282 km	5639 km	20921 km
2009	-	-	-	29343 km	21093 km	50436 km
2010	-	-	-	42112 km	22620 km	64732 km
2011	3307 km	3420 km	1722 km	26402 km	20737 km	55588 km
2012	20535 km	16116 km	8478 km	22139 km	16487 km	83755 km
2013	22934 km	21716 km	13869 km	24694 km	18872 km	102085 km

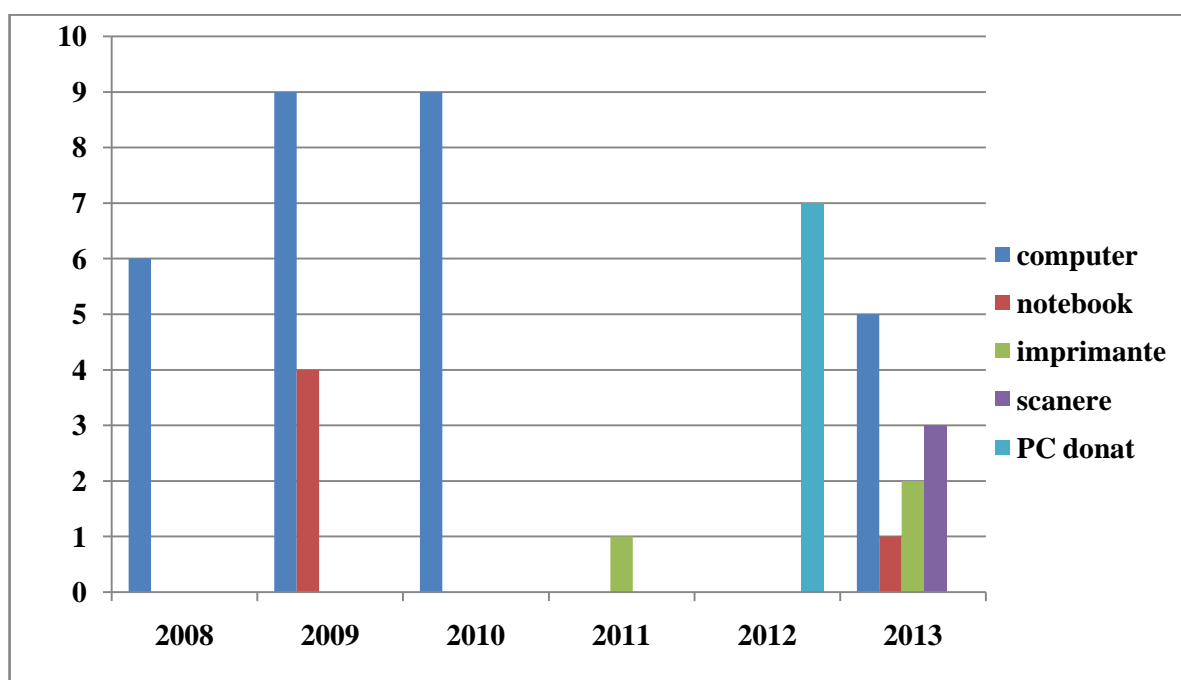
Unitățile de transport de care dispune CpDOM nu sînt suficiente pentru a asigura realizarea activităților de protecție și promovare a drepturilor omului în alte localități, ceea ce rezultă din analiza rutelor și distanțelor parcurse de autoturisme în ultimii 6 ani.

Automobilele ”Dacia Logan” (în valoare totală de 362,10 mii lei), donate de PNUD Moldova în cadrul Proiectului de Asistență Tehnică ”Susținerea în consolidarea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii”, asigură de la sfîrșitul anului 2011 deplasarea angajaților din cadrul reprezentanțele Centrului pentru Drepturile Omului, conform Regulamentului, pentru

efectuarea vizitelor preventive și de monitorizare a locurilor de detenție. O atare achiziție nu ar fi fost posibilă de realizat cu resursele financiare alocate instituției.

Cît privește dotarea cu echipamente și tehnică de birou, la finele anului 2008, Instituția avocatului parlamentar dispunea de 31 de calculatoare, dintre care 9 (*produse în anii 1999-2001*), pot fi considerate piese de anticariat; 15 imprimante laser; un scanner și două copiatoare foto. Pe parcursul anilor 2008-2013 a fost procurată și primită ca donație tehnică mai performantă.

Dotarea CpDOM cu tehnică de birou (inclusiv unități donate)

Acest lucru a permis îmbunătățirea indicatorilor de performanță a angajaților la capitolul operativitate, calitate și eficiență. În 2011, pentru a ameliora condițiile de muncă ale angajaților, au fost procurate și instalate climatizoare în 8 birouri. Pentru a spori eficiența Serviciul programe instructive și relații cu publicul, a fost procurat echipament foto și video performant.

La 17 octombrie 2012 a fost inaugurată Reprezentanța din Varnița a Centrului pentru Drepturile Omului. Pentru a crea condiții adecvate de muncă angajaților din cadrul acesteia, în 2013 din bugetul instituției a fost achiziționată tehnică de birou și mobilier în sumă totală de aproximativ 40 mii lei.

Anual, pentru întreținerea reprezentanțelor Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova, din bugetul alocat Centrului sunt cheltuiți circa 185 mii lei.

Toate reprezentanțele, deși amplasarea lor actuală lasă de dorit, sunt asigurate cu acces la baza legislativă a Republicii Moldova, baza de date a practicii juridice, programele de consultare și pentru actualizarea bazelor de date; cu acces la internet.

Pentru o conlucrare mai eficientă cu reprezentanțele, în 2011 a fost procurată și este utilizată tehnica pentru organizarea și desfășurarea conferințelor video.

De la adoptarea Legii nr.200 din 26.07.2007 care instituie un mecanism de prevenire a torturii la nivel național, Centrul pentru Drepturile Omului se confruntă cu probleme în ceea ce privește asigurarea tehnico-materială a activității Mecanismului Național de Prevenire a Torturii.

În prezent persoanele antrenate în efectuarea vizitelor de monitorizare în cadrul MNPT utilizează echipament achiziționat în 2009 în cadrul Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, care în mare parte este uzat, depășit moral și tehnic.

Asigurarea cu un sediu adecvat este principala problemă ce ține de asigurarea materială, a cărei soluționare rămîne a fi stringent necesară. În acest scop, directorul CpDOM, avocatul parlamentar Anatolie Munteanu s-a adresat cu demersuri la președintele țării, Parlamentul și Guvernul Republicii Moldova. De soluționarea acestei probleme depinde atît buna funcționare a instituției, eficiența ei, cît și asigurarea unei monitorizări eficiente a respectării drepturilor omului în Moldova.

Potențial uman în cadrul CpDOM

La sfîrșitul anului 2013, în cadrul Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova activau 44 de persoane, 55 fiind unitățile aprobate conform statului de personal.

În ceea ce privește dinamica resurselor umane în anul 2013 față de noiembrie 2008, se atestă o creștere semnificativă cu 51,7% a efectivului de salariați, ceea ce se datorează în temei angajării funcționarilor publici de execuție (tabelul 1). În anul 2013 ponderea funcțiilor publice de execuție în structura funcțiilor vacante a fost cea mai mare - de 28,6%. Asta inclusiv din cauza fluctuației mai înalte a acestei categorii de angajați.

Tabelul 1. Dinamica efectivului de personal în ultimii 5 ani

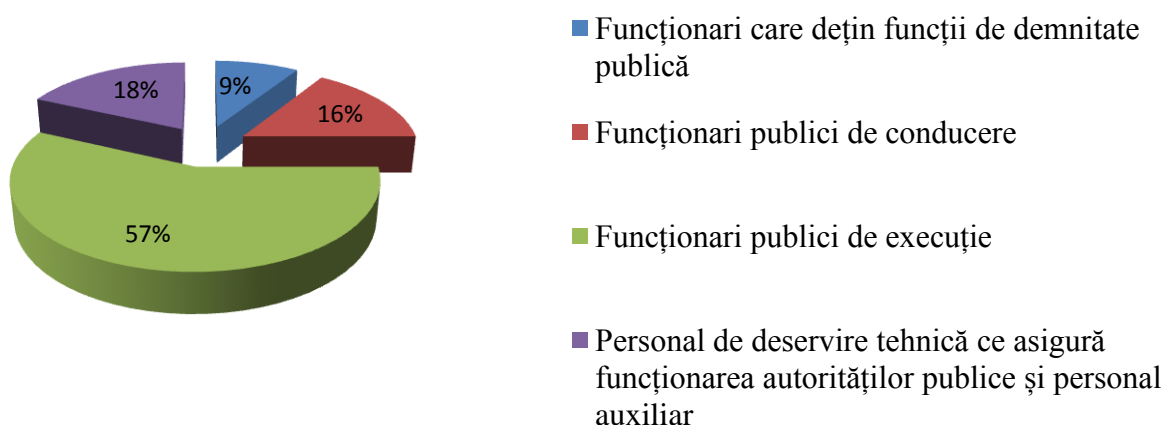
Indicatori	Anul 2008 (noiembrie)	Anul 2009	Anul 2013	Dinamica absolută (persoane)		Dinamica relativă (%)	
				2013/11.2008	2013/2009	2013/11.2008	2013/ 2009

Unități aprobate conform statutului de personal	55	55	55	-	-	-	-
Efectiv, persoane	29	37	44	+15	+7	151,7	118,9

Structura personalului CpDOM la 31.12.2013 a fost următoarea:

- Funcționari care dețin funcții de demnitate publică – 4 persoane
- Funcționari publici de conducere - 7 persoane
- Funcționari publici de execuție - 25 persoane
- Personal de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorităților publice și personal auxiliar - 8 persoane

Figura nr. 8 Structura personalului după funcții, procente

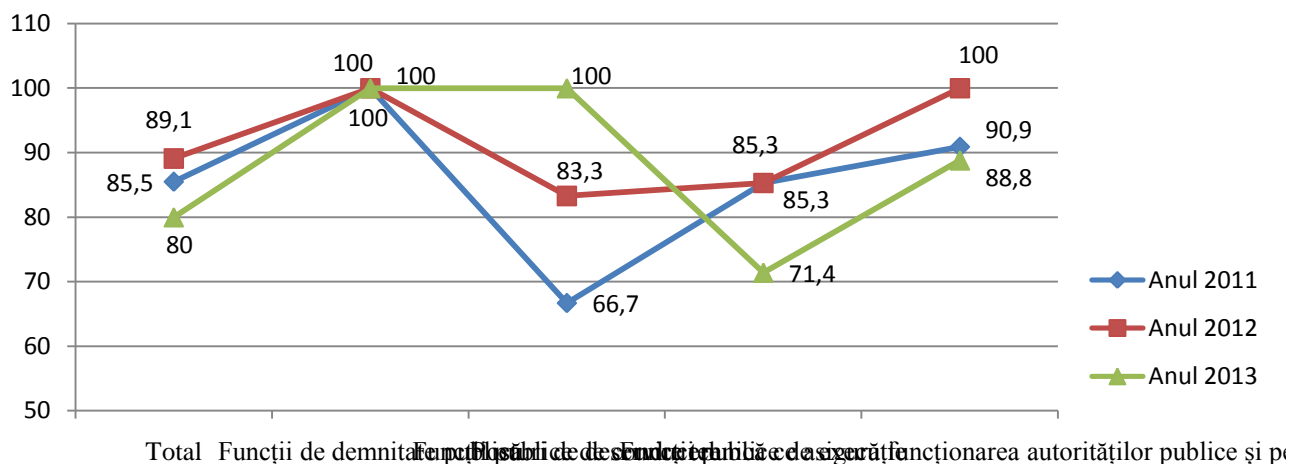

Gradul de ocupare a funcțiilor publice și posturilor

Gradul de ocupare a unităților de personal a fost calculat ca raportul dintre numărul salariaților și efectivul-limită de personal pe categorii, vezi Figura nr.9.

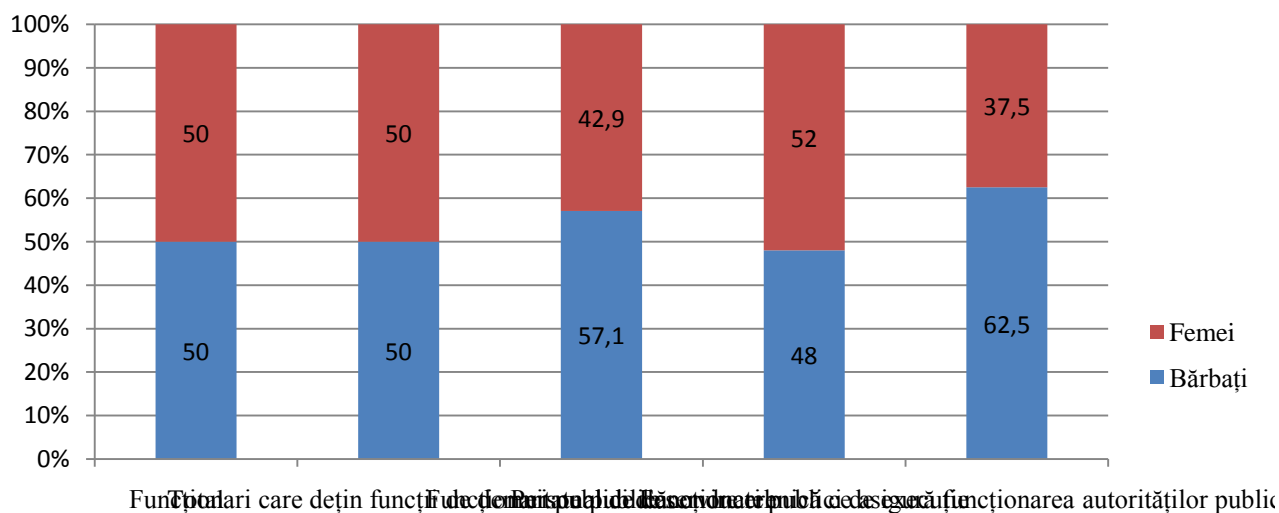
Figura nr. 9

Gradul de ocupare a unităților de personal, procente

Analiza datelor denotă că gradul de ocupare a funcțiilor publice și a posturilor în cadrul instituției este în limita rezonabilă. Se relevă un grad înalt de ocupare a funcțiilor de demnitate publică și a posturilor de deservire tehnică care asigură funcționarea autorității publice. Se mai înregistrează o îmbunătățire substanțială a situației prin creșterea cu 33,3% în anul 2013 față de anul 2011 a gradului de ocupare a funcțiilor publice de conducere.

Structura personalului angajat în funcție de sex

Datele generalizate relevă existența unei structuri uniforme a personalului în funcție de sex, ponderea bărbaților fiind egală cu cea a femeilor. Totodată, ponderea bărbaților care ocupă

funcții publice de conducere constituie 57,1%, față de cea a femeilor de 42,9%. Posturile de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorităților publice și posturile auxiliare sunt ocupate preponderent de către bărbați (62,5 %).

Tabelul 2. Structura personalului în funcție de vîrstă, persoane

Categoria funcției	Sub 25 ani	Între 25-54 ani	55 ani și peste	În total
Efectiv (total)	-	40	4	44
Funcționari	-	34	2	36
Personal de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorităților publice și personal auxiliar	-	6	2	8

După cum se poate observa din datele reflectate în tabelul nr. 2, majoritatea personalului se încadrează în categoria de vîrstă 25 - 54 de ani, media de vîrstă fiind de aproximativ 37 de ani. Acest lucru denotă existența unui potențial înalt al forței de muncă care poate fi consolidat prin instruire profesională continuă (în perioada menționată angajații manifestă interes sporit pentru participarea la cursuri de formare și dezvoltare profesională).

Gradul de calificare a personalului

Nivelul de pregătire profesională a salariaților, în raport cu funcția ocupată, este prezentat în tabelul nr.3.

Tabelul 3. Structura personalului după nivelul de pregătire profesională

	Funcționari care dețin funcții de demnitate publică, persoane	Funcționari publici de conducere, persoane	Funcționari publici de execuție, persoane	Personal de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorităților publice și personal auxiliar, persoane	În total, persoane	Structura , %
În total	4	7	25	8	44	100,0
Doctorat	1	1	1	-	3	6,8
Master	1	-	11	1	13	29,5
Licență	2	6	13	3	24	54,6
Studii medii de specialitate	-	-	-	4	4	9,1

După cum se poate observa din tabelul nr.3, 90,9 % dintre angajați au studii superioare și postuniversitare.

Personalul cu studii medii de specialitate constituie doar 9% din totalul personalului și își desfășoară activitatea în cadrul serviciului administrativ, ocupînd funcția de șoferi.

36,3% din totalul angajaților au studii postuniversitare, ceea ce confirmă gradul înalt al pregătirii profesionale și al competențelor angajaților CpDOM.

Date despre dezvoltarea profesională a salariaților

În anul 2013 au fost instruite 38 de persoane (dintre care funcționarii publici au constituit 36 persoane), care au beneficiat în total de 1852 de ore de instruire internă și externă.

Gradul de instruire al personalului în dinamică este prezentată în Figura nr.4.

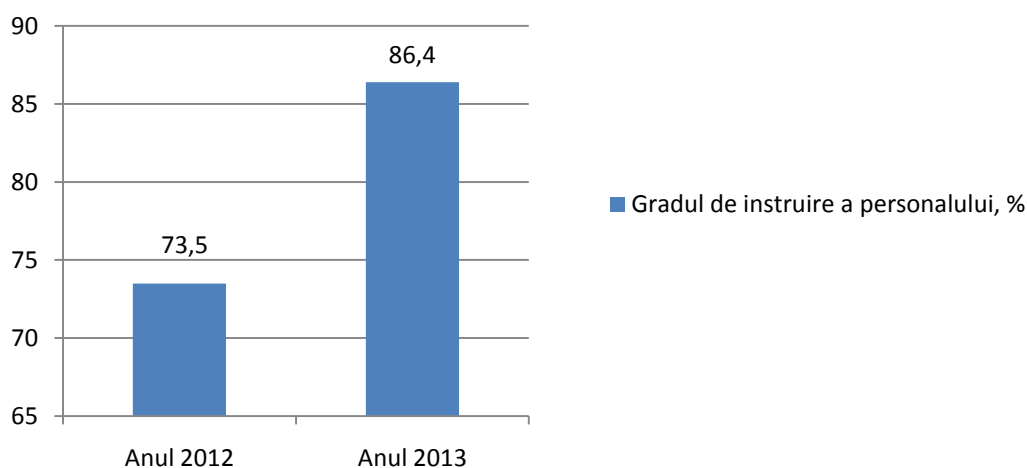

Figura 4. Gradul de instruire a personalului, procente

În anul 2013 se atestă o creștere de cca 13%, față de anul 2012, a gradului de instruire a personalului, ceea ce confirmă faptul că dezvoltarea profesională a angajaților constituie una dintre prioritățile politicii de personal din cadrul instituției.

Determinarea cerințelor de instruire

Instruirea reprezintă un proces planificat care permite oferirea de informații, cunoștințe, abilități necesare desfășurării de către angajați a unei activități eficiente de către orice salariat la posturile pe care le ocupă. Potrivit art. 37 din Legea nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, autoritatea publică trebuie să asigure dezvoltarea profesională a personalului sau să întreprindă acțiuni pentru a satisface aceste necesități. Astfel, una dintre prioritățile-cheie în activitatea instituției pe termen scurt și mediu constă în sporirea capacităților manageriale și profesionale ale personalului. Acest obiectiv poate fi atins prin elaborarea unor programe de instruire pentru diferite categorii de personal în raport cu necesitățile acestora și cerințele impuse de standardele din domeniu.

În cazul persoanelor cu funcții de conducere se propune implementarea unui program de instruire managerială care are ca scop dezvoltarea abilităților manageriale, ce va avea un impact

pozitiv asupra sistemului intern de management (planificarea activității, organizarea și coordonarea muncii, monitorizarea și evaluarea activității).

Pentru funcționarii publici de execuție se propune aplicarea unui program de instruire profesională în vederea dezvoltării abilităților profesionale necesare exercitării atribuțiilor de serviciu pe domenii. Asta pentru deoarece categoria respectivă de specialiști este decisivă în asigurarea unor reacționări și interveniri prompte și calitative ale avocaților parlamentari.

În cazul debutanților și persoanelor nou-angajate se propune utilizarea unui program de instruire privind domeniile principale de competență a Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova, pentru a facilita integrarea lor operativă în activitatea instituției.

Buget 2013

Conform Legii bugetului de stat pe anul 2013 nr.249 din 02.11.2012, Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova i-au fost aprobate surse financiare la componenta bugetară cheltuieli de bază – 15894.9 mii lei, inclusiv 10 060.5 mii lei din Strategia de Reformă a Justiției.

Potrivit Legii privind sistemul bugetar și procesul bugetar nr.847-XIII din 24.05.96 și a Ordinului Ministerului Finanțelor privind clasificarea bugetară nr. 91 din 20.10.2008, Centrul pentru Drepturile Omului a repartizat sursele financiare după cum urmează:

Cheltuieli pentru retribuirea muncii – 4295.8 mii lei (inclusiv: remunerarea muncii – 3413.4 mii lei, contribuții de asigurări sociale de stat obligatorii – 746.3 mii lei, prime de asigurare obligatorie de asistență medicală -111.8 mii lei, indemnizații pentru incapacitatea temporară de muncă – 24.3 mii lei), ceea ce constituie 73.6 % din suma alocată 5834.4 mii lei, fără alocațiile de la Strategia de reformă a justiției.

Cheltuieli pentru asigurarea funcționării instituției și desfășurarea nemijlocită a activității avocaților parlamentari – 1830.3 mii lei (inclusiv 291,6 mii lei alocații de la Strategia de reformă a justiției); 279.4 mii lei - arendă și serviciile comunale, 200.3 mii lei - paza interdepartamentală, 165.1 mii lei - cheltuieli pentru întreținerea mijloacelor de transport, 82.0 mii lei - servicii editoriale și 811.8 mii lei - cheltuieli pentru rechizite de birou, servicii de telecomunicație și de poștă. Totodată, cheltuielile pentru plata cotizațiilor de membru al organizațiilor internaționale de specialitate au constituit 45.7 mii lei, cele pentru deplasări în interes de serviciu - 66.1 mii lei, pentru elaborarea curriculei au fost cheltuiți 14.2 mii lei, pentru instruirea personalului - 245.4 mii lei și pentru modificarea paginii WEB, lucrări de informatică și de calcul - 32.00 mii lei.

În urma modificării Legii bugetului de stat pe anul 2013 prin Legea nr. 277 din 15.11.2013, în vigoare din 30.11.2013, Centrului pentru Drepturile Omului i-au fost alocate

resurse financiare în sumă de **9.768.900 lei** din contul mijloacelor financiare ca suport bugetar din partea Uniunii Europene pentru realizarea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, în special în scopul de procurare a unui edificiu pentru instituție.

Deși au fost întreprinse măsuri hotărâte, în perioada scurtă de timp rămasă până la finele anului bugetar alocația bugetară suplimentară nu a putut fi valorificată (*conform procedurii de achiziții publice, termenul de depunere și primire a cererilor de participare și a ofertelor constituie cel puțin 40 zile*).

Ofertele prezentate la licitația publică nr. 1744/13 din 12 decembrie 2013 nu au corespuns cerințelor solicitate, ceea ce a condiționat anularea procedurii de licitație. Având în vedere poziția Ministerului Finanțelor cu privire la efectuarea tuturor transferurilor până la 24 decembrie 2013, Centrul pentru Drepturile Omului a fost în imposibilitate să anunțe licitația repetată sau să atribuie contractul de achiziții publice printr-o procedură negociată.

Dinamica resurselor financiare alocate din bugetul de stat pentru perioada 2009-2013 fără alocațiile de la Strategia de reformă a justiției

Anexa nr.1

Denumirea indicatorilor	Anul 2009	Anul 2010	Anul 2011	Anul 2012	Anul 2013
Remunerarea muncii	1867,7	1980,5	1916,8	2723,8	3 413,4
Contribuțiile la bugetul asigurărilor sociale de stat	373,0	435,9	421,6	590,8	746,3
Plata marfurilor și serviciilor	763,1	586,9	695,1	1090,3	1 367,0
Rechizite de birou, materialele și obiectele de uz gospodaresc	84,9	72,3	53,6	71,6	152,7
Cărțile și edițiile periodice	10,0	10,0	6,2	0,8	21,3
Serviciile de telecomunicație și de poștă	57,4	71,4	69,2	91,6	90,1
Arendarea mijloacelor de transport și întreținerea mijloacelor de transport	94,0	51,8	115,4	201,1	165,1
Reparațiile curente ale cladirilor și încăperilor	0,8	9,5	2,9	7,1	5,4
Reparațiile curente ale utilajului și inventarului	131,7	2,4	2,6	5,5	11,7
Arenda încăperilor	2,0	122,4	130,6	265,2	279,4
Simbolurile de Stat		3,5	0,2		

Serviciile editoriale	132,2	25,7	28,2	62,9	82,0
Cheltuieli de protocol	4,9	2,9		0,8	2,7
Paza interdepartamentală	138,6	126,5	200,3	200,3	200,3
Lucrările de informatică și de calcul	38,0	43,6	40,5	39,6	79,2
Salubritatea	2,4	2,4	2,2	2,2	2,2
Mărfurile și serviciile neatribuite altor alineate	66,2	42,5	43,3	141,6	274,9
Deplasările în interes de serviciu	32,4	37,4	50,9	61,4	66,1
Contr.la asistență medicală	56,7	66,2	63,7	88,8	111,8
Indemnizații pentru incapacitatea temporară de muncă			1,0	5,9	24,3
Transferurile peste hotare	12,0	19,1	36,1	33,7	45,7
Procurarea mijloacelor fixe	51,0	72,7	133,0		59,8
ÎN TOTAL	3155,9	3198,7	3318,2	4594,8	5 834,4

Bunuri primite cu titlu gratuit pe parcursul anilor 2009-2013

- PNUD

Tehnică de calcul (calculatoare, imprimante, monitoare, camere video etc) -281.1 mii lei;

Automobile Dacia Logan - 3 automobile a câte 120.7 mii lei , în sumă totală de – 362.1 mii lei

- Cancelaria de

Un set de tehnica de tastieră si monitor, 11.3 mii lei

În total 654,5 mii

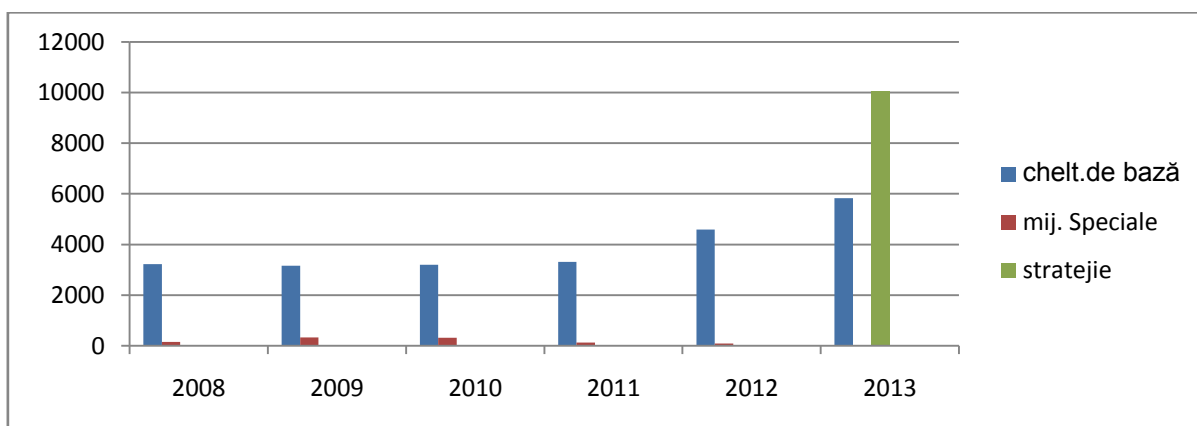
Anexa nr.2

Anul	Cheltuieli de bază	Mijloace speciale	SRJ
2008	3223,4	156,7	
2009	3155,9	328,1	
2010	3198,7	310,8	
2011	3318,2	122	
2012	4594,8	87,4	
2013	5834,4	24,5	10060,5

Stat

calcul (computer cu imprimantă +scaner,) – lei.

Raportul dintre mijloacele bugetare, speciale și mijloacele pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției

Indicatorii și sumele indicatorilor ce formează cheltuielile pentru executarea mandatului

	2009	2010	2011	2012	2013
Cartile și edițiile periodice	10.0	10.0	6.2	0.8	21.3
Arenda mijl.de transport	94.0	51.8	115.4	201.1	165.1
Serviciile editoriale	132.20	25.70	28.20	62.90	82.00
Cheltuieli de protocol	4.9	2.9		0.8	2.7
Mărfurile, serviciile atrib.altor alineate(ateliere,grupuri de lucru,conferințe tematice)	66.2	42.5	43.3	141.6	274.6
Deplasări în interes de serviciu	32.4	37.4	50.9	61.4	66.1
Transferurile peste hotare	12.0	19.1	36.1	33.7	45.7
ÎN T O T A L	351.7	189.4	280.1	502.3	657.5

Dinamica cheltuielilor pentru executarea mandatului în %

A N U L 2009

În total buget/mii lei	3155.9	100 %
Cheltuieli salariu (contribuții la asist.med.asig.social.de stat)	2297.4	72.80%
Cheltuieli logistica (arenda incaper.paza,repar.utilaj.incaper.)	506.8	16.06%
Cheltuieli pentru executarea mandatului	351.7	11.14%

A N U L 2010

În total buget/mii lei	3198.7	100 %
Cheltuieli salariu (contribuții la asist.med.asig.social.de stat)	2482.6	77.61%
Cheltuieli logistica (arenda incaper.paza,repar.utilaj.incaper.)	527.0	16.47%
Cheltuieli pentru executarea mandatului	189.4	5.92 %

A N U L 2011

În total buget/mii lei	3318.2	100 %
Cheltuieli salariu (contribuții la asist.med.asig.social.de stat)	2403.1	72.42%
Cheltuieli logistica (arenda incaper.paza,repar.utilaj.incaper.)	635.0	19.14%
Cheltuieli pentru executarea mandatului	280.1	8.44%

A N U L 2012

În total buget/mii lei	4594.8	100%
Cheltuieli salariu (contribuții la asist.med.asig.social.de stat)	3409.3	74.20%
Cheltuieli logistica (arenda incaper.paza,repar.utilaj.incaper.)	683.2	14.87%
Cheltuieli pentru executarea mandatului	502.3	10.93%

A N U L 2013

În total buget/mii lei	5834.4	100%
Cheltuieli salariu (contribuții la asist.med.asig.social.de stat)	4295.8	73.62%
Cheltuieli logistica (arenda incaper.paza,repar.utilaj.incaper.)	881.10	15.11%
Cheltuieli pentru executarea mandatului	657.5	11.27%

ANEXĂ

la Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul
2013

Activitatea Centrului pentru Drepturile Omului pentru realizarea sarcinilor Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

Chișinău, 2014

În anul 2013 Centrul pentru Drepturile Omului a continuat să asigure implementarea Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.

Constatările privitor la situația atestată în locurile de detenție sînt prezentate în informația care urmează.

Activitatea desfășurată în anul 2013 s-a bucurat de o susținere activă din partea Institutului pentru Drepturile Omului (IDOM) și Centrului de Reabilitare a Victimelor Torturii „MEMORIA”, ceea ce a permis elaborarea unor studii pertinente privitor la situația în acest domeniu: ”Tortura și relele tratamente față de copiii minori în contextul justiției juvenile: răspîndirea, impactul, prevenirea, identificarea cazurilor, oferirea suportului și raportare”; „Condițiile de detenție preventivă din izolatoarele inspectoratelor de poliție din Republica Moldova”; ”Raport al vizitelor de monitorizare în instituțiile psihoneurologice din Republica Moldova”.

Exprimăm mulțumiri autorităților care au sprijinit activitatea Centrului pentru Drepturile Omului și au reacționat cu promptitudine la avizele, obiecțiile și propunerile noastre, au cerut implicarea noastră în procesul de instruire a angajaților, ne-au solicitat opiniile pe marginea problemelor vizînd asigurarea respectării drepturilor omului.

Apreciem mult asistența acordată de partenerii noștri, fiind convinși că, doar printr-un efort consolidat al Instituției Naționale de Protecție a Drepturilor Omului, al reprezentanților societății civile cu activitate pe segmentul dat și al autorităților responsabile, vom putea realiza obiectivul de prevenire și eradicare a torturii și relelor tratamente în Republica Moldova și de promovare a toleranței zero față de acest fenomen.

Ne exprimăm disponibilitatea de a continua colaborarea stabilă și încurajăm sectorul asociativ să se alăture Instituției Naționale de Protecție a Drepturilor Omului în activitățile de prevenire și combatere a torturii.

*Anatolie Munteanu,
Avocat parlamentar,
Președinte al Mecanismului Național de Prevenire a Torturii*

Introducere

Capitolul I

Date statistice privind activitățile din anul 2013

Dinamica activităților în perioada 2008 – 2013

§. 1. Analiza activității Centrului pentru Drepturile Omului în realizarea sarcinilor Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

§. 2. Actele de reacționare ale avocaților parlamentari îndreptate spre asigurarea și garantarea dreptului la integritate fizică și psihică

Capitolul II

Situația în instituțiile în care este asigurată detenția persoanelor (cu sau fără consimțământul acestora)

§. 1. Situația din instituțiile penitenciare

§. 2. Situația din inspectoratele de poliție

§. 3 Situația din Forțele Armate ale Republicii Moldova

§. 4. Situația din instituțiile de sănătate mintală

4.1. Situația din instituțiile subordonate Ministerului Muncii, Protecției Sociale și a Familiei

4.2. Situația din instituțiile subordonate Ministerului Sănătății

Introducere

Republica Moldova este unul dintre cele 71 de state care au ratificat Protocolul Opțional la Convenția împotriva torturii și a altor tratamente crude, inumane sau degradante (*denumit în continuare OPCAT sau Protocol*), adoptat de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 18 decembrie 2002.

Moldova de asemenea este una dintre cele 52 de țări care au creat un Mecanism Național de Prevenire a Torturii (MNPT) pentru a vizita locurile de detenție.

OPCAT nu prevede în mod expres cum trebuie să arate un astfel de mecanism, ci doar că acesta trebuie să fie eficient și independent. Unele state au înființat o instituție independentă (de exemplu, Franța și Germania), în alte state ombudsmanul a fost abilitat să preia atribuțiile MNPT (de exemplu, Austria și Cehia). În Marea Britanie a fost instituit un Inspectorat al Majestății Sale care are rol de coordonator al unor instituții de control preexistente în domeniul prevenirii torturii¹⁶⁹.

Tortura este legal incriminată (articolul 166¹ Cod Penal al Republicii Moldova). Nu este rolul MNPT să-i pedepsească pe acei care se fac în mod direct vinovați de tortură, această misiune revenindu-i sistemului judiciar. Atribuțiile minime ale MNPT sunt prevăzute de art. 19 al OPCAT:

„(a) Examinarea în mod regulat a tratamentului aplicat persoanelor private de libertate în locurile de detenție în sensul Articolului 4, în vederea consolidării, dacă este cazul, a protecției asigurate acestora împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante;

(b) Formularea de recomandări către autoritățile competente, în vederea îmbunătățirii tratamentului și condițiilor persoanelor private de libertate și a prevenirii torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, luând în considerare normele pertinente ale Națiunilor Unite;

(c) Formularea de propuneri și observații privind legislația existentă sau proiectele legislative”.

Potrivit tradiției instituite în anul 2008, odată cu începutul activității MNPT, de a elabora un Raport anual privind starea de lucruri în locurile unde sînt deținute persoane private de libertate, vom prezenta în continuare situația în domeniu în anul 2013. Raportul include și

---

¹⁶⁹ Potrivit datelor Asociației pentru Prevenire Torturii, la sfîrșitul anului 2013, 72 de state au semnat Protocolul Opțional la Convenția împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, fiind create în 55 de țări mecanisme naționale de prevenire a torturii: 25 de țări au desemnat Instituția ombudsmanului în această calitate; 9 țări au instituit comitete de stat sau regionale menite de a inspecta locurile unde se află persoane limitate în libertate. În 13 țări au fost create instituții distincte abilitate cu funcția de prevenire a relelor tratamente, iar 8 țări au ales formula prevenirii relelor tratamente în activitatea comună a instituțiilor ombudsmanului și societății civile.

recomandările înaintate autorităților în ceea ce privește ameliorarea situației persoanelor private de libertate.

În Raport atragem atenția nu doar asupra situației atestate la capitolul respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor aflate în detenție, dar și a aspectelor legate de percepția societății a acestei categorii de persoane. Bunăoară, există opinii că deținuții „își merită soarta și trebuie să sufere” sau că „trebuie să plătească pentru ceea ce au săvârșit în aceeași măsură”. Și nu se ia în calcul starea fiziologică, psihologică a condamnaților care urmează să revină în societate și care pe parcursul perioadei de detenție au avut de suportat suferințe fizice sau psihice.

Un alt subiect pe care dorim să-l evidențiem este indiferența societății față de problemele persoanelor aflate în custodia unor autorități. Se crede, de exemplu, că în alte țări situația deținuților este și mai gravă. Considerăm că nu trebuie să fim indiferenți față de soarta acestor persoane, dat fiind că nu există o unitate ce ar fixa nivelul suferințelor, iar „somnul rațiunii naște monștri”, spunea Francisc Goya.

Pornind de la aceste premise, subliniem faptul că privarea de libertate și plasarea în custodie a persoanelor reprezintă o măsură aplicată pentru realizarea unor scopuri ale societății: izolarea de societate și reeducarea infractorilor; tratarea persoanelor cu dizabilități mentale; plasarea în custodia statului a străinilor ce au încălcat regimul de ședere în țară etc. *În același timp persoanelor aflate în custodia autorităților urmează să le fie respectată demnitatea, integritatea fizică sau psihică.* Or, acei membri ai societății sau angajați ai autorităților, care, având în custodia lor persoane limitate în libertate, percep instituțiile de detenție drept „vizuini pentru lupi” și nu ca așezări de ființe umane, pot fi victime ale propriilor convingeri pe viitor.

Capitolul I

Date statistice privind activitățile din anul 2013

Dinamica activităților în perioada 2008 – 2013

§. 1. Analiza activității

Pe parcursul anului 2013, în pofida resurselor limitate destinate Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, au fost efectuate 227 de vizite preventive și / sau de monitorizare. În mare parte acestea au fost efectuate de către avocații parlamentari sau de funcționarii Centrului pentru Drepturile Omului.

Ca și în anii precedenți, cele mai vizitate instituții au fost cele de poliție – 148 de vizite, și instituțiile penitenciare – 53 de vizite. 15 vizite au fost efectuate la unitățile militare, 10 – la internatele psihoneurologice și una la o instituție psihiatrică.

Pe parcursul anului 2013 din numărul de 7 membri ai Consiliului consultativ și-au retras calitatea de membru 6 persoane: Constantin Gonța, Ion Schidu, Alexandru Covalischii, Ion Guzun, Tatiana Cernomoriț și Oxana Gumenaia. Un singur membru al Consiliului consultativ – Gheorghe Cuțitaru care și-a continuat activitatea a participat la 5 vizite în instituțiile de detenție. Astfel, sarcina efectuării vizitelor preventive le-a revenit preponderent funcționarilor CpDOM.

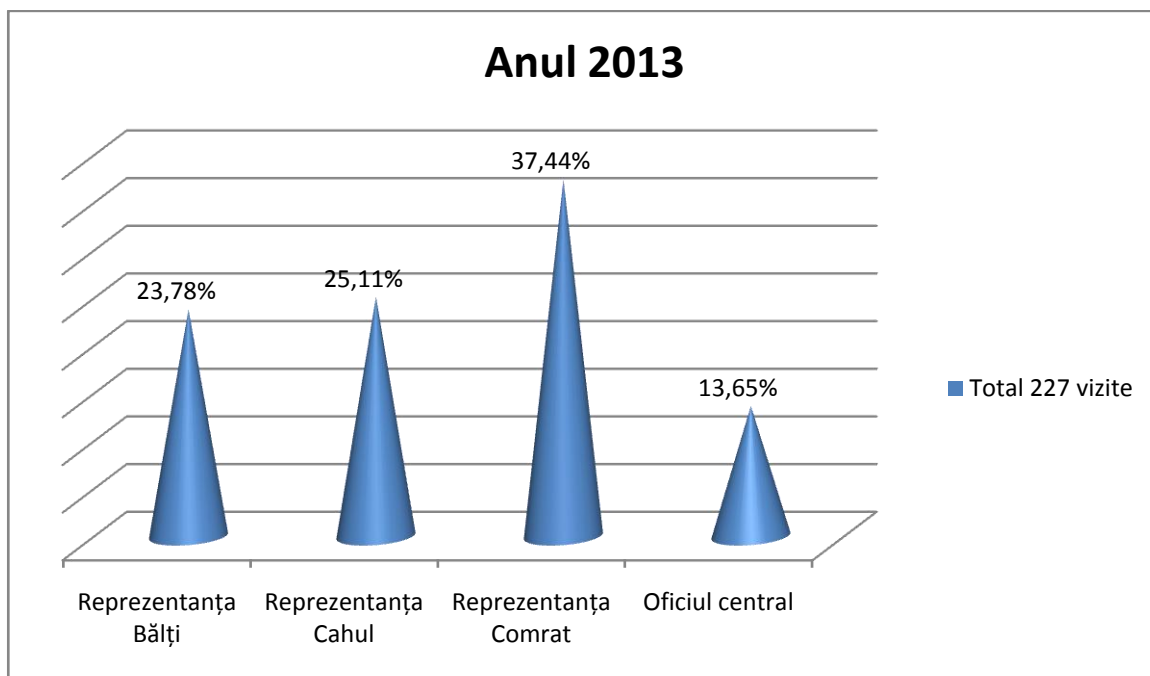
Tabelul care urmează prezintă o imagine de ansamblu asupra tuturor locurilor vizitate în cadrul activității MNPT între anii 2008 și 2012.

Tipul de instituții vizitate	2008	2009	2010	2011	2012	2013	În total (2008-2013)
Instituții subordonate MAI(poliția)	27	73	83	155	155	148	641
Instituții subordonate MJ(penitenciare)	13	41	38	70	60	53	275
Instituții subordonate MS(spitale de psihiatrie)	2	6	2	4	3	1	18

Instituții subordonate MMPSF(internate de psihoneurlogie)	1	3	1	-	6	10	21
Unități militare din cadrul Forțelor Armate	-	2	2	9	27	15	55

În urma suportului primit din cadrul proiectului PNUD de susținere și consolidare a capacităților MNPT, cofinanțat de delegația UE, 3 reprezentanțe ale CpDOM în anul 2012 au fost asigurate cu autoturisme, ceea ce a facilitat deplasarea funcționarilor din cadrul acestora în instituțiile de detenție.

Conform prevederilor punctului 45 din Regulamentul Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova¹⁷⁰, reprezentanțelor instituției le revine atribuția de a efectua periodic vizite preventive în locurile unde sunt sau pot fi persoane private de libertate. Astfel, angajații CpDOM din teritoriu au efectuat în anul de referință 197 din numărul total de vizite: Reprezentanța Bălți – 54 de vizite, Reprezentanța Comrat – 85 de vizite, Reprezentanța Cahul – 57 și oficiul central – 31 de vizite.

Datele analitice în dinamică a activității funcționarilor CpDOM, cu atribuții în cadrul MNPT pentru perioada 2010 – 2013 este următoarea:

¹⁷⁰ Aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 57 din 20.03.2008

Anul	Nr. de vizite Reprezentanța Bălți	Nr. de vizite Reprezentanța Comrat	Nr. de vizite Reprezentanța Cahul	Nr. de vizite Oficiul central
2010	22	9	53	31
2011	25	67	80	55
2012	66	85	83	17
2013	54	85	57	31

În continuare rămîne actuală asigurarea independenței funcționale a MNPT, precum și independența personalului acestuia.

Autonomia financiară este un criteriu fundamental fără de care mecanismele naționale de prevenire nu vor putea să-și exercite independența în luarea deciziilor. Mecanismul național de prevenire trebuie să fie independent financiar pentru a fi capabil să-și îndeplinească funcțiile de bază. Principiile de la Paris accentuează necesitatea unei finanțări adecvate a instituțiilor naționale a ombudsmanilor care să le permită să dispună de propriul personal și oficii, în scopul de a fi independente de Guvern și a nu se supune unui control financiar. În condițiile în care bugetul CpDOM va depinde de „opinia” Guvernului, independența MNPT în contextul OPCAT va rămîne o provocare pentru Republica Moldova.

Este de apreciat faptul includerii în Strategia de reformare a justiției¹⁷¹ a prevederilor ce țin de eficientizarea și optimizarea activității MNPT. Potrivit unui studiu realizat în 2013, personalul implicat în activitățile MNPT are nevoie să fie asigurat cu tehnică specială de măsurare a indicatorilor temperaturii, umidității, aparate foto, mijloace individuale de protecție.

---

¹⁷¹ Legea **nr. 231 din 25.11.2011** privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016, Monitorul Oficial nr. 1-6/6 din 06.01.2012;
Hotărîrea Parlamentului **nr. 6 din 16.02.2012** privind aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016, Monitorul Oficial nr.109-112/371 din 05.06.2012.

§. 2 Actele de reacționare ale avocaților parlamentari, îndreptate spre asigurarea și garantarea dreptului la integritate fizică și psihică

Pe parcursul anului 2013, în urma vizitelor efectuate, precum și a petițiilor examinate ce vizează tematica aplicării rețelilor tratamente, avocații parlamentari au înaintat mai multe acte de intervenție menite să amelioreze situația persoanelor aflate în custodia autorităților. De asemenea, au fost înaintate acte de inițiere a unor investigații în vederea pornirii urmăririi penale sau a procedurilor disciplinare în privința funcționarilor vinovați de aplicarea rețelilor tratamente sau de depășirea atribuțiilor de serviciu.

Numărul constant de vizite efectuate în instituțiile nominalizate a determinat și numărul actelor de reacționare ale avocaților parlamentari, inclusiv a propunerilor de îmbunătățire a activității aparatului administrativ. Astfel, în anul 2013, în temeiul art. 27 din Legea cu privire la avocații parlamentari, au fost întocmite 19 avize, în temeiul art. 28 alin.(1) lit. b), au fost făcute 10 demersuri și, în temeiul art. 29 aln.1lit.b)), au fost înaintate 2 propuneri de îmbunătățire a activității aparatului administrativ.

Acte de reacționare (situația din anii 2008 -2013)

Tipul actului de reacționare	2008	2009	2010	2011	2012	2013	În total (2008 - 2013)
Avize (art.27 din Legea nr.1349) cu privire la avocații parlamentari)	2	11	34	28	35	19	129
Recomandări (art.29 alin.(1) lit. b) din Legea nr.1349 cu privire la avocații parlamentari)				4	3	2	9

Demersuri (art.28 alin.(1) lit. b) din Legea nr. 1349 cu privire la avocații parlamentari)	2	17	17	9	13	10	68
Propuneri de modificare a cadrului normativ					2		2
În total	4	28	51	41	53	31	208

Din cele 31 acte de intervenție a avocaților parlamentari, au fost înaintate 19 avize pentru ameliorarea condițiilor de detenție, vizînd probleme generale cum ar fi:

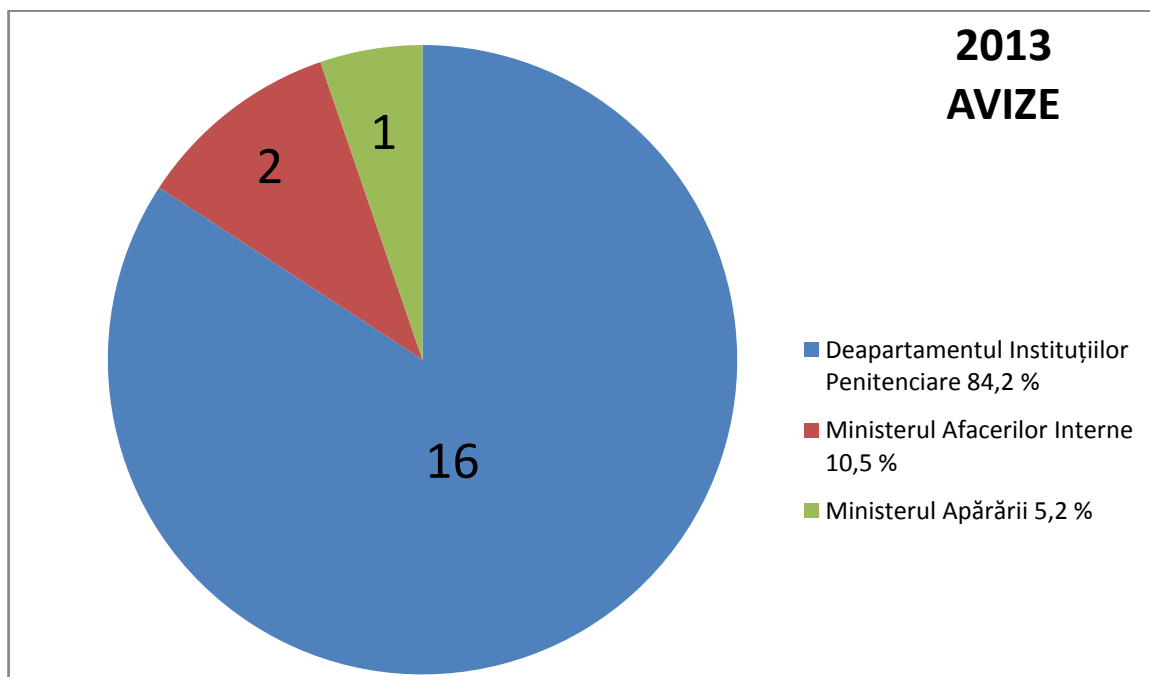
- Suprapopularea instituțiilor penitenciare;
- iluminarea insuficientă a spațiilor de detenție;
- crearea unor condiții minime necesare în încăperile de repartizare a hranei din izolatoarele de detenție provizorie ale inspectoratelor de poliție;
- crearea unor condiții minime în încăperile de duș din inspectoratele de poliție;
- crearea unor condiții minime pentru acordarea asistenței medicale în instituțiile subordonate poliției;
- asigurarea persoanelor deținute în penitenciare și în organele de poliție cu saltele, perne, lenjerie curată, haine de sezon etc.;
- asigurarea persoanelor deținute în IDP-le inspectoratelor de poliție cu hrană de trei ori pe zi, potrivit reglementărilor naționale.

Numărul de avize cu propuneri de ameliorare a condițiilor de detenție a fost mai mic în anul 2013. Acest fapt însă nu denotă o diminuare a interesului față de situația persoanelor aflate în detenție. Or, în anul precedent s-a pus accent pe avansarea de propuneri de ameliorare a situației deținuților în cazurile în care autoritățile nu au luat măsuri anterior. Recomandările repetate sunt adresate instituțiilor ierarhic superioare. Se impune de remarcat faptul că în anul 2010 majoritatea avizelor erau expediate organelor de poliție, iar pe parcursul anilor 2010-2013

situația în aceste instituții s-a ameliorat substanțial. Astfel, majoritatea încăperilor din izolatoarele de detenție ale poliției în anul 2010 au fost reconstruite, în anii următori - efectuate lucrări de reparație curentă.

Tabelul de mai jos prezintă autoritățile care au primit avize cu recomandări de ameliorare a situației persoanelor deținute

Avizele înaintate, de cele mai multe ori, se referă la necesitatea ameliorării condițiilor de detenție, la garantarea dreptului persoanelor deținute în penitenciare la ocrotirea sănătății. În anul 2013 a fost de asemenea atrasă atenția asupra condițiilor de lucru ale angajaților instituțiilor în care sînt deținute persoane private sau limitate în libertatea personală. Problema vizată s-a aflat în vizorul CpDOM, avîndu-se în vedere impactul condițiilor de activitate asupra comportamentului personalului față de persoanele aflate în custodie. Astfel, angajații din instituțiile vizate își desfășoară activitatea în condiții care în foarte multe cazuri pot fi calificate ca degradante sau cu un risc sporit pentru sănătate. Totodată, condițiile de lucru, stresul profesional pot deveni factor declanșator al unor acțiuni abuzive sau al atitudinii neglijente, indifferente față de persoanele aflate în custodia unor instituții publice. Autoritățile centrale în domeniu trebuie să întreprindă toate măsurile necesare pentru îmbunătățirea condițiilor de lucru ale angajaților, perfecționarea profesională continuă a acestora.

Reprezentarea schematică a avizelor înaintate de avocații parlamentari în anul 2013:

Nr. Avizului	Autoritatea în a cărei adresă fost înaintat avizul	Propunerile înaintate	Data înaintării
1	Inspectoratul de poliție Comrat	Ameliorarea condițiilor sanitaro – igienice în Izolatorul de detenție provizorie, în special în camera de duș și încăperea de repartizare a hranei, precum și dotarea punctului medical	22.03.2013
2	Ministerul Afacerilor Interne	Ameliorarea condițiilor de cazare(dormitor, sala de menaj, blocul sanitar) în Unitatea militară 1001(carabinieri) din mun. Bălți	08.04.2013
3	Penitenciarul nr. 7 Rusca	1. Ameliorarea condițiilor de detenție, în special repararea cantinei și bucătăriei; 2. Asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății	18.06.2013
4	Penitenciarul nr. 13 Chișinău	Asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății în penitenciar	20.06.2013
5	Penitenciarul nr. 13 Chișinău	Ameliorarea condițiilor de detenție	20.06.2013
6	Penitenciarul nr. 13 Chișinău	Ameliorarea condițiilor de detenție	21.06.2013
7	Penitenciarul nr. 15 Cricova	Ameliorarea condițiilor de detenție	24.06.2013
8	Penitenciarul nr. 9 Pruncul	Ameliorarea condițiilor de detenție	28.06.2013
9	Ministerul Apărării	Ameliorarea condițiilor în Garnizoana Comandamentului	05.07.2013

		Militar din mun. Chișinău (repararea birourilor)	
10	Penitenciarul nr. 11 Bălți	Ameliorarea condițiilor de detenție	18.07.2013
11	Penitenciarul nr. 13 Chișinău	Ameliorarea condițiilor de detenție	25.07.2013
12	Penitenciarul nr. 9 Pruncul	Ameliorarea condițiilor de detenție	24.10.2013
13	Penitenciarul nr. 3 Leova	Asigurarea dreptului accesului la informație a deținuților	29.10.2013
14	Departamentul Instituțiilor Penitenciare	Ameliorarea condițiilor de detenție în blocul unde sînt deținute persoane care urmează tratamentul contra tuberculozei din Penitenciarul nr. 16 Pruncul	29.10.2013
15	Penitenciarul nr. 18 Brănești, raionul Orhei	Ameliorarea condițiilor de detenție din Izolatorul disciplinar al penitenciarului	07.11.2013
16	Departamentul Instituțiilor Penitenciare	1. Ameliorarea condițiilor de detenție în blocul unde se prepară hrana, izolatorului disciplinar din Penitenciarul nr. 17, Rezina; 2. Crearea condițiilor adecvate de lucru pentru colaboratorii penitenciarului	07.11.2013
17	Penitenciarul nr. 11 Bălți	Ameliorarea condițiilor de detenție	14.11.2013

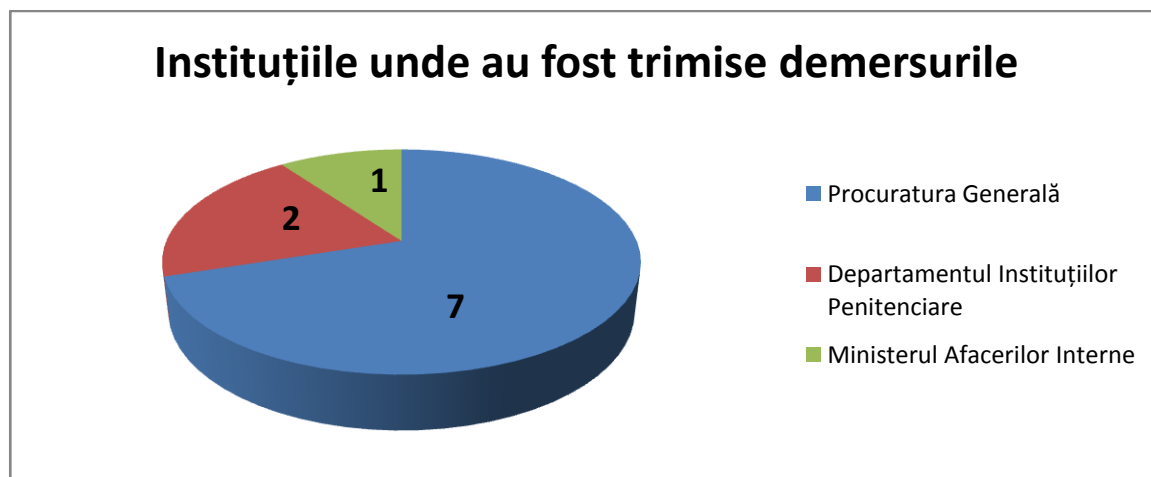
18	Departamentul Instituțiilor Penitenciare	Crearea condițiilor de muncă adecvate angajaților penitenciarului	27.11.2013
19	Departamentul Instituțiilor Penitenciare	Ameliorarea condițiilor de detenție din Penitenciarul nr. 13, mun. Chișinău	06.12.2013

În anul 2013 s-a atras atenția asupra situației din Penitenciarul nr. 13 din mun. Chișinău, 5 avize de ameliorare a condițiilor de detenție fiind înaintate administrației penitenciarului în cauză sau DIP. S-a reacționat la semnalele apărute în presă privind situația din penitenciar, dar, nu în ultimul rând, s-a ținut cont și de numărul mare de condamnări ale Republicii Moldova la CEDO pentru neasigurarea condițiilor minime necesare de detenție.

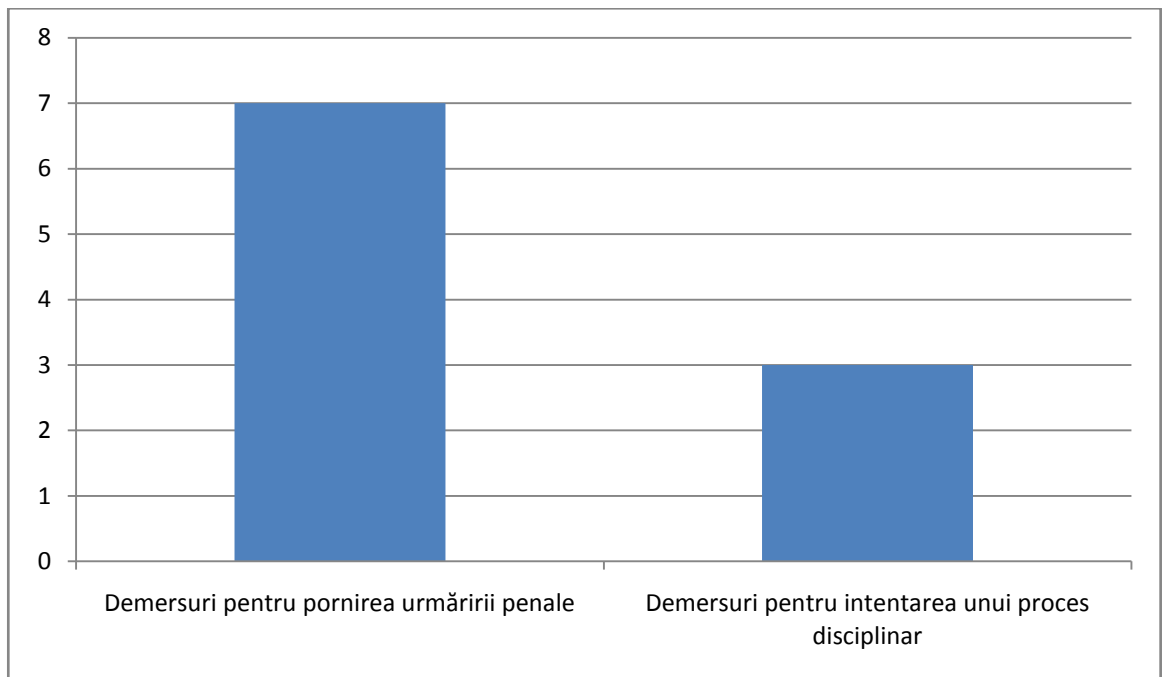
În 2013 avocații parlamentari au înaintat 2 propuneri de îmbunătățire a activității aparatului administrativ. Una dintre propuneri a vizat respectarea legislației privind funcționarea limbilor: neregulile admise în acest sens nu permit realizarea eficientă a drepturilor deținuților la accesul la informație, a dreptului de petiționare etc. O altă propunere a vizat înregistrarea tuturor persoanelor ce au acces în sediul Inspectoratului de poliție din Cahul.

Actele de intervenție s-au referit și la cazurile de aplicare a rețelilor de tratament de către agenții instituțiilor în a căror custodie se află persoane lipsite sau limitate în libertate. Astfel, în anul 2013 avocații parlamentari au înaintat 10 demersuri de inițiere a unor cauze penale sau disciplinare.

În figura de mai jos sunt prezentate instituțiile în a căror adrese au fost înaintate demersuri de inițiere a urmăririi penale sau de intentare a unui proces disciplinar.

Din numărul total, 7 demersuri sunt de pornire a urmăririi penale și 3 - de pornire a unor procese disciplinare.

În urma examinării actelor de intervenție, Procuratura Generală a pornit urmărirea penală în baza a două demersuri. Pe un demers au fost inițiate 8 cauze penale în baza art. 171 Cod Penal (*violul*), în temeiul unei bănuieli rezonabile de comitere în Internatul de psihoneurologie din mun. Bălți de către un medic a mai multe violuri, cauzele penale fiind examinate în judecată. În baza altui demers a fost pornită o cauză penală pe art. 166 Cod Penal (*tortura*), în temeiul bănuielii rezonabile de maltratare a unui deținut plasat în Penitenciarul nr. 13 din mun. Chișinău. În celelalte 5 demersuri organele procuraturii au adoptat decizii de refuz în pornirea unei urmăririi penale, nefiind constatăte suficiente temeiuri pentru aceasta.

Analiza comparativă a demersurilor înaintate de către avocații parlamentari pentru anii 2008 -2013:

Demersuri de pornire a urmăririi penale sau intentării unui proces disciplinar						
Anul	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Numărul	2	28	17	9	13	10

Capitolul II

Situația în instituțiile în care este asigurată detenția persoanelor (cu sau fără consimțământul acestora)

§. 1. Situația din instituțiile penitenciare

În penitenciare executarea pedepsei penale se realizează cu respectarea unor principii generale ce reies din scopurile pedepsei penale. Astfel, legea penală apără persoanele și societatea contra infracțiunilor de diferit gen, precum și contribuie la prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni¹⁷². Potrivit principiilor generale ale legislației penale, legea penală și pedeapsa penală nu au scopul de a cauza suferințe fizice sau psihice și reprezintă o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a persoanelor ce au comis infracțiuni¹⁷³.

În anul 2013 în cadrul MNPT au fost efectuate 53 de vizite în penitenciarele din Republica Moldova, 8 dintre ele fiind vizite de monitorizare. În prezent în țara noastră funcționează 17 penitenciare, dintre care 2 - (nr. 8 și nr. 12) își au sediul în mun. Bender. Penitenciarele respective se confruntă cu o blocadă din partea autorităților mun. Bender, fiind deconectate de la rețelele orășenești de aprovizionare cu apă, canalizare și cele electrice. În anul 2013 autoritățile din Tiraspol au abordat problema evacuării acestor două instituții penitenciare.

Vizitele efectuate în penitenciare sunt axate pe monitorizarea condițiilor de detenție, o atenție specială fiind acordată plîngerilor privind relele tratamente aplicate de colaboratorii instituției față de deținuți. Condițiile rele de detenție în mod evident pot conduce la degradarea personalității deținuților. În context, se impune de menționat că de cele mai multe ori cauza relor tratamente (condițiilor proaste de detenție) este managementul defectuos sau mijloacele financiare insuficiente alocate sistemului penitenciar.

În anul 2013 au fost monitorizate condițiile de detenție, acordarea asistenței medicale deținuților, relațiile dintre colaboratori și deținuți.

S-a constatat că în penitenciarele în care se reușește stabilirea unor relații constructive între personal și deținuți se înregistrează mai puține incidente violente, ceea ce contribuie la realizarea cu succes a scopului pedepsei penale.

¹⁷² Art. 2 din Codul Penal al Republicii Moldova

¹⁷³ Art. 4, 61 din Codul Penal

➤ *Condițiile de detenție*

Persoanele plasate în penitenciare sunt obligate să-și petreacă anumite perioade determinate (mai scurte sau mai îndelungate) în spații de detenție concrete. Din acest motiv condițiile din spațiile de detenție trebuie să corespundă unor norme minime de bază. Standardele internaționale prevăd că, pentru garantarea unei stări de sănătate adecvate, persoanele deținute trebuie să fie asigurate cu un spațiu minim de detenție, precum și cu acces suficient la aer curat și iluminare.

Toate obiectele puse la dispoziția deținuților, în special cele necesare pentru dormit, trebuie să corespundă exigențelor de sănătate, trebuie să se atragă atenția cuvenită condițiilor climatice și, în special, volumului de aer, suprafeței minime de spațiu, luminii, căldurii și ventilației¹⁷⁴.

Detenția persoanelor aflate în custodia penitenciarelor (condamnați sau preveniți) în spații de detenție neconforme standardelor minime de detenție poate avea consecințe pentru persoanele care și-au asumat responsabilitatea de a le plasa în astfel de spații. Astfel, deținerea în condiții neadecvate poate fi tratată drept o încălcare directă a prevederilor art. 16 din Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante¹⁷⁵. În acest context sunt relevante prevederile art.166¹ din Codul penal al Republicii Moldova, care prevăd responsabilitatea pentru faptele de tortură, tratament inuman sau degradant. Or, potrivit alin. (1) este stipulată tragerea la răspundere penală pentru cauzarea intenționată a unei dureri sau a suferinței fizice ori psihice care reprezintă tratament inuman sau degradant de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice. Astfel, organele procuraturii sunt în drept de a porni urmărirea penală pentru plasarea intenționată a persoanelor în condiții neadecvate de detenție. Or, în consecință deținerea în condițiile respective ar putea fi calificată ca acțiune premeditată care cauzează suferințe fizice sau psihice celor deținuți.

---

¹⁷⁴ Regulile ce țin de Standardele Minime Privind Tratatamentul Deținuților, adoptate de către Primul Congres al Națiunilor Unite privind Prevenirea Crimei și Tratatamentul Infractorilor, care a avut loc la Geneva în 1955, și aprobate de Consiliul Economic și Social prin rezoluția 663 C (XXIV) din 31 iulie 1957 și 2076 (LXII) din 13 mai 1977.

¹⁷⁵ Convenția ONU din 10.12.1984 împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, publicată în ediția oficială "Tratate internaționale", 1998, volumul 1, pag.129 art. 16: „Fiecare stat parte se angajează să interzică, pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa, și alte acte care constituie pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante care nu sunt acte de tortură așa cum aceasta este definită la articolul 1, când asemenea acte sunt săvârșite de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigare sau cu consimțământul expres sau tacit al acesteia.”

În anul 2013 CpDOM, angajații care activează în cadrul MNPT au monitorizat cu multă atenție situația de la 5 penitenciare cu statut de izolator de urmărire penală, care se confruntă cu mari probleme la capitolul condiții de detenție. De asemenea, s-a semnalat că spațiile de detenție ale Penitenciarului nr. 13 Chișinău și ale Penitenciarului nr. 11 din Bălți rămân a fi ani de-a rândul într-o stare foarte gravă. Edificiile menționate necesită investiții financiare importante pentru asigurarea condițiilor minime de detenție. Avocații parlamentari au înaintat 4 avize administrației Penitenciarului 13 din Chișinău și 2 – conducerii Penitenciarului 11 din Bălți cu recomandări privind ameliorarea condițiilor de detenție.

În acest sens este relevantă statistica Curții Europene pentru apărarea drepturilor omului, potrivit căreia între anii 2005-2013 Republica Moldova a fost condamnată pe 17 cauze în baza prevederilor art.3 al Convenției (interzicerea torturii) pentru detenția în condiții inumane și/sau degradante în Penitenciarul nr. 13 (fostul penitenciar nr. 3) din mun. Chișinău, în folosul părților fiind încasate 153350 de euro.

Principalele curențe atestate în cadrul vizitelor și care urmează a fi înlăturate sunt neasigurarea iluminării suficiente a spațiilor de detenție și a unei ventilări adecvate a celulelor, deconectarea în unele penitenciare pe parcursul zilei a energiei electrice. Este îngrijorătoare situația atestată în celulele amplasate în subsolul Penitenciarelor nr. 13 Chișinău, nr. 15 din Cricova, în care în timpul zilei este deconectată energia electrică, iar deținuții sunt nevoiți să-și petreacă ziua în semiîntuneric.

- ***Suprapopularea penitenciarelor***

Fenomenul de suprapopulare continuă să distrugă sistemul penitenciar de-a lungul Europei și subminează grav tentativele de ameliorare a condițiilor de detenție. Efectele negative ale suprapopulării penitenciare au fost anterior deja subliniate în rapoartele generale de activități.¹⁷⁶ Faptul că un stat întemnițează un număr mare dintre cetățenii săi nu se poate explica într-un mod convingător printr-o rată ridicată a criminalității. Atitudinea generală a membrilor serviciilor responsabile cu aplicarea legilor și autoritățile judiciare trebuie, în parte, să fie responsabile¹⁷⁷.

Închisorile suprapopulate presupun spații neigienice și strâmte, o lipsă permanentă de intimitate (chiar și în cazul folosirii instalațiilor sanitare), activități reduse în afara celulelor din cauza insuficienței de personal, tensiune crescută între deținuți și între condamnați și personal.

¹⁷⁶ Al 2-lea Raport General - CPT/Inf (92) 3, paragraful 4 și al 7-lea Raport General - CPT/Inf (97) 10, paragrafele 12 -15.

¹⁷⁷ Normele CPT, Strasbourg decembrie 2010, pag. 23

Suprapopularea a fost atestată în penitenciarele nr. 13 și nr. 11, fiind constatate situații în care persoanele deținute erau nevoite să doarmă pe rând. Astfel în Penitenciarul nr. 13 într-o celulă de 33 m.p. la momentul vizitei din iunie 2013 erau plasați 16 deținuți, unei persoane revenindu-i aproximativ 2 m.p. În penitenciarul respectiv sunt celulele unde unui deținut îi revin mai puțin de 1,5 m.p.

Suprapopularea în sine nu constituie temei pentru atribuirea acțiunii drept tratament inuman sau degradant. Totodată, combinată cu alți factori, cum ar fi iluminarea și ventilarea insuficientă a încăperilor, permisiunea de a fuma în spațiile locative poate fi calificat drept un tratament inuman sau degradant a persoanelor plasate în asemenea condiții. Chiar și în Penitenciarul nr. 7 din s. Rusca – penitenciar pentru femei în unele celule a fost atestată neasigurarea cu spațiu de detenție de 4 m.p.¹⁷⁸ Totuși condițiile de detenție în acest penitenciar pot fi invocate drept exemplu pentru tot sistemul penitenciar, iar deficiențele menționate s-au datorat specificului arhitectonic al blocului de detenție, renovat dintr-un bloc construit în timpul URSS.

Se impune de subliniat faptul că în acest sens au fost adoptate un șir de documente de politici de stat, menite de a racorda condițiile de detenție la standardele minimale naționale și internaționale:

1. Concepția reformării sistemului penitenciar și Planul de măsuri pe anii 2004-2020 pentru realizarea Concepției reformării sistemului penitenciar, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1624 din 31.12.2003¹⁷⁹;
2. Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 6 din 16.02.2012¹⁸⁰;
3. Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 90 din 12.05.2011¹⁸¹.

În toate actele enumerate se pune sarcina dezvoltării pînă în anul 2020 a bazei tehnico-materiale și a infrastructurii în toate locurile privative de libertate în corespundere cu standardele europene, modernizarea sistemelor de încălzire, iluminare, alimentare cu apă și de canalizare și efectuarea altor lucrări de îmbunătățire a condițiilor de detenție.

Totuși trebuie de menționat că în prezent nu a demarat nici un proiect de construcție a caselor de arest: **pînă în anul 2013 a fost planificată edificarea¹⁸² a 8 case de arest.** Problema

---

¹⁷⁸ Art. 225 alin. (2) Cod de executare a Republicii Moldova, „Norma de spațiu locativ stabilit pentru un condamnat nu poate fi mai mică de 4 m² ”

¹⁷⁹ Monitorul Oficial al R. Moldova nr.13-15/101 din 16.01.2004

¹⁸⁰ Monitorul Oficial nr.109-112/371 din 05.06.2012

¹⁸¹ Monitorul Oficial nr.118-121/331 din 22.07.2011

supraaglomerării în izolatoarele de urmărire penală rămîne a fi în continuarea una de actualitate, mai ales pentru Penitenciarul nr. 13 din mun. Chișinău, care reprezintă un izolator din raza de activitate a organelor de drept și a instanțelor judecătorești din raioanele centrale ale republicii, a Curților de Apel Chișinău și Bender, precum și a Curții Supreme de Justiție. Potrivit ultimelor date ale DIP, în urma consultărilor cu autoritățile ce au menirea de a ocroti normele de drept s-a decis construcția a 5 case de arest în Bălți, Ungheni, Comrat, Căușeni, Edineț.

- **Dreptul la hrană și apă potabilă**

Hrana

Oricărui deținut trebuie să i se ofere din partea administrației la orele cuvenite mâncare cu o valoare nutritivă adecvată pentru sănătate, de o calitate bună și care să fie bine pregătită și servită.

Apa potabilă trebuie să fie oricînd la dispoziția deținutului.

În general, alimentarea în penitenciare are loc centralizat. În majoritatea penitenciarelor există bucătării și cantine unde deținuții iau masa. Totuși o mare parte dintre deținuți nu se alimentează din penitenciar, utilizînd doar pîinea, zahărul și laptele. Foarte mulți condamnați se alimentează din coletele aduse de rude sau persoanele apropiate, invocînd faptul că mîncarea care li se dă în penitenciar nu este gustoasă și are puține calorii.

În cadrul vizitelor de monitorizare efectuate în cadrul MNPT s-a atestat că în general pentru prepararea hranei sunt selectați deținuți cu certificate de calificare profesională. În unele penitenciare nu au parvenit reclamații referitoare la calitatea și cantitatea alimentelor pe care le primesc deținuții, în alte instituții opinia generală este una critică față de calitatea alimentelor.

Generalizînd informațiile, putem menționa că în Penitenciarul nr. 17 Rezina, Penitenciarul nr. 9 Pruncul condițiile de preparare a alimentelor sunt inadecvate, pentru ameliorarea situației fiind necesare investiții. Totodată, în trimestrul 3 al anului 2013 a fost dată în exploatare cantina Penitenciarului nr. 1 Taraclia, care dispune de utilaj modern de preparare a hranei și de condiții sanitaro-igienice model pentru alte penitenciare.

Suma alocată pentru alimentarea unui deținut pe zi rămîne a fi una modestă și nu permite asigurarea cu totalitatea substanțelor nutritive necesare pentru deținuți:

Cheltuieli de întreținere a unui deținut pe zi	
Anul	Alimentația

¹⁸² Case de arest cu capacitatea de 250 locuri, r-nul Glodeni, Comrat, Orhei, Hîncești, Căușeni, Edineț, Florești, Ungheni

2008	8,74 lei
2009	8,85 lei
2010	10,31 lei
2011	11,06 lei
2012	13,17 lei
9 luni 2013	13,08 lei ¹⁸³

Vom mai nota că asigurarea întreținerii adecvate a încăperilor bucătăriei și cantinei, repartizarea alimentelor depinde și de calitățile manageriale ale administrației penitenciarelor, calitățile organizatorice ale angajaților. Vom invoca drept exemplu situația în care deținuților li se permite să ia masa în încăperile locative, mai ales în penitenciare cu dormitoare mari de 20-30 de paturi.

Pentru asigurarea unei alimentări adecvate a deținuților, este important ca și personalul medical din penitenciare să-și îndeplinească în mod responsabil atribuțiile legate de controlul încăperilor unde se prepară hrana, al utilajului, vaselor folosite la prepararea hranei, de verificare a deținuților care necesită o alimentare suplimentară sau dietetică, în funcție de starea sănătății.

Pentru a îmbunătăți calitatea hranei furnizate deținuților, considerăm că ar fi oportun de a oferi administrațiilor instituțiilor penitenciare posibilitatea de a achiziționa produse de la producători agricoli locali la prețuri avantajoase. Asta în condițiile în care în prezent toate achizițiile se efectuează centralizat.

- **Îmbrăcămintea și lenjeria de pat**

(1) Orice deținut căruia nu i se permite să poarte îmbrăcămintea proprie trebuie să primească un set de îmbrăcămintă potrivit climei, timpului, măsurii lui, care i-ar permite să-și păstreze sănătatea. Îmbrăcămintea nu trebuie să fie în nici un caz degradantă sau umilitoare pentru deținut.

(2) Toate hainele trebuie să fie curate și păstrate în condiții decente. Lenjeria intimă va fi schimbată și spălată de atâtea ori, cât este necesar pentru a se menține igiena.

(3) În situații excepționale, chiar dacă deținutul este mutat în altă instituție sau scos în afara ei cu un scop autorizat, lui trebuie să i se permită să poarte îmbrăcămintea proprie sau altă îmbrăcămintă decentă.

Dacă deținuților li se permite să poarte hainele proprii, se va verifica dacă ele sunt

¹⁸³ Pe parcursul anului 2013 cursul oficial al unui euro a fost de la 16,8 pînă la 18 lei, pe 13.02.2014 cursul oficial al Băncii Naționale a Moldovei fiind de 18,28 lei pentru un euro http://www.bnm.md/md/official_exchange_rates

curate și bune de purtat.

Orice deținut trebuie, în conformitate cu standardele locale sau naționale, să aibă un pat separat, cu lenjerie de pat, pături, perne, plapome suficiente, care să fie curate, păstrate în condiții bune și schimbate suficient de des ca să asigure curățenia.

În penitenciarele din Republica Moldova deținuții nu sunt obligați să poarte o uniformă standardizată, fiecare condamnat fiind în drept să poarte haine de acasă. Un lucru important este oferirea posibilității de a spăla hainele personale, precum și lenjerie de pat. Majoritatea penitenciarelor au fost dotate cu mașini de spălat automat, există însă și instituții care nu le-au creat deținuților condiții pentru a-și spăla hainele. În Penitenciarele nr. 13 din Chișinău și nr. 6 din Soroca mai mulți condamnați le-au spus angajaților MNPT că nu știu de existența unor spălătorii în penitenciare fie că nu au posibilitatea de a-și spăla hainele. Totodată, menținerea acestora în condiții curate și decente este un lucru aproape imposibil de realizat în încăperile unde unui deținut i se oferă 2 m. p., iar hainele sînt păstrate în genți sau pe marginea paturilor.

În context mai trebuie de menționat că în izolatoarele de urmărire penală deținuții sunt nevoiți să-și usuce hainele în încăperile de detenție, sporind nivelul de umiditate în celule și creînd un mediu favorabil pentru apariția mucegaiului sau a tuberculozei.

Întreținerea

Toate obiectele de uz general puse la dispoziția deținuților, și în special cele necesare pentru dormit, trebuie să corespundă exigențelor de sănătate, trebuie să se atragă atenția cuvenită condițiilor climaterice și, în special, volumului de aer, suprafeței minime de spațiu, luminii, căldurii și ventilației.

În toate locurile unde deținuții vor trai sau lucra, (a) geamurile trebuie să fie suficient de mari pentru ca să le permită să citească sau să lucreze de la lumina naturală, iar încăperile trebuie să fie construite în așa mod încât să permită intrarea aerului proaspăt chiar dacă nu există ventilație artificială;

Lumina artificială trebuie să fie suficientă pentru a le permite deținuților să citească sau să lucreze fără a influența negativ asupra vederii lor.

Instalațiile sanitare trebuie să fie adecvate pentru a le permite deținuților să-și satisfacă necesitățile naturale într-un mod decent și curat.

În urma vizitelor efectuate s-a constatat că în Penitenciarele nr. 7 Rusca și nr. 1 Taraclia sînt condiții de detenție foarte bune. Cît privește alte instituții similare, există sectoare din cadrul unor penitenciare în care condițiile de detenție urmează a fi ameliorate. E valabil în special pentru încăperile destinate asigurării securității unor condamnați, care, din diferite motive, au

nevoie de aceasta. La recomandările avocaților parlamentari din anii precedenți, în Penitenciarul nr. 15 Cricova nu mai sunt folosite celulele fără de iluminare naturală. A început reconstrucția Izolatorului disciplinar al Penitenciarului nr. 17 Rezina.

Lipsa accesului zilnic al deținuților la instalațiile de duș, mai ales pe timp de vară, este o altă problemă monitorizată de CpDOM. S-a constatat că în unele penitenciare condamnații pot merge să facă baie doar o singură dată pe săptămână, inclusiv pe timp de vară. În acest sens merită a fi apreciat efortul personalului din unele penitenciare (Penitenciarul nr. 7 Rusca, Penitenciarul nr. 3 Leova, Penitenciarul nr. 18 Brănești) care a amenajat dușuri de vară pentru deținuți.

În cadrul vizitelor, mulți deținuți au invocat condiții umilitoare în ceea ce privește amplasarea veceurilor în apropierea imediată a paturilor, spații sanitare separate de restul celulei prin perdele.

Toate încăperile instituției penitenciare care sunt folosite cu regularitate de către deținuți trebuie să fie menținute permanent în curățenie. Însă frecvent ceea ce se constată în cadrul vizitelor de monitorizare sau preventive nu suportă nici un fel de critici: încăperi locative insalubre și îmbibate cu fum de țigară (din cauză că deținuții au voie să fumeze în celule). Ține de buna organizare a administrației penitenciarelor realizarea măsurilor de salubritate permanentă a celulelor și amenajarea unor spații special destinate fumatului în afara celulelor, practică utilizată în Estonia, Norvegia.

Dormitoare comune

În majoritatea penitenciarelor deținuții sunt plasați în spații mari, a câte 20-50 de persoane. De regulă, aici se fumează mult iar încăperile nu sunt asigurate cu sisteme de ventilare, lumina electrică este deconectată în timpul zilei. În aceste condiții precare de detenție, plasarea în aceeași încăpere a unui număr mare de condamnați care se află în relații de „ierarhie”, sporește riscul de intimidări și violențe. Astfel de modalități de cazare favorizează dezvoltarea subculturilor criminale și menținerea legăturilor între condamnații care fac parte din organizații criminale.

Or, anume faptul că deținuții au putut comunica liber între ei, fiind insuficient supravegheați de personalului penitenciarului, a făcut posibilă activitatea pe teritoriul Penitenciarului nr. 9 Pruncul a grupării criminale conduse de un lider neformal al lumii interlope. În baza probelor aduse de procurori, în aprilie 2013, Curtea Supremă de Justiție a menținut hotărîrea de condamnare a 11 membri ai organizației criminale conduse de V. M. și a stabilit membrilor grupului nominalizat pedepse cu privațiune de libertate pe termene cuprinse între 12 și 20 de ani de detenție. Cauză penală respectivă a fost pornită la începutul anului 2010 drept urmare a plîngerilor unor deținuți, care reclamau că ar fi fost șantajați, prin aplicarea violenței și

amenințarea cu moartea, de către un grup de condamnați ai penitenciarului – membri ai organizației criminale „Makena”.

În cadrul examinării cazului, procurorii au stabilit că în anii 1999-2010, V. M., condamnat și deținut în diferite penitenciare din țară, a format organizația criminală cu denumirea „Makena”, alcătuită din grupări criminale, dintre care una își desfășura activitatea infracțională pe teritoriul penitenciarului Pruncul.

În scopul colectării de fonduri bănești pentru susținerea organizației în instituțiile penitenciare și atragerea altor membri din rândurile deținuților, membrii rețelei interlope îi șantajau pe alți condamnați. Ultimii erau amenințați cu moartea și impuși să achite sume impunătoare de bani¹⁸⁴.

Urmare a numeroaselor recomandări venite din partea instituțiilor naționale și internaționale privind ameliorarea condițiilor de detenție în Penitenciarul nr. 13, prin Legea nr.295 din 12.12.2013 a fost ratificat Acordul-cadru de împrumut dintre Republica Moldova și Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei pentru realizarea Proiectului de construcție a unui nou penitenciar cu capacitatea de 1500 de locuri în mun. Chișinău. Proiectul urmează a fi realizat până în anul 2018. Deși există numeroși opozanți ai construcției noului penitenciar, care consideră exagerate costurile legate de construcție (aproximativ 700 milioane lei), sperăm că obiectivul respectiv va fi realizat conform celor planificate, ceea ce va contribui la ameliorarea situației persoanelor deținute. Totodată, se va reduce rata incidenței condamnărilor Republicii Moldova legate de condiții inadecvate de detenție. Or, condițiile proaste de detenție din Penitenciarul nr. 13 au servit temei pentru condamnarea Republicii Moldova în 12 cazuri la CtEDO pentru violarea art. 3 CEDO.

➤ ***Aspecte ce țin de prevenirea torturii***

În sistemul penitenciar petițiile sunt sistematizate pe diferite categorii, printre care și la capitolul ”maltratare” (în anul 2008 nu a fost înregistrată nicio plîngere de acest fel; în 2009 - 8; în 2010 - 12; în 2011 – 3 și în 2013 – 14 alegații)¹⁸⁵. În petițiile înaintate, deținuții descriu/invocă preținse acte de abuz din partea colaboratorilor, cu aplicarea mijloacelor speciale, inclusiv a forței fizice în timpul escortei.

Pe parcursul anului 2013 au fost efectuate 11 anchete de serviciu în privința alegațiilor despre maltratarea deținuților ce au constat inclusiv în aplicarea nejustificată a mijloacelor speciale, a forței fizice în timpul escortării, încălcarea regulilor de efectuare a perchezițiilor etc. De menționat că, pînă în anul 2013, nu au fost sistematizate anchetele de serviciu pe acest subiect.

¹⁸⁴ <http://www.trm.md/ro/social/pedepse-neschimbate-pentru-grupul-makena/>

¹⁸⁵ Informație prezentată CpDOM de către DIP, vizînd analiza activităților în sistemul penitenciar din anul 2013

Urmare a investigațiilor efectuate de către procurori, au fost inițiate 14 cauze penale la compartimentul semne de rele tratamente comise, tolerate sau încurajate de către colaboratorii sistemului penitenciar.

Pe faptul constatării admiterii abaterilor ce derivă din relațiile cu deținuții în anul 2013 au fost sancționați disciplinar 67 de colaboratori, dintre care: 43 - cu „avertisment”, 10 - cu „mustrare”, 10 - cu „mustrare aspră”, 3 - fiind „concediați din sistemul penitenciar” și 1 colaborator cu „avertizare asupra corespunderii incomplete în serviciu”.

În perioada vizată a fost destituit din funcție un angajat pentru aplicarea relelor tratamente. De asemenea, în anul 2013 au fost concediați din sistemul penitenciar pentru încălcarea disciplinei 9 colaboratori (*pentru comparație, 20 persoane – în 2010, 13 persoane – în 2011 și 13 persoane – în 2012*) și pentru discreditare - 2 colaboratori (*28 persoane – în 2008, 13 persoane – în 2009, 11 persoane – în 2010, 10 persoane – în 2011 și 4 persoane – în 2012*).

Avocații parlamentari au trimis 2 demersuri în adresa Procuraturii Generale pentru inițierea investigațiilor ce s-ar finaliza cu urmărirea penală.

Pe 20 august 2013 avocatul parlamentar a solicitat Procuraturii Generale investigarea unui caz de aplicare a relelor tratamente de către colaboratori ai Penitenciarului nr. 13 Chișinău față de deținuții B.A. și C.M. Cazul ar fi avut loc pe 12 august 2013 și s-ar fi produs din cauza opunerii de rezistență în timpul escortării deținuților în secția medicală a penitenciarului, perioadă în care deținuții au fost maltratați fizic.

După investigarea efectuată pe 28 august 2013, Procuratura sectorului Centru, mun. Chișinău a dispus pornirea urmăririi penale, pe indicii componentei de infracțiune prevăzute de art. 166¹ Cod penal, urmărirea penală aflându-se în derulare în prezent.

Avocații parlamentari au reiterat necesitatea investigării eficiente a tuturor cazurilor în care se invocă aplicarea relelor tratamente față de persoanele aflate în custodia statului. Mai mult, este și de datoria autorităților de detenție de a prezenta explicații plauzibile despre modalitatea și circumstanțele apariției leziunilor corporale apărute în perioada aflării în custodia autorității de detenție.

Instituția avocaților parlamentari s-a autosesizat pe un caz mediatizat în presa electronică¹⁸⁶ privind convorbirea telefonică a unui funcționar din administrația publică a regiunii UTA Gagauz Yeri, în care se vorbea despre necesitatea de a exercita presiuni asupra unei persoane

¹⁸⁶ www.gagauzlar.md(<http://www.gagauzlar.md/libview.php?l=ru&idc=295&id=6009&parent=0>) și <http://gagauzinfo.md/index.php?newsid=9987>

aflate în detenție în cadrul unei cauze penale. Din înregistrare se putea de înțeles că șeful Penitenciarului nr. 5 Cahul urma să intervină într-un anumit mod în interesul persoanei cu care discuta. Înregistrarea telefonică ar fi avut loc în anul 2012.

După efectuarea investigațiilor interne ale DIP nu au fost stabilite elemente ale încălcării normelor deontologice. Totodată, șeful Penitenciarului nr. 5 din Cahul a fost atenționat să respecte cu strictețe în activitatea desfășurată normele legale, cele deontologice ale personalului penitenciar și să nu admită încălcări.

În opinia avocatului parlamentar, înregistrarea dată și conținutul dialogului prezintă fapte care denotă că șeful Penitenciarului nr. 5 Cahul a încălcat normele conduitei deontologice ale colaboratorilor sistemului penitenciar prin faptul că și-a permis să discute cu persoane terțe despre situația deținuților din Penitenciarul nr. 5, acțiuni care, eventual, ar fi putut leza drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

În conformitate cu acțiunile planificate în documentele naționale de politici (Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011 – 2014 și Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016), a fost efectuată instruirea angajaților sistemului penitenciar privind normele naționale și internaționale de conduită în relațiile cu deținuții. Astfel, programele de instruire inițială și de perfecționare a efectivului sistemului penitenciar în cadrul Centrului instructiv al DIP conțin subiecte din domeniul prevenirii torturii și relelor tratamente la compartimentul „Pregătirea în domeniul drepturilor omului”. La instruirea pe această temă au participat 422 de angajați. În Centrul de instruire DIP de la Goian, angajații CpDOM au desfășurat seminare pentru personalul sistemului penitenciar cu tematici ce țin de garantarea drepturilor fundamentale ale condamnaților, relațiile dintre deținuți și colaboratori etc.

Pentru a preveni relele tratamente și a asigura monitorizarea video a locurilor de detenție, în anul 2013 au fost achiziționate și instalate peste 600 de camere video în toate penitenciarele, de asemenea a fost asigurată conexiunea acestora cu unitatea de serviciu a DIP.

➤ ***Activitățile deținuților. Relațiile dintre personal și deținuți***

Un program satisfăcător de activități (muncă, educație, sport etc.) are o importanță crucială pentru bunăstarea deținuților.

Deținuții nu pot fi lăsați „de capul lor” săptămîni, posibil, luni de-a rîndul, încuiați în celulele lor, indiferent de cît de bune condiții materiale ar putea fi în interiorul celulelor. CPT-ul consideră că ar trebui să se tindă ca în închisorile de detenție provizorie¹⁸⁷ deținuții să-și poată

¹⁸⁷ Normele CPT, pag. 16

petrece o parte rezonabilă a timpului (8 ore sau mai mult) în afara celulelor, antrenați în diverse activități. Bineînțeles, regimul din închisorile de executare a pedepselor ar trebui să fie și mai favorabil.

În urma monitorizării permanente a penitenciarelor, s-a constatat o intensificare a activităților în care sunt implicați deținuții: activități sportive, socio-culturale, cum ar fi organizarea cu participarea condamnaților a unor spectacole la care au fost invitate rudelor deținuților. În organizarea concertelor au fost implicați inclusiv deținuții pe viață, ceea ce reprezintă un element pozitiv în menținerea contactului acestora cu lumea exterioară. În același timp deținuții din izolatoarele de urmărire penală, precum și deținuții cărora li se asigură securitatea personală și sînt izolați de ceilalți condamnați sunt nevoiți în permanență să-și petreacă timpul în celule.

Este foarte important pentru deținuți să păstreze contacte rezonabil de bune cu lumea exterioară.

Mai presus de toate, deținutului trebuie să i se dea posibilitatea menținerii relațiilor cu familia și prietenii apropiați. Principiul de bază trebuie să fie promovarea contactului cu lumea exterioară; orice limitare a acestui contact trebuie să se bazeze în exclusivitate pe imperative serioase de securitate sau pe considerente privind resursele disponibile.

În acest sens putem constata că administrația penitenciarelor și a DIP permite discreționar acordarea de întrevederi de lungă durată cu persoane care nu sunt căsătorite oficial. Este relevant cazul deținutei B.T., careia nemotivat i se refuza întrevederea de lungă durată cu M.M., deși au fost prezentate certificate de la locul de trai și de la o instituție religioasă că aceste persoane formează un cuplu de 12 ani. În acest caz sunt concludente dispozițiile art. 213 Cod de executare, care prevăd posibilitatea unor întrevederi de lungă durată pentru deținuți cu soțul, rudele, iar în cazuri excepționale, cu autorizația administrației penitenciarului, cu o altă persoană indicată de condamnat. În aceeași ordine de idei, la acordarea întrevederilor de lungă durată urmează a se ține cont de recomandările incluse în punctul 51 din **cel de-al 2 Raport General al CPT** (Comitetul European de Prevenire a Torturii), care menționează că este foarte important pentru deținuți să păstreze contacte rezonabil de bune cu lumea exterioară. CPT-ul subliniază necesitatea unei anumite flexibilități față de deținuții cu familii îndepărtate (care nu pot face vizite periodice) în ce ceea ce privește aplicarea regulilor de vizitare și a contactelor telefonice. Avocații parlamentari au înaintat recomandări către DIP de a întreprinde măsuri organizatorice de

asigurare a dreptului la viață privată și de familie a deținuților, în procesul acordării întrevederilor de lungă durată, astfel încât să fie promovat contactul cu lumea exterioară.

Baza unui sistem penitenciar de factură umană va fi întotdeauna un personalul recrutat și format cu seriozitate, care să știe cum să adopte o atitudine corespunzătoare în relațiile cu deținuții și care să-și perceapă munca mai mult ca pe o vocație decât ca o simplă slujbă. Crearea unor relații pozitive cu deținuții trebuie să fie recunoscută ca trăsătură principală a acestei vocații¹⁸⁸.

Din discuțiile cu deținuții, angajații MNPT au aflat că aceștia sunt nemulțumiți de modul de efectuate a perchezițiilor, în special a celor pe timp de noapte, de nerespectarea de către colaboratorii penitenciarelor a cerințelor de a-i informa despre chestiunile incluse în dosarul personal. Pe de altă parte, în cadrul vizitelor s-a atestat că, frecvent, condamnații manifestă o atitudine sfidătoare, obraznică față de personalul penitenciarelor, comportament tolerat în mod nejustificat de către colaboratorii instituțiilor de detenție. Relațiile dintre personal și deținuți sunt afectate și din cauza problemelor apărute urmare a introducerii obiectelor interzise pe teritoriul penitenciarelor. În prezent, într-un fel sau altul, tacit este acceptată introducerea în penitenciare a unor bunuri interzise, cum ar fi telefoane mobile, cartele SIM și chiar droguri și băuturi alcoolice. În unele cazuri există temeieri pentru a presupune că nemijlocit angajații ar fi implicați în acest proces. Ulterior însă aceiași colaboratori, în cadrul perchezițiilor efectuate, depistează aceste bunuri și aplică sancțiuni deținuților. Astfel, numai în Penitenciarul nr. 8 Bender pe parcursul anului 2013 la deținuți au fost găsite 35 de telefoane mobile.

Accesul la servicii medicale în penitenciare

- ***Dreptul la asistență medicală al persoanelor condamnate este garantat.***
- ***Asistența medicală în penitenciare se acordă ori de câte ori este necesar sau la cerere, de către un personal calificat, în mod gratuit, potrivit legii.***
- ***Condamnații beneficiază în mod gratuit de tratament medical și de medicamente¹⁸⁹.***

Datele în dinamică pe anii 2008-2013 privind quantumul cheltuielilor pentru serviciile medicale repartizate pentru un deținut (medicamente, investigații și tratament efectuat în instituțiile medicale din afara sistemului penitenciar, procurarea de utilaj medical pentru instituțiile penitenciare) sunt prezentate în tabelul de mai jos.

¹⁸⁸ Normele CPT, pag. 21

¹⁸⁹ Art. 230 Cod de executare a Republicii Moldova

Cheltuieli de asigurarea a asistenței medicale pentru un deținut pe zi în lei	
Anul	Medicina
2008	0,63
2009	0,92
2010	1,80
2011	1,49
2012	1,34
9 luni 2013	1,10

Datele menționate ilustrează faptul că sumele repartizate sunt derizorii și insuficiente pentru asigurarea realizării dreptului la ocrotirea sănătății a persoanelor aflate în detenție. În acest context, reamintim de concluziile CPT, potrivit cărora o îngrijire medicală neadecvată poate conduce rapid la situații care au puncte comune cu “tratamentele inumane sau degradante”. Serviciul de îngrijire medicală într-o anumită instituție poate juca un rol important în combaterea relor tratamente. Acesta este plasat astfel încât să aibă un impact pozitiv asupra întregii calități a vieții în penitenciar.

Datele DIP în dinamică privind morbiditatea în rândul deținuților în sistemul penitenciar pe parcursul anilor 2008-2013:

În tabelul care urmează sunt prezentate date privind numărul deținuților care se află la

Structura morbidității deținuților:						
Maladii	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bolile sistemului digestiv	1409	1523	1464	3658	4410	5464
Tulburări mintale și comportamentale	2728	2817	2561	2411	2486	3582
Bolile sistemului respirator	2560	3594	3210	2011	2362	4246
Traume și intoxicații	956	1171	1805	1365	1260	1278
Boli infecțioase și parazitare	1199	947	1152	1177	1651	1376
Bolile sistemului cardiovascular	629	745	824	743	784	841
Bolile sistemului nervos	526	356	322	335	359	398
Tuberculoza	245	192	164	133	162	152
*inclusiv la intrare în sistem	153(62,4%)	51(26,6%)	42(25,4%)	31(23%)	56(34,5%)	36(23,6%)

evidență cu TBC, (cazuri noi, recidive), inclusiv cu TBC MDR (multi drog rezistentă), numărul deținuților care au fost depistați cu TBC în penitenciare în perioada anilor 2008-2013.

N r.	Categorii	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1.	Caz nou microscopic pozitiv	38	38	33	14	30	17

2.	Caz nou microscopic negativ	110	76	77	51	87	62
3.	Caz nou extrapulmonar	3	5	5	7	0	0
4.	Caz nou extrarspirator	2	1	3	1	0	0
5.	Recidivă microscopic pozitivă	44	38	19	21	13	11
6.	Recidivă microscopic negativă	48	36	26	35	32	37
7.	Recidivă extrapulmonară	0	0	1	1	0	0
8.	Incidența globală	245	192	164	133	162	127

De menționat că sistemului penitenciar îi revine cota de circa 2% din numărul total de pacienți notificați în țara noastră cu diagnosticul de tuberculoză (cazuri noi și recidive).

Numărul deținuților cu tuberculoză s-a micșorat cu 86% sau de 7,5 ori, de la 1152 bolnavi în anul 2001 pînă la 152 bolnavi la finele anului 2013.

În anul 2013, pentru organizarea intervenției eficiente în domeniul sporirii calității și independenței serviciilor medicale din penitenciare, a fost elaborată o propunere de politică publică: „Servicii medicale de calitate pentru persoanele deținute în penitenciare”. Necesitatea elaborării documentului a fost determinată de concluziile Misiunii Agenției Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și Criminalității (UNODS) și Organizației Mondiale a Sănătății (OMS) din 9-13 aprilie 2012 privind „Organizarea serviciilor medicale în sectorul penitenciar al Republicii Moldova”. Proiectul propunerii de politică publică a fost consultat public la 24.12.2013, Ministerul Justiției recomandînd „crearea în cadrul sistemului penitenciar a unei subdiviziuni subordonate independente responsabile de sănătatea deținuților în penitenciare”. Această opțiune prevede implementarea unui sistem mixt de organizare a sănătății în penitenciare. Sistemul penitenciar va fi responsabil de dezvoltarea și perfecționarea serviciilor medicale primare specializate de lungă durată și de recuperare, iar serviciile medicale înalt specializate urmează a fi acordate în cadrul instituțiilor medico-sanitare ale Ministerului Sănătății.

Ținînd cont de recomandările CPT, precum și pornind de la realitățile existente în prezent în sistemul penitenciar ce țin de acordarea asistenței medicale eficiente, Instituția avocaților parlamentari accentuează necesitatea de a asigura independența profesională a lucrătorilor medicali ce activează în instituțiile de detenție. Ideea creării unei direcții de îngrijiri medicale în cadrul DIP, care se presupune că va fi independentă funcțional, responsabilă de activitatea serviciului asistență medicală în penitenciare, ar putea fi o inițiativă ce ar oferi lucrătorilor medicali posibilitatea să lucreze potrivit obligațiilor profesionale și nu ca angajați ai sistemului

penitenciar ce asigură funcționarea regimului, securității sau îndeplinesc alte atribuții legate de executarea pedepsei cu închisoarea. Pe de altă parte, șeful direcției ce se planifică a fi creată va fi subordonat funcțional directorului DIP, ceea ce ridică anumite semne de întrebare privind independența profesională a lucrătorilor medicali din penitenciare.

Avocatul parlamentar este de părerea că varianta optimă ar fi includerea Serviciului de îngrijire medicală din penitenciare în subordinea Ministerului Sănătății. Or, practica altor țări a demonstrat eficiența activității acestui tip de sistem. În acest caz lucrătorii medicali din penitenciare vor beneficia de independență profesională, fiind salarizați de Ministerul Sănătății, nu vor fi în subordinea unui factor de decizie din penitenciare sau din sistemul autorităților penitenciare. Astfel, în baza serviciilor medicale din penitenciare și Spitalului penitenciar nr. 16 Pruncul, poate fi creată o subdiviziune eficientă cu angajați medicali civili, ce va avea ca sarcină acordarea asistenței medicale eficiente deținuților și examinarea obiectivă a vătămărilor corporale depistate la aceștia. Structură în cauză nu se va subordona profesional și nu se va identifica cu angajații autorităților penitenciare.

În prezent lucrătorii medicali din penitenciare se autoidentifică cu angajații altor servicii din penitenciare, neavând curajul să înainteze prescripții de îmbunătățire a condițiilor de detenție.

Includerea în subordinea Ministerului Sănătății a subdiviziunilor din penitenciare care prestează servicii medicale ar permite accesarea la diversele programe de sănătate din sistemul național de ocrotire a sănătății. Or, în prezent deținuții bolnavi de diabet zaharat sau de cancer nu au acces la programele naționale de tratament a maladiilor respective, finanțate de Casa Națională de Asigurări în Medicină, cheltuielile fiind puse în sarcina DIP. De asemenea, nu sunt valorificate pe deplin oportunitățile de stimulare a personalului medical din penitenciare, prin oferirea unor condiții avantajoase de activitate, suplimente la salarii.

În concluzie, Centrul pentru Drepturile Omului susține ideea creării unui sistem independent profesional de îngrijiri de sănătate în penitenciare, subordonat organizațional și profesional Ministerului Sănătății, sistem ce va oferi posibilitatea prestării de servicii de sănătate deținuților echivalente celor din sistemul public de sănătate. Prin prezentarea unor concluzii independente privind leziunile corporale ale deținuților atât la examinarea medicală primară a deținuților la intrarea penitenciar, cât și a leziunilor corporale apărute în timpul aflării în detenție (natura acestora, localizarea, mecanismelor de formare), sistemul medical independent din penitenciare ar putea oferi garanții în plus de prevenire a relelor tratamente.

Recomandări:

- *Și pe viitor să fie depuse eforturi pentru racordarea condițiilor de detenție la standardele naționale și internaționale în domeniu (demararea construcției noului penitenciar din mun. Chișinău, repararea spațiilor de detenție în toate penitenciarele);*
- *Să fie reconstruite bucătăriile și cantinele penitenciarelor pe modelul celor din penitenciarele nr. 1 Taraclia și nr. 7 Rusca;*
- *Serviciul medical din penitenciare să intensifice controlul asupra respectării și asigurării normelor sanitaro-igienice în penitenciare, asupra calității și cantității alimentației;*
- *Să fie finalizat procesul de reformare a serviciului medical din penitenciare, care să devină independent și să ofere servicii de asistență medicală de calitate deținuților;*
- *Să fie asigurate condiții adecvate de activitate angajaților din penitenciare;*
- *Să fie asigurată instruirea continuă în domeniul prevenirii și combaterii torturii și a relelor tratamente a lucrătorilor instituțiilor penitenciare;*
- *Să fie asigurată plasarea în izolatoarele de urmărire penală a deținuților, cu respectarea normei minime a spațiului de detenție și evitarea suprapopulării;*
- *Să fie asigurat un climat de încredere între deținuți și administrație, bazat pe respectarea legalității și a drepturilor fundamentale ale deținuților, urmărindu-se realizarea scopurilor pedepsei penale.*

§ 2 Situația din izolatoarele de detenție provizorie ale poliției

Considerații generale

Poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor.

Conform opiniei CPT, există trei drepturi de bază ale persoanelor reținute de poliție care au o importanță primordială și trebuie respectate de la începutul privării de libertate. Aceste drepturi constituie și **trei** garanții fundamentale împotriva rețelor tratamente aplicate față de deținuți:

- 1. Dreptul persoanei în cauză la informarea unei terțe părți aleasă de ea (un membru al familiei, un prieten) despre faptul reținerii;**
- 2. Dreptul de a avea acces la un avocat;**
- 3. Dreptul de a solicita examinarea medicală de către un doctor ales de persoana reținută (suplimentar față de orice examinare medicală realizată de un doctor chemat de autoritățile polițienești).**

În cadrul Mecanismului de Prevenire a Torturii pe parcursul anului 2014 au fost efectuate 148 de vizite în instituțiile subordonate Inspectoratului General de Poliție. Vizitele efectuate la secțiile de poliție se deosebesc de cele la închisori, dat fiind că persoanele plasate în subordinea organelor de poliție se pot simți mai vulnerabili în discuțiile cu membrii grupurilor de vizită. Alte diferențe țin de condițiile de detenție neprevăzute pentru o ședere de lungă durată, astfel încât acestea sînt mai **limitate**¹⁹⁰.

În perioada 2008-2013 au fost efectuate 641 de vizite în organele de poliție.

2008	2009	2010	2011	2012	2013	Total
27	73	83	155	155	148	641

Vizitele sunt efectuate în scopul de a preveni actele de tortură, dar și de a monitoriza condițiile de detenție, de alimentare, de asigurare medicală, raporturile dintre deținuți și agenții statului, respectarea normelor naționale și internaționale în privința persoanelor care se află în custodia statului.

¹⁹⁰ Editura "Vicandis-Lux", Monitorizarea locurilor de detenție, Geneva, Ghid practic, APT, Geneva 2004

În conformitate cu prevederile art. 175¹ al Codului de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24 decembrie 2004, reținerea de până la 72 de ore, ca măsură procesuală de constrângere, se asigură în izolatoarele de detenție provizorie.

Potrivit Instrucțiunii de activitate a izolatoarelor, regimul de lucru și detenție include regulile și condițiile de deținere sub arest a persoanelor reținute, în conformitate cu standardele europene și a prevederilor Codului de procedură penală, Codului penal, Codului de executare.

Conform informației Ministerului Afacerilor Interne¹⁹¹, în perioada 2012-2013, MAI și-a pus scopul de a realiza un complex de măsuri în vederea transformării ministerului într-o instituție publică de tip european, în care subdiviziunile structurale, ghidate de standarde profesionale transparente, își focusează activitatea pe asigurarea ordinii și securității publice, protecția vieții și sănătății cetățenilor, respectarea drepturilor omului. O atenție prioritară este acordată funcționării eficiente a unui sistem unic de evidență și soluționare a plîngerilor cu privire la maltratarea, aplicarea tratamentului inuman sau degradant de către colaboratorii organelor afacerilor interne.

➤ **Condițiile de detenție în izolatoarele de detenție provizorie**

Custodia poliției este, în principiu, de durată relativ scurtă. Drept urmare, condițiile fizice de detenție din arestul poliției nu pot să fie la fel de bune ca cele din alte locuri de detenție în care persoanele pot fi reținute perioade mai lungi. Oricum însă, anumite condiții materiale elementare trebuie îndeplinite¹⁹².

Condițiile materiale elementare care trebuie îndeplinite:

- Toate celulele din izolatoarele de detenție provizorie ale poliției (în continuare IDP) trebuie să aibă dimensiuni rezonabile pentru numărul de persoane pe care le adăpostesc, o iluminare adecvată (de exemplu: suficientă pentru a putea citi, cu excepția perioadelor de somn) și ventilare.
  - Ar fi de preferat ca celulele să aibă lumină naturală.
  - Celulele trebuie echipate cu mijloace de odihnă (de exemplu: un scaun fixat sau o bancă), iar persoanelor obligate să rămână peste noapte în custodie trebuie să li se pună la dispoziție saltele și lenjerie curată.
- Persoanelor din custodie trebuie să li se permită satisfacerea necesităților naturale la momentul dorit în condiții decente și de curățenie, să li se ofere condiții adecvate de spălare.

¹⁹¹ Notă informativă a MAI din 12.02.2014 nr. 4/251, parvenită în adresa CpDOM

¹⁹² Normele CPT, pag. 8

- Persoanelor reținute trebuie să li se dea mîncarea la ore potrivite, incluzîndu-se cel puțin o masă completă (de exemplu, ceva mai substanțial decît un sandwich) în fiecare zi.¹⁹³
- Apreciind dimensiunea rezonabilă a unei celule din IDP , trebuie luați în considerare mai mulți factori. Delegațiile CPT-ului au consimțit că un nivel de dorit și nu un standard minim ar fi ca celula din IPD pentru o singură persoană, care stă mai mult de cîteva ore, să fie de 7 m² avînd cel puțin 2 m între pereți și 2,5 m între pardoseală și plafon. Aceste criterii sunt utilizate în mod curent de CPT atunci cînd se analizează o celulă de poliție.

Pe parcursul anului 2013 *Asociația Obștească „Institutul pentru Drepturile Omului ”* în parteneriat cu Ministerul de Interne, Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova și Ministerul Sănătății au realizat proiectul *„Evaluarea condițiilor de detenție preventivă conform standardelor internaționale și standardelor europene minime de detenție prin prisma asigurării respectării dreptului de a nu fi supus torturii, tratamentelor sau pedepselor crude, inumane sau degradante”*¹⁹⁴. În toate cele 39 de inspectorate de poliție au fost efectuate vizite comune de către experți din cadrul IDOM și CpDOM, precum și reprezentanțele CpDOM.

Expertiza condițiilor din locurile de detenție a fost elaborată ținînd cont de politicile și regulamentele naționale și internaționale din domeniu, fiind prezentate concluzii și recomandări relevante. Echipa proiectului a analizat documentele interne ale instituțiilor monitorizate în contextul respectării drepturilor omului, legislației naționale și actelor internaționale la care Republica Moldova este parte. Monitorizarea a inclus și interviuarea beneficiarilor și a angajaților instituțiilor.

În urma monitorizării izolatoarelor de detenție provizorie au fost întocmite în parte „pașapoartele tehnice” pentru cele 39 inspectorate de poliție, ținîndu-se cont de prevederile Protocolului de la Istanbul (Manual de investigare efectivă și documentare asupra torturii și a altor pedepse și tratamente crude, inumane sau degradante).

Condițiile fizice de detenție din arestul poliției nu pot să fie la fel de bune ca cele din alte locuri de detenție în care persoanele pot fi reținute perioade mai lungi, în același timp un minimum trebuie asigurat¹⁹⁵.

Din relatările angajaților inspectoratelor de poliție, în IDP persoanele sînt deținute nu mai mult de trei zile. În zilele de marți - vineri sînt aduse persoane aflate în arest din penitenciare (nr. 5 Cahul, nr. 11 Bălți, nr. 13 Chișinău și nr. 17 Rezina), pentru desfășurarea măsurilor de

¹⁹³ CPT-ul susține că persoanelor ținute în custodia poliției 24 de ore sau mai mult trebuie să li se ofere posibilitatea, în măsura în care aceasta e cu putință, de a face exerciții zilnice în aer liber.

¹⁹⁴ http://www.idom.md/index.php?option=com_k2&view=item&id=251:pasapoarte-tehnice&Itemid=396&lang=ro
Raport IDOM „Condițiile de detenție preventivă din Izolatoarele inspectoratelor de poliție din Republica Moldova”

¹⁹⁵ Normele CPT, Consiliul European, *Custodia poliției*, pag. 8

ordin procesual sau pentru prezentarea la ședințele de judecată. Cu toate acestea, se mai atestă cazuri de deținere pe un termen mai mare de 72 de ore în izolatoarele poliției. De exemplu, în timpul vizitei efectuate pe 12.06.2014 la IP Comrat, prevenitul I.M. era deținut în izolator deja 7 zile, iar în cadrul vizitei din 19.04.2013 la Direcția Poliție mun. Chișinău s-a stabilit că prevenitul P.L. se afla în izolator mai mult de 15 zile.

De regulă, **sursa de iluminare artificială** în izolatoare este un bec incandescent convențional, montat deasupra ușii și protejat cu o plasă metalică pentru a exclude accesul liber la rețeaua electrică a deținuților. Calitatea iluminării artificiale este satisfăcătoare.

Deși s-au înregistrat schimbări în bine în asigurarea standardelor minime de detenție în inspectoratele de poliție, totuși se atestă o atitudine neglijentă în ceea ce privește garantarea acestora. Bunăoară, în cadrul vizitei repetate la IP Basarabeasca în decembrie 2013 (acesta fiind vizitat anterior la începutul anului), angajații CpDOM au constatat că situația nu s-a îmbunătățit privind asigurarea unor condiții minime sanitare în celulele și blocurile sanitare. Invocarea factorului financiar și a lipsei resurselor umane în acest context nu poate fi acceptată, dat fiind că pentru menținerea unei stări adecvate igienico-sanitare a încăperilor e nevoie în primul rând de acțiuni de ordin organizatoric și de o gestionare mai bună a treburilor de către factorii de decizie din inspectoratele de poliție.

Pentru comparație, situația este cu mult mai bună în IP Sîngerei, IP Ștefan Vodă, IP Florești, în care izolatoarele erau curate, ventilate, îngrijite.

În ceea ce privește asigurarea cu lenjerie de pat, saltele, perne, plapome, în majoritatea instituțiilor există probleme la acest capitol. De regulă, administrația IDP motivează asigurarea insuficientă cu lenjerie de pat prin lipsa mijloacelor financiare. Totuși la IP Ștefan Vodă cele 4 celule funcționale erau asigurate cu saltele și cearșafuri. În același timp la IP Comrat acestea erau vechi. Nici un izolator nu dispune de mașini de spălat pentru spălarea lenjeriei de pat.

În opinia grupului de experți ai CpDOM, IDOM, condițiile de detenție în IDP din sectoarele mun. Chișinău nu corespund standardelor minime naționale și internaționale. Această concluzie a fost făcută luându-se în calcul următoarele împrejurări: lipsa luminii naturale, a ferestrelor din celule; lipsa unor condiții minime privind satisfacerea necesităților fiziologice, a încălzirii pe timp de iarnă; lipsa mobilierului, locului destinat plimbării deținuților, lipsa accesului la serviciile unui medic. Aceeași situație a fost atestată și în anii precedenți de către angajații MNPT, fiind înaintate recomandări de a nu plasa deținuți în aceste instituții iar spațiile respective să fie utilizate în alte scopuri decât cele de plasare a unor persoane.

În cazul reținerii unor persoane de organele de poliție din sectoarele capitalei (Ciocana, Botanica, Buiucani, Centru și Rîșcani), avocatul parlamentar a recomandat administrațiilor

inspectoratelor de poliție să plaseze persoanele respective în Izolatorul Direcției de Poliție a mun. Chișinău, instituție reconstruită capital, în care standardele de detenție corespund rigorilor respectării demnității persoanei umane.

Persoanelor din custodie trebuie să li se permită satisfacerea necesităților naturale la momentul dorit în condiții decente și de curățenie, să li se ofere condiții adecvate de spălare.

În majoritatea inspectoratelor de poliție celulele erau aprovizionate cu apă. Totuși în cadrul vizitei din 27 martie 2013 la Inspectoratul de poliție Anenii Noi s-a stabilit că deținuții nu au acces la sursa de apă potabilă. Aceștia personalul de gardă le oferea apă din holul izolatorului.

Deși majoritatea conducătorilor organelor de poliție ne-au asigurat că deținuții se băiesc și că IDP chiar au fost dotate în acest scop cu boilere electrice, mulți deținuți s-au plîns că nu au avut posibilitatea de a face baie. De regulă, IDP economisesc energia electrică, motiv din care, frecvent, deținuții nu-și pot face aici igiena personală. Partea proastă este că aceștia, adeseori, nu pot să facă baie nici în penitenciare, dat fiind că și acolo există anumite restricții (un grafic) în acest sens. Situația este valabilă pentru Inspectoratul de poliție Comrat. În cadrul celor 49 de vizite efectuate în anul 2013 în această instituție am constatat că deținuții din izolator chiar dacă au fost nevoiți să stea în custodia instituției între 3-5 zile nu și-au putut face igiena personală. De altfel și încăperea este impracticabilă, nu are sistem de ventilare, robinetele sînt defectate, pe pereți, pod este igrasie.

Deținuților aflați în custodia poliției trebuie să li se dea mîncarea la ore potrivite, care să includă cel puțin o masă completă (de exemplu: ceva mai substanțial decît un sandwich) în fiecare zi

Alimentarea deținuților se efectuează o dată pe zi în majoritatea inspectoratelor de poliție (este oferit doar prînzul), hrana fiind adusă de la o instituție specializată (ospătărie), cu care este încheiat un contract de prestări servicii. La dejun și cină, deținuții nu sunt hrăniți. Ei sunt nevoiți să se alimenteze din produsele transmise de către rude, ceea ce nu este interzis sau restricționat de către angajații de poliție.

Astfel, alimentarea deținuților nu este efectuată în conformitate cu prevederile art. 247 al Codului de executare, nr. 443- XV din 24. 12. 2004, care prevede că deținuților li se asigură de 3 ori pe zi, la ore stabilite, gratuit, hrană caldă. Totodată, în cadrul vizitelor la inspectoratele de poliție (IP Anenii Noi – 27.03.2013; IP Comrat – 25.05.2013; IP Briceni – 22.02.2013; IP Ocnîța – 22.02.2013) s-a stabilit că persoanelor aflate în custodia poliției sau escortate în instanțele de

judecată pentru examinarea cauzelor sau altor chestiuni nu le este asigurată alimentarea pe parcursul zilei.

Asistența medicală – garanție și drept fundamental

Asistența medicală reprezintă una din cele trei garanții menite de a preveni relele tratamente față de persoanele aflate în custodia poliției. Totodată asistența medicală este și un drept fundamental al persoanelor - dreptul la ocrotirea sănătății.

În timpul vizitei la IP Anenii Noi, s-a stabilit că în cadrul acestuia nu este o persoană responsabilă de asistența medicală. Situația în cauză constituie o încălcare a drepturilor deținuților, asistența medicală a persoanelor reținute în izolatoare urmînd a fi acordată ori de cîte ori este necesar sau la cerere, de către un personal calificat, în mod gratuit. Persoanele reținute sau arestate (*fiind prezumate a fi nevinovate pînă la pronunțarea unei sentințe definitive*) se bucură de dreptul de a beneficia în mod gratuit de tratament medical și de medicamente în volumul similar celui prevăzut de Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală. Asigurarea acestor drepturi sau garanții contra torturii este dificilă în IP Comrat. Asta pentru că felcerul angajat în anul 2013 în instituție nu dispune de condiții adecvate de activitate. În biroul repartizat felcerului nu sunt create condiții minime pentru examinarea persoanelor reținute sau acordarea unui ajutor medical adecvat. Felcerul nu dispune de mobilier, inventar, frigider pentru păstrarea medicamentelor sau un pat pentru efectuarea procedurilor. Biroul în care acesta lucrează nu are geam, deoarece este amplasat în subsolul instituției. În asemenea condiții examinarea primară și acordarea asistenței medicale persoanelor deținute constituie un factor ce lezează demnitatea umană.

În context, potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, prin prisma art. 3 (asistența medicală a persoanelor aflate în detenție), statul este obligat să asigure tratarea deținuților în condiții corespunzătoare, pentru fiecare etapă de deținere urmînd a fi amenajat cîte un cabinet medical bine echipat, camere de infirmerie, o farmacie pentru păstrarea preparatelor medicamentoase în condiții optime.

În cadrul vizitelor efectuate a fost stabilit un izolator model pentru restul Republicii Moldova – Izolatorul de detenție provizorie din IP Ștefan Vodă

Astfel, în cadrul vizitei la această instituție din 12.11.2013, s-a stabilit că izolatorul de detenție provizorie din IP Ștefan Vodă este amplasat la primul etajul al instituției. Inspectoratul

este în întregime conectat la sistemul centralizat de încălzire și ventilare. Condițiile din baie erau satisfăcătoare: sistemul de ventilare, robinetele și boilerul erau funcționale. **Alimentarea** deținuților se efectuează de trei ori pe zi și este adusă de la o instituție specializată (ospătărie), cu care este încheiat un contract de prestări servicii. Este posibilă și alimentarea din produsele aduse de către rude, transmiterea acestora nu este interzisă sau restricționată de către angajații responsabili din Inspectorat. **Sistemul de supraveghere video** era funcțional. În holul izolatorului erau instalate două camere video, din ambele părți ale tavanului, ceea ce permite vizualizarea în totalitate a încăperii.

Celulele. În ziua efectuării vizitei, în izolatorul nu erau persoane deținute. Toate celulele aveau ferestre suficient de mari, cu gratii (lungime - 0.88 m, lățime-0,76 m). Deschiderea geamurilor este posibilă doar din exterior. În celule erau suficiente saltele, perne și lenjerie.

Semnificativă este informația prezentată de MAI privind alocarea surselor financiare pentru reparația IDP - lor:

Nr. d/o	Subdiviziunea	Capacitatea IDP	Numărul celulelor	IDP închise/ redeschise	Mijloace financiare Buget de stat si local - 2012	Mijloace financiare Buget de stat si local - 2013
1.	INI a	0	0	sistat	0	0
2.	DP Chișinău	54	22		250000	0
3.	Bălți	6	3		100 000 lei	0
4.	Bender	72	9		75 000 lei	0
5.	Anenii Noi	35	11		50 000 lei	0
6.	Basarabeasca	20	8		40 000 lei	0
7.	Briceni	25	7			0
8.	Cahul	12	6		70 000 lei	0
9.	Călărași	15	5		50 000 lei	0
10.	Cantemir	10	5		50 000 lei	0
11.	Căușeni	15	7		200 000 lei	0
12.	Cimișlia	40	8		75 000 lei	0
13.	Criuleni			sistat		0
14.	Dondușeni			sistat		0
15.	Drochia	50	12		70 000 lei	0
16.	Dubăsari			sistat		0
17.	Edineț	15	4		50 000 lei	0
18.	Fălești	25	9		50 000 lei	0
19.	Florești	10	5		75 000 lei	0
20.	Glodeni	4	2		75 000 lei	0
22.	Ialoveni			sistat		0
23.	Leova	30	9		150 000 lei	0
24.	Nisporeni	18	6		50 000 lei	0
25.	Ocnita	8	8		50 000 lei	0
26.	Orhei	9	0		150 000 lei	0
27.	Rezina	90	7		40 000 lei	0
28.	Rîșcani	6	9		50 000 lei	0
29.	Sîngerei	35	9		50 000 lei	0
30.	Soldănești	12	4		50 000 lei	0

31.	Soroca	50	12		50 000 lei	0
32.	Stefan Vodă	7	o			0
33.	Strășeni			sistat		0
34.	Taraclia	16	4		30 000 lei	0
35.	Telenesti	8	o		100 000 lei	0
36.	Ungheni	20	7		40 000 lei	0
37.	Comrat	34	10		200 000 lei	0
38.	Ceadir-Lunga	3	1		80 000 lei	0
39.	Vulcănești	8	2		50 000 lei	0
	ÎN TOTAL	645	213	6	2200000 lei + 250000 eur	0

➤ *Prevenirea torturii*

Actele legislative și cele emise de ministrul de interne ce reglementează activitatea izolatoarelor de detenție provizorie ale poliției conțin prevederi menite de a garanta integritatea fizică și psihică a persoanei. Astfel, în izolatoarele de detenție persoanelor reținute trebuie să le fie asigurate drepturile și libertățile fundamentale, precum și să le fie asigurate garanțiile minime de a nu fi supus torturii, tratamentelor inumane sau degradante. În special persoanelor reținute la poliție le vor fi asigurate următoarele garanții:

1. Ofițerii de urmărire penală sunt obligați să anexeze în mod obligatoriu la dosarul personal al prevenitului raportul privind comunicarea verbală explicită despre esența bănuielii, temeiul și motivul priverii, cu anexarea rapoartelor obligatorii care vor conține: data, ora, locul exact și temeiul reținerii, precum și faptul că persoanei i s-au adus la cunoștință în mod verbal drepturile sale, contra semnătură. Raportul nominalizat va fi anexat la dosarul personal al prevenitului;

2. Este obligatorie examinarea medicală de către felceri a persoanelor deținute în IDP în cel mai scurt timp posibil, în condiții confidențiale, fără participarea colaboratorilor de poliție, pentru a nu intimida deținutul (cu excepția cererii contrare exprese a personalului medical într-un caz special), cât și examinarea medicală în două etape, la intrare și la ieșire din/în locul de detenție;

3. Trebuie asigurată deținerea în condițiile legii a persoanelor, respectarea regimului și condițiilor de detenție în izolatoarele de detenție provizorie.

Analizând în dinamică **sesizările despre tortură și alte rele tratamente parvenite în organele Procuraturii**, în anul 2013¹⁹⁶ (a se vedea tabelul nr.1) se constată o schimbare esențială a situației din punct de vedere al numărului de adresări. A fost atestată o micșorare semnificativă a numărului acestor sesizări (cu 251 sau cu 26 % mai puține) în

¹⁹⁶ Nota informativă a Procuraturii Generale privind examinarea în perioada 2012-2013 a demersurilor Agentului Governamental despre oportunitatea acționării în ordine de regres, conform prevederilor art. 17 din Legea nr. 353-XV din 28.10.2004, a sesizărilor Ministerului Finanțelor înaintate conform prevederilor art. 20 ale Legii nr. 1545-XIII din 25.02.1998 și a pîngerilor penale privind pretinsele maltratări.

comparație cu anul 2012, această scădere atingând nivelul cel mai redus din perioada anilor 2009 – 2013 (dinamica sesizărilor).

Perioada	Categoriile de sesizări înregistrate (conform articolelor din Codul penal):					În total:
	<i>art.309 constrângerea de a face declarații</i>	<i>art.166¹ alin.(1), (2)¹⁹⁷ tratament inuman sau degradant (art.328 alin.(2), (3)) excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu</i>	<i>art.166¹ alin.(3), (4) art.309¹ Cod penal¹⁹⁸ tortura</i>	<i>art.368 Cod penal acte de violență săvârșite asupra militarului</i>	<i>art.370 (cu aplicarea violenței) abuzul de putere, excesul de putere sau inacțiunea la exercitarea puterii</i>	
anul 2009	22	630	310	-	30	992
anul 2010	19	491	284	2	32	828
anul 2011	43	587	295	26	7	958
anul 2012	18	518	391	37	6	970
anul 2013	20	533	130	36	-	719

Din datele statistice prezentate în tabelul de mai sus, se observă că ponderea sesizărilor despre comiterea celei mai grave forme a relexor tratamentelor – tortura este în descreștere, în schimb s-a mărit cota sesizărilor privind celelalte tipuri de maltratare.

¹⁹⁷ Art. 166¹ introdus din 21.12.2012

¹⁹⁸ Art.309¹ abrogat prin Legea nr.252 din 08.11.2012, în vigoare 21.12.2012

Perioada	Categoriile de sesizări în a căror bază a fost pornită urmărirea penală (conform art. din Codul penal):					În total cauze penale pornite :
	<i>art.309</i>	<i>art.166¹ alin.(1), (2); art.328 alin.(2), (3)</i>	<i>art.166¹ alin.(3), (4); art.309¹ (tortura)</i>	<i>art.368</i>	<i>art.370 (cu aplicarea violenței)</i>	
anul 2009	1	97	40	1	20	159
anul 2010	-	54	46	2	24	126
anul 2011	-	58	28	19	3	108
anul 2012	1	55	54	27	3	140
anul 2013	2	86	37	32	-	157

Drept urmare a procesării informațiilor din sesizările privind aplicarea relelor tratamente a fost posibil de identificat cauzele săvârșirii abuzurilor, maltratărilor:

- în activitățile pe care le desfășoară, polițiștii continuă să săvârșească acțiuni care depășesc în mod vădit limitele drepturilor și atribuțiilor ce le sunt acordate prin lege, neîntemeiat fac uz de forță și aplică violența, torturează persoanele;

- existența unor practici de recurgere la forță excesivă în timpul intervenției poliției contra cetățeanului;

- gândirea și mentalitatea unor angajați ai organelor de drept, iresponsabilitatea unor conducători care ignoră actele de tortură în activitatea subalternilor;

- pregătirea profesională insuficientă a angajaților de poliție;

- victimele nu-și cunosc suficient de bine drepturile, nu știu unde să apeleze;

- dotarea insuficientă a inspectoratelor de poliție și izolatoarelor de detenție provizorie, aflate în gestiunea subdiviziunilor MAI, cu aparataj de monitorizare video, în vederea excluderii oricăror forme de tortură, tratament inuman sau degradant la care pot fi expuse persoanele aflate în custodia acestor instituții ale statului, precum și a excluderii cazurilor de depășire a atribuțiilor de serviciu din partea polițiștilor.

Generalizând cele menționate, ne exprimăm speranța că realizarea eficientă a politicilor de combatere a relelor tratamente, aplicate de către agenții statului, ar putea contribui la reducerea substanțială a acestui fenomen, astfel încât Moldova să învingă în lupta cu stereotipurile vechi referitoare la modul de tratare a persoanelor din custodia statului.

Într-o notă a Procuraturii Generale¹⁹⁹ se subliniază necesitatea de a se acorda prioritate instruirii profesionale a angajaților de poliție pentru a-i determina să renunțe la experiența aplicării relelor tratamente; de a se înfăptui o instruire profesională pertinentă, ce ar include respectarea principiilor dreptului uman ca o componentă importantă a strategiei de prevenire a maltratărilor.

Asigurarea dreptului la integritate fizică și psihică a persoanelor aflate în custodia poliției implică, în opinia avocatului parlamentar, racordarea cadrului normativ la standardele ce garantează incidența redusă a maltratărilor. În același timp trebuie schimbată atitudinea față de sistemul indicatorilor de performanță aplicat de organele de urmărire penală (indicatorii statistici). La fel, se cere consolidată capacitatea autorităților responsabile de examinarea plîngerilor privind aplicarea torturii sau a relelor tratamente (procurorii specializați în investigarea cazurilor de tortură). Un factor important ar trebui să fi instruirea permanentă a colaboratorilor din cadrul organelor de urmărire penală și celor operative privind competențele atribuite de lege, atribuțiile legale, necesitatea respectării normelor legale în procesul realizării funcțiilor de serviciu. În acest sens un rol proactiv în domeniul promovării dreptului la integritate fizică și psihică l-au avut activitățile de instruire a polițiștilor înfăptuite de către avocații parlamentari și funcționari CpDOM. În cadrul acestora s-a accentuat necesitatea respectării de către polițiști a normelor de drept și ale celor deontologice, precum și neadmiterea depășirii atribuțiilor de serviciu, oricare ar fi scopul acestor acțiuni. În acest sens avocații parlamentari au stăruit asupra necesității de a elimina din cadrul organelor de ocrotire a normelor de drept,

---

¹⁹⁹ Notă informativă a Procuraturii Generale privind examinarea în perioada 2012-2013 a demersurilor Agentului Guvernamental despre oportunitatea acționării în ordine de regres, conform prevederilor art. 17 din Legea nr. 353-XV din 28.10.2004, a sesizărilor Ministerului Finanțelor înaintate conform prevederilor art. 20 ale Legii nr. 1545-XIII din 25.02.1998 și a plîngerilor penale privind pretinsele maltratări

inclusiv a celor de poliție, a angajaților care au comis acțiuni violente, abuzive, ignorând prevederilor legale în procesul exercitării atribuțiilor de serviciu.

Astfel de traininguri au avut loc pe 02 iulie, 08 și 15 noiembrie 2013, seminare la care funcționarii CpDOM au instruit 120 de polițiști din toate raioanele țării. Activitățile de instruire s-au desfășurat în cadrul seminarelor „Prevenirea relelor tratamente și a impunității prin prisma CEDO”, organizate în cadrul Proiectului comun al UE și al Consiliului Europei: „Consolidarea luptei contra relelor tratamente și a impunității”.

Avocatul parlamentar constată cu regret că încă nu este creat un mecanism de reabilitare a victimelor torturii și ale tratamentelor inumane sau degradante. Or, această categorie de persoane, frecvent, nu poate beneficia măcar de asistență juridică garantată de stat, fiind nevoite să apeleze la serviciile unor avocați prin contract. De altfel, Republica Moldova, deși este obligată conform art. 14²⁰⁰ din *Convenția ONU din 10.12.1984 împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*²⁰¹ să creeze un mecanism de acordare a serviciilor de reabilitare a victimelor torturii, pînă în prezent nu a îndeplinit acest angajament.

Recepționarea sesizărilor despre cazurile de tortură, un suport esențial îl reprezintă funcționarea este o activitate importantă, realizată prin intermediul telefonului liniei verzi pe problemele torturii, telefon la care în anul 2013 au fost recepționate - 166 de apeluri. În 13 apeluri au fost invocate condiții de detenție precare sau diverse abuzuri comise de către agenții de poliție. Telefonul respectiv reprezintă un mijloc la care persoanele abuzate pot apela. La fel, este salutabilă instituirea în cadrul procuraturii a „telefoanelor de încredere”, care oferă procurorilor posibilitatea de a se informa din prima sursă despre fapte de tortură și rele tratamente. Numerele „telefoanelor de încredere” la care persoanele pot contacta procurorii au fost publicate în ziarele din localitățile țării, remise spre afișare în organele administrației publice locale, au fost plasate pe pagina electronică a Procuraturii Republicii Moldova.

Pe parcursul anului 2013, au fost depuse eforturi ca activitatea Mecanismului Național de Prevenire să fie „văzută și resimțită” în instituțiile de poliție, astfel încît polițiștii să fie tot mai conștienți de obiectivul vizitelor și caracterul inopinat al acestora.

Pentru prevenirea relelor tratamente este foarte importantă respectarea de către colaboratorii de poliție a normelor legale ce țin de realizarea atribuțiilor de serviciu, a standardelor deontologice și normelor de comportament în societate.

---

²⁰⁰ Potrivit normei respective fiecare stat parte va garanta în sistemul său juridic victimei unui act de tortură dreptul de a obține reparație și de a fi despăgubită în mod echitabil și adecvat, inclusiv mijloacele necesare pentru readaptarea sa cît mai completă posibil.

²⁰¹ Ratificată prin Hotărîrea Parlamentului. nr.473-XIII din 31.05.95

În anul 2013 s-au atestat cazuri de încălcare a normelor deontologice ale polițiștilor

Pe 04 februarie 2013, E. G., locuitoare a or. Călărași, pleca cu încă 3 tinere din Moldova (D. R., I. P. și E. Z.) în vizite private în Federația Rusă. E. G. afirmă că la acel moment era însărcinată în luna a 4-a. Persoanele menționate se deplasau în Federația Rusă cu automobilul uneia dintre tinere. La punctul de trecere a frontierei Palanca au fost oprite de către polițiștii de frontieră, fiind trecute fiecare în birouri separate și interogate. Anume modul și condițiile în care s-au desfășurat interogatoriile reprezintă caracteristici ale unui tratament inuman și degradant. În primul rând, E. G. a menționat că polițiștii de frontieră i-au sechestrat telefonul mobil, lipsind-o de posibilitatea de a comunica cu soțul, care știa că ea este însărcinată și se neliniștea de starea ei. În decurs de câteva ore a fost interogată despre scopul și locul deplasării. I-a fost oferită o foaie pentru a descrie circumstanțele pentru care era audiată, aceasta fiind ruptă de un polițist pe motiv că nu i-ar fi plăcut conținutul. E. G. a înțeles că polițiștii așteptau ca ea să recunoască că pleacă în Rusia pentru a se prostitua. Deoarece ea a refuzat să facă astfel de depoziții, polițiștii au amenințat-o că va sta în custodia lor pînă nu va scrie ceea ce i se cere. La întrebarea despre motivul pentru care a fost reținută și audiată, unul dintre polițiștii de frontieră i-a răspuns cu ironie că este reținută pentru că-i simpatică și el o înveselește. E. G. mai afirmă că acesta i-ar fi propus să meargă la o „cafea”. Un alt colaborator a cuprins-o și a rugat-o să-și dezbrace scurta pentru a-i vedea figura. În urma refuzului de a scrie despre faptul că pleacă în Rusia pentru a se prostitua polițiștii i-au propus să menționeze că scopul deplasării este ocupația cu cerșitul. După ce toată noaptea a fost interogată și supusă unor presiunilor psihologice, E.G. a scris în explicație ceea ce i s-a dictat. Ulterior ea a fost transferată într-o altă încăpere unde a stat de la ora 21-00 pînă la 03-00 dimineața, nefiindu-i permis să meargă la veceu.

Apoi a fost luată de doi bărbați îmbrăcați în haine civile, care nu s-au legitimat, și escortată împreună cu celelalte fete în mun. Chișinău la Centrul pentru combaterea traficului de persoane. Aici au fost ținute mai bine de o oră în picioare într-un antreu rece. A fost iarăși audiată de colaboratori ai Centrului sus-numit, fiind convinsă să declare că pleca în Rusia pentru a se prostitua sau a cerși. A fost ținută în custodia poliției de la Centru pentru combaterea traficului de persoane pînă la ora 16-00. A observat că are sîngerări, rugînd polițiștii să cheme un medic. Au fost eliberate, iar la medic s-a adresat a doua zi, fiindu-i comunicat că a pierdut sarcina. Cauza pierderii sarcinii a fost faptul că nu i s-a acordat la timp asistența medicală necesară.

I. P., una dintre femeile reținute la frontieră, a declarat că le-a spus polițiștilor de frontieră că are o cicatrice pe toată spinarea și a fost luată în derîdere, fiind numită prostituată.

Declarându-le că au soți și copii și că se deplasează cu soțul, polițiștii au umilit-o, recomandându-i să-și schimbe soțul pe unul mai simpatic și mai tânăr.

În demersul său de a porni urmărirea penală avocatul parlamentar a menționat că există bănuieli rezonabile despre aplicarea tratamentului inuman sau degradant din partea polițiștilor de frontieră și cei de la Centrul de combatere a traficului de persoane. Acțiunile menționate sunt prevăzute de componenta art. 166¹ Cod Penal. Or, potrivit jurisprudenței CEDO referitoare la practica aplicării art. 3, tratamentul inuman și degradant implică și generarea victimelor a sentimentelor de frică, anxietate și inferioritate capabile să le umilească și să le înjosească, precum și de a le înfrânge rezistența fizică și morală pentru a le determina să acționeze împotriva voinței și conștiinței sale.

Pe acest caz procurorii au refuzat urmărirea penală, pe motivul neîntrunirii în acțiunile polițiștilor a elementelor unei componente de infracțiune.

Într-un alt caz, în adresa reprezentanței Varnița a CpDOM s-a adresat cet. Z. A., care a menționat că pe 03 martie 2013, în timp ce se deplasa pe teritoriul com. Varnița, a fost agresat fizic și verbal de către angajatul Inspectoratului de poliție Bender, O.S.. Asta pentru că era bănuțit de conducerea automobilului în stare de ebrietate alcoolică. În urma demersului de intentare a unei proceduri disciplinare, polițistul respectiv a fost sancționat cu mustrare aspră, fiind stabilită încălcarea normelor de comportament deontologic al polițiștilor.

Întru realizarea atribuțiilor avocatului parlamentar stipulate de art. 33 din Legea cu privire la avocații parlamentari, de propagare a cunoștințelor în domeniul apărării drepturilor și libertăților constituționale ale omului, pe parcursul primului semestru au fost realizate următoarele acțiuni.

Campania de combatere a torturii și relelor tratamente

Pe 25 iunie, Instituția națională pentru protecția drepturilor omului (CpDOM), Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii „Memoria” și Asociația Promo-LEX au lansat o campanie lunară de susținere a victimelor torturii și de prevenire a torturii. Ea a început pe 25 iunie, în ajunul Zilei Internaționale ONU pentru Susținerea Victimelor Torturii. Campania a inclus aproximativ 25 de activități, printre care amplasarea bannerelor cu mesaj antitortură în 20 de centre raionale, organizarea în municipiile Bălți, Comrat și orașul Cahul, precum și în alte localități din țară, a unor mese rotunde, efectuarea de donații de materiale informative, ținerea de prelegeri pentru angajați ai organelor de drept și din sistemul penitenciar.

Campania menționată a fost lansată într-o conferință de presă susținută în comun de consilierul avocatului parlamentar Olga Vacarciuc, directorul executiv al RCTV Memoria, Ludmila Popovici, juristul Asociației Promo-LEX, Vadim Vieru, care au chemat autoritățile

publice, instituțiile specializate, reprezentanții societății civile să-și intensifice eforturile pentru combaterea torturii și relelor tratamente, susținerea victimelor torturii și promovarea toleranței zero față de acest fenomen.

Respectiv, în cadrul campaniei antitortură, Reprezentanța Centrului pentru Drepturile Omului din Bălți a organizat pe 26 iunie o masă rotundă cu prilejul Zilei internaționale pentru susținerea victimelor torturii: “Prevenirea torturii, angajament sau sarcină a autorității publice“. La reuniune au participanți reprezentanții inspectoratelor de poliție, unităților militare, penitenciarelor, trupelor de carabinieri și Internatului Psihoneurologic din zona de nord a țării. S-a discutat despre acțiunile întreprinse prin prisma recomandărilor CPT ale avocatului parlamentar în vederea îmbunătățirii condițiilor de detenție, precum și cele ce mai urmează a fi realizate pentru combaterea fenomenului torturii în țara noastră.

O altă masă rotundă la aceeași temă a fost organizată de către angajații Reprezentanței CpDOM din Comrat. Evenimentul care s-a desfășurat pe 26 iunie în incinta Departamentului Afacerilor Interne (DAI) din UTA Găgăuzia a întrunit reprezentanți ai acestei instituții, șefii inspectoratelor raionale de poliție din teritoriu și colaboratori ai izolatoarelor de detenție provizorie din cadrul acestora, procurori, reprezentanți ai APL și APC, ai Cancelariei de stat, ai altor instituții de stat.

Reprezentanța CpDOM din Comrat, în contextul campaniei lunare antitortură, a asigurat difuzarea spotului video social „Tortura lasă urme” la posturile de televiziune locale GRT, ENY AI, ATV. Angajații reprezentanței au participat la o emisiune radio la tema combaterea torturii și relelor tratamente. Au fost elaborate broșuri cu ocazia aniversării a 6 ani de la instituirea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii în Republica Moldova, în ziarul local „Vesti Gagauzii” a fost publicat un articol la tema “Activitatea MNPT în RM. Evoluțiile pozitive și problemele existente”.

În cadrul campaniei antitortură Reprezentanța CpDOM din Cahul a organizat o masă rotundă pe 31 iulie 2013. La eveniment au participat reprezentanți ai inspectoratelor de poliție, procuraturilor teritoriale și specializate, precum și reprezentanții instituțiilor penitenciare și unităților militare din zonă.

La începutul anului 2013 a fost lansat Raportul de studiu „Tortura și relele tratamente față de copii /minori în contextul justiției juvenile: răspîndirea, impactul, prevenirea identificarea cazurilor, oferirea suportului și raportare”. Studiul a fost realizat de Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova și Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii „Memoria”, cu sprijinul metodic și financiar al Reprezentanței UNICEF în Republica Moldova. La eveniment au participat reprezentanți ai organizațiilor internaționale în Moldova, colaboratori ai Ministerului

Afacerilor Interne, ai Procuraturii Generale, avocați, membri ai societății civile au discutat despre necesitatea combaterii torturii.

În continuarea acestei colaborări, în luna decembrie 2013, la CpDOM s-a desfășurat o masă rotundă de prezentare tehnică și lansare a proiectului: “Spune “NU” torturii și impunității în Republica Moldova și “DA” pentru o viață mai bună a minorilor în locurile de detenție”. Proiectul în cauză va fi realizat de RCTV „Memoria” și Departamentul Instituțiilor Penitenciare, un acord în acest sens fiind semnat în cadrul evenimentului de către directorul RCTV „Memoria”, Ludmila Popovici, și directorul interimar al DIP, Ana Dabija.

Problematica combaterii torturii a fost abordată de avocatul parlamentar, angajații CpDOM în peste 60 de informații, subiecte apărute în mass-media, la această temă fiind plasate peste 70 de materiale pe pagina web a instituției.

Recomandări:

- 1. Să fie asigurată completarea la timp a registrelor de evidență prin însemnări conform normelor stabilite de legislație;*
- 2. Să fie create condițiile necesare pentru îmbăierea persoanelor reținute și asigurarea accesului acestora la apa caldă, atunci când ei solicită;*
- 3. Să fie instalate camere video/audio în curtea pentru plimbare a deținuților;*
- 4. Să fie îngăduit accesul în celulele nefolosite, prin sudarea ușilor;*
- 5. Să fie angajați medici pentru examinarea la reținere a stării de sănătate a persoanelor, acordarea la timp a serviciilor medicale; la fiecare etapă de deținere să fie amenajat câte un cabinet medical bine echipat, camere de infirmerie, încăperi special amenajate pentru păstrarea preparatelor medicamentoase în condiții optime.*

Pe termen lung:

- 1. În izolatoarele poliției să fie create condiții conform standardelor naționale și internaționale, în scopul prevenirii încălcărilor drepturilor omului.*
- 2. Să fie asigurată respectarea prevederilor legale privind detenția persoanelor, în a căror privință a fost aplicată arestarea preventivă;*
- 3. Să fie asigurată respectarea drepturilor persoanelor reținute, în special a dreptului de a informa rudele despre reținere, a dreptului la un apărător și dreptului de a fi examinat de un medic;*
- 4. Colaboratorii de poliție să fie instruiți sub aspectul propagării mesajului toleranță zero actelor de tortură;*
- 5. Să fie construite case de arest, pentru a asigura detenția persoanelor arestate preventiv.*

§ 3 Situația în Forțele Armate ale Republicii Moldova

Apărarea Patriei este un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean, serviciul militar este satisfăcut în cadrul forțelor militare, destinate apărării naționale, pazei frontierei și menținerii ordinii publice, în condițiile legii²⁰².

Pe parcursul anului 2013 au fost efectuate 9 vizite de monitorizare în cadrul Forțelor Armate, dintre care 6 - în unitățile militare ale Departamentului Trupelor de Carabinieri (în continuare DTC), 3 - în unitățile militare ale Armatei Naționale.

Cît privește condițiile de cazare din unitățile militare, atît din Departamentul Trupelor de Carabinieri, cît și din Armata Națională, au fost înregistrate unele schimbări pozitive față de anii precedenți, dar mai există și suficiente probleme.

Cazărmile din unitățile militare sunt de pe timpul URSS. Unele dintre ele sunt întreținute numai prin reparații cosmetice, altele au nevoie de reparații capitale care implică investiții financiare importante. Lasă de dorit și condițiile de lucru ale militarilor pe contract. În cadrul vizitei din 18.06.2013, efectuată la Comenduirea militară, Garnizoana Chișinău s-a stabilit că blocul administrativ al instituției ce reprezintă monument istoric trebuie renovat capital pentru a crea condiții de lucru adecvate. Astfel, în birourile militarilor prin contract pereții pe alocuri sunt deteriorați și cu mucegai. În unul dintre birouri tavanul are fisuri și pe timp de ploaie se scurge apa în interiorul încăperii. Practic în toate birourile mobilierul era uzat și necesita a fi schimbat.

În majoritatea unităților militare vizitate în cadrul MNPT între anii 2010-2013 dormitoarele erau spațioase și curate, bine aerisite, geamurile - suficient de mari pentru a permite pătrunderea luminii naturale. Dormitoarele sunt amenajate cu paturi separate, asigurate cu lenjerie, pături, perne, ștergere.

În Unitatea militară 1045 a DTC este exploatată doar o parte din clădire dat fiind faptul că cealaltă parte nu corespunde condițiilor necesare de trai. Pe parcursul anului 2013 în dormitoare au fost schimbate geamurile, au fost finalizate lucrările de reparație în unul dintre dormitoare, podeaua a fost acoperită cu gresie, pereții - tencuiți și vopsiți, iar plafoanele - schimbate. Lucrările de reparație din dormitorul Nr.2 au fost oprite pe timp de iarnă, reluarea lor fiind planificată în luna mai 2014.

Potrivit informației parvenite de la DTC, în perioada 2012 - 2013 au fost efectuate mai multe lucrări de reconstrucții, reparații capitale și curente, de îmbunătățire a condițiilor de trai ale militarilor trupelor de carabinieri:

---

²⁰² Art. 57 Constituția Republicii Moldova.

- au fost efectuate lucrări de renovare a încăperilor din Unitatea militară nr. 1002, destinate amplasării comisiei medico-militare și achiziționat mobilier conform necesităților, în scopul creării condițiilor decente de serviciu pentru medicii militari și pacienți;

- au fost desfășurate licitații și ulterior efectuate lucrările de gazificare a cantinei Unității militare nr.1002.

- în Unitatea militară nr. 1001, mun. Chișinău au fost efectuate lucrări de reconstrucție a rețelelor de alimentare cu apă și montat apeduct în cantină și punctul medical;

- au fost executate lucrări de reconstrucție a acoperișului cantinei, punctului de control și trecere ale Unității militare nr. 1001;

- au fost efectuate lucrări de reparație a sălii pentru spălarea veselei și instalat utilaj sanitar și rețele ingineresti noi în cantina Unității militare nr. 1002;

- au fost montate ferestre și uși din PVC la cantina Unității militare nr.1002, precum și la cazarma, statul major ale Unității militare nr. 1003.

Potrivit informației parvenite de la Ministerul Apărării, în perioada 2012 – 2013, pentru îmbunătățirea condițiilor de cazare au fost întreprinse următoarele măsuri:

- a fost renovată cazarma ostășească nr.47 din Brigada nr.1 infanterie motorizată,

- au fost reparate și renovate cazarma și cantina din cadrul Batalionului nr.1 independent FMP precum și posturile din zona de securitate;

- a fost reparat acoperișul cazarmii Academiei Militare;

- au fost reparate capital acoperișurile la cazărmi, cantine și încăperi de serviciu, circa 3600m², care nu au fost reparate de mai bine de 20 ani;

- a fost reparat capital tronsonul care alimentează Tabăra militară nr.142, pentru optimizarea cheltuielilor la încălzirea apei pentru spălarea veselei și îmbăierea efectivului;

- au fost efectuate lucrări de reparație în încăperile de arest la Comenduirea Militară, Garnizoana Chișinău.

În același timp în urma vizitelor MNPT efectuate în unele unități militare din Armata Națională, s-a constatat, printre altele, că în Brigada nr.1 de infanterie motorizată din mun. Bălți spațiul locativ cuprinde patru dormitoare spațioase. Cazărmile unității militare datează din anii 1903-1905. Cazarma Companiei nr.1 în 2010 a fost reparată integral. Ea cuprinde 4 dormitoare mari, hol, cancelarie, cameră pentru inventar. Spațiile de dormit sunt echipate cu paturi în două nivele, scaune pentru fiecare militar și noptiere pentru 2 persoane. Dormitoarele pentru militari sînt spațioase, geamurile noi, podeaua din lemn. Deși ferestrele sunt noi și a fost efectuată reparație, în zona geamurilor sunt pete de mușgai. Necesită a fi renovat sistemul de ventilare. Cealaltă cazarmă era într-o stare mai nefavorabilă. Geamurile erau din lemn și învechite. Persistă

umezeală. Pereții și ușile necesită a fi reparate. Mobilierul este vechi și trebuie schimbat (taburetele, noptierele). Și cancelariile au nevoie de reparație, mobilier, calculatoare noi, birotică.

Avocatul parlamentar salută și apreciază efortul depus, atât de conducerea Ministerului Apărării, cât și de conducerea DTC, pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale militarilor în termen și asigurarea respectării drepturilor și libertăților acestora. Reiterăm în context că militarilor în termen urmează a le fi create condiții optime pentru satisfacerea serviciului militar.

În cadrul vizitelor efectuate de reprezentanții Centrului pentru Drepturile Omului au fost purtate discuții individuale cu militarii în termen și conducătorii acestora pentru a identifica dificultățile cu care se confruntă. Cele mai multe probleme invocate de militari au fost cele referitoare la starea precară a familiilor din care provin: părinți sau bunici bolnavi rămași fără de ajutor la domiciliu; dorința de a pleca peste hotarele țării pentru a-și îmbunătăți starea financiară. Frecvent, acesta este și motivul pentru care militarii dezertează sau/și se eschivează de la serviciul militar. În cadrul fiecărei unități militare există un serviciu psihologic și educativ care lucrează cu militarii predispuși spre dezertare.

Pentru asigurarea respectării dreptului la integritate fizică și psihică, precum și a dreptului la viață a militarilor, avocații parlamentari au analizat fenomenul relațiilor nestatutare între militarii în termen, impactul acestora, precum și metodele de prevenire.

Avocatul parlamentar e de părerea că activitatea insuficientă și ineficientă de educație militaro-patriotică a tinerilor pînă la încorporare și în perioada serviciului este unul dintre factorii care generează fenomenul relațiilor nestatutare, dezertări sau alte infracțiuni săvîrșite de militari.

În condițiile transformărilor ce au loc în societate apare necesitatea imperioasă de a intensifica activitățile de educare a tinerilor în spiritul patriotismului, sentimentului de responsabilitate pentru destinul țării, de a-i pregăti pentru apărarea Patriei.

În ultimul timp, în virtutea schimbărilor în diverse sfere ale vieții sociale, se resimte că activitatea de educare militaro-patriotică a tineretului se află în declin.

Un alt factor ce determină calitatea raporturilor “comandant-soldat” și poate contribui la reducerea cazurilor de relele tratamente în armată este competența comandantului care include:

- abilitățile manageriale și de conducător de structuri militare;
- competența de luptător;
- abilități de educator;
- abilități de cetățean.

Cele patru competențe au menirea de a dezvolta în rândul militarilor, în special al celor în termen valori cum ar fi competența, asumarea responsabilității, inițiativă, simțul datoriei, care implicit ar minimaliza relele tratamente și relațiile nestatutare între militari.

De multe ori, din cauza incompetenței profesionale a sergenților (militari în termen) și a lipsei unei educații adecvate a soldaților, apar relații nestatutare între militari.

În tabelele de mai jos sunt redată numărul cauzelor penale și disciplinare pornite în privința militarilor din cadrul Ministerului Apărării și DTC.

Cauze penale pornite în privința militarilor pentru încălcarea regulilor statutare dintre militari, acte de violență săvârșite asupra militarilor, abuzul, excesul de putere

Anii	2012	2013
<i>Ministerul Apărării</i>	21	62
<i>Departamentul Trupelor de Carabinieri</i>	4	1

În același timp, de-a lungul anilor în Armata Națională se atestă grave probleme ce țin de garantarea vieții și sănătății soldaților. Astfel, în Forțele Armate în perioada anilor 2009 - 2013 au avut loc 19 cazuri de deces dintre care 14 – în Armata Națională, 4 - în Trupele de Carabinieri, 1 caz în fostul serviciu de Grăniceri.

Forțele Armate	2009	2010	2011	2012	2013
Armata Națională	2	2	5	1	4
Departamentul Trupelor de Carabinieri	1	1	2	-	-
Serviciul Grăniceri	-	1	-	-	-

Din numărul persoanelor decedate 6 militari au fost prin contract și 13 în termen.

Suicidul este relativ greu de anticipat. Este dificil de depistat persoana cu tendințe suicidale, dacă în prealabil nu s-a manifestat comportamental și nu s-a observat o predispoziție în

acest sens. Un alt semnal ar putea fi afișarea unei atitudini prin care se încearcă obținerea bunăvoinței sau unor avantaje din partea celorlalți.

Specialiștii spun că există indicatori comportamentali prin care se poate intui predispoziția spre suicid. Suicidul poate fi prevalent în depresie, schizofrenie, în epilepsie, în întârzierea mintală, în demenție, în alcoolism și toxicomanii, în nevroze și, nu de puține ori, în tulburările de personalitate. În abordarea problemei suicidului trebuie de dat dovadă de o circumspecție etică și deontologică.

Pe parcursul anului 2013 au decedat 4 militari:

- în luna iunie un militar a fost găsit ștrangulat de o creangă de copac într-o fișie de pădure din marginea Poligonului Bulboaca.
- în luna iulie un alt militar a fost împușcat mortal din imprudență de către camaradul său, cauza incidentului fiind încălcarea regulilor de mînuire a armei.
- un alt incident soldat cu deces s-a produs în luna octombrie 2013, cînd un militar s-a împușcat în cap cu arma din dotare în unitatea militară în timpul executării serviciului de gardă.

În toate aceste cazuri a fost pornită urmărirea penală, pentru investigarea eficientă a cauzelor deceselor. În acest context avocatul parlamentar subliniază că statul prin mecanismele sale este obligat să întreprindă măsuri de identificare și preîntîmpinare a potențialelor cazuri de suicid.

De altfel, Curtea Europeană deja a avut oportunitatea de a afirma în două cazuri cu privire la suicidul soldaților din forțele armate ale Republicii Moldova²⁰³ că protecția procedurală a dreptului la viață, inclusă în textul articolului 2 CEDO, se aplică în mod egal asupra fatalităților avute loc în cadrul satisfacerii serviciului militar obligatoriu. Autoritățile competente trebuie să conducă o investigație efectivă întru stabilirea circumstanțelor decesului și să constate dacă o eventuală responsabilitate a oficialilor se impune în acest sens. Această este o obligație de luare de măsuri și nu, neapărat, cu privire la un rezultat.

O atenție specială se impune a fi acordată atunci cînd un tînr decedează în perioada în care autoritățile militare sunt responsabile pentru starea lui fizică și morală. În cazul în care un suicid este prezumat de a fi avut loc, autoritățile urmează să demonstreze precum că au făcut tot ce le este în putere să înlătore orice dubii, pentru a satisface interesul familiei decedatului față de toate circumstanțele legate de moartea persoanei. În practică aceasta înseamnă o cercetare minuțioasă a tuturor elementelor pentru a exclude orice posibilitate de a considera că decedatul a fost subiectul unui act criminal. Investigația urmează a fi una minuțioasă și multilaterală.

---

²⁰³ Cazul Anușca v. Republica Moldova, cererea nr. 24034/07 din 18.05.2010; Cazul Iorga v. Moldova, cererea nr. 12219/05 din 23.03.2010

Autoritățile sunt obligate să adopte toate măsurile rezonabile pentru a stabili toate aceste elemente. O cerință a promptitudinii și desfășurării rezonabile este prezumată în acest context. Mai mult, rudele apropiate ale victimei urmează a fi implicate în procedură într-o măsură necesară pentru a-i proteja interesele legitime.

Recomandări :

- *Sporirea eficienței comisiei de încorporare și a calității de selectare a tinerilor în rândul Forțelor Armate din Republica Moldova;*
- *Îmbunătățirea sistemului de educație militaro-patriotică a tinerilor până la încorporare și după încorporare;*
- *Îmbunătățirea și dezvoltarea sistemului de activitate educativă în cadrul Armatei Naționale și a Departamentului Trupelor de Carabinieri;*
- *Sporirea eficienței și dezvoltarea continuă a activității serviciului psihologic în rândul Forțelor Armate din Republica Moldova;*
- *Adaptarea condițiilor de cazare din unitățile militare, precum și cele din birourile militarilor prin contract la standardele minimale.*

§. 4 Instituții de sănătate mentală

Subiectul protecției persoanelor cu dizabilități mintale ridică o serie de întrebări legate de drepturile omului și se află în atenția instituțiilor naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului. Republica Moldova a ratificat principalele instrumente internaționale și regionale²⁰⁴, potrivit cărora statul trebuie să asigure protecția demnității umane, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în special a persoanelor cu tulburări psihice, care suferă cel mai mult din cauza discriminării. Mai mult, statului îi revine obligațiunea pozitivă de a asigura respectarea drepturilor omului la nivel legislativ, inclusiv adoptarea și aplicarea corespunzătoare a politicilor și a legislației în vigoare, abrogarea politicilor și actelor normative neadecvate, luarea măsurilor pentru protejarea persoanelor cu dizabilități de încălcări ale drepturilor omului cauzate de terți.

Instituțiile de sănătate mentală, indiferent de tipul acestora, trebuie să ofere siguranță atât beneficiarilor, cât și personalului angajat. Persoanele cu dizabilități mintale trebuie tratate cu respect și demnitate și într-o manieră umană, care să le respecte deciziile și personalitatea. În acest sens, lipsa violenței și abuzului din partea personalului față de beneficiari sau între beneficiari, reprezintă o cerință minimă.

Pe parcursul anului 2013 am continuat să monitorizăm aplicarea standardelor privind drepturile omului în spitalele de psihiatrie și în internatele psihoneurologice, prestatoare de servicii medico-sociale persoanelor cu dezabilități mintale. Au fost efectuate 11 vizite preventive: 10 - în internatele psihoneurologice aflate în subordinea MMPSF și o vizită în filiala Pavlovca a spitalului de psihiatrie din Bălți.

Analiza informațiilor colectate în timpul vizitelor ne face să constatăm lipsa progreselor semnificative în punerea în aplicare la nivel național a Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități, subdezvoltarea programelor de sprijin în comunitate pentru persoanele cu dizabilități mintale. Practic, nu s-au atestat schimbări în bine la capitolul combaterea toleranței față de problemele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități mintale și asigurarea respectării drepturilor acestei categorii de persoane.

---

²⁰⁴ Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.

4.1. Instituții subordonate Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei

Internatele psihoneurologice, aflate în subordinea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, sînt instituții de plasament temporar sau permanent, prestatoare de servicii socio-medicale pentru persoane cu dizabilități mintale care se află într-o situație de dificultate generatoare de marginalizare sau excluziune socială, în lipsa suportului acordat de familie sau comunitate, fiind dependente de ajutor terțiar. Scopul internatelor este ”asigurarea protecției sociale a beneficiarilor, prin acordarea măsurilor de recuperare, menținere a capacităților și (re)integrare socială, iar obiectivele sunt: acordarea asistenței socio-medicale beneficiarilor în conformitate cu necesitățile speciale și particularitățile de dezvoltare individuală; facilitarea socializării și (re)socializării beneficiarului în familia biologică extinsă sau în comunitate. În Republica Moldova funcționează 4 internate psihoneurologice și 2 case internat pentru copii cu deficiențe mintale.

În anul 2013 reprezentanții CpDOM au participat la vizite de monitorizare a internatelor psihoneurologice în cadrul proiectului: "Advocacy pentru schimbări instituționale și drepturile persoanelor din cadrul instituțiilor psihoneurologice din Republica Moldova", implementat de către Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova. În urma vizitelor a fost colectată informația despre condițiile de trai, legalitatea internării, inclusiv tratamentul aplicat beneficiarilor pe perioada aflării acestora în internatele psihoneurologice, fiind întocmit un Raport detaliat ce reflectă situația reală din aceste internate²⁰⁵.

Deși, aparent, internatele psihoneurologice nu se încadrează în limitele competențelor Mecanismului Național de Prevenire a Torturii, plîngerile parvenite la Centrul pentru Drepturile Omului de la beneficiari sau rudelor lor, constatările triste făcute în timpul vizitelor în aceste instituții rezidențiale,²⁰⁶ dar și informațiile din mass-media ne-au determinat să le monitorizăm în contextul activității de prevenire a torturii. În acest sens, în anul 2013 au fost efectuate 10 vizite preventive. Menționăm că starea lucrurilor nu s-a îmbunătățit comparativ cu anii precedenți, fiind actuale problemele abordate de noi anterior.

Vom evidenția deficitul acut de cadre în contextul optimizării unităților de personal; fluctuația cadrelor determinată de salariile derizorii și munca în condiții de risc; neasigurarea instruirii inițiale și continue a unor categorii de personal generată de constrîngerile financiare; asigurarea insuficientă a serviciilor medicale și îngrijirilor adecvate beneficiarilor cu grad sever de dizabilitate; lipsa serviciilor de recuperare și reabilitare, kinetoterapie, ergoterapie,

---

²⁰⁵ <http://ru.scribd.com/doc/209807510/RAPORT>;
http://idom.md/index.php?option=com_k2&view=item&id=262:1-raport-al-vizitelor-de-monitorizare-%C3%AEn-institu%C5%A3iile-psihoneurologice-din-rm&Itemid=396&lang=ro

²⁰⁶ <http://ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/raport2012-final.pdf>

psihoterapie. Cele menționate sînt factori care sporesc riscul aplicării de către personal a relexor tratamente față de beneficiari și determină manifestarea de agresiune între beneficiari.

Bănuielile rezonabile că beneficiarii sînt supuși unui tratament inuman și degradant sînt determinate de semnalele parvenite despre comiterea de abuzuri sexuale; depistarea unor beneficiari cu diverse leziuni corporale și constatarea faptului că aceste cazuri nu sînt investigate. Temeiuri pentru a presupune aplicarea relexor tratamente față de beneficiari în instituțiile de sănătate mintală ne oferă și informațiile despre obligarea acestora de a presta anumite munci pe teritoriul sau în afara internatelor și transferarea lor în secțiile cu regim închis în calitate de pedeapsă pentru un anumit comportament, plasarea persoanelor cu deficiențe mintale în spații izolate cu regim de activitate redusă.

În cazul persoanelor cu tulburări psihice trebuie de ținut cont de vulnerabilitatea și inabilitatea lor în anumite cazuri de a se plînge în mod coerent privind modul în care sunt afectate de un anumit comportament. În cazul verificării unei asemenea plîngerii, fie de la rude, prieteni, fie chiar de la însăși persoana vizată, trebuie depus un efort sporit. În acest context este relevantă sesizarea înregistrată la Centrul pentru Drepturile Omului în luna ianuarie despre abuzarea sexuală a unei rezidente din internatul psihoneurologic din municipiul Bălți de către un medic. Sesizarea în cauză a servit temei pentru vizitarea, în repetate rînduri, a acestei instituții rezidențiale în cadrul activității de prevenire a torturii. Constatările făcute la fața locului, coroborate cu declarațiile mai multor persoane cu care s-a discutat în timpul vizitelor, ignoranța persoanelor și autorităților responsabile pentru examinarea eficientă a plîngerilor, au ridicat serioase semne de întrebare privind gradul de protecție împotriva torturii și relexor tratamente oferită de stat beneficiarilor internatelor psihoneurologice. Lipsa unui mecanism eficient de prevenire a violenței și abuzului din partea personalului față de beneficiari și între beneficiari au oferit suficiente temeiuuri pentru o bănuială rezonabilă cu privire la cauzarea suferințelor fizice și psihice.

La demersul avocatului parlamentar adresat Procuraturii Generale cu privire la investigarea circumstanțelor expuse de petiționară și în baza informațiilor colectate de angajații Centrului pentru Drepturile Omului în timpul vizitelor efectuate la internatul psihoneurologic din mun. Bălți, a fost pornită urmărirea penală pe art. 171 alin. (1) din Codul penal – ”Violul”. Ulterior, la plîngerile altor persoane cazate în aceeași instituție de recuperare, organul de urmărirea penală a pornit încă 7 cauze penale în baza elementelor infracțiunii prevăzute de art. 171 alin. (2). La momentul întocmirii prezentului raport cauza penală se află în proces de examinare în instanța de judecată.

Raportul²⁰⁷ pe marginea vizitelor preventive efectuate în internatul psihoneurologic din municipiul Bălți, elaborat prin prisma Normelor Comitetului European pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, a fost adus la cunoștința Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, administrației instituției în cauză și Procuraturii Generale. În acest context, în semestrul I al anului 2013, Procuratura Generală a efectuat un control în toate instituțiile psihiatrice din țară, care a scos în evidență imperfecțiunea cadrului legislativ, derogări de la prevederile legislației în activitatea acestora, dar și nereguli în cadrul procedurilor judiciare. Concluziile Procuraturii Generale corespund totalmente constatărilor noastre.

Ne-am exprimat deosebita îngrijorare în legătură cu intenția internatului psihoneurologic din Brînzeni de a crea, cu sprijinul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, două secții cu regim sever de supraveghere pentru izolarea beneficiarilor ”cu un comportament deviant asociat cu deprinderi vicioase”.²⁰⁸ În opinia noastră, care a fost adusă la cunoștința ministerului²⁰⁹, măsurile de constrângere²¹⁰, inclusiv izolarea, nu trebuie utilizate niciodată cu titlu de pedeapsă pentru un comportament necorespunzător, amenințare sau ca o metodă pentru a genera o schimbare de comportament. Măsura izolării nu poate fi parte a programului de tratament și nu trebuie să devină metodă convenabilă pentru personal în vederea imobilizării, izolării beneficiarilor pe timpul desfășurării altor activități, mai ales în situațiile când există deficit de personal, sau să înlocuiască îngrijirile adecvate și serviciile de reabilitare.

Este unanim recunoscut faptul că recurgerea la măsuri de constrângere, inclusiv izolare, este influențată, deseori, de factori non-clinici, precum modul în care personalul instituțiilor de sănătate mintală își percepe rolul, iar beneficiarii își cunosc drepturile. Frecvența aplicării metodei de izolare și mijloacelor de constrângere corporală depinde nu numai de diagnosticul beneficiarului și nivelul de pregătire a angajaților instituției, dar și de cultura generală și atitudinea acestora din urmă față de beneficiari și față de atribuțiile ce le revin.

Considerăm că reducerea cazurilor de aplicare a măsurilor de constrângere pînă la un minim viabil va fi posibilă după o schimbare la nivel de mentalitate, abordări, pregătire/cultură generală. În acest sens administrația internatelor psihoneurologice, cu suportul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, trebuie să-și încurajeze angajații sau să le ofere

---

²⁰⁷ http://ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/vizita_psihoneurologie_balti_10.01.2013_-_kopiya_-_kopiya.pdf.

²⁰⁸ Demersul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei nr. 01-1280 din 01.04.2013 către Centrul pentru Drepturile Omului.

²⁰⁹ http://ombudsman.md/sites/default/files/activitate/mmpsf_opinie_internate.pdf

²¹⁰ Noțiunea de constrângere fizică cuprinde toate tipurile de stăpînire a persoanelor violente, care pot fi folosite separat sau în combinații: izolarea (plasarea într-o încăpere încuiată împotriva voinței persoanei); constrângerea chimică (administrarea medicamentelor împotriva voinței pacientului, cu scopul de a-i controla comportamentul); controlul manual (constrângerea mecanică cu benzi, cămăși de forță, cearșafuri, centuri, paturi îngrădite); umbra (aflarea permanentă a unui reprezentant al personalului alături de beneficiar pentru intervenirea în acțiunile lui atunci, cînd este necesar).

alternative pentru a renunța la astfel de metode în lipsa unor necesități terapeutice. În acest context este deosebit de important ca internatele psihoneurologice să dispună de cadre suficiente și bine pregătite, inclusiv personal inferior. De altfel, anume insuficiența de personal și nivelul redus de pregătire inițială și continuă favorizează abuzurile și violența aplicată de personal față de beneficiari, determină manifestarea de agresiune între beneficiari. Mai mult, personalul inferior trebuie să fie supus unei supravegheri stricte din partea administrației, capabile să transmită clar mesajul că este inacceptabilă violența fizică sau psihică față de beneficiari și că aceasta va fi sancționată sever.

Administrația internatelor psihoneurologice trebuie să creeze toate condițiile necesare pentru a asigura că rolul terapeutic pe care îl are personalul nu trece în plan secund în fața raționamentelor de securitate. Asigurarea unui personal calificat pentru a pune în practică activitățile socio-terapeutice și conferirea unei importanțe mai mari socioterapiei pot avea un impact considerabil asupra calității îngrijirilor și pot contribui la apariția unui mediu terapeutic favorabil, diminuându-se cazurile de violență și necesitatea izolării beneficiarilor sau utilizării altor măsuri de constrângere.

Concepția care se bazează pe controlul și supravegherea beneficiarilor internatelor psihoneurologice ar putea fi abandonată doar în condițiile completării funcțiilor vacante și extinderii/diversificării statelor de personal, asigurării unui personal calificat corespunzător, oferirii activităților de reabilitare psiho-socială, incluzând accesul la ergoterapie, terapia în grup, psihoterapia individuală, săli de recreere dotate corespunzător, activități educative, o muncă potrivită etc.

În același context, trebuie să fie revizuite regulile sau practicile de natură să genereze un climat de tensiune între personal și beneficiari.

Nu în ultimul rând, beneficiarii serviciilor acordate în internatele psihoneurologice trebuie să dispună de un mecanism eficient de depunere a plîngerilor, capabil să protejeze petiționarii de eventualele repercusiuni asupra lor. Instituirea unui astfel de mecanism trebuie să fie o preocupare îndeaproape a Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei

În opinia noastră, asigurarea standardelor de îngrijire și reabilitare medico-socială prin prisma respectării drepturilor persoanelor cu dezabilități mintale, beneficiare ale serviciilor instituțiilor sociale rezidențiale, presupune o colaborare eficientă cu Ministerul Sănătății, cu alte instituții și organizații care activează în domeniu și trebuie să devină una din preocupările serioase ale autorităților.

4.2. Instituții subordonate Ministerului Sănătății

Spitalele de psihiatrie sînt instituții medico-sanitare publice, care acordă asistență medicală specializată în condiții de staționar privind examinarea, diagnosticarea, tratamentul și recuperarea psiho-socială. Spitalele de psihiatrie sînt subordonate nemijlocit fondatorilor, iar în plan organizator-metodic - Ministerului Sănătății.

În Republica Moldova funcționează trei spitale de psihiatrie – Spitalul clinic de psihiatrie din municipiul Chișinău, Spitalele de psihiatrie din Orhei și Bălți.

În spitalele de psihiatrie sunt plasate, în afara pacienților internați de bună voie (internare voluntară), persoane spitalizate fără acordul lor în cazurile în care există anumite circumstanțe²¹¹, ca urmare a procedurilor civile (internarea nevoluntară). De asemenea, în aceste instituții medicale sunt plasate și persoanele care au săvîrșit fapte prejudiciabile, prevăzute de legea penală în stare de iresponsabilitate, ale căror internare a fost dispusă printr-o hotărîre judecătorească în cadrul unei proceduri penale.

În rapoartele anterioare²¹² au fost descrise anumite probleme specifice spitalelor de psihiatrie care țin de procedura de internare și spitalizare fără liberul consimțămînt, aplicarea măsurilor de conterționare, standardele și condițiile hoteliere, mecanismele de petiționare etc. Generalizînd situația prin prisma vizitelor efectuate în ultimii trei ani, în acest domeniu au fost depistate un șir de probleme de sistem, care pot conduce cu ușurință la comiterea unor încălcări ale drepturilor omului.

Deși Ministerul Sănătății și administrația spitalelor de psihiatrie manifestă deschidere pentru colaborare cu instituția avocaților parlamentari și depune efort pentru implementarea recomandărilor înaintate în rezultatul vizitelor, anumiți factori obiectivi și subiectivi zădărnicesc eforturile depuse în vederea asigurării respectării depline a drepturilor pacienților internați în spitalele de psihiatrie.

Pentru toate spitalele de psihiatrie rămîn caracteristice fluctuația sporită a cadrelor, lipsa sau insuficiența specialiștilor (psihologi, asistenți sociali și instructori de ergoterapie) și a personalului medical inferior, volumul sporit de bolnavi la curăție la un medic psihiatru, salarizarea insuficientă și diminuarea sporurilor pentru munca în condiții nocive și de risc major pentru unele categorii de angajați, efortul emoțional excesiv și surmenajul sporit în urma

---

²¹¹ Art. 28 din Legea privind sănătatea mentală nr. 1402 din 16.12.1997: persoana suferindă de tulburări psihice poate fi spitalizată în staționarul de psihiatrie fără liberul ei consimțămînt sau al reprezentantului ei legal, pînă la emiterea hotărîrii judecătorești, dacă examinarea sau tratarea ei este posibilă numai în condiții de staționar, iar tulburarea psihică este gravă și condiționează: a) pericolul social direct; b) prejudiciul grav sănătății sale dacă nu i se va acorda asistență psihiatrică.

²¹² <http://www.ombudsman.md/md/tematice/>; <http://www.ombudsman.md/md/rapoarte%20mnpt/>; http://www.ombudsman.md/file/RAPOARTE%20PDF/CpDOM_Raport_2011ANEXE.pdf; <http://ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/raport2012-final.pdf>

contactului permanent cu pacienții, neasigurarea securității fizice a personalului. În continuare nu sunt infirmieri suficient de bine pregătiți privind specificul lucrului cu persoanele cu dizabilități mintale: instruire specială pentru prevenirea și gestionarea comportamentului agresiv; prevenirea utilizării abuzive și utilizarea în condiții de siguranță a măsurilor de imobilizare; drepturile omului, în general, și drepturile pacientului, în special.

Liberul consimțământ al pacienților pentru internare voluntară este ”viciat” prin acțiuni de presiune și convingere, aceasta în scopul de a evita inițierea procedurii judiciare de internare nevoluntară, care este mai complicată și de durată. Neasigurarea garanțiilor procesuale la internarea pacienților fără liberul consimțământ este o altă carență de sistem, generată atât de factori umani²¹³, cât și de imperfecțiunea cadrului normativ. Spre exemplu, cet. T.X., internată în Spitalul de psihiatrie Bălți la 28.02.2013, a refuzat să-și exprime acordul pentru internarea benevolă. Doar la 04.03.2013 avizul Consiliului medical consultativ a fost remis în instanța de judecată cu cererea de spitalizare în staționarul de psihiatrie fără liberul consimțământ al persoanei. Prin încheierea din 07.03.2013 s-a dispus încetarea procesului civil deoarece pacienta și-a dat acordul pentru spitalizare. Totodată, legislația care reglementează procedura internării fără liberul consimțământ în staționarul de psihiatrie nu asigură în deplină măsură principiile de bază ale legiferării – coerența, consecvența și echilibrul între reglementările concurente în partea ce ține de locul examinării cererii de spitalizare²¹⁴. În consecință se atestă o aplicare neuniformă a acesteia.

Atitudinea personalului față de pacienți, în unele cazuri, chiar lezează demnitatea pacienților și are impact direct asupra respectării drepturilor omului, asupra calității îngrijirilor medicale, tratamentului și reabilitării și sporesc riscul potențialelor abuzuri față de pacienți.

Angajații spitalelor de psihiatrie argumentează situația existentă prin faptul că misiunea lor primordială este acordarea asistenței medicale, iar procedurile juridice și anumite cunoștințe speciale în acest domeniu și în domeniul drepturilor omului nu țin de competența lor.

În opinia noastră, aceste abordări prezintă motive de îngrijorare deosebită și este nevoie de o schimbare percepție și de atitudine față de persoanele cu handicap mintal, astfel încât să fie

---

²¹³ <http://ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/raport2012-final.pdf>, pag.98

²¹⁴ Conform prevederilor art. 315 din *Codul de procedură civilă*, cererea de spitalizare în staționarul de psihiatrie fără liberul consimțământ se examinează de instanță în termen de 5 zile de la pornirea procesului. Ședința de judecată are loc în localul instanței judecătorești. Persoana spitalizată în staționarul de psihiatrie fără liberul ei consimțământ este în drept să participe la soluționarea pricinii, dacă reprezentantul instituției de psihiatrie constată că sănătatea îi permite. Examinarea cererii de spitalizare în staționarul de psihiatrie fără liberul consimțământ are loc în ședința de judecată cu participarea obligatorie a reprezentantului staționarului de psihiatrie care solicită spitalizarea și a reprezentantului legal al persoanei a cărei spitalizare se cere. În același timp, art. 33 din *Legea privind sănătatea mentală* prevede „că cererea de spitalizare în staționarul de psihiatrie fără liberul consimțământ este examinată de judecător în decursul a 3 zile de la primire în instanță judecătorească sau în staționar. Persoana spitalizată în staționarul de psihiatrie fără liberul ei consimțământ este în drept să participe la examinarea problemei legate de spitalizarea sa. Dacă starea psihică nu permite persoanei să se prezinte în instanță judecătorească, cererea de spitalizare fără liberul consimțământ este examinată de judecător în staționarul de psihiatrie.

inadmisibile ignoranța și stigmatizarea lor. În acest sens rolul administrației spitalelor de psihiatrie este de o importanță majoră.

Este unanim recunoscut că beneficiarii serviciilor de sănătate mentală trebuie să dispună de un mecanism eficient de depunere a plîngerilor, capabil să protejeze petiționarii de eventualele repercusiuni asupra lor. În urma modificării, la 28.02.2008²¹⁵, a articolului 37 din Legea privind sănătatea mentală nr. 1402 din 16.12.1997, Ministerului Sănătății i-a revenit obligația de a institui o comisie independentă pentru supravegherea și controlul respectării drepturilor omului, examinarea plîngerilor bolnavilor, inclusiv ale celor cu tulburări psihice. Această comisie trebuie să apere drepturile pacienților din staționarele de psihiatrie, să primească reclamațiile și cererile lor, pe care să le soluționeze împreună cu administrația instituției de psihiatrie respective sau să le remită, în funcție de caracterul lor, autorităților publice, procuraturii sau instanțelor judecătorești.

O evoluție pozitivă în acest sens s-a înregistrat abia în aprilie 2012, când a fost lansat serviciul ”Ombudsmanul în instituțiile de psihiatrie”²¹⁶ - proiect-pilot finanțat de PNUD Moldova.

Cu trimitere la Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pe anii 2011-2014, Centrul pentru Drepturile Omului și Ministerul Sănătății sînt responsabili pentru consolidarea serviciilor ombudsmanului în instituțiile de psihiatrie (mecanism independent de soluționare a plîngerilor), acțiune ce urmează a fi realizată în anul 2014. Unele aspecte ce țin de asigurarea funcționării serviciului de apărare a drepturilor pacienților din staționarele de psihiatrie au fost deja discutate de conducerea instituțiilor vizate²¹⁷.

Imperfecțiunea cadrului normativ în vigoare zădărnicește, pe alocuri, eforturile depuse în vederea asigurării respectării drepturilor omului în spitalele de psihiatrie. În ultimii doi ani, cel puțin două aspecte cu referire la acest subiect au fost evidențiate în cadrul activității Mecanismului Național de Prevenire a Torturii.

S-a constatat o carență legislativă și privind aplicarea prevederilor art. 490 din Codul de procedură penală²¹⁸. La momentul actual, executarea încheierilor privind internarea în instituția psihiatrică în temeiul articolului 490 din Codul de procedură penală este asigurată de Instituția Medico-Sanitară Publică Spitalul Clinic de Psihiatrie. Persoanele, în privința cărora se efectuează

---

²¹⁵ Lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 1402-XIII din 16 decembrie 1997 privind asistența psihiatrică nr. 35-XVI din 28.02.2008.

²¹⁶ Ordinul Ministrului Sănătății nr. 384 din 19.04.2012

²¹⁷ <http://ombudsman.md/ro/stiri/intilnirea-avocatului-parlamentar-anatolie-munteanu-viceministrul-sanatatii-mihai-ciocanu>

²¹⁸ ”La constatarea faptului de îmbolnăvire a persoanei în privința căreia se efectuează urmărire penală și care se află în stare de arest, judecătorul de instrucție dispune, în temeiul demersului procurorului, internarea ei în instituția psihiatrică adaptată pentru deținerea persoanelor arestate, dispunînd, totodată, revocarea arestului preventiv. Despre ameliorarea ulterioară a stării sănătății persoanei internate în instituția psihiatrică, administrația instituției înștiințează imediat procurorul care conduce urmărirea penală în cauza respectivă”.

urmărirea penală și care se află în stare de arest sînt plasate în Secția de psihiatrie pentru tratament prin constrîngere cu supraveghere riguroasă. Aceasta este subdiviziune curativ-preventivă prevăzută pentru aplicarea măsurilor de siguranță cu caracter medical în formă de tratament prin constrîngere, ce se efectuează în baza sentinței instanței judecătorești. Astfel, persoanele arestate, în a căror privința a fost revocat arestul preventiv, sînt plasate în subdiviziunea care asigură aplicarea măsurilor de constrîngere cu caracter medical față de persoanele în a căror privință deja s-a dovedit faptul săvîrșirii unei fapte prejudiciabile prevăzute de legea penală, în baza sentinței de absolvire de pedeapsă sau de răspundere penală, fie în baza sentinței de liberare de pedeapsă și de aplicare a unor măsuri de constrîngere cu caracter medical. În situația în care nu există claritate cu referire la deținerea persoanelor arestate, în privința cărora a fost revocat arestul preventiv, și cu referire la tactica de acordare a asistenței psihiatrice în conformitate cu toate actele normative ce țin de domeniul psihiatriei, putem vorbi despre deținerea ilegală a persoanelor internate în temeiul art. 490 din Codul de procedură penală în Secția de psihiatrie pentru tratament prin constrîngere cu supraveghere riguroasă a ÎMSP Spitalul Clinic de Psihiatrie pînă la pronunțarea sentinței. Pentru soluționarea problemei au fost înaintate numeroase recomandări și propuneri privind revizuirea cadrului normativ în vigoare astfel încît să fie asigurată legalitatea deținerii în instituția psihiatrică a persoanelor în privința cărora se efectuează urmărirea penală și care se află în stare de arest.

Pînă în prezent problemele de ordin legislativ menționate *supra* nu și-au găsit soluționare.